2026 KPSS

KPSS ve AGS'YE GİRECEK **TÜM ADAYLAR İÇİN!**

☑LİSANS ☑ÖN LİSANS ☑ORTAÖĞRETİM

TARİH

DERS NOTLARI

MEB TARİH DERS KİTAPLARI VE **AKADEMİK KAYNAKLAR** ESAS ALINARAK HAZIRLANMIŞTIR.

Ramazan YETGİN

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

a. Türklerin Ana Yurdu

Türklerin ana yurdu, Orta Asya'dır. Orta Asya kuzeyde Sibirya, güneyde Himalaya dağları, doğuda Kingan dağları ve batıda Hazar Denizi ile çevrelenen geniş bir coğrafi bölgedir. Son arkeoloji, filoloji ve tarih araştırmalarına göre, ilk ana yurdun, Altaylar-Ural dağları ve Aral Gölü üçgeni içinde kalan bölge olduğu belirtilmektedir.

b. Türk Adının Anlamları

Wambery	Türemek
Doerfer	Devlete bağlı halk
Kaşgarlı Mahmut	Olgunluk çağı
İran kaynakları	Güzel insan
Çin kaynakları	Miğfer
Ziya Gökalp	Kanun, nizam sahibi, töreli
Diğer Anlamları	Güçlü, kuvvetli, terk edilmiş

c. Orta Asya Kültür Merkezleri

Anav	Orta Asya'nın en eski kültür merkezidir.
Afanesyova	Orta Asya'nın en eski Türk kültür merkezidir.
Tagar	Orta Asya'nın en gelişmiş kültür merkezidir.
Andronova	Türklerin atalarının yaşadığı kültür merkezidir.
Karasuk	Orta Asya'da ilk demirin işlendiği yerdir.
Kelteminar	Orta Asya'da yerleşik yaşamın görüldüğü kültür merkezidir.

NOT

"Türk" adı ilk defa Çin kaynaklarında geçerken **"Türkiye"** adı ise ilk defa Bizans kaynaklarında **"Orta Asya"** için kullanılmıştır. XI - XIII. yüzyıllarda Mısır ve Suriye'ye Türkiye denilmiştir. Anadolu ise XII. yüzyıldan itibaren "Türkiye" olarak adlandırılmaya başlamıştır.

d. Türk Göçlerinin Nedenleri

- Kuraklık, kar fırtınaları ve kıtlık
- Orta Asya'nın, iklim ve toprak koşulları yönünden tarım ve hayvancılığa elverişsiz hâle gelmesi
- Çin, Kitan ve Moğol baskısı (Dış neden)
- Yeni yerler görme isteği (Merak duygusu)
- Türk cihan hâkimiyeti mefkûresi (Tüm dünyayı Türkler yönetsin anlayışı)
- Boylar arası mücadele ve hayvan hastalıkları
- Hızlı nüfus artışı ve kaynakların (otlakların) hızla tükenmesi

e. Türk Göçlerinin Sonuçları

- Türk kültürü geniş alanlara yayılmıştır.
- Türklerin din ve dil yapıları değişmiştir.
- Türk tarihinin bir bütün içinde incelenmesi zorlaşmıştır.
- Yeni Türk devletleri kurulmuştur.

f. İskitler (Sakalar)

- İranlılar tarafından İskitler'e **"Saka"** adı verilmiştir.
- İskitler'in en yoğun yaşadıkları yer Kırım Yarımadası ve çevresidir.
- Bilinen ilk Türk boyudur.

/benimhocam

- Bilinen ve en önemli hükümdarı **Alper Tunga**'dır.
- Özellikle Alper Tunga ile Pers Hükümdarı Kirus arasında yıllarca savaşlar yapılmıştır. Hatta bu savaşlar İran Destanı Şehname'ye konu olmuştur. Alper Tunga bu destanda **"Afrasiyab"** (Efresiyap) olarak geçmiştir.
- Kadın hükümdar **Tomris Hatun** bu boyu yönetmiştir.
- Ordusunda **Amazon** adı verilen kadın savaşçılar yer almıştır.
- Atı evcilleştirip bundan bir savaş aracı olarak yararlanmışlardır.
- Üzengiyi ilk defa kullanmışlardır.
- Maden işlemeciliğinde ustalaştıkları için **"Bozkırın Kuyumcuları"** olarak adlandırılmışlardır.
- İlk defa balbal dikmişlerdir.
- Sanat eserlerinde hayvan üslubunu kullanmışlardır.

NOT

Tarihçi Heredot İskitler için; **"İskitler çok medeni bir milletti. Gümüş işçiliğinde, dişçilikte ve çıkıkları sarmakta ustaydılar."** ifadelerini kullanmıştır.

g. Asya Hun Devleti (Büyük Hun Devleti) (MÖ 220 - MS 216)

- Tarihte bilinen ilk Türk devletidir. Hun adı **insan** veya **halk** anlamına gelir. Ayrıca Çinliler Hunlar için **"Asya bozkırlarının hâkimi olan atlı bir topluluk"** ifadesini kullanmıştır.
- Kurucusu **Teoman**'dır. Başkenti Ötüken'dir.

NOT

Ötüken birçok devlete merkezlik yaptığı için **toprak ana** veya **kutsal bölge** diye anılır.

- Millattan önce IV. yüzyıl başlarında Çinliler Hun akınlarına karşı koyamadıklarından dolayı imparator Shih-huang-ti (M.Ö. 247-210), daha önce kuzey sınırında inşa ettikleri kaleleri bir duvarla birleştirerek Çin Seddi'ni meydana getirmişlerdir.
- En önemli hükümdarı **Mete Han**'dır. Mete, imparator karşılığı olarak sonsuz genişlik, yücelik ve ululuk anlamına gelen **Tan-hu** (Şan-yü) ünvanını almıştır.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Mete Han, tahta çıktıktan sonra Moğol asıllı Tunghular Mete'den, önce atlarını daha sonra eşlerinden birini (rehin için) sonra da iki devlet arasında bulunan çorak bir toprak parçasını istemişlerdir. Tunghuların ilk iki isteğini kabul eden Mete, milletine ait olan toprak parçasının istenmesine ise şiddetle karşı çıkmıştır. Mete bu davranışıyla Türkler arasında ilk defa **"Toprak devletin temeli ve köküdür. Milletin malıdır."** anlayışını getirerek **vatan sevgisinden bahseden ilk Türk hükümdarı** olmuştur.

- Mete Han, MÖ 176 yılında Çin Hükümdarına gönderdiği mektupta **"Batıda Yüeçileri göğün yardımıyla askerlerimizin üstün yetenekleri ve dayanıklı atlarımızın gücüyle yendim. Sonra Türkçe konuşan ve Türk soyundan gelen yirmi altı Türk boyunu bir bayrak altında topladım. Yay çekebilen tüm kavimler tek bir aile gibi birleştiriler. Hepsi Hun oldular."** diyerek Orta Asya'da ilk defa siyasi birliği sağlayan Türk hükümdarı olmuştur.
- Mete Han orduda onlu sistemi bularak ilk defa düzenli orduyu kurmuştur. Bu düzenli ordu sayesinde Çin üzerine yaptığı seferlerde başarılı olmuştur. Ancak asimile olmamak için Çin'i kendi sınırlarına katmak istememiş ve Çin'i devamlı vergiye bağlamıştır.
- Mete'den sonra başa geçen Kiok Dönemi'nde Çin'in yaşam tarzına karşı bir özenti başlamıştır. Özellikle Çinli bir prensesle evlenmesi gelecekte devletin içten yıkılmasına ortam hazırlamıştır.

- Çin entrikaları, boylar arası mücadele ve halkın kağanlara karşı itaatsizliği gibi sebeplerden dolayı devlet ikiye ayrılmıştır. (MÖ 58)

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Asya Hun Devleti hükümdarı Çiçi, **"Boyun eğmeyeceğiz zira öteden beri Türkler kuvveti takdir eder. Tabi olmayı hakir görürler. Savaşçı süvari hayatımız sayesinde, adı yabancıları titreten bir millet olduk. Biz ölsek de kahramanlığımızın şanı yaşayacak, çocuklarımız ve torunlarımız öteki kavimlerin efendisi olacaktır."** ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca Batı Hun Hükümdarı Çiçi kardeşi Hohanyeh'in Çin'e bağlanma teklifini alçaklık ve tutsaklık olarak belirtmiş bu isteği **"İstiklali feda etmeyi gülünç ve utanç verici bulurum."** diyerek reddetmiştir.

- Çin baskısından dolayı Kuzey Hun Lideri Balamir, iki yüz bin kişiyle Karadeniz üzerinden Avrupa'ya göç etmiştir. Bu göç sırasında barbar kavimler olarak nitelendirilen Gepit, Vandal, Sakson, Frank, Got, Ostrogot gibi kavimler yerlerinden olmuştur. Tarihte yaşanan bu olaya **Kavimler Göçü** (375) denilmiştir.

Bu göçün sonuçları ise şunlardır:

- Roma İmparatorluğu 395 yılında Doğu ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
- Avrupa Hun Devleti kurulmuştur.
- Avrupa'da feodalite (derebeylik) ortaya çıkmıştır.
- Kilise güçlenmiş, skolastik düşünce ortaya çıkmıştır.
- Çeşitli kavimlerin kaynaşması sonucu yeni milletler ortaya çıkmıştır. (İspanyollar, İngilizler vb.)
- Avrupa'nın günümüzdeki devletleri ortaya çıkmıştır. (İngiltere, Fransa)
- Hristiyanlık Avrupa milletleri arasında yayılmıştır.
- İlk Çağ kapanmış, Orta Çağ açılmıştır.
- Avrupalılar, Türk kültürünü tanımıştır.

AVRUPA'YA GÖÇ EDEN TÜRK BOYLARI VE KURULAN TÜRK DEVLETLERİ

1. Avrupa Hun Devleti (374 - 469)

- Kurucusu **Balamir**'dir. Macaristan topraklarında kurulmuştur.
- Hunlar 359-372 yılları arasında Kafkaslardan Anadolu içlerine kadar girerek, Urfa'ya kadar ilerlemişlerdir. Urfalı Piskopos Ephraem (Efrahim) Hunlar hakkında "Bunlar **Yec'üc** ve **Mec'üc'ün** atlılarıdır. Atlarının üzerinde fırtına gibi uçarlar." demiştir.
- Balamir'den sonra tahta Uldız geçmiştir. Uldız Dönemi'nde Kavimler Göçü'nün ikinci büyük dalgası başlamıştır. Zorda kalan Batı Roma kendisinden yardım istemiştir. Bu harekat sırasında Tuna'yı geçen Uldız kendisiyle barış görüşmeleri için gönderilen Bizans elçisine **"İstersem güneşin battığı yere kadar her yeri zapt edebilirim."** diyerek meydan okumuştur. Uldız'dan sonra Karaton, Rua ve daha sonra da Attila başa geçmiştir.
- Devlet en parlak zamanını Attila Dönemi'nde yaşamıştır. Attila, Hun-Bizans ilişkilerini devrini düzenlemek istiyordu. 434 yılında Hun sınırına gelen bir Bizans elçilik heyetiyle Margos Kalesi önünde Margos Barışı imzalanmıştır. Buna göre;
  - Bizans bundan sonra Hunlara bağlı kavimlerle antlaşmalara girmeyecek.
  - Esir alınmış Bizans tebaası dâhil Hunlardan kaçanlara sığınma hakkı verilmeyecek.
  - Bizans'ın elinde bulunan mülteciler iade edilecektir.
  - Ticari münasebetler yine belirli sınır kasabalarında devam edecek.
  - Bizans'ın ödediği yıllık vergi iki katına yani 750 libre (yaklaşık 340 kg) altına çıkarılacaktır.

- Attila bu anlaşmadan sonra Batı Roma'nın kendisinden yardım istemesi üzerine Oktar komutasındaki bir orduyu Burgondlara karşı göndermiştir. Yaşanan bu Hun-Burgond mücadelesi Almanların ünlü Nibelungen Destanı'nın kaynağını oluşturmuştur.
- Bizans'ın Margos Antlaşması'nın koşullarını yerine getirememesi üzerine Attila 441-442 yıllarında I.Balkan Seferi'ni 447 yılında da II.Balkan Seferi'ni yaparak Bizans İmparatorluğu ile Anatolyos Antlaşması'nı imzalamıştır. **Bu antlaşmaya göre;**
    - Bizans, Hunlara ödediği vergiyi üç katına çıkaracaktır.
    - Bizans, Hunlara savaş tazminatı ödemeyi kabul edecektir.
    - Tuna'nın güneyinde beş günlük mesafedeki yerler Bizans askerlerinden arındırılacaktır.
    - Bizans, Hun ülkesinden kendi tarafına kaçanları bir daha kabul etmeyecektir.
- Bizans üzerine kesin hâkimiyet kurduğuna inanan Attila bu sefer Batı Roma'ya yönelmiştir. 451 yılında Hun ordusu Paris yakınlarına kadar gelip Romalı General Aetyus ile savaşmıştır. Bir yıl sonra ise Attila yüz bin kişilik ordusuyla Roma İmparatorluğu'nun o zamanki başkenti Rovenna'ya kadar gelmesine rağmen, Roma karşısına bir ordu çıkaramamıştır. Bunun üzerine Papa I.Leo başkanlığında bir heyet Attila ile görüşerek tüm Hristiyan dünyası adına Roma'yı bağışlamasını istemiştir. Bunun üzerine Attila;
    - Papa I. Leo'nun ricası,
    - Roma'nın Hristiyanlarca kutsal olması,
    - Attila'nın Batı Roma'nın gücünü kırdığına inanması,
    - Attila'nın Sasani Devleti üzerine bir sefere çıkmak istemesi

gibi nedenlerden dolayı Roma'yı almaktan vazgeçmiştir.

/benimhocam

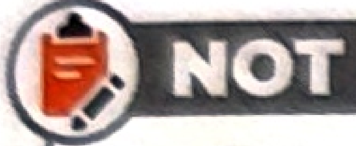
BENİM HOCAM UYARIYOR!

Attila'ya bu olaydan sonra Hristiyanlar tarafından **"Tanrı'nın Kamçısı"** (Flagellum Dei) ve **"Cesur Kavimlerin Efendisi"** ünvanları verilirken Attila, Almanların ünlü destanı **Nibelüngen**'de ise ismi **"Etzel"** olarak geçmektedir. Ayrıca Attila'nın Savaş Tanrısı Ares'in kılıcına sahip olduğu ve bu yüzden tüm dünyaya hükmedeceğine inanılmıştır.

- Attila'nın ölümünden sonra yerine geçen oğulları İlek, Dengizik ve İrnek arasında yaşanan taht mücadeleleri sonucu Orta Avrupa'da tutunamayan Hunlar'ın büyük bir kısmı Karadeniz'in kuzeyindeki geniş düzlüklere çekilmiştir. Hunların bir kısmı buradan Orta Asya'ya dönerken bir kısmı da Avrupa'ya doğru ilerleyen Avarlar'a katılmıştır. Avarlar'a katılanlar daha sonra Macarlar'ın ve Bulgarlar'ın ortaya çıkışında önemli bir rol oynamıştır.

2. Avarlar (562 - 805)

- Kurucusu **Bayan Han**'dır.
- Çin kaynaklarında **"Juan-Juan"**, Arap ve Bizans kaynaklarında **"Avar"** adıyla anılan bu kavim, Göktürkler tarafından **"Apar"** olarak adlandırılmışlardır. Avar adı, **"karşı koyan"** anlamına gelmektedir.
- 552 yılında Göktürkler, Avar hâkimiyetine son verince Avarlar batıya doğru göç etmişlerdir. Karadeniz'in kuzeyine ilerleyerek bugünkü Romanya'ya gelmişlerdir. Bu durum Avarlar'ın hem Orta Asya'da hem Avrupa'da devlet kurduklarını gösterir.
- 560 yılında Macaristan'a gelen Avarlar Bayan Han önderliğinde Franklar'ı yenip Bizans topraklarına girmişler ve 592 yılında İstanbul'u kuşatmak amacıyla Çorlu'ya kadar gelmişlerdir.
- 619 ve 626 yıllarında Sasaniler ile birlikte İstanbul'u iki defa üst üste kuşatmışlardır.

NOT

İstanbul'u kuşatan ilk Türk devleti Avarlardır.

- Hunlar ile birlikte üzengiyi Avrupa'ya taşımışlardır.
- Germenleri ve Slavları yönetim ve askerlik alanında etkilemişlerdir.
- 791 yılında başlayan Frank saldırıları sonucunda 805 yılında yıkılmışlardır.

3. Uzlar

- Oğuz'un Müslüman olanına Türk veya Türkmen, Hristiyan olanına **"Uz"** adı verilmiştir.
- Bizans ordusunda ücretli askerlik yapmışlardır.
- Malazgirt Savaşı sırasında taraf değiştirmişlerdir.
- Günümüzde Romanya'nın Dobruca bölgesinde ve Moldova'da **"Gagavuz Türkleri"** olarak yaşamlarını sürdürürler.

4. Peçenekler

- VIII. yüzyılda Oğuzlar'ın baskısıyla Don-Kuban bölgesine yerleşmişlerdir ve burada 150 yıl kalan Peçenekler Ruslarla savaşmışlardır. (915-1036)
- 1048 yılında Tuna'yı geçen Peçenekler, Bizans'a karşı akınlara başlamış, 1050'de Edirne'yi kuşatmış, 1053 yılında da Bizans'ı büyük bir yenilgiye uğratmışlardır.
- 1090 yılında ise Büyükçekmece'ye kadar gelmişlerdir. Bu esnada Çaka Bey de denizden Bizans'ı kuşatmıştır. Peçeneklerle Çaka Bey'in anlaşması üzerine Bizans bir başka Türk kavmi olan Kumanlarla anlaşıp 1091 yılında Peçenekleri Meriç Nehri kıyılarında yapılan bir savaş sonucu mağlup etmiştir. Bu olaydan sonra Peçenekler bir daha kendilerini toparlayamamış ve Balkan toplulukları arasında eriyip kaybolmuştur.
- Peçenekler tarih boyunca devlet kuramamış, boy hâlinde yaşamışlardır.
- Bizans ordusunda ücretli askerlik yapmışlardır.
- 1071 Malazgirt Savaşı sırasında taraf değiştirerek Selçuklu tarafına geçip savaşın kazanılmasını sağlamışlardır.

5. Macarlar

- Macarlar, 896 yılında bugünkü Macaristan'a gelerek yerleşmişlerdir.
- Bilinen ilk liderleri **Arpad**'dır. Soylarını Attila'ya dayandırmışlardır.
- Macarlar, 955 yılında Germenler tarafından yenilgiye uğratılıp eski güçlerini kaybetmişlerdir. X. yüzyılın sonunda da Hristiyanlığı kabul etmişlerdir.
- Macarlar, Slav topluluklarının arasına girerek onların birleşmesini önlemiş ve Germenler'in doğuya doğru yayılmalarını durdurarak Balkan topluluklarının Germenleşmesine meydan vermemişlerdir.
- Türk tarihinde ilk defa **"Türkoloji Enstitüsü"**'nü kurmuşlardır.
- 2008 yılından itibaren Macaristan'da **"Türk Kurultayı"** düzenlenmektedir.

6. Bulgarlar (583 - 1237)

- Asıl isimleri Ogur'dur. Kelime manası **"karışmak"** demektir.
- Attila'nın ölümünden sonra Orta Avrupa'yı terk eden Hunlar, Karadeniz'in kuzeyine gelince buradaki Ogur Türkleriyle karışmışlardır.
- Avar ordusuna katılan Ogurlar, Bayan Han'ın 626 yılındaki İstanbul kuşatmasına katılmışlardır.
- Kubrat Han yönetiminde Büyük Bulgar Devleti'ni kurmuşlardır. Zamanla Tuna ve İtil (Volga) Bulgarları olarak ikiye ayrılmışlardır.

/benimhocam

a. Tuna Bulgarları

- Kubrat Han'ın küçük oğlu **Asparuh** tarafından kurulmuştur.
- Kurum Han Dönemi'nde İstanbul'u kuşatmışlardır.
- Omurtag Han Dönemi'nde en güçlü devirlerini yaşamışlardır.
- **Boris Han** Dönemi'nde (864) Hristiyanlığı kabul etmişlerdir.
- Han ünvanını terk edip **"Çar"** ünvanını kullanmışlardır.
- Çar ünvanını kullanan ilk Türk hükümdar **Simon**'dur.
- 1018 yılında Bizans tarafından yıkılmışlardır.

b. İtil (Volga) Bulgarları

- **Almış Han** Dönemi'nde İslamiyet'i kabul etmişlerdir.
- Ünlü seyyah İbni Fadlan **"Rihle"** (Yolculuk) adlı eserinde İtil Bulgarlarından bahsetmiştir.
- Doğu Avrupa'da Türk - İslam kültürünün ilk temsilcileri olmuşlardır.
- 1237 yılında Moğol Hükümdarı Batuhan tarafından yıkılmışlardır.

7. Hazarlar (630 - 965)

- 630 yılında Gürcistan'a girerek Tiflis'i almışlardır. Aynı yıl Doğu Göktürk Devleti'nin yıkılması sonucu bağımsız bir devlet hâline gelmişlerdir.
- Doğu Avrupa tarihinde büyük bir rol oynamış Türk devletidir.
- Museviliği kabul eden ilk ve tek Türk devletidir.
- **Kürk Yolu**'nu kullanarak zenginleşmişlerdir.
- Yaşadıkları döneme **Pax Hazaria** yani "**Hazar Barış Çağı**" denilmiştir.
- Emevilerle mücadele ederek Maveraünnehir'in İslamlaşmasını bir süreliğine engellemişlerdir.

/benimhocam

NOT

Bu mücadelede etkin olmak isteyen Hazarlar, ordularına ücretli askerler almışlardır. Türk tarihinde ordusuna **ücretli asker** alan ilk Türk devleti Hazarlardır. Hazarlar ile Türgişlerin ortak özelliği; Müslüman Araplar ile savaşarak bulundukları bölgelerde İslamiyet'in yayılmasını bir süreliğine engellemeleridir.

- Hazarların içinde yaşayan Müslümanlar, Emevi - Hazar mücadelelerinde Hazarların yanında yer almışlardır.
- Bu yüzden Hazar hakanı Müslümanların daha iyi yönetilmesi için Müslümanların başlarına **"Hazz"** adı verilen yöneticiler atamıştır.
- X. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ülkede dil ve din birliğinin olmaması ve ordusunda giderek ücretli asker sayısının artması, ticari güvenliğinin sarsılması sonucu Kiev knezi, Hazarlar'a son vermiştir. (965)
- Günümüzde Polonya'da yaşayan Karaim, Karaçay veya Karay Türkleri, Hazarların devamıdır.

8. Sibirler (Sabarlar - Sabirler)

- Sibir'in kelime manası "**yoldan sapan, yol değiştiren, serbest, başıboş dolaşan**" anlamlarına gelir.
- Günümüzde **"Sibirya"**'ya ismini veren Türk boyudur.
- 516 yılında Kafkasları aşarak Anadolu'ya giren Sibirler; Kayseri, Ankara ve Konya dolaylarına kadar ilerlemişlerdir.
- Boarık Hatun bu devleti yönetmiştir.
- 576 yılında Bizans tarafından varlıklarına son verilmiştir.

9. Kıpçaklar (Kumanlar) (1000 - 1303)

- Bizans kaynaklarında **Kuman**, İslam kaynaklarında **Kıpçak**, Macar kaynaklarında **Kun** olarak isimlendirilmişlerdir.
- Kuman; **"sarı, sarımtırak, sarı saçlı, öfkeli, birden kızan"** anlamlarına gelmektedir.
- Ruslar ise Kumanlar'a **Polovets** adını vermişlerdir.
- Doğu Avrupa - Batı Sibirya bozkır bölgelerinin tamamını kapsayan bölge, İslam kaynaklarında **"Dest-i Kıpçak** (Kıpçak Bozkırı)" olarak geçmektedir.
- Karadeniz'in kuzeyinde yaşamışlardır.
- 1091 yılında Bizans'la anlaşarak Peçenekleri Meriç kıyılarında ağır bir yenilgiye uğratmışlardır.
- Kıpçakların X. yüzyılda sürekli savaştıkları Türk kavimlerinden biri, Oğuzlar olmuştur.
- Kıpçak - Oğuz savaşları **"Dede Korkut Hikâyeleri"**nin ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- Ruslar ile yaptıkları mücadeleler ise **İgor Destanı**'na konu olmuştur.
- Kendilerine ait Türkçe, Farsça ve Latince bir sözlük olan **"Codex Cumanicus"**u oluşturmuşlardır.
- Altınorda Devleti'nin Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır.
- Kıpçaklar, Rusların Karadeniz'e inmelerini engellemeleri ve Balkanlar'ın Slavlaşmasını geciktirmeleriyle, önemli bir tarihsel rol oynamışlırdır. Ayrıca, 1330'lu yıllarda ortaya çıkan ilk Romen Devleti'nin kurulmasında da etkili olmuşlardır.
- Eyyûbi ve Memlûk ordusunda görev yapmışlardır.

/benimhocam

Orta Asya'da Kalan Diğer Türk Boyları ve Kurulan Türk Devletleri

1. I. Göktürk Devleti (552 - 659)

- Türk adıyla kurulan ilk Türk devletidir. (Resmî devlet ismi)
- Asya Hunlarından sonra Orta Asya'da siyasi birliği sağlayan ikinci Türk devletidir.
- Devlet kurulmadan 6 yıl önce (546), Töles (Türk) boyları Avarlar'a karşı ayaklanmıştır. Avar hükümdarı bu ayaklanmayı bastırma görevini Bumin Kağan'a vermiştir.
- Bumin Kağan, Tölesler'in ayaklanmasını bastırdıktan sonra Avar hükümdarının kızıyla evlenmek istemiştir. Bunun üzerine Avar hükümdarı **"Siz demircilik yapan kölelerimizsiniz, nasıl olur da bizden kız istemeye cesaret edebilirsiniz."** diyerek Bumin'in isteğini geri çevirmiştir.
- Bunun üzerine Bumin Kağan Avarlar'ı yenilgiye uğratarak merkezi Ötüken olmak üzere Göktürk Devleti'ni kurmuştur.
- Kendisi devlet kuran anlamına gelen **"İl Kağan"** ünvanını almıştır.
- Bumin'den sonra devlet en parlak zamanını Mukan Kağan Dönemi'nde yaşamıştır. Kore'den Karadeniz'e kadar sahada yaşayan bütün Tölesleri (Baykal Gölü'nün doğusunda Karadeniz'e kadar uzanan sahada Göktürk Devleti'ne bağlı olarak yaşayan dağınık Türk boyları) ve diğer Türk boylarını hâkimiyeti altına almıştır.

NOT

Mukan Kağan Dönemi'ndeki gelişmeler Orhun Yazıtları'nda şöyle anlatılmıştır: "Dört tarafa ordu gönderip kavimleri hep itaat altına almış, başlılara baş eğdirmiş, dizlilere diz çöktürmüş; ileride Kadırgan dağlarına, geride Demirkapı'ya kadar Türk milletini hâkim kılmış; bu ülkeler arasında Göktürk kavmi hür ve bağımsız oturur olmuş, Bilge Kağan imiş, Alp Kağan imiş, buyruk ve beğleri, kavmi, hep bilge ve cesur imişler..."

- Göktürk Devleti'nin batı kanadını yöneten İstemi Yabgu ise, İpek Yolu'na hâkim olabilmek için önce Sasaniler ile anlaşıp Akhunlara son vermiş daha sonra ise Bizans ile anlaşıp Sasanilere saldırmıştır.

NOT

Orta Asya'dan Bizans'a elçi gönderen ilk devlet Göktürklerdir. Göktürk elçisinin adı **"Maniech"**, Bizans elçisinin adı ise **"Zemarkhos"**tur.

NOT

Göktürk Kağanı İstemi Yabgu, ülkesine Bizans elçilerinin gelmesi üzerine "Atalarımızdan işittik ki Roma İmparatorluğu elçileri geldiği zaman bu bizim için artık yeryüzünü fethedeceğimize delalet eder." demiştir.

- Mukan Kağan'ın 572 yılında ölümü üzerine yerine kadeşi Tapo Kağan geçmiştir. Bu dönemde Çin Devleti ile ticari ilişkiler gelişmiştir. Bu da lüks tüketim mallarının kolayca sağlanmasına ve Türk soyluları arasında Çin'deki yaşantıya özen duyulmasına sebep olmuştur.
- Tapo Kağan'ın Budizm'i kabul etmesi sonucu halkıyla arası açılmıştır. Bu sırada batı kanadı sorumlusu İstemi Yabgu'nun da ölmesi Göktürk Devleti'nde taht kavgalarının başlamasına neden olmuştur.

NOT

İstemi Yabgu'nun yerine geçen oğlu Tardu, Göktürk Devleti'nin başına geçmek isteyince, Tapo ile arası açılmıştır. Tapo Kağan 581 yılında ölünce, yerine İşbara Kağan geçmiştir. Bu durumdan yararlanmak isteyen Çin, Göktürklerdeki mevcut anlaşmazlığı daha da körüklemiştir. Çin imparatoru, Tardu'ya hükümdarlık alâmetleri göndererek, onu Göktürk kağanı olarak tanıdığını bildirmiştir. Çin'in kışkırtmaları sonucu Tardu, İşbara'nın kağanlığını tanımadığını bildirmiştir. Çıkan çatışmalar Göktürk Devleti'nin sadece zayıflamasına değil, aynı zamanda 582 yılında ikiye ayrılmasına neden olmuştur.

/benimhocam

GÖKTÜRKLER

Doğu Göktürkler	Batı Göktürkler
• İşbara Kağan Çin'e düzenlediği seferlerde başarısız olmuştur. • 585 yılında Çin hâkimiyetini tanımak zorunda kalmıştır. • Şipi Kağan Dönemi'nde kısa süreliğine güçlenen Doğu Göktürkler 630 yılında Çin'e bağlanmak zorunda kalmıştır.	• Tardu Kağan Çin üzerine yapmış olduğu seferde başarısız olmuştur. Bunun üzerine Tölesler ayaklanmıştır. • Tardu'nun ölümünden sonra küçük torunu Tong Yabgu Dönemi'nde güçlenmişlerdir. • 659 yılında Çin tarafından varlıklarına son verilmiştir.

NOT

Doğu Göktürk Devleti'ni hâkimiyeti altına alan Çin'in asıl amacı, Türkleri Çinlileştirmekti. Bu nedenle Doğu Göktürkleri, Çince konuşmaya, Çinliler gibi giyinmeye ve Çin'in âdetlerini kabul etmeye zorlamışlardır. İşbara Kağan, bu baskılar karşısında, 585 yılında, Çin imparatoruna yazdığı mektubunda **"Size bağlı kalacak, haraç verecek, kıymetli atlar hediye edeceğim. Fakat dilimizi değiştiremem; halkıma, Çin giysilerini giydiremem, âdetlerinizi, kanunlarınızı alamam. İmkân yoktur. Çünkü, bu yönlerden, bütün milletim, hassasiyetle çarpan tek bir kalptir."** demiştir.

NOT

50 sene Çin esareti altında kalan Türkler önce 639 yılında **Kürşat (Chie - shih - shuai)** sonra da **Nişufu** önderliğinde millî istiklal ayaklanmaları başlatmışlardır. Kürşat Ayaklanması, **Türk tarihinin ilk millî istiklal ayaklanmasıdır.** Kürşat bu ayaklanma öncesinde şunları söylemiştir: **"Türk beyleri! On yıl süren tutsaklık sona erecektir. Ötüken'de devlet kuran atalarımızın ruhunu daha çok incitmemek, ıssız kalmış bozkırları daha çok yalnız bırakmamak, yağıyı daha çok güldürmemek, budunu ünsüz bırakmamak, Türk tanrısını daha çok öfkelendirmemek için devleti yeniden kuracağız. Devleti diriltmek için de Çin'in kağanına karşı bir ihtilal yapacağız."**

2. Kutluklar (II. Göktürk Devleti) (682 - 744)

- Kurucusu **Kutluk Kağan**'dır. Merkezi Ötüken'dir. Orhun Abideleri'nde Kutlukların kuruluşu "Babam Kağan (İlteriş) 17 er ile harekete geçti. Haberi işiten ormandakiler, ovadakiler toplanıp geldiler. 70 kişi sonra 700 kişi oldular. (Hakanlığı) ataların törelerine göre kurdular." şeklinde anlatılmıştır.

NOT

Kutluk Kağan **"derleyen, toplayan"** anlamına gelen **"İlteriş"** ünvanıyla tahta çıkmıştır. Ayrıca Vezir Tonyukuk'a **"Türklerin Bismarc'ı ve Apa Tarkan"** ünvanları verilmiştir.

- İlteriş Kağan Çin'e 46 sefer düzenlemiştir.
- İlteriş Kağan'ın ölümünden sonra yerine kardeşi Kapgan Kağan geçmiştir. Kapgan Kağan, Çin'i sürekli baskı altında tutmak, Çin'de yaşayan Türk boylarını Ötüken'e çekmek ve Asya'daki bütün Türk boylarını Göktürk birliği içinde toplamayı amaçlamıştır.
- Diğer bir amacı ise verimli toprakları ile ünlü Maveraünnehir'i ele geçirmek olmuştur. Buraya yapılan sefer sonucu eski Türk-İran sınırı olarak kabul edilen Demir Kapı'ya ulaşılmıştır.

/benimhocam

- Kapgan Kağan'dan sonra önce İnal Kağan, daha sonra da Bilge Kağan tahta geçmiştir. Bilge Kağan, Türk boylarını ayaklanmaya kışkırtan Çin'i cezalandırmak amacıyla 720 yılında sefere çıkmıştır ve Çin'i yenilgiye uğratmıştır.

NOT

Bilge Kağan'ın, Çin'de olduğu gibi, şehirleri surlarla çevirmek, Budist tapınaklar inşa etmek istenmesine kurultayda Vezir Tonyukuk karşı çıkmıştır ve şunları söylemiştir: "Bunlar olmamalı, biz ömrünü sulu ve altı bozkırlarda geçiren bir milletiz. Bu hayat bizi daima bir harp egzersizi içinde tutmaktadır. Göktürklerin sayısı Çinlilerin yüzde biri bile değildir... Kuvvetli zamanlarımızda ordular sevk eder, akınlar yaparız. Zayıf isek bozkırlara çekilir, mücadele ederiz. Eğer kale ve surlar içine kapanırsak, Tuna orduları bizi kuşatır, ülkemizi kolayca istila eder. Her ikisi de, insandaki hükmetme ve iktidar duygusunu zayıflatır. Kuvvet ve mücadelecilik, bu değildir. Türk milletini yaşatmak istiyorsak, bu çeşit öğretime ve bu türlü tapınaklara ülkemizde yer vermemeliyiz." demiştir.

- **Karluk**, **Basmil** ve **Uygurlar** birleşerek Kutluklara son vermişlerdir.

Göktürklerin Türk Tarihindeki Yeri ve Önemi

- Tarihte ilk kez Türk adını devletin resmî adı olarak benimseyen ve kullanan Göktürkler olmuştur.
- Göktürkler, Türkçenin tarihte görülen ilk alfabesini meydana getirdiler.
- Göktürkler, Sibirya'daki Yakut Türkleri ve batıda Ogur Türkleri (Bulgarlar) dışında, Orta Asya'daki bütün Türk asıllı kavimleri ve boyları bir yönetim altında toplamayı başardılar.
- Göktürkler, gerçekleştirdikleri siyasi örgütleme ile daha sonraki Türk devletlerine örnek oluşturdular.
- Göktürkler, Batı Türkistan'ın Türkleşmesini sağladılar.

3. Uygurlar (744 - 840)

- Uygur ismi "**akraba, müttefik**" anlamına gelirken Çin kaynaklarında ise "**şahin gibi dolaşan, hücum eden**" anlamında kullanılmıştır. Ayrıca **"Dokuz Oğuzlar"** (On Uygur) olarak da adlandırılmıştır.
- Kurucusu **Kutluk Bilge Kül Kağan**'dır.
- Merkezi önce **Ötügen**, sonra **Karabalasagun**'dur. (Ordu Balık)
- Kutluk Bilge Kül Kağan'dan sonra yerine oğlu Moyen Çor geçmiştir. Kendisi zamanında Çinliler ile Abbasiler arasında Talas Savaşı yapılmış ve bu durumdan faydalanan Moyen Çor Tarım Havzası'nı ele geçirmiştir.
- Moyen Çor'dan sonra ise yerine Bögü Kağan geçmiştir.
- Bögü Kağan Çin'e yapmış olduğu sefer sonucunda **Mani** dinini tanımış ve geri dönerken dört mani rahibini de ülkesine getirmiştir. Mani dini Bögü Kağan Dönemi'nde devletin resmî dini hâline gelmiştir. Bu dinin etkisiyle;
  - Hayvansal gıdaların yenilmesinin yasaklanmasıyla Uygurların mücadeleci yapısı gevşeyip, savaşçılık yetenekleri azalmıştır.
  - Yerleşik yaşama geçmiş, sulama kanalları açmış ve tarım yapmışlardır.
  - Şehirler kurmuş, tapınak ve saraylar yapmışlardır. Kurdukları bu şehirlere ise **Balıg** adını vermişlerdir.
  - Mani, ışık anlamına gelmektedir. O yüzden Uygur hükümdarlarının isimlerinin başına "**Ay**" veya "**Kün**" ünvanları getirilmiştir.
  - Mani'nin mesleği ressamlıktır. Bu yüzden Manihaizm dininin etkisiyle **resim sanatı** gelişmiştir.
  - Bu dinde duaların yazılı olma zorunluluğundan **harf hareketli matbaa** kullanılmıştır.

/benimhocam

NOT

Uygurlarda resim sanatıyla uğraşanlara **bedizci,** yapılan duvar resimlerine ise **fresko** denilmiştir.

- Bögü Kağan'dan sonra Baga Tarkan başa geçmiştir. Bu dönemde Çin ile dostluk ilişkileri geliştirilip ticaret artmıştır.
- 839 yılında şiddetli kış mevsimi ve bunun getirdiği kıtlık dolayısıyla ülke içinde ayaklanmalar çıkmıştır. Bu durumu fırsat bilen Kırgızlar ayaklanarak Uygurlara son vermiştir.
- Sarı (Kansu) Uygurlar ve Turfan Uygurları olmak üzere ikiye ayrılmışlardır.

Uygurlar Dönemi'ne Ait Diğer Gelişmeler

- Türk tarihinde ilk defa **kütüphane**ler kurmuşlardır.
- Türk tarihinde ilk kez **örgün eğitim** kurumlarını oluşturmuşlardır.
- Orta oyununu bularak **Türk tiyatrosu**nun temelini atmışlardır.
- Pandomim, şan ve operayı bulmuşlardır.
- Töreleri yazılı hâle getirmişlerdir. Vasiyetname, velayetname gibi birçok hukuki meseleyi yazılı hâle getirmişlerdir.
- İlk defa **minyatür** sanatını kullanmışlardır.
- Türk tarihinde ilk defa **kâğıt para (çav)** kullanmışlardır. Türk tarihinin ilk **vakıf**larını oluşturmuşlardır.
- Türk **bankacılık** sisteminin temellerini atmışlardır.
- **Nişadır** adı verilen madeni Çin'e ihraç etmişlerdir.
- Hastalıkların tedavisinde akapunktur ve çiçek aşısını kullanmışlardır.
- Uygurların yapmış oldukları sanat eserleri, Talas Savaşı sonucunda Batı'ya taşınmıştır.
- Uygurlar en çok Moğolları etkilemiştir. Moğollar, Uygurlara hitap ederken "**Benim Hocam**" demişlerdir.

4. Kırgızlar (840 - 1207)

- Uygurları yıkarak merkezi Ötüken olmak üzere kurulmuştur.
- Cengiz Han'a itaat eden **ilk Türk devleti** olmuşlardır.
- Manas Destanı ve Yenisey Kitabelerini oluşturmuşlardır.

DİKKAT

Dünya tarihinde **milletlerarası ilk yarışma düzenleyen** devlet Kırgızlardır. Yunanlar ise kendi aralarında yarışmalar düzenlemiştir.

5. Karluklar (627 - 1212)

- Karluk ismi Türkçede **"kar yığını"** anlamına gelmektedir.
- 742 yılında Uygurlarla ve Basmillerle birleşerek II.Göktürk Devleti'nin yıkılmasında rol oynamışlardır.
- 751 yılında Çinliler ile Abbasiler arasında yapılan Talas Savaşı'nda Abbasileri desteklemişlerdir.
- 766 yılında Türgişler Devleti'ne son vererek merkezi Balasagun olan kendi devletlerini kurmuşlardır.
- Cengiz Han'a itaat eden **ilk Müslüman Türk topluluğu** olmuşlardır.
- Karahanlılar Devleti'nin kuruluşunda etkili olmuşlardır.

NOT

İslamiyet'i kabul eden ilk Türk boyudur.

6. Türgişler (659 - 766)

- En bilinen hükümdarları **Baga Tarkan**'dır. Kendi adına para bastırmıştır. Türgiş hükümdarı **Sulu Kağan** Emevilerin Orta Asya'da ilerlemesini bir süreliğine engellemiştir.
- Sulu Kağan'dan sonra devlet Sarı ve Kara Türgişler olarak ikiye ayrılmıştır.

7. Akhunlar (Eftalitler) (367 - 557)

- Orta Doğu Hunları olarak bilinen Akhunlara, Sasani hükümdarı Firuz'u yenilgiye uğratan Hun hükümdarı Eftalanos'tan dolayı Eftalitler de denilmiştir.
- Sasanilerde çıkan Mazdek İsyanı'nın bastırılmasında önemli rol oynamışlardır.
- Göktürk-Sasani iş birliği sonucu yıkılmışlardır.

8. Tabgaçlar

- Kuzey Çin'e iki yüz sene egemen olmuşlardır.

9. Başkırtlar (Başkurtlar)

- 1730 - 1736 yıllarında Rusya'ya başkaldırmışlardır. Rusya Federasyonu'na bağlı **"Başkurdistan"** devleti olarak yaşamlarını sürdürürler.

10. Oğuzlar

- Kelime manası olarak **"boy, kabile veya kalabalık"** anlamına gelir.
- Oğuzlar, 682 yılında II.Göktürk Devleti'nin yıkılmasından sonra batıya göç etmişlerdir.
- Hazar Denizi ile Aral Gölü arasındaki topraklara yerleşen Oğuzlar burada Oğuz Yabgu Devleti'ni kurmuşlardır.
- Oğuz Yabgu Devleti'nin yıkılmasından sonra Oğuzlar'ın bir kısmı güneye inerek Horasan'a yerleşmiş ve bu bölgede İslamiyet'i kabul ederek Büyük Selçuklu Devleti'ni kurmuşlardır.
- Daha sonra da Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti'ni kuran boy olmuşlardır.

11. Kimekler

- Göktürk Devleti'nin egemenliği altında yaşamışlardır.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK DEVLETLERİ KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

- İlk Türk devletlerinin yönetim anlayışını Türklerin yaşadığı coğrafyanın şartları, kut anlayışı ve Türk cihan hâkimiyeti anlayışı şekillendirmiştir.
- Devletin unsurları bağımsızlık **(oksızlık)**, **ülke**, halk **(kün)** ve **teşkilat** olarak belirlenmiştir.

1. Devlet Yönetimi

a. Hükümdarın Görevleri

- Dağınık boyları toplamak
- Halkı doyurmak ve giydirmek
- Ordunun başında sefere çıkmak
- Adaleti sağlamak (Yargıya başkanlık etme)
- Ülkenin bağımsızlığını korumak
- Töre hükümlerini uygulayarak ülkede dirlik ve düzeni sağlamak
- Devletin yüksek meclisi olan kurultaya başkanlık etmek
- Açı doyurup çıplağı giydirmek (Bu durum Türklerde sosyal devlet anlayışını göstermektedir.)

b. Hatun (Katun)

- Türk devletlerinde hükümdarın eşine **"Hatun"** veya **"Katun"** denilmiştir. Devlet yönetiminde hatun da söz sahibi olmuştur.
- Gerektiğinde devlet başkanlığı (Naiblik) yapmıştır.
- Elçileri kabul etmiştir.
- Devlet meclisi olan kurultaya katılmıştır.
- Kurultayda alınan kararlar **"Hakan veya Hatun buyurur ki"** denilerek ilan edilmiştir.

c. Hükümdar Sembol ve Ünvanları

SEMBOL		ÜNVAN	
Otağ (Çadır)	Kamçı (Berge)	Han	İlteriş
Nevbet (Davul)	Ordu	Hakan	İdikut
Kılıç	Toy (Ziyafet)	Yabgu	Erkin
Yay	Örgin (Taht)	Kağan	Tanhu
Kemer (Kur)	Kotuz (Sorguç)	İlteber	Şanyü
Tuğ (Sancak)	Kama (Bıçak)	İlig	İlber
		Kara	Ay Tengri

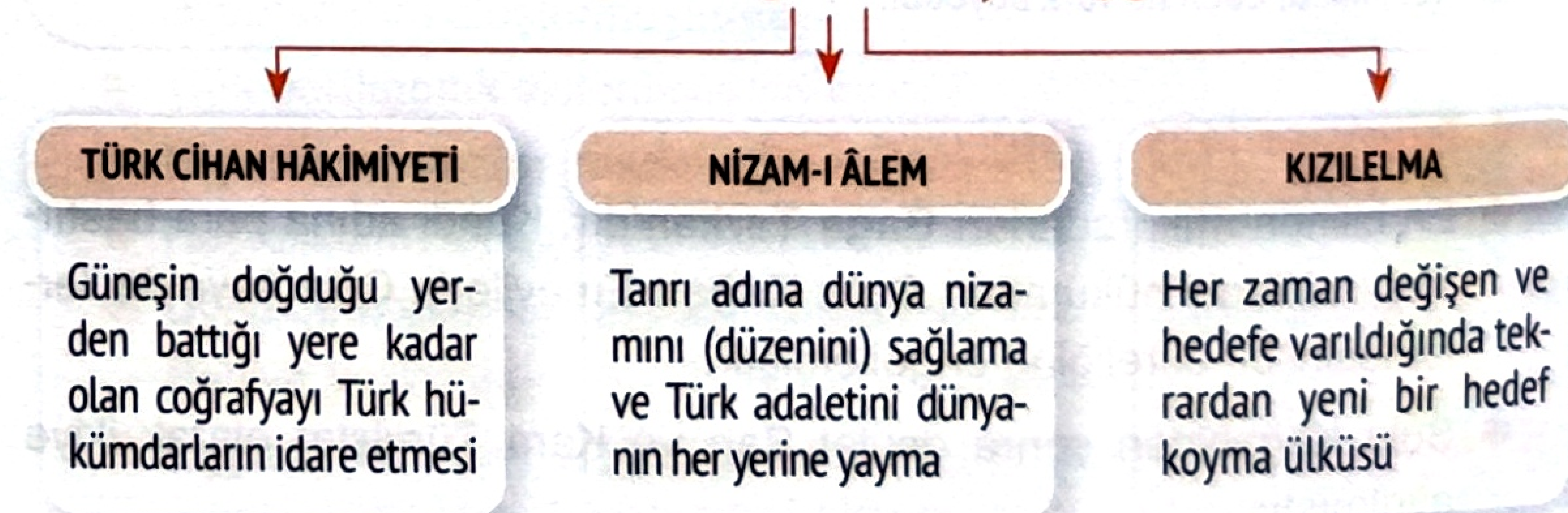
d. Gök Tanrı'nın Hükümdarı Donattığı Yetkiler

NOT

Gök Tanrı'nın bir hükümdara ve onun ailesine (Hunlarda, Tu-ku, Göktürkler'de Aşina ve Uygurlarda Yağlakar aileleri) devleti yönetme yetkisi verdiğine inanılan anlayışa **"Kut"** adı verilmiştir. Yani ülke hükümdar ve ailesinin ortak malıdır. Bu anlayış veraset sistemini düzensiz hâle getirmiştir. Bu da taht kavgalarına sebep olup Türk devletlerinin kısa süre içinde yıkılmalarında etkili olmuştur.

Devletin Sürekliliğini Sağlamak İçin Uygulanan Politikalar

e. İkili Teşkilat

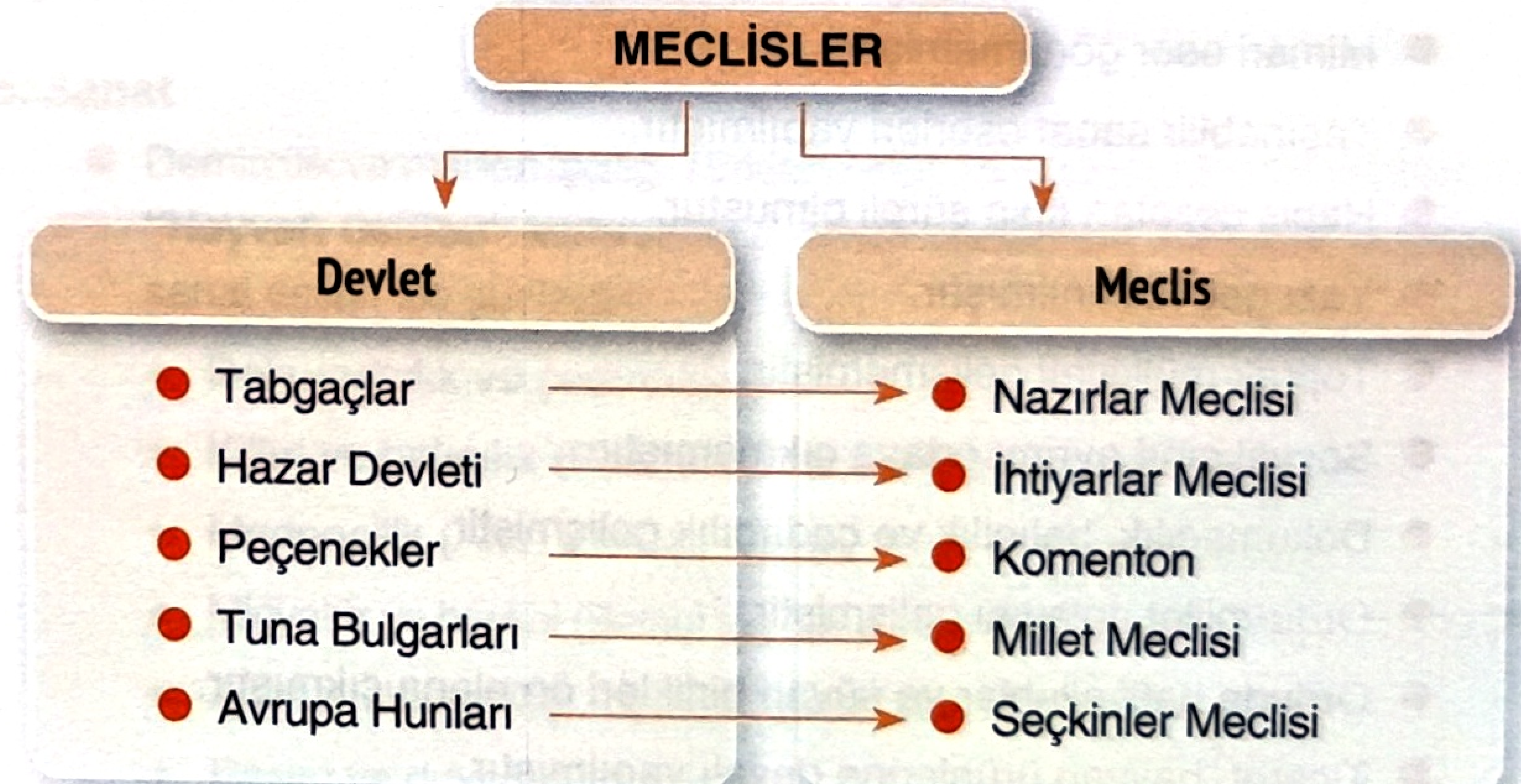
Devletin merkezi "Doğu"dur. Batı kanadını ise genellikle Kağan'ın kardeşi Yabgu ünvanı alarak yönetmiştir. Bu anlayış zamanla taht kavgalarına sebep olmuş ve devletin yıkılmasında etkili olmuştur. İlk defa Asya Hun Devleti'nde uygulanmıştır.

f. Devlet Görevlileri

Ayuki	Hükûmet
Aygucı (Üge)	Vezir
Buyruk	Bakan
Tudun	Vergi memuru
Apa	Sivil yönetici
Ağılığ	Hazineden sorumlu görevli
Otacı (Emçi)	Hekim veya tabip
Tutuk	Askerî vali
Erkin	Oğuzlarda hükümdar
Bitikçi (Tamgacı)	Yazıcı ve mühürdar
Yarlıg	Hakanın emri
Tigin	Hükümdar oğlu
İnanç (İnal veya Ataman)	Tigin eğitmeni
Şad	Hanedan üyesi komutan

g. Kurultay (Toy / Kengeş)

- Günümüzün Bakanlar Kuruludur.
- Sadece danışma meclisi değildir. Bazen danışma bazen de karar organı olmuştur.
- Genellikle yılda iki veya üç defa toplanmıştır. Kağan olmadığı zaman **"Aygucı"** Kurultaya başkanlık etmiştir.
- Her türlü devlet ve toplum meseleleri konuşulmuştur. (Dinî konular da dâhil)
- Hakanın isteği ile töreler değiştirilmiştir.
- Törelere uymayan hakanı görevden almış ve yeni hakanı seçmiştir.
- Katılan tüm üyelere **"Toygun"** adı verilmiştir. Kurultayı hakan, hatun, boy beyleri, ileri gelenler komutanlar ve hanedan üyeleri oluşturmuştur.
- Kurultayda oturma düzenini ise **"Orun"** adı verilmiştir.

2. Sosyal Hayat

- Anneye "**Ög**", babaya "**Kang**" denilmiştir.
- **Monogami** tipi evlilikler görülmüştür.
- Düğünlere "**Törün**" adı verilmiştir.
- Halk eğlencelerine "**Şölen**" denilmiştir.
- Halkın baharın gelişini kutlamasına "**Bahar Bayramı, Nevruz** ya da **Nevruzî Sultanî**" denilmiştir.
- Halkın kaldığı çadırlara "**Yurt**" adı verilmiştir.
- Toplumsal sıralama ise hiyerarşik (alttan üste doğru) açıdan şöyledir;

Oğuş	Urug	Boy	Budun	İl
Aile	Sülale	Boy	Millet	Devlet

Türk Toplumunda Konargöçer Yaşamın Etkileri

- Türk toplumunda konargöçer yaşamın etkisiyle;
- Bağımsızlık duygusu gelişmiştir.
- Mimari eser görülmemiştir.
- Taşınabilir sanat eserleri yapılmıştır.
- Hapis cezaları kısa süreli olmuştur.
- Yazı geç kullanılmıştır.
- Toprak mülkiyeti gelişmemiştir.
- Sosyal sınıf ayrımı ortaya çıkmamıştır.
- Dokumacılık, halıcılık ve çadırcılık gelişmiştir.
- Ordu-millet anlayışı gelişmiştir.
- Orduda hafif silahlar ve süvari birlikleri ön plana çıkmıştır.
- Ticaret, hayvan ürünlerine dayalı yapılmıştır.

/benimhocam

3. Hukuk

- Sosyal düzeni sağlayan örf, âdet, gelenek ve ahlaki değerlerden beslenerek ortaya çıkan sözlü hukuk kurallarına "**Töre**" adı verilmiştir.
- **Törenin oluşumunda;**
  - Kut anlayışı ile hakanlar tarafından konulan yasalar,
  - Kurultayda alınan kararlar,
  - Türk toplumunun gelenek ve görenekleri etkili olmuştur.

NOT

- Göktürk Kağanı İşbara 585 tarihinde Çin imparatoruna yazdığı mektupta: "**Bizim kuzey bölgemizde idare edilenlerle idare edenler arasında kurulmuş olan kaideleri yaralamaya (bozmaya) ben cesaret edemem.**" şeklindeki sözleri töreye verilen önemi göstermektedir.
- Yine Altay Türklerinin atasözünde "**İnsan tanrısız, kürk yakasız, millet yasasız olmaz.**" ifadeleri de yine töreye verilen önemi göstermektedir.

- Töreler hakanın isteği Kurultayın kararı ile değişmiştir.
- Törelerin değişmez dört kuralı vardır.
  - Adalet (Könilik)
  - Uzluk (İyilik)
  - Tüzlük (Eşitlik)
  - İnsanlık (Kişilik)
- Mahkemeye "**Yargu**", mahkeme başkanına "**Yargan (Yargucı)**" adı verilmiştir.
- Hapis cezaları on günü geçmemiştir.
- İdam belirli suçlar için uygulanmıştır. (Adam öldürmek, soygun vb.)

DİKKAT

Devlet ile vatandaşın karşılıklı görevlerini bildiren yazısız sözleşmeye "**Tüz**" adı verilmiştir.

4. Ordu

- Ordu-millet anlayışı vardır. (Herkes savaş zamanı askerdir.)
- Ordular ücretsizdir. (Hazarlar hariç)
- Türk devletlerinde her Türk savaşa hazır olduğundan dolayı askerlik özel bir meslek sayılmamıştır.
- Mete Han'ın tahta çıktığı tarih olan MÖ 209 Kara Kuvvetleri Komutanlığının kuruluş yılı olarak esas alınmıştır.

NOT

İslam öncesinde düşmanın durumunun öğrenilmesi amacıyla gönderilen keşif birliğine **"Yelme"** denir.

- Türkler dünyayı en çok askerlik alanında etkilemiştir. Türklerin dünyaya askerî alanda etkileri şunlardır:
  - Onlu sistemin bulunması

ONLU SİSTEM		
On bin	Tümen	Tümenbaşı
Bin	Tabur	Binbaşı
Yüz	Bölük	Yüzbaşı
On	Takım	Onbaşı

  - Et konservesi yapımı
  - Üzengi yapımı
  - Ceket, pantolon, deri kuşak ve çizme giyilmesi
  - Savaş taktikleri

NOT

Türklerde askere **"Sü"** veya **"Er"** denilmiştir. Ordu komutanına **"Tarkan"** adı verilmiştir. Ayrıca Türklerde kağan muhafızlarına **"Böri"** denilmiştir. Oğuzlarda ise ordu komutanlarına **"Subaşı"** adı verilmiştir. (Bugünkü Genelkurmay başkanı)

Kullanılan Savaş Taktikleri				
Hilal	Turan	Sahte ricat	Kurt kapanı	Pusu

5. Bilim

- Matematik, tıp, eczacılık ve astronomi ile uğraşılmıştır.
- Türklerin bilimle uğraştığının en büyük kanıtı ise takvim yapmalarıdır.
- Türklerin tarih boyunca kullandığı takvimler ise şunlardır:

Türklerin Tarih Boyunca Kullanmış Olduğu Takvimler				
12 hayvanlı Türk takvimi	Hicri takvim	Celâli takvimi	Rumi takvim	Miladi takvim

6. Sanat

- Demircilik ve maden işçiliği Türklerin millî sanatlarıdır. Sanat eserlerinde **"Hayvan üslûbu"** kullanılmıştır. İslam öncesinde Türklerde kullanılan sanat dalları ise şunlardır:
  - Dokumacılık ve çadırcılık
  - Kilim ve halıcılık (Pazırık halısı dünyanın en eski halısıdır.)
  - Madencilik (Altın Elbiseli Adam, Asya Hunlarına aittir.)
  - Minyatür ve heykel (Balbal taşının yontulması sonucu ortaya çıkmıştır.)
  - Ahşap işlemeciliği, oymacılığı ve kakmacılığı
  - Resim ve duvar resmi (Fresko)

/benimhocam

7. Din ve İnanış

a. Dinler

- Türklerin tarih boyunca inandığı dinler şunlardır:
  - Gök Tanrı
  - İslamiyet
  - Budizm
  - Manihaizm
  - Musevilik
  - Hristiyanlık

b. İnanışlar

- Atalar Kültü (Mezar ziyareti)
- Tabiat Kuvvetlerine İnanma (Yer - Su - Gök İnancı)

c. Kavramlar

Kavramlar	Açıklaması
Yuğ	Cenaze töreni
Kurgan	Mezar
Balbal (Bengütaş)	Mezar taşı
Eşük	Kefen
Kam (Baksı)	Gök Tanrı'da din adamı
Tamu	Cehennem
Uçmağ	Cennet
Kült	İnanç
Muyan	Sevap

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Yuğ törenleri ölümden sonra yaşamın olduğunu kanıtlamaz. Yuğ aşı ise cenaze günü dağıtılan yemektir. Türkler ölmüş büyüklere ve atalara ait hatıraları kutsal saymıştır ve onlara saygı göstermiştir. Atalara ait hatıralara verilen önem, mezarlara yapılan saldırıların ağır bir şekilde cezalandırılmasından da anlaşılmaktadır. Attila'nın I.Balkan Seferi'nin bir nedeni de, Hun hükümdarı ailesi mezarlarının, Bizans'ın Margo psikoposu tarafından açılarak soyulmuş olmasıdır. Bu harekete sebep, Türklerin ölülerini, silahları ve kıymetli eşyalarıyla birlikte gömmeleridir.

8. Müzik ve Spor

a. Müzik

- Türklerin İslam öncesinde kullandığı müzik aletleri şunlardır:
  - Kithara (Türk kanunu)
  - Kopuz (saz)
  - Çevgan
- Türkler söyledikleri besteye **"Ir"** sazlarla çalınan melodiye de **"Küg"** adını vermişlerdir.

b. Spor

- Yaya yarışlarına **seğirtme,** ayak topuna **tepük** ve güreşe **kureş** denilmiştir. Ayrıca kayak da yapılmıştır.
- İslam öncesinde oynanan oyunlar ise "Gökbörü (oğlak), Beyge, Mızrak, Cirit, Çöğen (Çevgen) ve Kızbörü"dür.

NOT

Mangala; ilk Türk devletlerinde iki kişi arasında oynanan bir tür zekâ oyunudur. Bu oyun her oyuncunun kazandığı taşları toplayacağı büyük bir bölüm ve 12 kuyu bulunan bir tahta üzerinde 48 taşla oynanır.

9. Ekonomi

- İlk Türklerde ekonomi, ticaret ve hayvancılığa, Uygurlarla birlikte ise tarıma dayanmıştır.
- Türkler ticareti İpek ve Kürk yollarını kullanarak yapmışlardır.

NOT

Çin'den başlayıp Orta Asya'da birden çok güzergâhı izleyerek Anadolu'ya oradan da Avrupa'ya kadar uzanan ticaret yoluna **İpek Yolu** denilmiştir. İpek Yolu geçtiği bölgeleri iktisadi olarak kalkındırıp Doğu - Batı kültür ve uygarlığı için bir köprü olmuştur. Böylece farklı bir çok ulus birbirleri ile tanışmış, ticaret yapmış ve kültürel alışverişte bulunmuştur. Abakan Bozkırı'ndan başlayıp İtil (Volga) - Kama (Tuna) nehirlerinin birleştiği yere kadar uzanan bir ticaret yolu daha vardır. Bu yola ticaret amacıyla taşınan malzemelerden dolayı **Kürk Yolu** denilmiştir.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Hunlar ve Göktürkler'in hayvancılıkla birlikte tarımla da uğraştıkları, kurganlarda bulunan tarım aletlerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca Çin kaynaklarında Hun buğdayı ve Hun fasulyesinden bahsedilmesi, Göktürklerde her ailenin ekip biçtiği arazilerinin olması, Tötö Sulama Kanalı'nın kullanılması, Kapgan Kağan'ın Çin ile yaptığı anlaşmada ziraat aletleri ve tohumluk darı alınacağı hükmünün yer alması, Türklerin tarımla ilgilendiklerinin göstergesidir.

NOT

İlk Türk devletlerinin gelir kaynaklarının biri de önemli ticaret yollarının geçtiği güzergâhlar olmuştur. Bu ticaret yollarının (İpek ve Kürk Yolu) Türk ülkelerinden geçmesi Hunların, Göktürklerin, Uygurların ve Hazarların dünya transit ticaretine aracılık etmesini sağlamıştır.

- İslam öncesinde parayı ticarette bir değişim aracı olarak kullanan ilk Türk devleti **Göktürkler**dir. Kullanılan para birimleri ve cinsleri şunlardır;

Paranın Adı	Cinsi	Paranın Adı	Cinsi
Yarmak	Madenî	**Böz**	Bez
Kamdu	Bez	**Çav**	Kâğıt
Kuanpoyu	Bez	**Satir**	Gümüş

10. Yazı, Dil ve Edebiyat

1. Yazı

Türklerin Tarih Boyunca Kullandığı Alfabeler		
• Göktürk (Orhon)	• Brahmi	• Kiril
• Uygur	• Süryani	• Latin
• Soğd (İran)	• Arap	Göktürk (Orhon) ve Uygur alfabeleri Türklerin millî alfabeleridir.

2. Edebiyat

a. Sözlü Edebiyat

- Oğuz Kağan Destanı'nda, Oğuz Kağan olarak geçen Türk hükümdarı **"Mete Han"**dır.

Sözlü Edebiyat	
Sav	Atasözü
Koşuk	Şiir
Sagu	Ağıt
Hikâye	Dede Korkut Hikâyeleri
Destan	Kahramanlık hikâyeleri

Destan	Kime ait?
Alper Tunga	İskitler
Oğuz Kağan	Asya Hunları
Ergenekon ve Bozkurt	Göktürkler
Türeyiş ve Göç	Uygurlar
Attila ve Sihirli Geyik	Avrupa Hunları
Manas	Kırgızlar

b. Yazılı Edebiyat

1. Yenisey Kitabeleri

- Türk edebiyatının bilinen ilk yazılı örnekleri, VI. yüzyıla ait **"Yenisey Kitabeleri"** ile VIII. yüzyıla ait Orhun Kitabeleri'dir. Yenisey Kitabeleri Yenisey Nehri dolaylarında bulunmuş olup, Kırgızlar'ın mezar taşlarına yazdıkları tek heceli yazılardan oluşmuştur.

2. Orhun Abideleri (Kitabeleri)

- Orhun Abideleri **Türk edebiyat tarihinin bilinen ilk yazılı eseridir.**
- Türk tarihinin ilk siyasetnamesi kabul edilmiştir.
- **Moğolistan**'da bulunmuştur.
- Kutluklar Dönemi'nde **Orhunca** ve **Çin alfabesiyle** yazılmıştır.
- **Runik** yazı çeşidi kullanılmıştır.
- Orhun Abideleri Bilge Kağan, kardeşi Kültigin ile Vezir Tonyukuk adlarına dikilmiştir.
- **İlk kitabe** Tonyukuk tarafından kendisi için diktirilmiştir. (725)
- **İkinci kitabe** Kültigin adına Bilge Kağan tarafından dikilmiştir. (732)
- **Üçüncü kitabe** Bilge Kağan adına oğlu tarafından dikilmiştir. (735)
- Kitabelerde Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk'un devleti nasıl idare ettikleri, Çinlilerle münasebetleri, Türk milletine ve hükümdarlara öğütler ve dönemin siyasi ve kültürel özellikleri gibi konular yer almıştır. Halkın devlete karşı olan sorumlulukları anlatılmıştır.
- Yapılan bilimsel çalışmaların sonucunda Türklerin yaşantılarına, töresine, kültürüne ve devlet yönetimine dair bilgiler bulunmuştur.
- Bu kitabeler hakkında ilk bilgiler XII. yüzyılda yaşayan Cüveyni'nin **"Tarih-i Cihangüşa"** adlı eserinde yer almıştır.
- Kitabelerdeki yazıyı çözen Danimarkalı filolog **W. Thomsen**'dir. İlk çözülen kelimeler **"Tengri, Türk"** ve **"Kültigin"** kelimeleri olmuştur.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

İlk Türk tarihçisi ve yazarı **Vezir Tonyukuk**'tur. Tonyukuk kendi anıtını kendi yazarken diğer iki anıtı ise (Kültigin ve Bilge Kağan) **Yollug Tigin** yazmıştır.

/benimhocam

Orhun Abideleri'nden Seçme Sözler

II. Göktürk Hükümdarı Bilge Kağan: Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye gece uyumadım, gündüz oturmadım. Aç milleti doyurdum, çıplak milleti giydirdim. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım. Dört bir tarafa ordu sevk ettim. Devletimi değerli kıldım." demiştir.

Türk milleti, tokluğun kıymetini bilmezsin. Açlık, tokluk düşünmezsin. Bir doysan açlığı düşünmezsin. öyle olduğun için beslemiş olan kağanın sözünü almadan her yere gittin. Hep orda mahvoldun, yok edildin. Orda, geri kalanınla, her yere zayıflayarak, ölerek yürüyordun. Tanrı buyurduğu için, kendim devleti olduğun üçün, kağan oturdum. Kağan oturup, aç, fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım Az milleti çok kıldım. Yoksa, bu sözümde yalan var mı?

Ey Türk milleti! Üstte gök yıkılmaz, altta yer delinmezse devletini töreni kim bozabilir?

3. Bugut Yazıtları

- I.Göktürk Devleti'ne ait en eski kitabedir.

4. Terhin (Taryat) Yazıtı

- Uygur Kağanı Moyen Çor Kağan tarafından VIII.yüzyılın ortalarında taşa işletilmiştir. Bu kitabelerde devlet içerisinde oluşan iç karışıklıklar ve Moyen Çor Kağan ile ağabeyi Tay Bilge Tutuk'u destekleyen boylarla yapılan savaşlar anlatılmıştır.

5. Moyençur (Sine Usu) Kitabesi

- Uygurlara aittir. Göktürk harfleri ile yazılmıştır.
- 1818'de Ramstedt tarafından yayımlanmıştır.

6. Karabalasagun Yazıtı

- Uygurlara aittir. Türkçe, Soğdca ve Çince yazılmıştır.
- Uygurların Manihaizm dinine geçişi anlatılmıştır.

İLK TÜRK - İSLAM DEVLETLERİ

a. Talas Savaşı (751)

- Diğer adı Atlık Savaşı'dır.
- Çin ile Abbasiler arasındaki bu savaşı Karlukların yardımıyla Abbasiler kazanmıştır. Bu savaşın sonunda;
  - Abbasilerin hoşgörüsünden etkilenen Karluklar başta olmak üzere, Türkler kitleler hâlinde Müslüman olmaya başlamıştır.
  - Müslümanların eline esir düşen Çinliler aracılığıyla Çin dışında ilk defa Semerkant'ta kâğıt üretilmeye başlanmıştır. Kâğıtla birlikte matbaa, mürekkep, pusula, barut gibi buluşlar Türkler ve Müslüman Araplar aracılığıyla dünya medeniyetlerine tanıtılmıştır.
  - Çin'in elindeki verimli Tarım Havzası Türklerin eline geçmiştir.
  - Uygurların yaptığı sanat eserleri ise Batı'ya taşınmıştır.

NOT

Ünlü tarihçi Wilhelm Barthold Talas Savaşı hakkında; **"Bu muharebenin Türkistan tarihindeki önemi çok büyüktür. Çünkü İslam ve Çin medeniyetlerinin hangisinin Türkistan'da hâkim olacağı meselesi bu suretle halledilmiştir."** demiştir.

NOT

Savaş sonunda kâğıt ilk defa Çin dışında Semerkant şehrinde üretilmiştir. Semerkant Timur Dönemi'nde **"Şehirlerin Şahı"** ünvanını almıştır. Ayrıca bu dönemde Buhara'ya **"İslam'ın Roma'sı"**, Kaşgar'a ise Kaşi, yani **"Işıldayan İnci"** ünvanları verilmiştir.

NOT

Emevilerin Arap olmayan Müslümanları ikinci sınıf vatandaş gibi görme politikasına **"Mevali"** adı verilmiştir.

/benimhocam

b. İslam Öncesi Türklerde İnanış

- Gök Tanrı'ya inanılıyordu.
- Türk töresinde hırsızlık, yalancılık, adaletsizlik yasaklanmıştı.
- Ahiret inancı içinde iyi insanların ödüllendirildiği uçmağ (Cennet), kötülerin ise cezalandırıldığı tamu (cehennem) isimli yer inanışı vardı.
- Temizliğe önem veriliyordu.
- Farklı inanışlara hoşgörülü bir bakış söz konusuydu.
- Din adamlarının herhangi bir üstünlüğü bulunmuyordu.

İSLAM İNANIŞI

- Tek Allah inancı vardır.
- İslam ahlak anlayışına hırsızlık, yalancılık ve adaletsizlik günah sayılır.
- Ahiret inancı vardır. Ölümden sonra iyi, güzel ahlaklı insanların cennete, kötü ahlaklıların cehenneme gideceğine inanılır.
- Temizlik imandandır, ilkesi vardır.
- İslamiyet hoşgörü dinidir.
- Din adamlarına ayrıcalık tanıyan herhangi bir ruhban sınıfı yoktur.

Türkler İslamiyet'i kitleler hâlinde kabul ettikten sonra;

- Müslümanları Bizans baskısından korumuş,
- İslamiyet'i Hindistan, Orta Asya, Anadolu, Balkanlar ve Avrupa'ya kadar yaymış,
- Önemli bilim insanları ve eserleri ortaya çıkarmış,
- İslam dünyası üzerine yapılan Haçlı Seferlerine karşı savaşmış,
- Fethedilen bölgelere Türkçe ve Arapça isimler vererek bu dillerin yayılma alanlarını genişletmiş ve bu bölgeleri Türk İslamlaştırmıştır.

1. ORTA ASYA'DA KURULAN İLK TÜRK-İSLAM DEVLETLERİ

a. Karahanlılar (Afrasiyapoğulları, İlig Hanlar) (840 - 1212)

- Orta Asya'da kurulan ilk Müslüman Türk devletidir.
- Merkezi Balasagun'dur. Kurucusu **Bilge Kül Kadır Han**'dır.
- Yöneticileri ve halkı tamamen Türklerden oluşur.
- Karahanlılar **Karluk**, **Yağma**, **Çigil** ve **Tuhsi** adı verilen Türk boylarından oluşmaktadır. Resmî dilleri Türkçedir.
- Satuk Buğra Han Dönemi'nde İslamiyet'i kabul ettiler. (Kendisi ismini Abdülkerim olarak değiştirdi.) (Kendisine ayrıca **El-Mücahit** ve **El-Gazi** ünvanları da verilmiştir.)
- Tamgaç Buğra Han Dönemi'nde İlk Türk-İslam medresesini (Semerkant Medresesi) inşa etmişlerdir.
- Dünya tarihinin ilk burslu öğrencilik sistemini başlatmışlardır.
- İlk Türk-İslam yazılı edebî eserlerini vermişlerdir.

Gulam Sistemi ilk defa Karahanlılarda başlamıştır.

- Ribat adı verilen kervansaraylar inşa etmişlerdir. Ribatın kervansaraylardan farkları ise şunlardır:
  - Güvenlik
  - Gazilerin sığınak merkezi
  - Dini yayma merkezi
  - Yol emniyeti

İslamiyet'i devletin resmî dini olarak kabul eden ilk **büyük** Türk-İslam devleti Karahanlılardır.

- Zamanla ikiye ayrılan bu devletin Doğu Karahanlı kısmına 1211'de Karahitaylar, Batı Karahanlı kısmına ise 1212'de Harzemşahlar son vermiştir.

b. Gazneliler (Yeminiler) (963 - 1187)

- Kurulduğu yerin ismini almıştır. Kurucusu **Alp Tegin**'dir.
- En önemli hükümdarı Gazneli Mahmut'tur.
- Gazneli Mahmut, Abbasileri Şii Büveyhoğulları baskısından kurtarmıştır. Bunun üzerine halife Gazneli Mahmut'a **"Zamanın Yegânesi"**, **"Âlemin Aslanı"** ve **"Sultan"** ünvanlarını vermiştir.

Dünya tarihinde **"Sultan"** ünvanını kullanan ilk hükümdar **Gazneli Mahmut**'tur.

- Hindistan'a 17 sefer yaparak İslamiyet'i yaymıştır. **Bu seferlerin yapılma amaçları ise şunlardır:**
  - Hindistan'ı ele geçirerek güçlenmek ve İslam dünyasının liderliğini ele geçirmek ve İslamiyet'i yaymak
  - Hindistan'ın yer altı ve yer üstü kaynaklarını ele geçirmek
  - İslamiyet'in bütünlüğünü tehdit eden bölücü mezhep mensuplarının faaliyetlerine son vermek
- Yapılan seferler sonucunda günümüzde Pakistan ve Bangladeş devletlerinin temelleri atılmıştır.
- Bu seferlere Biruni de katılmıştır. Gazneli Mahmut, Biruni için **"Sarayımın en kıymetli hazinesi"** demiştir.

Gazneli Mahmut 16. seferini Hintliler için kutsal kabul edilen **Sumnat** üzerine yapmıştır. Şehre giren Gazneli Mahmut **Şiva** adı verilen putu parçalayarak Gazne'ye götürmüştür. Bu seferden sonra Gazneli Mahmut'a **"Put Kırıcı"** ünvanı verilmiştir.

- Selçuklular ile yaptıkları; 1035 Nesa, 1038 Serahs, 1040 Dandanakan savaşlarını kaybederek yıkılış sürecine girmişlerdir.
- **Gazneli Devleti'nin yıkılmasında;**
  - geniş bir coğrafyaya hükmetmeleri,
  - farklı etnik kökenden olan birçok milleti bir arada bulundurmaları,
  - ordusunun içinde farklı milletlerin bulunması ve bu yüzden sık sık ayaklanmalar çıkması etkili olmuştur.
- Gurlular tarafından Hüsrev Melik'in esir edilmesiyle 1187'de yıkılmışlardır.

c. Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157)

- 950-1055 yıllarında başkenti **Yenikent** olan Oğuz Yabgu Devleti kurulmuştur. Burada asker olan **Demir Yaylı** ünvanlı **Dukak Bey** bu devlet ile anlaşamayınca **Cend** şehrine gelip burada Müslüman oldu. (Dukak Bey Büyük Selçuklu Devleti'ni kuran **Tuğrul Bey**'in babasıdır.)
- 1040 Dandanakan Savaşı sonunda İran'da kurulmuştur.
- Devletin resmî kurucusu Tuğrul Bey'dir.

NOT

İran'da kurulmalarından dolayı resmî dilleri **Farsça** olmuştur.

- Tuğrul Bey'in kardeşi Çağrı Bey Anadolu'ya gelmeden önce yurt edinme amaçlı keşif hareketleri düzenlemiştir. Bu seferler sırasında Bizans ile ilk karşılaşma Büyük Zap Suyu civarında olmuştur. Bu savaşta pusuya düşürülen Selçuklu kuvvetleri büyük bir yenilgi almıştır.
- 1048'de Bizans'ı, Pasinler Savaşı'nda mağlup etmişlerdir. Savaş sonunda Gürcü Kralı Liparit esir alınmıştır. Bu savaş Bizans ile Büyük Selçuklu orduları arasında yapılan ilk önemli mücadele kabul edilmiştir.

/benimhocam

- 1055'te Tuğrul Bey, Bağdat Seferi'ni yaparak Şii Büveyhoğullarına son vermiştir. Bunun üzerine halife Tuğrul Bey'e **"Doğu'nun ve Batı'nın hükümdarı"** ünvanını vermiştir. (Şark'ın ve Garp'ın Sultanı) Ayrıca bu olaydan sonra Selçuklu hükümdarları **"Sultan-ı İslam"** ünvanını kullanmaya başlamışlardır.
- 1064'te Sultan Alparslan, Hristiyanlar için kutsal kabul edilen **"Ani"**'yi fethetmiştir. Bunun üzerine halife kendisine **"Fetihlerin Babası"** anlamına gelen **"Ebul Feth"** ünvanını vermiştir.
- 1071'de Sultan Alparslan, Muş'un Malazgirt Ovası'nda Bizans İmparatorluğu'nu mağlup etmiştir.
- **Malazgirt Savaşı'nın sonuçları ise şunlardır:**
  - Anadolu'nun kapısı Türklere açılmıştır.
  - Anadolu'da ilk Türk-İslam devletleri (beylikleri) kurulmuştur.
  - Bizans imparatoru Romen Diyojen, Selçukluya esir düşmüştür.
  - Türkleri tek başına yenemeyeceğini anlayan Bizans İmparatorluğu, Avrupa'dan yardım isteyerek Haçlı Seferlerinin başlamasına neden olmuştur.
  - Türklerin Batı'ya ilerleyişleri hızlanmıştır.
  - Abbasi halifesi, Sultan Alparslan'a **"İslam Ülkelerinin Sultanı"** ünvanını vermiştir.

NOT

Tarihte Malazgirt Savaşı'na **"Yurtaçan"**, Miryokefalon Savaşı'na **"Yurttutan"**, Büyük Taarruz'a ise **"Yurtkurtaran"** isimleri verilmiştir.

DİKKAT

Malazgirt Savaşı sırasında Peçenekler ve Uzlar, Büyük Selçuklu Devleti tarafına geçerek savaşın kazanılmasında rol oynamışlardır.

NOT

Romen Diyojen Malazgirt Savaşı öncesi kendisine gönderilen Büyük Selçuklu Devleti elçilerine "Bu Türkler her geçen gün Anadolu'da ilerlemekte, sadece Bizans'ı değil, Hristiyan âlemini de tehdit etmektedir. Oysa dünyada bizim ordumuzdan başka büyük başka bir ordu yoktur. Bu yüzden Alparslan'ın barış teklifini reddettim. Alparslan'ı atımın kuyruğuna bağlayacağım ve diyar diyar gezdireceğim. Bütün camileri kiliseye çevireceğim. Onları Anadolu'dan atmakla kalmayıp atlarımızı yazın İsfahan'da otlatıp, kışın Hemedan'da dinlendireceğim." demiştir.

- Büyük Selçuklu Devleti en parlak zamanını Sultan Melikşah Dönemi'nde yaşamıştır.
- Bu dönemde Gürcistan, Kudüs, Suriye, Yemen ve Aden fethedilmiştir.

Büyük Selçuklu Devleti'nin Yıkılma Nedenleri ise Şunlardır:

- Hasan Sabbah'ın başlatmış olduğu Haşhaşilik (Bâtinilik) hareketi sonucunda Selçuklu devlet adamlarının suikastle öldürülmesi
- Abbasilerin Selçuklular aleyhine gizli faaliyetlerde bulunması
- Oğuzların devlete küsmesi ve isyan etmesi
- Melikler arasında taht kavgaları yaşanması
- Melik ve atabeylerin bağımsızlık çalışmaları
- 1141'de Karahitaylar ile yapılan **Katvan Savaşı**'nın kaybedilmesi (Yıkılmasının en önemli nedenidir.)
- Sultan Sencer'in (Sultan-ı Azam) ölümüyle Büyük Selçuklu Devleti yıkılmıştır.

NOT

Urfalı (Edessalı) Mateos Vekayinamesinde, Büyük Selçuklu Devleti'nden bahsetmiştir.

/benimhocam

Büyük Selçuklu Devleti'nin Yıkılışı Sonrası Kurulan Devletler ve Atabeylikler

Tarih	Devlet
1118 - 1194	Irak Selçukluları
1048 - 1187	Kirman Selçukluları
1078 - 1117	Suriye Selçukluları
1075 - 1308	Türkiye Selçukluları

Tarih	Atabeylikler
1104 - 1154	Şam Atabeyliği (Böriler)
1124 - 1233	Musul ve Halep Atabeyliği (Zengiler)
1148 - 1225	Azerbaycan Atabeyliği (İldenizliler)
1148 - 1286	Fars Atabeyliği (Salgurlular)

2. MISIR'DA KURULAN TÜRK-İSLAM DEVLETLERİ

a. Tolunoğulları (868 - 905)

- Mısır'da kurulan ilk Türk-İslam devletidir.
- Tolun; **dolunay** demektir. Kurucusu Tolunoğlu Ahmet'tir.
- Tolunoğlu Ahmet'in yerine gelen Humâreveyh Dönemi'nde devlet en parlak zamanını yaşamıştır.
- Tevaif-i mülük devletidir. (Abbasilerin zayıflamasıyla kurulan küçük devletçiklere **Tevaif-i Mülük** adı verilmiştir.)
- **Maristan** adı verilen hastaneler inşa etmişlerdir. Eczaneler açarak halka ücretsiz ilaç dağıtmışlardır. Abbasiler son vermiştir.

b. İhşidiler (Akşitler) (935 - 969)

- İhşid; **prens** demektir. Mısır'da kurulan ikinci Türk-İslam devletidir.
- Kurucusu; **Muhammed bin Togaç**'tır. (Ferganalı Muhammed)
- Abbasilerden ayrılarak kurulduğu için "Tevaif-i Mülük" devletidir.
- Hicaz bölgesine sahip olan ilk Türk-İslam devletidir.
- Fatimiler son vermiştir.

NOT

Halife Mekke ve Medine'ye sahip olunmasından dolayı Muhammed bin Togaç'a **"Nur yüzlü, güneş gibi parlak"** anlamına gelen **"Akşit"** ünvanını vermiştir.

c. Eyyûbiler (1171 - 1252)

- Mısır'da kurulmuş Orta Doğu, Hicaz, Yemen ve Kuzey Afrika'da hüküm sürmüş Müslüman Türk devletidir.
- Kurucusu **Selahaddin Eyyûbi**'dir.
- 1187 **Hıttin Savaşı** ile Haçlıları mağlup edip Kudüs'ü Haçlılardan geri almışlardır. (Bu olay III. Haçlı Seferi'ne sebep olmuştur.)

NOT

Selahaddin Eyyûbi **"Hadimül - Haremeyn"** ünvanını kullanan ilk kişidir. Ayrıca Mehmet Âkif Ersoy onu; **"Şarkın en sevgili sultanı"** olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Fransız tarihçi Champdor Selahattin Eyyûbi'yi **"İslam'ın saf kahramanı"** olarak nitelendirmiştir.

d. Memlükler (Ed-Devletü't Türkiyye) (1250 - 1517)

- Mısır'da kurulmuş Suriye ve Hicaz'da hüküm sürmüş Müslüman Türk devletidir.
- Kelime manası **köle, kölemen** demektir. İlk hükümdarları Aybek'tir.
- Veraset sistemi diğer Türk devletlerinden farklıdır. Başarılı komutanlar da başa geçebilmektedir. Resmî dilleri Türkçe ve Arapçadır.
- 1258'de İlhanlılar, Abbasilere son verince halife kaçarak Memluklere sığındı. Böylece halifelik Memluklere geçmiştir.
- 1260 Ayn Calud ve Sultan 1277 Elbistan savaşlarıyla Moğolları dünya tarihinde ilk defa mağlup etmişlerdir.
- 1516 Mercidabık ve 1517 Ridaniye savaşları sonucu Osmanlı Devleti'ne yenilerek yıkılmışlardır.

3. ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK - İSLAM DEVLETLERİ (BEYLİKLERİ)

DANİŞMENTLİLER (1080-1178)	SALTUKLAR (1072 - 1202)	MENGÜCEKLER (1080 - 1228)	ARTUKLAR (1102 - 1409)	ÇAKA DEVLETİ (1081 - 1093)
• Sivas-Tokat-Malatya civarında Büyük Selçuklu komutanlarından Danişment Ahmet Gazi tarafından kurulmuştur. Günümüze; • Kayseri Ulu Camii • **Yağıbasan Medresesi** (Anadolu'da yapılan ilk medrese) kalmıştır. • Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkılmıştır.	• Erzurum ve çevresinde kurulmuştur. • Anadolu'da kurulan ilk Türk-İslam devletidir. Günümüze; • **Kale Camii,** • **Tepsi Minare,** • **Üç Kümbetler,** • **Mama Hatun Türbesi,** • **Micingerd Kalesi** gibi eserleri kalmıştır. • Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkılmışlardır.	• Divriği ve Erzincan'da Mengücek Gazi tarafından kurulmuştur. • **Divriği Ulu Camii,** 1985 yılından beri UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır. • 1921 ve 1939 Erzincan depremleri yüzünden eserlerinin çoğu günümüze ulaşmamıştır. • Fizik ve tıp âlimi **Muvaffakidün Abdüllatif,** Erzincan Sarayı'nda bilime hizmet etmiştir. • Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkılmışlardır.	• Hasankeyf-Harput-Mardin civarında üç şube şeklinde Artuk Bey tarafından kurulmuştur. Günümüze; • **Hasankeyf,** • **Malabadi Köprüsü,** • **Hatuniye Medresesi,** • **Necmettin Külliyesi,** • **Koçhisar Ulu Camii,** • **Semanın Medresesi** gibi eserleri kalmıştır. • Ünlü Seyyah **Marco Polo** gezisinde Artuklulara da uğrayarak özellikle Mardin'de dokumacılığın çok gelişmiş olduğundan bahsetmiştir. • Robotik ve sibernetik biliminin kurucusu **"El-Cezeri"** (İbnül İzz) (Robotların Babası) Artuklularda bilime hizmet etmiştir. • Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkılmıştır.	• İzmir'de Çaka Bey tarafından kurulmuştur. • İlk Türk denizcisi **Çaka Bey**'dir. • Çaka Bey'in 1081 yılında kurduğu donanma günümüzde Deniz Kuvvetleri Komutanlığının kuruluş yıl dönümü olarak kutlanmaktadır. • Bizans imparatoru, Türkiye Selçukluları Sultanı I.Kılıç Arslan'ı, Çaka Bey'e karşı kışkırtmış ve Bizans İmparatorluğu'nun bu kışkırtmaları sonunda I.Kılıç Arslan, kayınpederi Çaka Bey'i öldürmüştür.
Yağıbasan Medresesi	Üç Kümbetler	Divriği Ulu Cami	Malabadi Köprüsü	TÜRK DENİZ KUVVETLERİ 1081

NOT

1071 Malazgirt Meydan Savaşı'ndan sonra ayrıca Bitlis'te **Dilmaçoğulları**, Harput'ta **Çubukoğulları**, Efes'te **Tanrıvermişoğulları**, Ahlat'ta **Ahlatşahlar** veya **Sökmenler** ve Diyarbakır'da **İnaloğulları** veya **Yınaloğulları** adında beylikler de kurulmuştur.

4. ORTA ASYA VE YAKIN DOĞU'DA KURULAN DİĞER TÜRK DEVLETLERİ

a. Akkoyunlular (1350 - 1502)

- Şii karakterli bir Türk devletidir.
- En önemli hükümdarı **Uzun Hasan**'dır.
- Kur'an-ı Kerim'i Türkçeye çevirmişlerdir.
- Dede Korkut Hikâyeleri'ni yazıya geçirmişlerdir.
- 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra güçlenerek Osmanlı Devleti'ne rakip olmuşlardır.
- 1473 Otlukbeli Savaşı ile Osmanlı Devleti'ne yenilerek yıkılma sürecine girmişlerdir.
- Ali Kuşçu, Celaleddin Devvani ve İsa Savcı, Akkoyunlularda yetişen önemli bilim insanlarıdır.

b. Karakoyunlar (1365 - 1469)

- Kurucusu Bayram Hoca'dır. Van Erciş'te kurulmuştur.
- Azerbaycan'ın Türkleşmesinde etkili olmuşlardır.
- Akkoyunlular son vermiştir.

c. Safeviler

- İran'da kurulan Şii karakterli bir devlettir.
- 1514 Çaldıran Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne yenilmişlerdir.

d. Babür İmparatorluğu (1526 - 1858)

- Hindistan'da kurulmuştur. Kurucusu Babür Şah'tır.
- Babür Şah hayatını **"Vekayi"**de (Babürname) toplamıştır.
- Cihan Şah eşi Mümtaz Sultan (Ercüment Nur Banu Sultan) için **Tac Mahal**'i yaptırmıştır.
- 1858'de İngiltere tarafından yıkılmıştır.

e. Harzemşahlar (1097 - 1231)

- Kendilerini Büyük Selçuklu Devleti'nin devamı olarak görmüşlerdir.
- Cengiz Han, Harzemşahlara **Otrar Faciası**'nı yaşatmıştır.
- 1230'da Yassıçemen Savaşı'nı Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı kaybetmişlerdir. İlhanlılar tarafından yıkılmışlardır.

f. Timur Devleti (1369 - 1507)

- Timur'un kendisi Türk, yönettiği halk Moğol'dur.
- Timur Türk tarihine iki defa zarar vermiştir. Bunlar;
  - 1402 Ankara Savaşı sonucu Osmanlı Devleti'ni Fetret Devri'ne sokarak yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır.
  - Altınorda Devleti'ni parçalayarak Rusların güçlenmesini sağlamıştır.
- Bu dönemde Ali Kuşçu, Hüseyin Baykara, Uluğ Bey ve Ali Şir Nevai gibi bilim insanları yetişmiştir.

g. Cengiz (Moğol) İmparatorluğu

- Temuçin 1206 yılında yapılan kurultayda Türk - Moğol boyları tarafından kağan seçilmiş ve Cengiz ismini almıştır.
- Moğol boylarını uzun mücadeleler sonucu biraraya toplayan Cengiz Han istila hareketi ile dünyanın en geniş kara imparatorluğunu kurmuştur.
- Cengiz Han, Türk töresini kendisine ilham alarak **Yasaname-i Büzürg**'ü (Büyük Cengiz Yasaları) oluşturmuştur. Cengiz ölmeden önce devleti torunları ve oğulları arasında paylaştırmıştır.

MOĞOL (CENGİZ) İMPARATORLUĞU'NUN PARÇALANMASI İLE KURULAN DEVLETLER

Altınorda	Çağatay	İlhanlı	Kubilay
• Karadeniz'in kuzeyinde kurulmuştur. • Timur saldırıları sonucu parçalanmıştır.	• Çağatay tarafından Doğu Türkistan'da kurulmuştur. • Timur tarafından yıkılmışlardır.	• İran ve çevresinde kurulmuştur. • 1258'de Abbasilere son vermişlerdir.	• Çin'de kurulmuşlardır. Budizm'i benimseyerek asimile olmuşlardır. Seyyah Marco Polo bu ülkeyi ziyaret etmiştir.

İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

1. Devlet Yönetimi

a. Hükümdar

Hükümdar	
Sembolleri	**Ünvanları**
Kılıç ve Yay	Han ve Hakan
Otağ	Tonga
Örgin, Otağ	İlig Han ve Kara
Nevbet	Erkin ve Bey
Hutbe	Tamgaç
Tıraz (Elbise)	Padişah
Hilat (Hediye)	Terken
Çetr (Şemsiye)	Sultan-ı Azam
Sikke (Para)	Melik, Emir
Asa (Baston)	Şah ve Kadır
Mühür	Arslan Han
Hutbe	Buğra Han
Taç	Sultan

NOT

İslamiyet öncesinde görülen kut anlayışı İslam'ın kabul edilmesiyle de devam etmiş devleti yönetme yetkisinin kişiye ve onun sülalesine verilmesi **"Allah'ın nasibi ve takdiri"** olarak yorumlanmıştır. Türk Cihan Hâkimiyeti anlayışı İslami Dönem'de **cihat** ve **"İlay-ı Kelimetullah"** (Allah'ın adını yüceltme) anlayışına dönüşmüştür.

NOT

İlk Müslüman - Türk devletlerinde merkezî yönetim saray (kapu veya bargâh) hükûmet ve hükümdardan oluşmutur.

b. Saray Görevlileri

Saray Görevlisi	Görevi
Hares Emiri	Hükümdara karşı suç işleyenleri cezalandırmıştır.
Candar	Padişahı korumuştur.
Alemdar	Devlet bayrağını taşımıştır.
Silahdar	Hükümdarın silahları ile ilgilenmiştir.
Camedar	Hükümdarın kıyafetleriyle ilgilenmiştir.
Serhenk	Törenleri ve hükümdarın yol güzergâhını düzenlemiştir.
Vekil-i Has	Sarayın tüm işleri ile ilgilenmiştir.
Emir-i Ahur	Atların bakımından sorumlu olmuştur.
Taştdar (Abdar)	Hükümdarın temizlik işlerine bakmıştır.
Şarapdar (İdişçibaşı)	Hükümdarın içecekleriyle ilgilenmiştir.
Hansalar (Aşçıbaşı)	Hükümdarın sofrasıyla ilgilenmiştir.
Emir-i Şikâr	Hükümdarın av partilerini tertip etmiştir.
Çaşnigir	Padişahın yiyecekleriyle ilgilenmiştir.
Hacip	Hükümdar ve vezirden sonra gelen en yetkili kişidir. Özellikleri ve görevleri şunlardır: ● Hükümdar ile devlet, hükümdar ile halk arasındaki ilişkileri düzenlemiştir. Elçileri kabul etmiştir. Törenleri düzenlemiştir. Uygun gördüklerini Divan-ı Mezalime çıkarmıştır. ● En bilgilisine **Has Hacip, Uluğ Hacip ve Hacibül Hüccab** denilirken Gaznelilerde ise **Hacib-i Bozorg** denilmiştir. ● Karahanlılarda ise **"Tayangu"** adı verilmiştir.

/benimhocam

c. Divan-ı Saltanat

Karahanlılarda **"Meclis-i Ali"** denir. Günümüz Bakanlar Kuruludur. Ayrıca Gaznelilerde mali ve genel işlerden sorumlu olan **"Divan-ı Vezaret"** bulunurdu. Büyük Selçuklulardaki devlet sorunları **Divan-ı Saltanatta** çözülmüştür. Bu divana bağlı divanlar ise şunlardır:

ADI	GÖREVİ	GÖREVLİSİ
Divan-ı İstifa	• Ekonomi ile ilgilenmiştir.	Müstevfi
Divan-ı Arz (Ceyşül Arz)	• Askerlik ile ilgilenmiştir.	Emir-i Arz
Divan-ı İşraf	• Ülkeyi denetlemiştir.	Müşrif-i Memalik
Divan-ı İnşa (Tuğra)	• Yazışma işleri ile ilgilenmiştir.	Tuğrai
Divan-ı Berid	• Haberleşme ve posta işlerine bakmıştır.	Berid
Niyabet-i Saltanat	• Sultan olmadığı zamanlarda toplanmıştır.	Naib
Divan-ı Mezalim	• Kadı kararlarına yapılan itirazları değerlendirmiş ve sonuçlandırmıştır. • Devlet memurları hakkındaki şikâyetleri incelemiştir. Siyasi suçları görüşmüştür. Kâtipleri aracılığı ile vakıfları denetlemiştir. Muhtesibin yerine getiremediği kararları uygulamıştır. • Devlet memurlarının maaşlarının geç veya eksik ödenmesi hakkındaki şikâyetleri incelemiştir. • Cuma ve bayram namazları ile hac ve cihad gibi ibadetlerin yerine getirilmesi için imkân sağlamıştır.	Sultan

d. Devlet Görevlileri

Devlet Görevlisi	Görevi
Amid	Sivil yönetici
Amil (Imga)	Vergi toplayan görevli
Yuğruş	Karahanlılarda vezir
Hace	Gaznelilerde vezir
Melik	Hükümdarın oğlu
Atabey	Melik eğitmeni
Şıhne	Askerî vali
Muhtesip	Belediye işlerinden sorumlu (Çarşı ve pazarı denetleyen görevli)

/benimhocam

2. Hukuk

- **İlk Türk-İslam hukukunun oluşmasında;**
  - İslam'ın getirdiği esaslar,
  - Oğuzların kabile gelenekleri,
  - Köktürk, Uygur, Sasani ve Akhun gelenekleri etkili olmuştur.

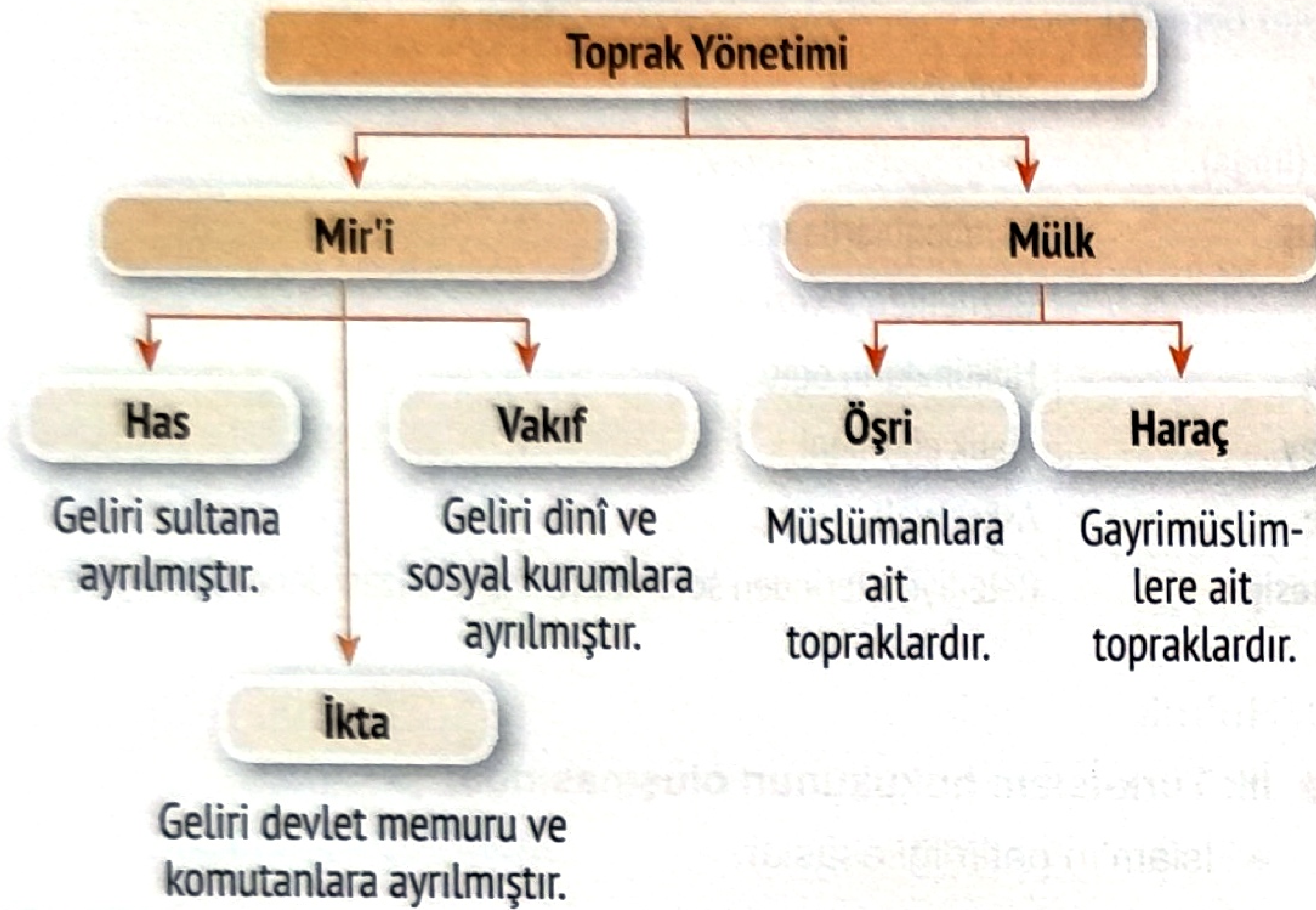
ÖRFİ HUKUK		ŞERİ HUKUK	
Kaynakları	Kullanıldıkları Alan	Kaynakları	Kullanıldıkları Ala[n]
• Hun gelenekleri • Göktürk ve Uygur kanunları • Oğuz gelenekleri	• Yönetim • Maliye • Askerlik	• Kur'an-ı Kerim • Sünnet • İcma • Kıyas	• Evlenme • Boşanma • Miras • Maliye
Başındaki Görevli: **Emir-i Dâd**		Başındaki Görevli: **Kadi'l Kudat**	

NOT

Askerî davalara ise **"Kadıasker"** veya **"Kadıleşker"** adındaki görevli bakmıştır.

3. Toprak Yönetimi

NOT

İkta; Büyük Selçuklu Devleti'nin ünlü veziri Nizam-ül Mülk'ün Siyasetname eserinde: **"Devlete ait olan ve kimsenin mülkiyetinde bulunmayan topraklardan elde edilen vergi ve gelirlerin, askerî ve sivil devlet görevlilerine maaş veya hizmet karşılığı verilmesi"** şeklinde tanımlanmıştır.

İkta sisteminin faydaları ise şunlardır:

- Toprağın boş kalması engellenmiştir.
- Üretimde sürekliliği sağlamıştır.
- Düzenli vergi toplanmıştır.
- Memurun maaşı ödenmiştir.
- Masrafsız bir ordu kurulmuştur.
- Bölgelerin güvenliği sağlanmıştır.

NOT

İkta sistemi ile yetişen askere barış zamanı **"Sipahi"** savaş zamanı ise **"Cebelü"** adı verilmiştir.

/benimhocam

4. Sosyal Hayat

Kurumlar	Açıklama ve Özellikleri
İmarethane	Yiyecek dağıtılan hayır kurumudur.
Kapan	Tek bir cins malın satıldığı yerdir.
Bedesten	Her cins ticari malın satıldığı yerdir.
Sebil	Çeşmedir.
Kümbet	Siyasiler, eşleri ve komutanlar için yapılan çadır şeklindeki anıt mezardır.
Türbe	Devlet ve din âlimlerinin mezarlarıdır. Genellikle oda şeklinde yapılmıştır.
Külliye	Cami etrafına yapılan toplu yapılardır.
Arasta	Çarşıdır.
Bargah	Saraydır.
Tekke	Şehirlerde din öğretilen kurumdur.
Zaviye	Köy ve kasabalarda din öğretilen kurumdur.
Darüşşifa - Darüssıhha Maristan - Bimaristan Darülafiye	İlk Türk-İslam devletlerinde yapılan hastanelerdir.

5. Ordu

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Hassa ordusunun Osmanlı Devleti'ndeki karşılığı **Kapıkulu Ocağı**dır. Burada yapılan karşılaştırma birinin ikta diğerinin direkt maaş alması değil, ordunun niteliği (en iyi ordu karşılaştırma) ile ilgilidir.

NOT

Gulam sisteminde askerlerin birçoğu Türklerden oluşmuştur. Satın alınan ya da savaşlarda esir edilen bu çocuklar, Gulamhane denilen yerde yetiştirilmiştir. Burada eğitilen çocuklar hem askerî hem idari görevlere getirilmiş, bunların bir kısmı da sultanın özel birliğine seçilmiştir. Gulam sisteminin uygulamaları, ilk Türk - İslam devletlerinde çeşitli isimlerle devam etmiştir.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

İlk Müslüman Türk devletlerinde, İslam öncesine göre getirilen en büyük yenilik **"Gulam Sistemi"**dir.

/benimhocam

6. Eğitim

Devlet	Medrese	Özelliği
Karahanlılar	Semerkant	İlk Türk-İslam medresesidir.
Danişmentliler	Yağıbasan	Anadolu'da kurulan ilk medresedir.
Büyük Selçuklu Devleti	Nişabur	Büyük Selçuklu Devleti'nin ilk medresesidir.
Büyük Selçuklu Devleti	Nizamiye	Büyük Selçuklu Devleti'nin en ünlü medresesidir.

NOT

Nizamiye Medreselerinin ilki Nişabur'da Sultan Alparslan tarafından açılmıştır. En çok Bağdat'ta açılanı ünlenmiştir. **Nizamiye Medreselerinin açılma nedenleri ise şunlardır:**

- İslamiyet'e yeni geçen Oğuz topluluklarının inançlarını pekiştirmek,
- yoksul ve yetenekli öğrencileri topluma kazandırmak,
- bilim insanı yetiştirmek,
- devlet memuru ihtiyacını karşılamak ve din adamı yetiştirmek,
- zararlı fikir akımlarına (Haşhaşilik gibi) karşı fikir ile karşılık vermektir.

NOT

Medreselerde yetişen öğrenciye **"Danişment"**, öğretmene **"Müderris"**, alınan diplomaya ise **"İcazetname"** adı verilmiştir.

NOT

Hadis ilmiyle uğraşana **"Muhaddis"**, tefsir işiyle uğraşana ise **"Müfessir"** fıkıh ile uğraşana ise **"Fakih"** adı verilmiştir.

7. Mimari ve Sanat

a. Mimari

Mimari Çeşitleri

Dinî	Sivil	Askerî
• Medrese	• Ev	• Kışla
• Kümbet	• Çeşme	• Tersane
• Türbe	• Ribat	• Kale
• Cami	• Kervansaray	• Burç
• Mescit	• Han	• Sur
• Tekke	• Hamam	• Garnizon
• Zaviye	• Kütüphane	• Nizamiye

Karahanlılardan Günümüze Kalan Eserler

• Arap Ata Türbesi	• Hazara (Degaron) Camii
• Ayşe Bibi Türbesi	• Talhatan Baba Camii

Gaznelilerden Günümüze Kalan Eserler

• Zafer Kuleleri	• Ribat-ı Mahi
• Leşker-i Bazaar Camii	• Sultan III. Mesut Minaresi

Büyük Selçuklu Devleti'nden Günümüze Kalan Eserler

- Diyarbakır Ulu Camii (Bu cami Emeviler Dönemi'nde kilisenin camiye çevrilmesi sonucu yapılmıştır. Büyük Selçuklu Devleti'ne ait olmayan bu camiye Selçuklular onarım ve eklemeler yapmışlardır.)
- Büyük Selçuklu Devleti eserlerinin bulunduğu yerler; Tebriz, Nişabur, İsfahan, Rey ve Tahran gibi İran'da yer alan şehirlerdir.

b. Sanat

Sanat Dalı	Özellikleri
Hat	• Arapçayı güzel yazma sanatıdır. • Hat sanatıyla uğraşanlara **"Hattat"** denilmiştir. • İlk büyük Türk hattatı **"Amasyalı Yakut"**tur.
Minyatür	• Perspektife dikkat edilmemiştir. • Kişiler statülere bağlı olarak büyük veya küçük çizilmiştir • Tasvir sanatıdır. Uğraşana **"Musavvir"** veya **"Nakkaş"** denilmiştir. • Cezeri yapmış olduğu mekanik tasarımları **"Otomoto"** adlı kitabında toplamıştır.
Tezhip	• Kelime manası **"Altınlamak, yaldızlamak"** anlamına gelir. • Özellikle Kur'an-ı Kerim ve kitap süslemelerinde kullanılmıştır. • Uğraşana **'Müzehhip"** adı verilmiştir.
Telkâri	• Gümüş işleme sanatıdır.
Malakâri	• Duvar süsleme sanatıdır.
Vitray	• Cam süsleme sanatıdır.
Ebru	• Kelime manası **"Bulut, bulutlanmak"**tır. Yoğunlaştırılmış su üstünde özel hazırlanmış boyalarla oluşturulan desenlerin, kâğıt üzerine geçirilmesi yoluyla yapılan bir süsleme sanatıdır.

NOT

Ayrıca çinicilik, ahşap işlemeciliği, oymacılığı ve kakmacılığı, çadırcılık, dokumacılık, kilimcilik, halıcılık ise diğer gelişen sanat dallarıdır.

8. Türk - İslam Bilim İnsanları

Bilim İnsanı	Ünvanı	Önemi
Farabi	• **Muallim-i Sani** (İkinci öğretmen) • **Alpharabius** • **Abunazar**	• **Kitabül Musiki** (Dünya tarihinin ilk modern müzik kitabıdır.) Hava ve ses titreşim olayını bulmuştur. Logaritmayı icat etmiştir. • **İhsaül-Ulüm** (Bu eserinde bilimleri sınıflandırmış ve bu nedenle İslam dünyasında bilimleri sınıflandıran ilk kişi olarak tarihe geçmiştir.) • **El Medinet'ül Fazıla** (**"Erdemli Şehir"** anlamına gelir.) İslam dünyasında siyaset felsefesinden ilk bahseden filozoftur. • **Birleşmiş Milletler** fikrini ilk defa ortaya atmıştır. Türk-İslam devletlerinde pozitif bilimleri başlatmıştır.
Gazali	• **Huccet-ül İslam** • **Şerefül Ümme**	• Felsefe ile uğraşmıştır. Zararlı fikir akımlarına karşı (Haşhaşilik) fikir üretmiştir. Bağdat'taki Nizamiye Medresesinin rektörlüğünü yapmıştır. **İhyaül Ulumiddin** (Dinî ilimlerin ihyası), Cevahirül Kur'an ve **Kimya-yı Saadet** adında eserler yazmıştır.
Biruni	• **El-Üstad** • **Alberuni** • **Aliboron**	• Matematikçi, coğrafyacı, fizikçi, tarihçi ve astronomdur. Bilimsel özgürlüğü savunmuştur. • Yer çekiminin varlığını Newton'dan önce söylemiştir. Gazneli Mahmut, Biruni için **"Sarayımın en kıymetli hazinesi"** demiştir. Ayrıca Asyalı milletlerin tarihini anlattığı **Asarül Bakiye** (Bu eserde çeşitli toplumların kullandıkları takvimleri, ay ve yıllardaki farklılıkları, dini gün ve bayramların tarihini incelemiştir.) Hint Seferleri sonrasında **Tahkiku mâ Li'l Hind, El Kanunül Mesudi** ve eczacılık alanında **Kitabü's Saydeletif Tıp** adında eserleri bulunur. Jeodezi ilmini bulmuştur.
İbni Sina	• **Avicenna** (Tıbbın hükümdarı) • **Doktorların Prensi** • **Şeyh'ür Reis** • **Şeyhülfelasife**	• Fıkıh, kelam, mantık, felsefe, tıp, astronomi, jeoloji ve matematik ile ilgilenmiştir. **"İnsanın içinde bir kurt vardır. Bu kurt, insanı hasta eder. Bu kurdu günümüzde görmek mümkün değildir."** diyerek mikrobun tanımını yapmıştır. İlk kez mide ameliyatı yapmıştır. Şeker hastalığını tespit etmiştir. **El-Kanun Fit Tıbb** ve **Kitabüş Şifa** kitaplarını yazmıştır. Ay'da bir kratere ismi verilmiştir. **"Azimut Halkası"** adında bir gözlem aleti yapmıştır.
Zekeriya Er-Razi	• **Rhazes**	• Çiçek ve kızamık hastalığının farkını bulmuştur. **El-Havi Ansiklopedisi**'ni yazmıştır.
Cabir bin Hayyan	• **Geber**	• Modern kimyanın kurucusudur. **Kitabul Kimya** adında ilk modern kimya kitabını yazmıştır. Hassas teraziyi kullanmıştır. Yapay altın elde etmeye çalışmıştır. Atomun parçalanabileceğini ilk kez öne sürmüştür. Birçok asit keşfetmiştir.
Harezmi	• **Algorisma**	• Matematikçi ve astronomdur. Cebrin kurucusudur. **Hisabül Cebr Vel Mukabele** adında eser yazmıştır. Ondalık sayı sistemini bulmuştur.
İbni Rüşt	• **Averroes**	• Her zaman aklı ön planda tutup Aristo'yu Avrupalılara anlatmıştır. **"Zamanın Volter"**i olarak adlandırılmıştır. Güneş lekelerini ilk defa gözlemlemiştir.
İbni Heysem		• **Fotoğraf makinesi mucididir.** Fiziğin ışık bilimi (optik) sahasında günümüzde temel olarak ne görülüyorsa ilk ortaya koyan bilim insanıdır. **Kitabül Menazir** (Görme Kitabı) adında bir eser yazmıştır.
Ömer Hayyam		• Matematikçi ve astronomdur. Rubai yazmıştır. 2. ve 3. derece denklemleri çözmüştür. Melikşah'a sunulan Celâli takvimini hazırlayan heyetin başkanlığını yapmıştır.
İdrisi		• Coğrafyacıdır. Batı Avrupa'yı dünyada aslına uygun çizen ilk kişidir. Kuzey ve Güney Yarım Küre ile Ekvator'un varlığından bahsetmiştir.

9. İlk Türk - İslam Yazılı Eserleri

Yazar	Eseri	Önemi	Kime Sunulduğu
Yusuf Has Hacip	Kutadgu Bilig	• **"Mutluluk veren bilgi"** anlamına gelen ilk yazılı Türk-İslam eseridir. Türü siyasetname ve nasihatnamedir. Eserde insanların hem bu dünyada hem de ahirette mutluluğu elde edebilmek için nasıl bir yaşam sürmeleri gerektiği bilgisi verilmiştir. Daha sonraki birçok devlet adamı ve hükümdarın başucu kitabıdır. Eser **"Adalet, devlet, akıl ve kanaat"** (akıbet) gibi dört temel üzerine yazılmıştır.	Tamgaç Buğra Han (Uluğ Kara Buğra Han)
Kaşgarlı Mahmut	Divanu Lügati't- Türk	• Toplum bilimci, etnograf ve haritacıdır. Eserinde Türk dünyasına ait harita bulunur. İlk Türkçe ansiklopedik sözlüğü yazmıştır. Eserin yazılma amacı; Araplara Türk dilini öğretmek, Türk milletinin yüceliğini ve Türkçenin zengin bir dil olduğunu göstermektedir. Eserini Arapça yazmıştır. **2008 UNESCO tarafından "Kaşgarlı Mahmut Yılı"** ilan edilmiştir.	El Muktedi-billah (Ebul Kasım Abdullah)
Edip Ahmet Yükneki	Atabet'ül Hakayık	• **"Gerçeklerin eşiği"** anlamına gelir. İçerik ve edebî yönden Kutadgu Bilig'in devamı sayılır. Nasihatnamedir. Tasavvufi ve ahlaki öğüt kitabıdır.	Emir Sipahsalar
Ahmet Yesevi	Divan-ı Hikmet	• Türk tasavvuf tarihinin ilk edebî eseridir. Eserinde Hz. Muhammed'in yaşamı, dervişliğin özellikleri, güzel ahlak, cennet ve cehennem ve dinî hikâyeler anlatmıştır. • **"Piri Türkistan"** olarak bilinir. Türkistan bölgesinin İslamlaşmasını sağlamıştır. İlk Türk mutasavvıfıdır. Mezarını Timur yaptırmıştır.	Satuk Buğra Han
Utbi	Tarihi Yemin	• Gazneli Devleti'ni anlatmıştır.	Gazneli Mahmut
Firdevsi	Şehname	• Gazneli Mahmut'a sunulan biyografik eserdir. İran-Turan mücadelesini anlatmıştır. Alper Tunga, Şehname'de **Afrasiyap** olarak geçmiştir.	Gazneli Mahmut
Ali Şir Nevai	Muhakemet'ül Lügateyn	• Timur Zamanı'nda yaşamıştır. Türkçenin Farsçadan ve Hintçeden daha zengin bir dil olduğunu belirtmek amacıyla bu eseri yazmıştır. Çağatay Türkçesinin en büyük şairidir.	
Nizamülmülk	Siyasetname	• Nizamiye Medreselerinin kuruluşunda etkili olmuştur. **"Devlet nasıl yönetilir?"** sorusuna cevap aramıştır.	Sultan Melikşah
Ömer Hayyam	Rubai	• Matematik ve astronomi ile uğraşmıştır. Aşk, doğa, ahiret üzerine sözlerini Rubai'de toplamıştır. Sultan Melikşah'a Celâli takvimini hazırlamıştır.	

NOT

Satuk Buğra Han'ın Müslüman olma sürecini anlatan **"Satuk Buğra Han Destanı"** bu dönemin ilk ve en önemli **sözlü edebiyat örneğidir.**

ANADOLU (TÜRKİYE) SELÇUKLU DEVLETİ (1075 - 1308)

Kutalmışoğlu Süleyman Şah Dönemi (1075 - 1086)

- Başkenti İznik olmak üzere devleti kurmuştur.
- Devleti kurarken Bizans'taki taht kavgalarından yararlanmıştır.

I.Kılıçarslan Dönemi (1092 - 1107)

- I.Haçlı Seferi sonrasında İznik'i kaybetmiştir. Başkent İznik'i kaybetmesinin sebebi Malatya kuşatmasında olmasıdır.
- I.Dorileon Savaşı'nı (Eskişehir) kaybetmiş ve başkenti Konya'ya taşımıştır.

NOT

1086 - 1092 yılları arasında Türkiye Selçuklu Devleti şehzadeleri Sultan Melikşah tarafından tutsak edildiği için tahtsız geçen bir dönem olmuştur.

I.Mesut Dönemi (1116 - 1156)

- II.Haçlı Seferi sırasında yapılan II.Dorileon Savaşı'nda Haçlıların bir birliğini yok etmiştir.
- Bu dönemde ilk defa Anadolu'dan **"Türkiye"** diye bahsedilmiştir.

II.Kılıçarslan Dönemi (1156 - 1192)

- Ankara meliki Şahinşah'ın isyanını bastırmıştır.
- Danişmentlilere son vermiştir.
- 1176'da Bizans'a karşı Miryokefalon Savaşı'nı kazanmıştır.

NOT

Miryokefalon zaferi ile kesin olarak Anadolu bir Türk yurdu hâline gelmiştir.

- Ölmeden önce topraklarını on bir oğlu arasında paylaştırmıştır.

I.Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi (1192 - 1196) (1205 - 1211)

- Türkiye Selçuklu Devleti tarihinde farklı zamanlarda iki defa tahta çıkmıştır. Kırım'a giden ticaret yolunu güvenlik altına almıştır.
- Antalya'yı almıştır.
- Türkiye Selçuklu Devletinde iki defa tahta geçen tek hükümdar olmuştur.

I.İzzeddin Keykavus Dönemi (1211 - 1220)

- Kardeşi Alaaddin Keykubat'ı Malatya kalesine hapsetmiştir.
- Kıbrıs Krallığı ve Venedik ile ticaret antlaşması yapmıştır.
- Sinop ve Samsun'u almıştır.
- Antalya'yı tekrar fethetmiştir.

I.Alââddin Keykubat Dönemi (1220 - 1237)

- Anadolu Selçuklu Devletinin en parlak dönemidir.
- Suğdak Limanı'nı fethetmiştir.
- Kolonoros'u almıştır. (Alaiye veya günümüzdeki adıyla Alanya)
- Moğol tehlikesine karşı Sivas, Erzincan, Tokat ve Erzurum'da surları güçlendirmiştir.
- 1230 yılında Harzemşahlar'ın Ahlat'a saldırması sonucu Erzincan yakınlarında yapılan **"Yassıçimen Savaşı"**'nı kazanmıştır.

Türkiye Selçuklu Devletinde ticareti geliştirmek için

- Suğdak, Sinop, Samsun, Antalya ve Alaiye'yi almıştır.
- Sigortacılık sistemini başlatmıştır.
- Yol üzerlerine kervansaraylar yapmıştır.
- Kıbrıs ve Venedik devletleriyle ticari antlaşmalar yapmış ve gümrük vergilerini düşürmüştür.

/benimhocam

DİKKAT

Kervansaraylar Türk-İslam devletlerinde görülen ribatların devamı niteliğindedir. İlk zamanlar sınır boylarını ve stratejik bölgeleri korumak amacıyla inşa edilen yapılarken ilerleyen yıllarda bu özelliklerini yitirmiş, zamanla kervanların yol güvenliğinin sağlandığı ve insanların konaklama ihtiyaçlarının karşılandığı yerlere dönüşmüştür.

NOT

Türk - İslam devletleri zamanında kervansaraylarla birlikte han adı verilen yapılar da vardı. Yolcular ve tüccarlar için yapılmış olan hanlar, ticari amaçla yapılan ve ücretli olan işletmelerdi. Hanlar bu özelliklerinden dolayı, ribat ve kervansaraylardan ayrılmaktadır.

II.Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi (1237 - 1246)

Sadettin Köpek

- Türkiye Selçuklu Devleti'nin veziri ve başmimarıdır.
- Zazadin Hanı ve Kubadabad Sarayı'nın mimarlığını yapmıştır.
- Gücünün aşırı derecede artmasından rahatsızlık duyan II.Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından öldürülmüştür.

Baba İshak İsyanı (Babailer) (1240 - 1242)

- Türkmenlerin inanç zayıflığı, otlak kavgaları ve vergi durumlarını iyi kullanan Baba İlyas Amasya'da, müridi Baba İshak ise Adıyaman'da isyan etmiştir. İkisi de öldürülmüş ve isyan sona ermiştir.

1243 Kösedağ Savaşı ve Sonuçları

- Bu savaş İlhanlılar ile Türkiye Selçuklu Devleti arasında Sivas'ta meydana gelmiştir.
- Savaşı kaybeden II.Gıyaseddin Keyhüsrev Tokat'a çekilmiştir.
- Yapılan bu savaşın sonuçları ise şunlardır:
  - Anadolu Türk siyasi birliği bozulmuştur.
  - Anadolu'da ikinci Türk beylikleri kurulmuştur.
  - Anadolu Moğollar tarafında tahrip edilmiştir.
  - Türkiye Selçuklu Devleti İlhanlılara tabi hâle gelmiştir.
  - Anadolu'da Türk nüfusu artmıştır.

NOT

1243 yılı yıllarca Anadolu'da **"Baycu Yılı"** olarak anılmıştır.

Anadolu Selçukluları'nda Bilinmesi Gereken Üç Tarihi Kişilik

Celalettin Karatay

- Üç şehzadeyi de aynı anda hükümdar ilan etmiştir.
- Konya'daki Karatay Medresesi ve Kayseri'deki Karatay Kervansarayı'nı inşa etmiştir.

Muinüddin Pervane

- Vezirdir. Sinop'ta Pervaneoğullarını kurmuştur.
- Moğollar için Memlüklerden yardım istemiştir.
- Memlükler Anadolu'ya geldiğinde ise Moğollardan yana bir tavır takınmıştır. Bunu öğrenen Abaka Kağan tarafından öldürülmüştür.

Alaaddin Siyavuş (Cimri Olayı)

- 1277'de II.İzzeddin Keykavus'un oğullarından biri olduğunu iddia eden **Alaaddin Siyavuş**, Karamanoğlu Mehmet Bey'in de yardımlarıyla Türkiye Selçuklu Devleti sultanı ilanı edilmiştir. Bu esnada Karamanoğlu Mehmet Bey Anadolu'da Türkçeyi de resmî dil ilan etmiştir.
- Sahte şehzade olduğu düşünülen Alaaddin Siyavuş, III.Gıyaseddin Keyhüsrev ve Moğollar tarafından tahttan indirilerek öldürülmüştür. Bu olaydan sonra halk Alaaddin Siyavuş'a **"eşkiya, dilenci, sefil"** anlamına gelen **"Cimri"** lakabını vermiştir.

1243 KÖSEDAĞ SAVAŞI'NDAN SONRA ANADOLU'DA KURULAN II. TÜRK DEVLETLERİ (BEYLİKLERİ)

Denizci	Adı	Kurulduğu Yer	Önemi ve Özellikleri
✗	**Osmanoğulları**	Söğüt-Domaniç	• Merkezî otoritesi en güçlü Türk - İslam devletidir.
✗	**Karamanoğulları**	Karaman-Konya	• Anadolu Selçuklu Devleti'nin devamı olduklarını ileri sürmüşlerdir. Osmanlı Devleti ile en çok mücadele eden beylik olmuştur. 1277'de Karamanoğlu Mehmet Bey **Türkçeyi resmî dil ilan etmiştir**. Karamanoğlu Mehmet Bey **"Bugünden sonra divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil kullanılmayacaktır."** demiştir.
✓	**Karesioğulları**	Balıkesir-Çanakkale	• Osmanlı Devleti'ne katılan **ilk** beyliktir. Osmanlı Devleti bu beyliği hâkimiyeti altına alınca ilk kez donanma gücüne sahip olmuştur. Beyliğin yıkılmasıyla Hacı İlbeyi, Evrenos Gazi ve Ece Halil gibi Karesi komutanları Osmanlı hizmetine girmiştir.
✗	**Dulkadiroğulları**	Maraş	• Memlük Devleti ile Osmanlı arasında denge siyaseti izlemişlerdir. Yavuz Sultan Selim Turnadağ Savaşı ile bu beyliğe son vermiştir. Bu beyliğin Osmanlı Devleti'ne katılmasıyla Anadolu Türk siyasi birliği kesin olarak sağlanmıştır.
✓	**Hamitoğulları**	Isparta-Antalya-Eğirdir	• Isparta, Antalya ve Eğirdir çevresinde Dündar Bey tarafından kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin para (satın alma) ile toprak aldığı beyliktir. I.Murat Hamitoğullarından 80 bin altın karşılığında Isparta, Yalvaç, Beyşehir, Akşehir ve Seydişehir'i satın almıştır.
✗	**Germiyanoğulları**	Kütahya	• I.Yakup tarafından Kütahya ve çevresinde kurulmuştur. Çeyiz ve vasiyet yolu ile Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. I.Murat'ın oğlu Yıldırım Bayezit ile Germiyan beyinin kızı evlenmiş, Germiyan beyi çeyiz olarak Kütahya, Emet, Simav ve Tavşanlı'yı çeyiz olarak vermiştir.
✓	**Aydınoğulları**	Aydın	• 1308 yılında Aydın ve çevresinde kurulmuştur. Beyliğin kurucusu Aydınoğlu Mehmed Bey'dir. Beyliğin ilk donanması Aydınoğlu Mehmed Bey Dönemi'nde oluşturulmuştur. Umur Bey Dönemi'nde güçlü bir donanma kurarak Ege adaları ve Yunanistan'a seferler yapmışlardır. Cüneyt Bey Dönemi'nde Osmanlı Devleti ile yapılan savaş kaybederek yıkılmışlardır. (1426)
✓	**Menteşeoğulları**	Muğla	• Menteş Bey tarafından Muğla ve çevresinde kurulmuştur. II.Murat son vermiştir. Rodos Şövalyeleri ve Kıbrıs Krallığı ile mücadele etmiştir.
✓	**Candaroğulları (İsfendiyaroğulları)**	Sinop-Kastamonu - Samsun	• 1292'de Şemsettin Yaman tarafından kurulmuştur. Ceneviz ve Venedikliler ile ticari ilişkiler kurmuşlardır. 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra İsfendiyaroğulları adıyla tekrar kurulmalarına rağmen 1462'de Fatih Sultan Mehmet tarafından varlıklarına son verilmiştir.
✗	**Eratnalılar ve Kadı Burhaneddin**	Sivas-Tokat-Kayseri	• Eratna Devleti'ne bu devletin veziri olan Kadı Burhaneddin son vermiştir.
✓	**Saruhanoğulları**	Manisa	• Saruhan Bey tarafından merkezi Manisa olarak kurulmuştur. Donanmasıyla Ege Denizi'ndeki adalara ve Balkanlar'a seferler yapmışlardır. 1410'da I.Mehmet bu beyliği Osmanlı ülkesine katmıştır.
✗	**Sahipataoğulları**	Afyon	• Türkiye Selçuklu Devleti veziri Sâhip Ata Fahrettin Ali'nin oğulları tarafından kurulmuştur.
✗	**Eşrefoğulları**	Beyşehir	• Beyşehir'de Beylikler Dönemi'ne ait Anadolu'nun ahşap direkli en büyük camisi olan Eşrefoğlu Camii'ni yapmışlardır. Camii günümüzde ibadete ve ziyarete açıktır.
✓	**Taceddinoğulları**	Niksar ve Canik	• Çarşamba, Bafra, Canik ve Ordu'da hüküm sürmüşlerdir.
✓	**Pervaneoğulları**	Sinop-Bafra-Samsun	• Denizcilik alanında gelişmiş ve Kırım'a seferler düzenlemişlerdir.

ANADOLU (TÜRKİYE) SELÇUKLU DEVLETİ KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

1. Devlet Yönetimi

Hükümdar

Sembolleri	Ünvanları
Büyük Selçuklu Devleti'nin kullandıkları semboller ile aynıdır.	• Keyhüsrev • Keykavus • Keykubat • Rükneddin

NOT

Key, Farsçada **sultan** veya **padişah** anlamında kullanılmıştır.

NOT

Reisül Bahr veya Melikiis Sevahil; Deniz kuvvetleri komutanıdır.

Anadolu Selçuklu Devleti'nde Görülen Divan Çeşitleri

Divan-ı Âla	Tüm devlet meselelerinin konuşulduğu yerdir.
Divan-ı Pervane	İkta topraklarını dağıtmıştır. Görevlisine **"Pervaneci"** adı verilmiştir.
Divan-ı Berid	Haberleşme teşkilatıdır.

2. İlim İnsanları

Hz. Mevlâna	**Kebir** ve **Mesnevi**'yi yazmıştır.
Hacı Bektaş Veli	**Makâlat**'ı yazmıştır.
Yunus Emre	**Risaletü'n Nushiyye** ve **Divan**'ı yazmıştır.
Âşık Paşa	**Garipname**'yi yazmıştır.
Muhyiddin Arabi	Lakabı **Şeyh Ekber**'dir. Mezarını buldurup üstüne türbe yaptıran Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'dir.
Hacı Paşa	Anadolu'nun İbni Sina'sıdır.
Ravendi	**Selçuklu Tarihi** adlı eserini Gıyaseddin Keyhüsrev'e sunmuştur.
Gülşehri	Feridüddin Attar'ın **Mantıkut Tayr** adlı eserini Türkçeye çevirmiştir.
Hoca Dehhani	Divan edebiyatının kurucusu kabul edilir. **Selçuklu Şehnamesi**'ni yazmıştır.

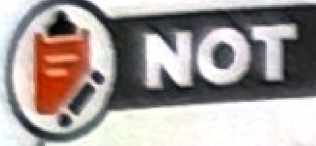
3. Ekonomi

Ahilik

- Ahilik teşkilatı asıl adı Mahmut bin Ahmet el - Hoyi tarafından kurulan esnaf ve sanatkâr teşkilatıdır.
- Bu teşkilatın temelleri I.Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi'nde Kayseri'de atılmıştır.
- Başka şehirlerde de yaygınlaşan bu örgütlenme Anadolu'nun ekonomik kalkınmasında ve imar edilmesinde önemli rol oynamıştır.
- Ahi Evran, Ahiliğin amaç ve felsefesini "**Letaif-i Hikmet**" adlı eserinde anlatmıştır.
- Bu teşkilatın başlıca özellikleri şunlardır:
  - Gayrimüslimler bu teşkilata alınmamıştır.
  - Merkezleri Kırşehir, Konya ve Kayseri'dir.
  - Üretilen malın değeri belirlenmiştir. (Narh kesmek)
  - Esnafların başında olana **şeyh** veya **pir** adı verilmiştir.
  - Esnaflar fütüvvetnameye uymuşlardır.
  - İhtiyaca göre ve kaliteli mal üretmişlerdir.
  - Mesleki eğitim verilmiştir. Bitirene diploma yani **icazetname** verilmiştir.
  - Esnaflar arasında dayanışmayı artırmıştır.
  - Ortak sandıklarda para toplanarak yeni dükkân açacaklara verilmiştir.
  - Esnaf gerektiğinde cihata da katılmıştır.

NOT

Ahi Evran'ın eşi olan Fatma Bacı da esnaf eşlerini eğitmek ve meslek kazandırmak için **Bacıyan-ı Rum** (Anadolu Kadınları) teşkilatını kurmuştur. Bu teşkilat **"Aşına, eşine, işine dikkat et."** prensibi ile çalışmıştır.

NOT

Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı Sultan I.Mesut Dönemi'nde ilk para bakır olarak basılırken, II.Kılıçarslan Dönemi'nde ilk altın para bastırılmıştır.

4. Mimari ve Sanat

Anadolu Selçuklularında;

İlk han	Aksaray Alay Han
İlk camii	Konya Alaaddin Camii
İlk medrese	Kayseri Kocahasan Medresesi
İlk hastane	Kayseri Gevher Nesibe Darüşşifasıdır.

- Anadolu Selçuklulardan günümüze kadar kalan en önemli eserler ise şunlardır;

Şehir	Eser
Tokat	Pervane Hamamı
Ankara	Akköprü ve Arslanhane Camii
Antalya	Yivli Minare, Evdir Han, Alara Han
Sivas	Gök Medrese, Buruciye Medresesi
Kırşehir	Cacabey Medresesi
Kayseri	Hunad Hatun Türbesi, Koca Hasan Medresesi, Gevher Nesibe Darüşşifası ve Keykubadiye Sarayı
Erzurum	Çifte Minareli Medrese
Konya	İnce Minareli Medrese, Alaaddin Camii, Taş Mescid, Kubadabad Sarayı ve Karatay Medresesi

/benimhocam

NOT

1206 yılında hizmete giren Kayseri Gevher Nesibe Hatun Şifahanesi 1890 yılına kadar eğitim hastanesi olarak görevini sürdürmüştür. Gevher Nesibe Hatun Şifahanesi, Anadolu'nun İslami Dönem'e ait en eski şifahanesi ve dünyanın ilk tıp fakültesidir.

Anadolu'da Eser Bulmanın Kolay Yolu

- Edirne, Bursa, Çanakkale, Trabzon ve İstanbul'daki tüm eserler **Osmanlı Devleti**'ne aittir.
- Danişmentliler, Saltuklar, Mengücekler ve Artuklulara ait olanlar eserler (Anadolu'da kurulmuş ilk Türk İslam beylik ve devletlerine ait olan) bilindiği taktirde geriye kalan tüm eserler (istisnalar hariç) Anadolu Selçuklularına aittir.

NOT

Bir eserin içinde **"Paşa, Çelebi, Haseki, Ağa, Sultan ve Yeşil"** kelimeleri varsa bu eserler birkaç istisna hariç Osmanlı Devleti'ne aittir.

NOT

"Çifte ve Alaaddin" kelimeleri ile başlayan eserler ise genellikle Anadolu Selçuklu Devleti'ne aittir.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Afyonkarahisar'da bulunan **Sultandağı Medresesi** Anadolu Selçuklulardan, Erzurum'da bulunan **Yakutiye Medresesi** ise İlhanlılardan günümüze kalmıştır.

1. DEVLET YÖNETİMİ

A. Merkez Teşkilatı

a. Osmanlı Devleti'nin Diğer Adları

Gaziler	Devlet-i Âliyye	Ottaman
Osmanoğulları	Osmaniye	Atman

b. Devleti Oluşturan Etmenler

Halk	Hâkimiyet	Ülke	Teşkilat

c. Klasik Dönem Kültür Medeniyetinin Oluşumda Etkili Olanlar

- Orta Asya Türk gelenekleri
- İslam'ın getirdiği esaslar
- Fethedilen bölgelerdeki kültürel esaslar

d. Hükümdar

Semboller	Ünvanlar			
Tüm semboller kullanılmıştır. (Ok hariç)	Bey Gazi	Padişah Han	Sultan Rum	Hüdavendigar Emir

NOT

Osmanlı Devleti'nde ilk sultan ünvanını kullanan **"Orhan Bey"**dir.(Sultanül Guzat)

e. Veraset Değişiklikleri

Osman Bey	Ülke hükümdar ve ailesinin ortak malıdır.
I. Murat	Ülke hükümdar ve oğullarına aittir. (İlk değişiklik)
Fatih Sultan Mehmet	Ülke padişahındır.
I. Ahmet	Ülke en büyük (Ekber) ve en akıllı (Erşet) erkek üye tarafından yönetilir. (Son değişiklik)

/benimhocam

f. Hükümdarın Görevleri

Herhangi bir konuda yazılı emir verir.	**Ferman**
Herhangi bir konuda yazılı beyan verir.	**Hatt-ı Hümayun**
Herhangi bir şeyi yasaklar.	**Yasakname**
Herhangi bir memurun mallarına el koyar.	**Müsadere**
Herhangi bir devşirmeyi öldürebilir.	**Kulluk hakkı**
Herhangi bir memuru görevden atar veya görevden alır.	**Beratname**
Herhangi bir bölgedeki haksızlığı giderir.	**Adaletname**
Herhangi bir kişiyi himayesi altına alır.	**Amanname**
Divan-ı Hümayuna başkanlık eder.	**Fatih'e kadar**
Ordunun başında sefere çıkar.	**II.Selim'e kadar**

g. Şehzade Eğitimi

7 yaşında eğitime başlar. 12 yaşında sancağa gönderilir. Başlarına tecrübeli devlet adamları olan **"Lala"** verilmiştir. Şehzadeler sancağa gönderildiklerinde **"Çelebi Sultan"** ünvanı almıştır.

Önemli Şehzade Sancakları				
Manisa Amasya Çorum	Bolu Kütahya Çankırı	Trabzon Antalya Kefe (Kırım)	Konya Isparta Kastamonu	Sivas Karaman Balıkesir

NOT

Osmanlı Devleti sürekliliğini sağlayabilmek amacıyla **"Devlet-i Ebed Müddet** (Sonsuza kadar yaşatma), **Nizam-ı Âlem** (Dünya düzeni) ve **Kanun-i Kadimi** (Devlet-fert ve devlet-toplum) uygulamaya çalışmıştır.

h. Başkentler (Merkezler)

Söğüt - Domaniç kurulduğu yerdir. Osmanlı Devleti genel olarak Batı Anadolu'da yer alan **"Bitinya"** bölgesinde kurulmuştur. (Kocaeli, Sakarya, Bilecik, Bursa, İznik, Düzce, Yalova, Bolu, Bartın, Zonguldak)		
Karacahisar	1298	**Kuruluş Dönemi Başkentleri**
Bilecik	1302	
İznik	1331	
Bursa	1335	
Edirne	1363	
İstanbul	1453	**Yükselme Dönemi'nden yıkılışa kadar başkent**

İstanbul'un Diğer Adları

Konstantiniyye
Konstantinapolis
İslambol
Asitane
Payitaht
Dersaadet

İstanbul'daki Görevliler

Boğazlar	Kaptanıderya
Adalet	Taht Kadısı
Güvenlik	Yeniçeri Ağası
İmar İşleri	Mimarbaşı
Belediye İşleri	Şehremini
Genel İşler	Sadrazam

ı. Saraylar

Bey Sarayı	Bursa'da Orhan Bey Dönemi'nde açılan ilk saraydır.
Topkapı Sarayı (Yeni Saray)	Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde açıldı. Osmanlı Devleti'nin en uzun yönetim merkezliği yapan saraydır.
İshak Paşa Sarayı	Ağrı Doğubayazıt'ta bulunur. İlk ısıtmalı saraydır. Yapıda Batı etkisi bulunur. (Barok - Rokoko)
Dolmabahçe Sarayı	Batı sarayları örnek alınarak yapılan ilk saraydır.
Yıldız Sarayı	II. Abdülhamit'in yönetim merkezi olarak kullandığı saraydır.
Diğer Saraylar	Galata, Beylerbeyi ve Çırağan Sarayı'dır.

/benimhocam

Topkapı Sarayı

Birun (Dış Kısmı)	Enderun (İç Kısmı)	Harem (Kız Kısmı)
• Kelime manası **dış** veya **taşra** anlamına gelmektedir. • Dışarıdan gelen elçiler kabul edilmiştir. • Divan toplantıları **Babüssaade** kapısında yapılmıştır.	• İlk defa **II. Murad Dönemi'nde** Edirne Sarayı'nda kurulmuştur. • Kelime manası **"iç, içeri"**dir. • Okuldur. Buradaki eğitimlerinden sonra yeteneklerine göre Enderun'da veya taşrada görev almışlardır. Bu görevlendirmeye **"Çıkma"** adı verilmiştir. • Devşirme çocukları alınmıştır. • Yahudiler devşirilmemiştir. • Sadrazam vezir gibi üst düzey yöneticiler yetiştirilmiştir. • II. Mahmut Dönemi'nde önemi azalan Enderundan memur alınmamış, memur ihtiyacı **Mekteb-i Maarifi Adliye**-den karşılanmıştır.	• Kelime anlamı **"yasak"**tır. • Padişah ve ailesinin özel yaşantısını geçirdiği yerdir. • Okuldur. • Erkek çocuk doğuran kadına **haseki** ünvanı verilmiştir.

i. Divan-ı Hümayun

- Orhan Bey kurmuştur. II.Mahmut kaldırmıştır.
- Son söz padişahındır. Fatih'e kadar padişahlar, Fatih'ten sonra sadrazamlar başkanlık etmiştir.
- Alınan kararlara **"Hüküm"**, hükümlerin yazıldığı deftere **"Mühimme"** adı verilmiştir.
- Alınan kararları şeyhülislam dinî açıdan incelemiştir.
- Müslüman-gayrimüslim fark etmeden herkes davaları temyiz için Divan-ı Hümayuna başvurabilmiştir. Bu özelliği ile Türk - İslam tarihindeki Divan-ı Mezalime benzemiştir.

Diğer Divan Çeşitleri

Ayak	Sadece hükümdarların oturduğu ve diğer görevlilerin ayakta durduğu olağanüstü divandır.
Galebe	Elçi ve yabancı konuklar için toplanan divandır.
İkindi	Veziriazam önderliğinde devlet işlerinin görüşüldüğü divandır.
Sefer	Sefer sırasında toplanan divandır.

Divan Üyeleri ve Görevleri

Padişah	Fatih Sultan Mehmet'e kadar divana padişahlar başkanlık etmiştir. Son söz padişahındır.
Sadrazam	Padişahın mührünü taşımıştır. Padişah sefere çıkmazsa **"Serdar-ı Ekrem"** ünvanıyla ordunun başında sefere katılmıştır. Sadrazamın yerine ise **"Sadaret Kethüdası"** (Kaymakamı) bakmıştır. Verdiği emirlere **"Buyruldu"** denilmiştir.
Kubbe altı veziri	Günümüz bakanına denktir. İlk vezir **"Alaaddin Paşa"**dır. Sayıları zamanla artmıştır.
Defterdar	Günümüzün maliye bakanıdır. Hesap tutmuş, bütçe yapmıştır. Sayıları iki tanedir. (Rumeli ve Anadolu)
Kazasker (Kadıasker)	Doğuştan Müslüman ve medrese çıkışlıdır. Günümüzde millî eğitim bakanına ve adalet bakanına denktir. Kadı ve müderris ataması yapmıştır. Sayıları iki tanedir. (Rumeli ve Anadolu) Tuttuğu deftere **"Ruznamçe"** denilmiştir.
Reisülküttab	XVII. yy.da nişancıdan ayrılarak dış işlerinden sorumlu hâle gelmiştir. Divanın toplantı gündemini belirlemiştir.
Nişancı	Dirlik (tımar) topraklarının dağıtımından sorumludur. Herhangi bir bölgenin sosyoekonomik yapısını **"Tahrir defteri"**ne kaydetmiştir. Örfi hukukun divandaki temsilcisidir. Belgelere padişahın tuğrasını çekmiştir. Tapu ve kadastro işlemlerine bakmıştır.
Kaptanıderya	Divanın doğal üyesi değildir. Denizcilikle ilgili kanunların çıkmasını hızlandırmıştır. ◆ XVI. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde divana üye olmuştur. **NOT** Osmanlı Devleti'nde ilk kaptanıderya **"Karamürsel Alp"**, divana üye olan ilk kaptanıderya ise **"Barbaros Hayrettin Paşa"**dır.
Yeniçeri Ağası	Rütbesi vezirse divan toplantılarına katılmıştır.
Şeyhülislam (Müftü)	Atamasını padişah yapmıştır. İlk şeyhülislam **Molla Fenari**'dir. Protokolde sadrazama denktir. Divanda alınan kararların dine uygun olup olmadığı hakkında karar vermiştir. Bu karara **ifta** ya da **fetva** denilmiştir.

Divana Sonradan Üye Olanlar	
XVI. yüzyıl	Kaptanıderya
XVII. yüzyıl	Reisülküttab
XVIII. yüzyıl	Şeyhülislam

Sayıları Zamanla Artanlar
Vezir
Kazasker
Defterdar

B. Taşra Teşkilatı

1840'a Kadar Uygulanan Vilayet Nizamnamesi

Birim	Adalet	Güvenlik	Yönetici
Eyalet	Kadı	Subaşı	Beylerbeyi
Sancak	Kadı	Subaşı	Sancakbeyi
Kaza	Kadı	Subaşı	Kadı
Köy	Naib	Yiğitbaşı	Kethüda

OSMANLIDA EYALET SİSTEMİ

Salyaneli (Yıllıklı)

- Salyane; **maaş** demektir.
- Devlet memurlarına yılda bir defa maaş verilmiştir.
- Geçinmesi için toprak verilmemiştir.
- Tımar sistemi uygulanmamıştır.
- Merkeze uzak yerlerdir.
- **İltizam** usulü ile vergi toplanmıştır.
- İltizamı kazanan kişiye **Mültezim** denilmiştir.
- Bu sistemin bir defa yerine ömür boyu verilmesine ise **Malikâne** denilmiştir.

- Mısır
- Habeşistan
- Bağdat
- Yemen
- Tunus
- Trablusgarp
- Cezayir

Salyanesiz (Yıllıksız)

- Memurlara doğrudan maaş verilmemiş, toprak verilmiş ve tımar sistemi uygulanmıştır.
- Merkeze yakın eyaletlerdir.

- Halep
- Temaşvar
- Sivas
- Anadolu
- Musul
- Rumeli
- Şam
- Karaman
- Kıbrıs
- Kanije
- Erzurum
- Budin
- Urfa
- Bosna
- Kars
- Silistre
- Diyarbakır
- Mora
- Karadağ
- Girit
- Trabzon
- Van

Yurtluk - Ocaklık

- Aşiretlerin yoğun olduğu yerlerdir.
- Aşiret liderlerinin birtakım yönetimsel (kazai) hakları vardır.
- Kendi içlerinde serbesttir.

NOT

Eflâk ile Boğdan'a Osmanlı Devleti'nde **"İki memleket"** anlamında **"Memleketeyn"** adı verilmiştir.

NOT

Osmanlı Devleti'nde **Garp Ocakları** olarak bilinen yer; **Cezayir, Trablusgarp ve Tunus**'tur.

İmtiyazlı Eyaletler

- Ayrıcalıklı bölgelerdir.
- Bazıları asker verir, vergi vermemiştir.
- Bazıları vergi verir, asker vermemiştir.
- Hicaz ne vergi ne de asker vermiştir.
- Mekke, Medine, Taif ve Hayber **Hicaz** olarak adlandırılmıştır.
- Eflâk, Boğdan ve Erdel yöneticilerine **Voyvoda** denilmiştir.
- Kırım yöneticilerine **Han veya Giray** ünvanı verilmiştir.
- Mekke Şerifliği, yöneticilerine **Emir** ünvanı verilmiştir.

- Hicaz
- Boğdan
- Kırım
- Erdel
- Eflâk

2. HUKUK

- Osmanlı Devleti'nin hukuk sisteminin oluşturmasında;
  - Fethedilen bölgelerdeki uygulamalar,
  - İslam'ın getirdiği esaslar,
  - Orta Asya Türk gelenekleri (örfi hukuk) etkili olmuştur.

a . Mahkemeler

OSMANLI DEVLETİ'NDE MAHKEMELER

Tanzimat Öncesi

Şeri Mahkemeler

Müslüman halk arasında çıkan anlaşmazlıklar ile Müslümanlarla gayrimüslimler arasında çıkan anlaşmazlıklara bakmıştır.

Cemaat Mahkemeleri

Gayrimüslimlerin din ve mezhep yönünden bağlı oldukları mahkemelerdir. Bu mahkemeler daha çok şahıslarla ilgili olarak aile ve miras hukuku gibi davalara bakmıştır.

Konsolosluk Mahkemeleri

Bu tür mahkemelerde kapitülasyonlardan faydalanan yabancı devletler, kendi aralarındaki sorunları çözmüştür.

Tanzimat Sonrası

Şeri Mahkemeler

Tanzimat Dönemi'nde bu mahkemelerin görevleri kişi, aile, kısas (ceza) ve miras gibi konularla sınırlandırmıştır.

Cemaat Mahkemeleri

Tanzimat Dönemi'nde 1875'te çıkarılan fermanla gayrimüslimlerin kendi aralarındaki davalar, nizamiye mahkemelerine havale edilmiştir.

Konsolosluk Mahkemeleri

Tanzimat'tan önceki görevi aynen devam etmiştir.

Ticaret Mahkemeleri

Her türlü ticari davalar bu mahkemelerde görülmüştür.

Nizamiye Mahkemeleri

Bu mahkemelerin yetkileri; şeri, cemaat ve ticaret mahkemelerinin görevleri dışında kalan hukuk ve cinayet davalarına bakmaktı.

/benimhocam

NOT

- 17 Şubat 1926'da çıkan Medeni Kanun ile Osmanlı Devleti'ne ait tüm mahkemeler kaldırılmıştır.

b. Kadıların Görevleri

- Bir bölgenin noteridir. Nikâh kıymıştır.
- Atandığı yerde iki yıl görev yapmıştır.
- Kazaların yöneticiliğini de yapmıştır.
- Vakıfları, esnafları ve loncaları denetlemiştir.
- Kazalarda çarşı ve pazarda satılan ürünlerin fiyat kontrolünü yapmıştır.
- Temel gıda maddelerinin teminini sağlamıştır.

Taht Kadısı

- İstanbul, Bursa ve Edirne kadılarının atamasını padişah yapmıştır.

Mevleviyet Kadısı

- İstanbul, Edirne ve Bursa dışındaki kadıların atamasını kazasker yapmıştır.

NOT

Kadılar, evliliklerin neden çift yapıldığını ve evliliklerden doğan çocukların mirasçılık durumlarını **"Tereke Defteri"**ne kaydetmiştir. Bu defterde kişinin fizyolojik bilgileri yer almamıştır. (Boy, kilo vb.)

NOT

Kadılar mahkemede bir karar vermeden önce o bölgenin ileri gelen ve sevilen kişileri tarafından oluşturulan **"Şuhudul Hâl"**e başvurmuştur.

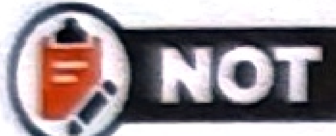
3. SOSYAL HAYAT

a. Millet Sistemi

- Osmanlı Devleti toplumu din veya mezhepsel şekilde örgütleyerek yönetmiştir. Buna **"Millet Sistemi"** adı verilmiştir.

NOT

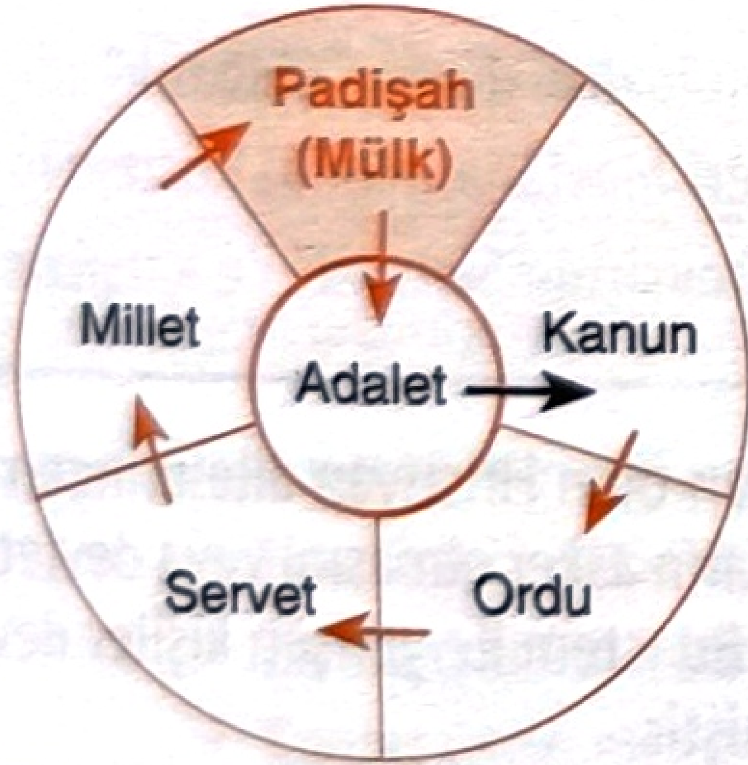
Osmanlıda düğün, şenlik, ziyafet ve benzeri konularda yazılan eserlere **"Surname"** denilmiştir. Osmanlı Devleti'nde şenlikler, devletin otoritesini ve zenginliğini halka ve dünyaya göstermiş, şenliğin yapıldığı bölgeye ekonomik hareketilik getirmiş, dini amaçlara hizmet etmiş ve halkın moral seviyesini yükseltmiştir.

NOT

Osmanlıda hacca gidenleri İstanbul'dan uğurlamak ve bölge halkına devlet erkânının hediyelerini götürmek amacıyla **"Surre Alayları"** düzenlenmiştir.

b. Hakkaniyet Çemberi

Hakkaniyet çemberi = Adalet - Kanun - Ordu - Servet - Millet - Padişah

c. Vakıf Teşkilatı

VAKIF	
Vakıf	**Avarız Vakıfları**
Olağan	Olağanüstü

- Osmanlı Devleti'nde ilk vakıf teşkilatını Orhan Bey kurmuştur.
- Osmanlı Devleti'nde malını vakfeden kişi **"vakıf"**, vakfedilen mala **"mevkuf"**, malını vakıf için bağışlayan kişinin irade beyanına **"sıyga"** denilmiştir.

/benimhocam

d. Sosyal Kurumlar

Darülaceze	Kimsesiz çocuklar, engelliler ve muhtaç kişileri barındıran kuruluştur.
Darüşşafaka	Çocuk yurtlarıdır.
Darüleytam	Yetimler yurdudur. (I. Dünya Savaşı'ndan sonra önemi artmıştır.)
Darülbedayi	Tiyatrodur.
Darülelhan	Konservatuvardır.
Hamidiye Etfal	Çocuk hastanesidir. (İlk çocuk hastanesini II. Abdülhamit açtırmıştır.)
Donanma Cemiyeti	Halktan ve sivil kurumlardan maddi yardım elde edip Osmanlı Donanmasını güçlendirmeyi amaçlayan bir kurumdur.
Hilal-i Ahdar	Yeşilaydır.
Hilal-i Ahmer	1868 tarihinde **"Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti"** ismiyle kurulmuştur. Günümüzde **"Kızılay"** olarak faaliyetlerine devam etmektedir.
Himaye-i Etfal	Çocuk Esirgeme Kurumudur.

e. Yönetici Grupları

Yönetici (Memur) Kesim

Seyfiye: Enderun ve diğer kurumlarda yetişen ve umera da denilen kişiler tarafından oluşturulmuştur.	**İlmiye:** Medreselerde yetişen ve ulema da denilen kişilerden oluşmuştur.	**Kalemiye:** Devletin yazışma, mali ve dış işlerinden sorumludur.
Askerî ve Yönetim	Din, Hukuk ve Eğitim	Yazışma ve Diplomasi
• Veziriazam • Vezirler • Yeniçeri Ağası • Kaptanıderya • Beylerbeyi • Sancakbeyi • Subaşı • Tımarlı Sipahi	• Şeyhülislam • Kazasker • Kadı • Müderris • Nakibü'l Eşraf • Muid	• Nişancı • Defterdar • Reisülküttap

NOT

Osmanlı Devleti'nde yönetici sınıfa **"Berâya"** yönetilen sınıfa ise **"Reaya"** denilmiştir.

4. OSMANLI ORDUSU

Osmanlı Devleti'nde Ordunun Özellikleri

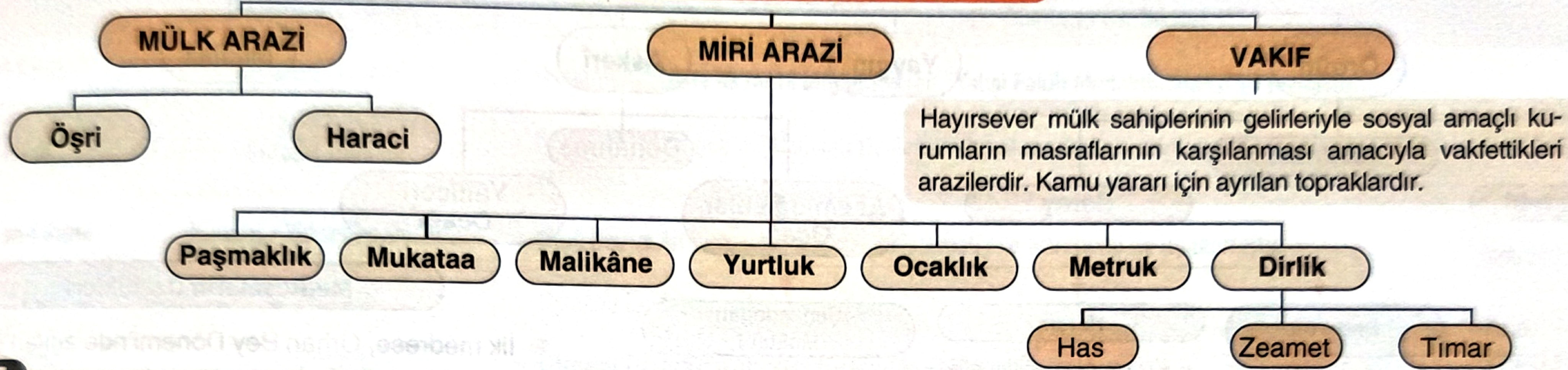
- İlk orduyu Orhan Bey, **"Yaya ve Müsellem"** adıyla kurmuştur.
- I. Murat ise Kapıkulu Ocağını Edirne'de kurmuştur. **Bu ordunun özellikleri ise şunlardır:**
  - Merkez ordusudur. Devşirme çocuklardan oluşmuştur.
  - XVII. yüzyıla kadar **"Ocak devlet içindir."** anlayışıyla hareket etmişlerdir.
  - III. Murat'tan itibaren bozulmaya başlamıştır.
  - Kapıkulu askerleri üç ayda bir **"Ulufe"** her taht değişikliğinde ise **"Cülus bahşişi"** almışlardır.

- Yeniçerilerin sefere çıkmadan önce okudukları duaya **"Gülbank"** adı verilmiştir.
- Kapıkulu Ocağı asker ihtiyacını önceleri Mevlâna (Molla) Rüstem'in önerisiyle **"Pençik Sistemi"** ile daha sonra ise **"Devşirme Sistemi"** ile karşılamıştır.

NOT

Kul Sistemi; Osmanlı Devleti tebaasından olan Hristiyan ailelerinden devşirme sistemiyle alınan çocukları eğiterek bunların asker olmasını veya devletin önemli kademelerinde yer almasını sağlamıştır. Bu istem ile yetişen kişiler devlet yönetiminde sadrazamlığa kadar yükselebilmiştir.

5. TOPRAK YÖNETİMİ

NOT

Osmanlı Devleti köylü bir aileye bir çift öküzün işleyebileceği kadar miri araziyi belirli şartlarda kiraya vermiştir. Bu sistemle toprakların büyük çiftlikler hâline getirilmesi ve ekonominin temeli sayılan tarımın belirli ailelerde (feodalite) toplanması engellenmiştir. Bu sisteme **"Çifthane"** adı verilmiştir.

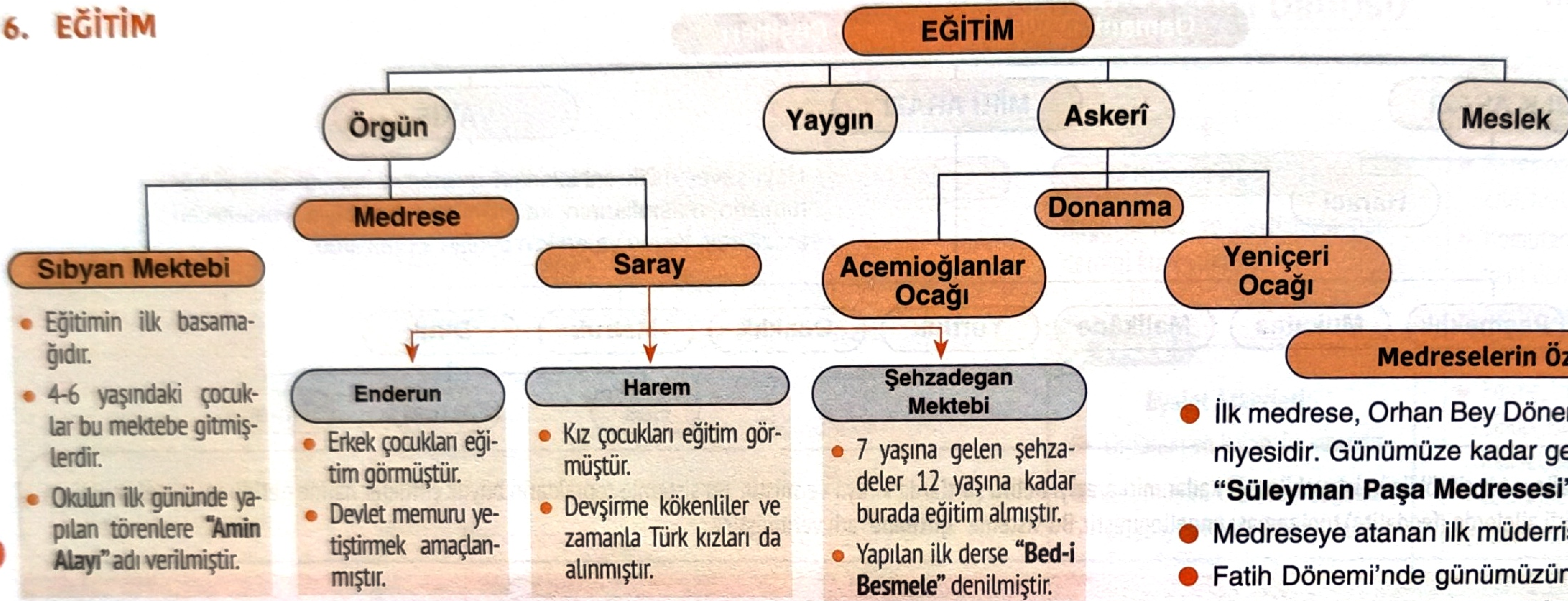
Toprak Çeşidi	Miri Topraklar ve Açıklaması
Paşmaklık	• Geliri padişahın annesi ve kızlarına ayrılmıştır.
Mukataa	• Geliri doğrudan hazineye ayrılan topraklardır. Bu toprak çeşidinde iltizam sistemi uygulanarak vergi toplanmıştır.
Malikane	• Geliri devlete yararlılık gösterenlere ayrılan topraklardır.
Yurtluk	• Geliri sınır boylarında oturanlara ayrılan topraklardır.
Ocaklık	• Kale muhafızlarına ve tersanecilere ayrılan topraklardır.
Metruk	• Halkın ortaklaşa kullandığı (otlak-yaylak gibi) topraklardır.
Arpalık	• Saray adamlarına ve ilmiye sınıfından bazı yüksek rütbeli kişilere çalıştıkları süre içinde maaşlarına ek olarak verilen arazilerdir.
Dirlik	• Geliri devlet memurlarına ve komutanlara ayrılan topraklardır. Statü bakımından üçe ayrılmıştır. **Büyükten küçüğe doğru şöyledir;** • **Has:** Geliri; 100.000 akçeden fazla olan topraklardır. Padişah ve divan üyelerine ayrılmıştır. • **Zeamet:** Geliri 20.000 akçe ile 100.000 akçe arasındaki topraklardır. Müderris, tabip ve muidlere ayrılmıştır. • **Tımar:** Geliri en alt düzeydeki memurlar ve askerlere ayrılmıştır.

Mülk Arazi	
Öşri	Haraci
Müslümanlara ait mülk topraklarıdır.	Gayrimüslimlere ait mülk topraklarıdır.

NOT

Bu topraklar alınabilir, satılabilir, devredilebilir veya miras bırakılabilirdi.

6. EĞİTİM

Medreselerin Bozulma Nedenleri

- Yöneticilerin bilim alanındaki çalışmalara desteğinin azalması
- Medreselerin kendi iç müfredatının gelişmeyi zorlaştırması
- Ulemanın akli bilimleri gereksiz görmesi
- Rüşvet ve iltimasın artması
- Beşik ulemalığının getirilmesi
- XIX. yüzyılda yeni eğitim kurumlarının açılması
- Avrupa'daki gelişmelerin takip edilememesi
- Göçler sonucunda kentlere gelen nüfusun medreselerde barındırılması, medreselerin hayır kurumu gibi görev yapmaya başlaması.

İhtisas Medreseleri	
Darüttıp	Hekim
Darülhadis	Hadis öğreticisi
Darülkurra	Kur'an öğreticisi
Darülhendese	Mühendis

Akademik Kariyer Basamakları	
Müderris	Öğretmen
Mülazım	Atama bekleyen
Muid	Mezun
Danişmend	Bilgili öğrenci
Softa	Yeni başlayan öğrenci

Medreselerin Özellikleri

- İlk medrese, Orhan Bey Dönemi'nde açılan İznik Orhaniyesidir. Günümüze kadar gelen en eski medrese ise **"Süleyman Paşa Medresesi"**dir.
- Medreseye atanan ilk müderris **Davud-u Kayseri**'dir.
- Fatih Dönemi'nde günümüzün İslam enstitüsü ayarında **Sahn-ı Seman Medreseleri** açılmıştır.
- Kanuni Dönemi'nde **Süleymaniye Medreseleri** açılmıştır.
- XVII. yüzyıla kadar akli ve naklî bilimler birlikte okutulmuştur.
- XVII. yüzyıldan itibaren akli bilimlerden bazı dersler kaldırılmış veya derslerin süresi azaltılmıştır. Eğitim dili Arapçadır.
- Medreselerin başında 20, 30, 40, 50, 60 gibi rakamlar öğretmenin aldığı ücreti göstermşitir.
- Medreseyi bitiren kadı, muid, müderris, hekim, nişancı, mühendis olabilmiştir.
- Medreselerde başarısız öğrenciye **"Taşraya Çıkma"** cezası verilmiştir.
- Öğrencinin doğduğu yere gidip halka ders anlatmasına **"Cerre Çıkmak"** denilmiştir.

7. BİLİM İNSANLARI

Bilim İnsanı	Yaşadıkları Dönem	Önemi ve Özellikleri
Yahşi Fakih	Kuruluş Dönemi	• Osmanlı hakkında ilk tarihî bilgileri veren **"Yahşi Fakih Menakıbnamesi"**'ni yazmıştır.
Ahmedi	Kuruluş Dönemi	• Bugün elimizde olan ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili bilgi veren kaynaklardan en eskisi olan **"İskendername"**'yi yazmıştır.
Kadızade-i Rumî	Kuruluş / Yükselme Dönemi	• Uluğ Bey ve Ali Kuşçu'nun hocasıdır. Matematik ve astronomi ile ilgilenmiştir.
Davud-u Kayseri	Orhan Bey	• Osmanlı Devleti'nin ilk müderrisidir.
Molla Fenari	II. Murat	• Osmanlı Devleti'nin ilk şeyhülislamıdır.
Altuncuzade	Fatih Sultan Mehmet	• İdrar yolları hastalıkları (Bevliye) ve tedavisi ile uğraşmıştır.
Akşemseddin	Fatih Sultan Mehmet	• Mikrop teorisini bulan ilk kanser araştırmacısıdır. **"Mikrobiyolojinin Babası"**dır. Risalet'ün Nuriyye ve Maddetü'l Hayat adlı eserleri vardır. Fatih Sultan Mehmet'in hocalığını yapmıştır.
Sabuncuoğlu Şerafettin	Fatih Sultan Mehmet	• **"Türk Plastik Cerrahisinin Babası"** lakabıdır. Deneysel farmakoloji ile uğraşmış, Osmanlı Devleti'nin ilk ve en ünlü cerrahıdır. **Kitabül Cerrahiyetül Haniye** ve **Mücerrebname** adlı eserler yazmıştır.
Ali Kuşçu	Fatih Sultan Mehmet	• Timur Devleti Dönemi'nde Semerkant'ta yetişmiştir. Türk astronomu ve matematikçidir. Ay'ın haritasını çıkarmıştır. (Günümüzde Ay'ın bir bölgesinin adı Ali Kuşçu'dur.) Ayasofya Medresesinin müderrisliğini yapmıştır. İstanbul'un enlem ve boylamını hesaplamıştır. Fatih'e **er-Risaletü'l Fethiyye** adlı eserini sunmuştur.
Piri Reis	Yavuz Sultan Selim Kanuni Sultan Süleyman	• İlk dünya haritasını çizmiştir. İlk haritasını Yavuz Sultan Selim'e sunmuştur. **Kitab-ı Bahriye**'yi yazmıştır. Bu eserinde Amerika'nın keşfinden ve bilinmeyen kıta ve bölgelerden bahsetmiştir. Hint Deniz Seferlerine katılmıştır.
Seydi Ali Reis	Kanuni Sultan Süleyman	• **Miratül Memalik** (Ülkelerin Aynası) ve **Kitab-ül Muhit** (Yön Haritası) adlı eserleri yazmıştır.
Ebu Suud Efendi	Kanuni Sultan Süleyman	• Osmanlı Devleti'nin en ünlü şeyhülislamıdır. Fıkıhla ilgilenmiştir.

Takiyüddin Mehmet	III. Murat	• Osmanlı Devleti'nin ilk rasathanesini kurmuştur. Güneş ve Ay cetvellerini ihtiva eden zicler hazırlamıştır. Osmanlı Devleti'nde mekanik, matematik, astronomi ve tıp konularında otuza yakın eseri kaleme almıştır. Otomatik makineler üzerine ilk eseri yazan bilim insanıdır. Bulduğu mekanik saati (Zatü'l Evtar) astronomide kullanmıştır. Kadızade-i Şemsettin Efendi'nin fetvasıyla yapmış olduğu rasathanesi yıkılmıştır.
Evliya Çelebi	XVII. yüzyıl	• Osmanlı Devleti'nin en önemli seyyahıdır. Seyahatname'yi yazmıştır. "**Seyahat ya Resulallah**" diyerek yolculuğa çıkmıştır.
Kâtip Çelebi	XVII. yüzyıl	• **Hacı Halife** veya **Hacı Kalfa** olarakta bilinir. Bibliyograftır. Seyyahtır. En ünlü eserleri; **Keşfü'z Zunûn** (Merak edilen şey) ve **Cihannüma** (Coğrafya)'dır.
Yanyalı Esat Efendi	XVIII. yüzyıl	• Lale Devri'nin en önemli fikir adamlarından biridir. Müderris ve kadılık yaptı. Devrin âlimleri kendisine **"Muallim-i Salis"** (Üçüncü Öğretmen) demişlerdir. Aristo'nun **"Fizika"** eserini Arapçaya çevirmiştir.
Hezârfen Ahmet Çelebi	IV. Murat	• İnsanlık tarihinin ilk başarılı uçuşunu yapmıştır.
Lagari Hasan Çelebi	IV. Murat	• Dünya tarihinin roketle uçan ilk insanıdır.
Koçi Bey	IV. Murat	• IV. Murat'a devletin gidişatı ile ilgili ünlü risalesini sunmuştur.
Naima	XVIII. yüzyıl	• Vakanüvislerden önce şehnameciler tarih yazardı. (Neşri, İdris-i Bitlisi, Oruç Bey gibi.) İlk resmî tarih yazarıdır. (Vakanüvis) Son vakanüvis ise Abdurrahman Şeref Efendi'dir.
Erzurumlu İbrahim Hakkı	XVIII. yüzyıl	• Matematik, astronomi ve astroloji ile uğraştı. **Marifetname** adında ünlü bir eser yazmıştır.
Humbaracı Ahmet Paşa	I. Mahmut	• Gerçek adı **Comte de Bonneval**'dir. Humbaracı Ocağını Batı tarzında ıslah etmiştir. Batı'dan getirilen ilk teknik uzmandır.
Mehmet Fatih Gökmen	XIX. yüzyıl / XX. yüzyıl	• Takvim çalışmaları ile ünlüdür. Hem Osmanlı Devleti hem de Türkiye Cumhuriyeti'nde bilime hizmet etmiştir.
Mustafa Behçet Efendi	XIX. yüzyıl	• Tıbbiye-i Şahanenin başhekimliğini yapmıştır.
Ahmet Cevdet Paşa	Sultan Abdülmecit	• **Kısas-ı Enbiya** (Peygamberler Tarihi), **Mecelle** (Medeni Hukuk) ve **Tarihi Cevdet** (Sultan Abdülmecit'e sunmuştur.) adında eserleri bulunur.

8. EKONOMİ

1. Kavramlar

Kavram	Açıklaması
İaşecilik (Provizyonizm)	Halkın refahı ve mutluluğu için piyasalarda arzu edilen kalitede ve ucuz fiyata arz-talep dengesi gözetilerek yeteri kadar mal bulundurulmasıdır.
Gelenekçilik	Üretimin ne kadar ve nasıl olacağı, malların topluma nasıl ulaştırılacağı gibi konuları ele alan ekonomik anlayıştır.
Fiskalizm	Devletin gelirlerinin en üst düzeye, giderlerinin ise en alt düzeye indirilmeye çalışıldığı ekonomik anlayıştır.
Merkantilizm	15. ve 16. yüzyılda Avrupa'da gümüş ve altının zenginlik aracı sayıldığı ekonomik anlayıştır. Osmanlı Devleti ekonomisine zarar vermiştir.
Narh Sistemi	Eksik rekabet şartlarından dolayı devletin fiyatlara müdahale etmesidir.
Lonca Teşkilatı	Ahiliğin devamıdır. Gayrimüslimler de girebilir. Cihata gidilmez. Bu teşkilat içinde esnafı koruyanlara **"Yiğitbaşı"**, esnaf ile devletin veya esnaf ile halkın arasındaki ilişkileri düzenleyene ise **"Kethüda" (Kahya)** denir. Teşkilatın başındakilere ise **Şeyh** veya **Pir** adı verilmiştir.
Derbent Teşkilatı	Geçitlerin bakım-onarımını yapan ve vergisini toplayan teşkilattır.
Ehli Hiref Teşkilatı	Osmanlı Devleti'nde küçük esnafın üye olduğu esnaf teşkilatıdır.
Menzil Teşkilatı	Kervanlar arasında haberleşmeyi sağlamıştır.
Mekkâri Taifesi	Mekkâr; at, eşek ve devenin ortak ismidir. Günümüzün kargo veya nakliyat şirketleridir.
Gedik Hakkı	İş yeri açma ruhsatıdır.
Ehli Hibre	Malın kalitesini kontrol eden görevlidir.
Bezirgan	Büyük tüccarlara verilen isimdir.
Muhtesip	Çarşı ve pazarı denetleyen görevlidir.

2. Vergiler

Şerî Vergiler	
Öşür	Müslüman olanların ürünlerinden genellikle 1/10 oranında peşin olarak alınan vergidir.
Haraç	Gayrimüslim olanların ürünlerinden genellikle 2/10 oranında alınan vergidir.
Cizye	Gayrimüslimlerin askerlik yapmadıkları için ödedikleri vergidir.
Zekat	Müslümanlardan deniz ürünleri, madenler, zirai ürünler ve ticari faaliyetlerden elde ettikleri gelirler üzerinden alınan vergidir. 40/1 oranında alınmıştır.

Örfî Vergiler	
Ağnam	Küçükbaş hayvanlardan alınan vergidir.
Avarız	Olağanüstü hâllerde alınan vergidir.
Bac	Pazar yeri vergisidir.
Çifthane	Bir köylünün bir çift öküz ile tarlayı sürdüğü kadar ödediği vergidir.
Çiftbozan	İki veya üç yıl boyunca tarlayı ekmeyenlerden alınan vergidir.
İltizam	Muaccele bedelinin alındığı vergidir.
İspenç	Gayrimüslimlerin ödediği toprak vergisidir.
İmdadiye Seferiye	Sefer zamanı alınan vergidir.
İmdadiye Hazariye	Barış zamanı alınan vergidir.
Derbent	Geçitlerden ve köprülerden alınan vergidir.
İzni Sefine	Boğazlardan geçen gemiler için alınan vergidir.

3. Klasik Dönemde Tüketiciyi Korumaya Yönelik Tedbirler

Standardizasyon

Sanayi ve tarım ürünlerinin aynı özellik ve kalitede tüketiciye ulaştırılmasına çalışılmıştır.

Narh

Fiyatlar önceden belirlenmiş, esnafın belirlenen fiyatların üzerinde satış yapmasına izin verilmemiştir.

Toptancı Halleri (Kapan)

Şehre gelen tarım ürünleri, kapan adı verilen toptancı hallerine getirilerek tüketicinin talebine sunulmuştur.

4. Paralar

XIX. yüzyıla kadar madenî para kullanılmıştır. Üsküp, Selânik, Urfa ve Edirne'de darphaneler açılmıştır.

Adı	Cinsi	Padişahı
Akçe (Mangır)	Bakır	Osman Bey
Akçe	Gümüş	Orhan Bey
Sikke-i Hasene (Sultani)	Altın	Fatih Sultan Mehmet
Kaime	Kâğıt	Sultan Abdülmecit
Mecidiye (Guruş)	Demir	Sultan Abdülmecit

5. Osmanlı Ekonomisinin Bozulma Nedenleri

- Saray masraflarının artması
- Savaşların uzun sürmesi ve ganimet gelirlerinin azalması
- İpek ve Baharat Yolu'nun Coğrafi Keşifler sonucu önemini kaybetmesi
- Kapitülasyonların yaygınlaştırılması
- Yapılan ekonomik antlaşmaların ülke ekonomisine zarar vermesi
- Sık padişah değişikliği sonucunda cülus bahşişinin artması
- Tımar sisteminin (iltizam sisteminin yaygınlaşması) bozulması
- Rüşvet ve iltimasın artması

6. Bankalar

Adı	Özelliği
Bank-ı Dersaadet	• İlk açılan Osmanlı bankasıdır. Galatalı bankerler tarafından açılmıştır.
Bank-ı Osman-i (Şahane)	• Osmanlı Devleti'nin paralarını basmaya yetkili olan İngiliz bankasıdır.
Memleket Sandıkları	• Çiftçiye ucuz kredi verebilmek için kurulmuştur.
Ziraat Bankası	• 1888'de Ziraat Bankası olarak ismini değiştirmiştir. • Kurulmasında Mithat Paşa'nın rolü büyüktür.
İtibar-ı Millî Osmanlı Bankası	• İttihatçıların bankasıdır. 1924 senesinde İş Bankası ile birleştirilmiştir.

9. MİMARİ VE SANAT

1. Mimari

- Osmanlı Devleti'nin ilk camisi İznik'te yapılan **Hacı Özbek Camii**'dir.
- Mimar Sinan'ın yaptığı önemli camiler ise şunlardır;

Çıraklık	Kalfalık	Ustalık
Şehzade Camii	Süleymaniye Camii	Selimiye Camii

/benimhocam

NOT

Selimiye Camii 2011'de UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır.

NOT

Mimar Sinan 1490 yılında **Kayseri'nin Ağırnas** köyünde dünyaya gelmiştir. 1512'de devşirme olarak **"Acemi Oğlanlar Ocağı"**na verilmiştir. Yetişme çağında birçok savaşa katılan Sinan, 1539 yılında **mimarbaşılığa** getirilmiştir. **II.Bayezit, I.Selim, I.Süleyman, II.Selim** ve **III.Murat** dönemlerinde yaşamıştır. Mimar Sinan hayatı boyunca 92 camii, 52 mescit, 55 medrese, 7 darülkurra, 20 türbe, 3 darüşşifa, 6 su yolu, 17 imaret, 10 köprü, 20 kervansaray, 36 saray, 8 mahzen, 48 hamam olmak üzere çok sayıda eser yapmıştır.

- Osmanlı Devleti'nin ilk altı minareli camisi Sedefkâr Mehmet Ağa tarafından yapılan **Sultanahmet Camii**'dir.

NOT

Sultanahmet Camii 1609-1617 yılları arasında inşa edilen Osmanlı Devleti'nin **ilk altı minareli camisi**dir. Mimarı **Sedefkâr Mehmet Ağa'dır.** (Mimar Sinan'ın öğrencisi) Süslemelerinde kullanılan mavi çinilerinden dolayı **"Mavi Camii"** olarak da bilinir.

- İlk Batı tarzında yapılan cami ise **Nuruosmaniye Camii**'dir.

NOT

Bosna-Hersek'te bulunan tarihî Mostar Köprüsü'nün mimarı Mimar Sinan'ın öğrencisi Mimar Hayreddin'dir.

- Osmanlıda bizzat padişahların yaptıkları ve genellikle kendi isimleri ile anılan (Fatih, Selimiye, Süleymaniye vb.) camilere **"Selatin Camiler"** denir.

2. Sanat

a. Hat

- En büyük Osmanlı hattatı Kıbletül Hattatin ünvanlı **Şeyh Hamdullah**'tır.
- Ahmet Karahisari, Kazasker Mustafa İzzet, Yeserizade Mustafa İzzet ve Hafız Osman önemli hattatlar arasındadır.
- Hatları günümüze ulaşan tek Osmanlı Padişahı **II. Mustafa**'dır.

b. Minyatür (Tasvir Sanatı)

- Bu sanat dalıyla uğraşanlara **musavvir** veya **nakkaş** denir. Levni, Nakkaş Osman (Surname), Matrakçı Nasuh (Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn ve Süleymanname) ve Nakkaş Sinan Bey bilinen musavvirlerdir. Nakkaş Sinan Bey, **"Gül Koklayan Fatih"** eseriyle minyatür sanatını portre görünümüne geçirmiştir.

c. Tezhip

- Bu sanatla uğraşana **müzehhip** denir.
- **Kara Mehmet** en ünlü temsilcisidir.

d. Resim

- Resmini yaptıran ilk Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmet'tir.
- Resmini devlet dairesine astıran Osmanlı Padişahı II.Mahmut'tur.
- Osmanlı Devleti ressam yetiştirebilmek için Paris'te **"Mekteb-i Osmani"** adında kurum açmıştır.
- İlk resim sergisini **Şeker Ahmed Paşa** açmıştır. (Bursa Manzaraları, Talim Yapan Erler, Narlar ve Ayvalar, Tepe Üzerindeki Kale)
- Kaplumbağa Terbiyecisi, Kur'an Okuyan Kız, Yeşil Camii Önü ve Silah Tacirleri gibi tablolarıyla ünlenen ressam **Osman Hamdi Bey**'dir.
- Osmanlı Devleti'nin ilk kadın ressamı **Mihri Müşfik**'tir.

e. Müzik

- Kuruluş Dönemi'nde Mehterhane vardı. Önemli bestekârlar yetiştirildi.
- **Itri** (müzik ilminin şeyhi), Hacı Arif Bey, Tamburi Cemil Bey, Abdülkadir Meragi, Suphi Ezgi, İsmail Dede Efendi ve Zekai Dede önemli bestekârlardır.
- II.Mahmut Zamanı'nda İtalya'dan Donizetti kardeşler tarafından Mehterhane kapatılıp yerine Mızıka-yı Hümayun kurulmuştur.
- Osmanlı tarihinde Batı tarzında müzik dersi alan ilk padişah **Sultan Abdülmecit**'tir.

NOT

III. Selim ise **Suzidilara** makamını bulmuştur.

Diğer Görülen Sanat Dalları	
Kalem işi	Duvar süsleme sanatıdır.
Çinicilik	İstanbul, İznik, Kütahya ve Diyarbakır en önemli merkezleridir.
Halıcılık	Uşak, Bünyan, Isparta ve Hereke en önemli merkezleridir.
Telkâri	Gümüş işlemeciliğidir.
Malakâri	Duvar süsleme sanatıdır.
Vitray	Cam süsleme sanatıdır.
Tombak	Eşyalar altın ile kaplanır. Bu işleme **"Tombak"** denir.
Heykel	Heykelini yaptıran tek Osmanlı padişahı **"Sultan Abdülaziz"**dir.
Opera	III. Selim Zamanı'nda başlamıştır. **"Millî Osmanlı Operet Kumpanyası"** kurulmuştur.
Ebru	Kelime manası **"bulut" veya "bulutlanmak"tır.** Uğraşana **"Ebruzen"** adı verilmiştir.
Ahşap İşlemeciliği	Rahle, mihrap ve vaaz kürsülerinde uygulanmıştır.
Ciltçilik	Uğraşana **"mücellit"** adı verilmiştir.

10. YAZI DİL VE EDEBİYAT

a. Divan Edebiyatı

Bakî	Fuzulî	Nabî
Ruhî	Nefî	Nailî

b. Tasavvuf Edebiyatı

Pir Sultan Abdal	Akşemseddin	Eşrefoğlu Rumi
Hacı Bayram Veli	Kaygusuz Abdal	Ümmi Kemal

c. Halk Edebiyatı

Köroğlu	Öksüz	Dadaloğlu
Karacaoğlan	Gevherî	Aşık Ömer

11. SPOR

- Orhan Bey Dönemi'nde ilk defa güreş tekkeleri açılmıştır.
- I. Murat Dönemi'nde ise Edirne'de Kırkpınar Yağlı Güreşleri başlamıştır.
- V. Murat ve Sultan Abdülaziz güreş ile uğraşmışlardır.
- Adalı Halil ve Koca Yusuf ünlü Osmanlı güreşçilerindendir.
- Okçuluk ile uğraşanlara **"Kemankeş"** denilmiştir.
- Osmanlı Devleti'nde hünerli at binicilerine **"Cündi"** adı verilmiştir.
- İlk kez ders müfredatına giren beden eğitimi dersi jimnastiktir. İlk beden eğitimi öğretmeni Mehmet Faik Üstünidman'dır.
- Osmanlı Millî Olimpiyat Komitesini kuran Selim Sırrı Tarcan'dır.

OSMANLI DEVLETİ KURULUŞ DÖNEMİ (1299 - 1453)

A. 14. Yüzyıl Başlarında Yakın Doğu

a. İlhanlılar: İran'da kurulmuştur. 1231'de Harzemşahlara son vermişlerdir. 1243 Kösedağ Savaşı ile Anadolu Selçuklu Devleti'ni mağlup etmişlerdir. Gazan Han Dönemi'nde İslamiyet'i kabul etmişlerdir. 1258'de hem Bâtıniliğe hem de Abbasilere son vermişlerdir.

b. Altın Orda: Karadeniz'in kuzeyinde Batu Han tarafından kurulmuştur. Yıllarca Rusların güneye inmesini engellemişlerdir. Timur saldırıları sonucu parçalanarak hanlıklara ayrılmışlardır.

c. Memlükler: 1250'de Aybey tarafından Mısır'da kurulmuştur. Halifeliği 1517'ye kadar muhafaza etmişlerdir. Baharat Yolu ile zenginleşmişlerdir. 1517 Ridaniye Savaşı ile yıkılmışlardır.

d. Türkiye Selçuklu Devleti: 1075'te İznik'te kurulmuştur. 1243 Kösedağ Savaşı'yla İlhanlılara tabi olmuşlardır. 1308'te Sultan III.Mesut'un ölümüyle yıkılmışlardır.

e. Bizans İmparatorluğu: Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında devlet çöküş dönemine girmiştir. Tekfur denilen Bizans valileri merkezi dinlemememiş ve halkına zulüm yapmıştır.

f. Trabzon Rum İmparatorluğu: 1461'de Fatih Sultan Mehmet tarafından varlıklarına son verilmiştir.

g. Osmanlı Devleti'yle diğer çağdaş devletler ve milletler ise şunlardır: Sırp, Macar, İngiltere, Fransa, Venedik, Ceneviz, Eflâk, Boğdan, Bulgarlar, Arnavutlar, Erdel, Beni Ahmer Devleti.

B. Osmanlı Devleti'nin Kısa Sürede Büyümesinin Nedenleri

- Bizans'ın içindeki taht kavgaları
- Bizans tekfurlarının (valilerinin) merkezi dinlememesi ve Türkmenlerin gaza ruhu ile Bizans üzerine seferler yapması
- Avrupa'da İngiltere ve Fransa arasında Yüzyıl Savaşlarının yaşanması
- Merkezî otoritenin güçlü olması, yetenekli padişahların tahta çıkması
- Tımar, iskân (şenlendirme) ve istimalet (meylettirme, cezbetme, gönül alma) politikasının uygulanması

NOT

Osmanlı Devleti hüküm sürdüğü süre içinde farklı unsurları barış ve huzur içerisinde yaşattığı için Osmanlı Klasik Dönem Batı'da **"Osmanlı Barışı"** deyimi ile anılmıştır.

- Anadolu beylikleri ile başlarda iyi geçinilmesi
- Güçlü bir orduya sahip olunması ve gaza ve cihat faaliyetlerinin yoğun olması
- Balkanlar'ın siyasi ve dinî açıdan bölünmüş olması
- Türklerin sahip olduğu millî özellikler
- Selçuklu Devleti'nin zayıflaması ve beyliklerin kurulduğu dönemde Anadolu'daki siyasi boşluk

NOT

Osmanlı Devleti kuruluş yıllarında özellikle Bizans tekfurları ile **"görünüşte dostça geçinme"** anlamına gelen **"Müdara"** politikasını uygulamıştır.

C. Osmanlı Devleti'ne Kurulurken Destek Verenler

Osmanlı Devleti Kurulurken Destek Verenler	
Gaziyan-ı Rum	Anadolu Gazileri
Abdalan-ı Rum	Dervişler ve Ozanlar
Fakiyan-ı Rum	İlim İnsanları
Bacıyan-ı Rum	Anadolu Kadınları
Ahiler	Esnaf ve Sanatkârlar
Alperenler	Türk Savaşçıları

NOT

Yahşi Fakih Osmanlı hakkında ilk tarihî bilgiler veren **"Yahşi Fakih Menakıbnamesi"**ni yazmıştır. **Ahmedi** ise bugün elimizde olan ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili bilgi veren kaynaklardan en eskisi olan **"İskendername"**yi yazmıştır.

D. Osman Bey (1281 - 1326)

- Lakabı Fahrüddin'dir.
- 1288'de Karacahisar, 1299'da Bilecik ve 1300 tarihinde Yundhisar, Yenişehir ve İnegöl alınmıştır.
- Bilecik'in alınmasıyla buradaki demir madeni işlenerek ordunun silah ihtiyacı karşılanmıştır.
- 1302'de Koyunhisar (Bafeus veya Bafeon) Savaşı'nı kazanmıştır. (İlk Osmanlı-Bizans savaşıdır.)
- İlk defa **vergi** alınmıştır. (Bac vergisi)
- İlk **kadı** ataması yapılmıştır. (Karacahisar'a Dursun Fakih atanmıştır.)
- İlk **para** basılmıştır. (Bakır, Mangır, Akçe olarak isimlendirilmiştir.)
- Osman Bey'in yakın arkadaşlarına ilk defa tımar (dirlik) dağıtılmıştır.

E. Orhan Bey (1326 - 1362)

- 1326'da Bursa fethedilerek başkent yapılmıştır.
- 1329'da Bizans ile Pelekanon (Maltepe, Eskihisar) Savaşı yapılıp kazanılmıştır. Bu savaş sonunda Kocaeli Yarımadası Osmanlı Devleti'nin kontrolüne geçmiş ve Bizans'ın Anadolu'da toprağı kalmamıştır. 1330'da İznik alınarak başkent yapılmıştır.
- 1337'de İzmit alınmıştır. (Avrupa'da ise Yüzyıl Savaşları başlamıştır.)
- 1345'te Karesioğulları alınmıştır. (İlk defa bir beyliğe son verilmiştir.)
- 1353'de Çimpe Kalesi alınmıştır. (Rumeli'deki ilk toprak parçasıdır.)
- 1354'te Gelibolu fethedilmiştir. Gelibolu Fatihi **"Süleyman Paşa"**dır.
- 1357'de Tekirdağ, Çorlu ve Malkara alınmıştır.

NOT

1353 yılında Bizans'ta Kantakuzen ile Yuannis arasında yaşanan taht kavgasında Kantakuzen'e yapılan yardım karşılığı **Çimpe Kalesi** Osmanlı Devleti'ne verilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti **Rumeli'deki ilk toprak parçasına** sahip olmuştur.

Orhan Bey Zamanı'nda Yaşanan Diğer Gelişmeler

İlk **tersane** açılmıştır.	Karamürsel Tersanesi
İlk **saray** yapılmıştır.	Bursa Bey Sarayı
İlk **medrese** açılmıştır.	İznik Medresesi
İlk **müderris** ataması yapılmıştır.	Davud-u Kayseri
İlk **cami** yapılmıştır.	İznik Hacı Özbek Camii
İlk defa **kul sistemi** uygulanmıştır.	Savaş esirlerinden ilk defa faydalanılmıştır.
İlk **gümüş para** basılmıştır.	Akçe
İlk **ordu** kurulmuştur.	Yaya ve müsellem
İlk **Divan** kurulmuştur.	Divan-ı Hümayun
İlk **vezir** ataması yapılmıştır.	Alaaddin Paşa
İlk defa **iskân** politikası uygulandı.	Bursa'dan Hayrabolu'ya

/benimhocam

TARİH

NOT

İskân adı verilen bu politika genellikle gönüllülük esasına göre yapılmıştır. İskâna tabi tutulanların bütün ihtiyaçları belli bir süre devlet tarafından karşılanmış ve halk iskâna teşvik edilmiştir. İskâna tabi olanlara toprak verilmiş onlardan belirli bir süre vergi alınmamıştır ve iskâna tabi olanların geçerli bir sebep olmadan eski yerlerine dönmelerine izin verilmemiştir.

Rumeli'ye yapılan iskân siyaseti ile Osmanlı Devleti'nin amaçları

- Fethedilen bölgelerin Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağlayarak egemenliği kalıcı hâle getirmek,
- Konargöçer Türkmenlerin yerleşik hayata geçmesini sağlama,
- Gayrimüslim halkın ayaklanma ihtimalini ortadan kaldırmak,
- Aralarında kavgalar yaşanan aşiretleri birbirinden uzaklaştırmak,
- Fetih hareketlerinde sürekliliği sağlamaktır.
- Bölgeyi şenlendirmek (imar faaliyetleri) amaçlanmıştır.

F. I.Murat (1362 - 1389)

- Germiyanoğullarının toprakları çeyizle, Hamitoğullarının toprakları ise parayla satın alınmıştır.
- 1363'te Sazlıdere Savaşı ile Edirne fethedilmiştir.
- 1364'te ilk Osmanlı-Haçlı Savaşı olan **Sırpsındığı Savaşı** kazanılmıştır. Edirne başkent yapılmıştır.

NOT

1364 yılında yapılan Sırpsındığı Savaşı, Osmanlı Devleti'nin Haçlılarla yaptığı ilk mücadeledir. Hacı İlbey komutasındaki Osmanlı kuvvetleri Haçlıları bozguna uğratmıştır. Böylece Edirne ve Batı Trakya'nın güvenliği sağlanmış, Macarların Balkanlar'daki etkisi azaltılmıştır.

- 1371'de Sırplar, Çirmen'de mağlup edilmiştir.
- 1387'de Ploşnik'te Osmanlı öncü birliği bozguna uğramıştır.
- 1389'da ilk defa büyük bir Haçlı ordusuna karşı **I.Kosova Savaşı** kazanılmıştır.

NOT

Bu savaş sonunda I.Murat, Miloş adındaki bir Sırplı tarafından şehit edilmiştir. Bu olay Osmanlı tarihinde ilk ve sondur. Bu savaşta Osmanlı tarihinde ilk kez top kullanılmıştır. Türk bayrağının şekli de yine bu savaşta ortaya çıkmıştır. Bu savaşta ilk defa Anadolu beylikleri Osmanlı Devleti'ne asker göndermişlerdir.

I.Murat Zamanı'nda Yaşanan Diğer Gelişmeler

- İlk defa maliye teşkilatı kurulmuştur.
- **Kazaskerlik, defterdarlık** ve **sadrazamlık** makamları kurulmuştur.
- Edirne'de İlk defa **Kapıkulu Ocağı** kurulmuştur. Bu ocağa bağlı Yeniçeri, Topçu ve Acemioğlanlar Ocağı kurulmuştur.
- Karamanlı bilgin Mevlâna (Molla) Rüstem'in ve Kazasker Çandarlı Kara Halil'in önerisiyle her beş esir askerden birinin askere alındığı **"Pençik Sistemi"** hayata geçirilmiştir.
- Sistemli şekilde **tımar** ve **iskân** politikası uygulanmıştır.
- İlk defa **veraset sisteminde değişiklik** yapılmıştır.
- Manastır merkezli Rumeli Beylerbeyliği kurulmuştur. Lala Şahin Paşa ilk Rumeli beylerbeyi olmuştur.

NOT

I.Murat'ın oğlu **Savcı Bey** isyan etmiş ve isyanı bastırmıştır. Bu isyan Osmanlı Devleti'ndeki ilk şehzade isyanıdır.

G. Yıldırım Bayezit (1389 - 1402)

- Yıldırım ünvanını Karamanoğulları ile yapılan **"Frenkyazısı Savaşı'nda"** elde etmiştir.
- Anadolu Türk siyasi birliğini geniş ölçüde sağlayan ilk Osmanlı padişahıdır. (Saruhanoğulları, Aydınoğulları, Candaroğulları, Menteşeoğulları gibi beyliklere son verilmiştir.)
- İlk defa Bursa'da hastane açtırmıştır.
- İstanbul'u kuşatan ilk Osmanlı padişahıdır. (1391-1401 arası)
- Kuşatmaya yardımcı olması için Anadoluhisarı (Güzelcehisar) yapılmıştır.

İstanbul kuşatmalarının başarısız olmasında;

- Karamanoğullarının iki kez isyan etmesi,
- 1396'da Haçlılar ile Niğbolu Savaşı'nın yapılması,
- Timur'un Sivas'ı işgal edip Ankara'ya doğru ilerlemesi etkili olmuştur.

NOT

İstanbul kuşatmaları sonucunda Bizans İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti arasında yapılan antlaşmaya göre: "Bizans, Osmanlı Devleti'ne vergi verecek, İstanbul'da bir Türk mahallesi kurulacak ve İstanbul'a kadı atanacak." kararları alınmıştır.

NOT

1396 yılında Macar kralı Sigismund önderliğinde Osmanlı Devleti'ne karşı bir Haçlı ordusu oluşturulmuştur. Tuna Nehri üzerindeki Niğbolu Kalesi'ni Doğan Bey kahramanca müdafaa etmiştir. Daha sonra Yıldırım Bayezit ordusuyla yetişip Niğbolu'da Haçlıları mağlup etmiştir. Bu savaşın ardından Memlük Devleti koruması altında olan Abbasi halifesi Yıldırım Bayezit'e **"Sultanıiklimirum"** (Anadolu Memleketlerinin Sultanı) ünvanını vermiştir.

1402 Ankara Savaşı

Nedenleri

- Anadolu beyliklerinin ve Akkoyunluların Timur'u Anadolu'ya gelmesi konusunda kışkırtması
- Timur'dan kaçan beylerin Osmanlı Devleti'ne sığınması
- İki liderin birbirlerini savaşa tahrik eden mektuplaşmaları
- İkisinin de Türk dünyasının lideri olmak istemesi
- Timur'un Sivas'ı işgal etmesi

Sonuçları

- Anadolu Türk siyasi birliği bozulmuştur. (En önemli sonucudur.)
- Aydınoğulları, Karamanoğlulları, Menteşeoğulları, Saruhanoğulları, Hamitoğulları gibi beylikler yeniden kurulmuştur.
- Akkoyunlular doğuda güçlenerek Osmanlı Devleti'nin siyasi rakibi olmuşlardır.
- İstanbul'un alınması 50 yıl gecikmiştir.
- Anadolu tahrip edilmiştir.
- İlk defa bir Osmanlı padişahı düşmana esir düşmüştür.
- Fetret Devri'ne girilmiştir. (Fasıla-ı Saltanat) (1402-1413)
- Osmanlıların Balkanlar'da yaptığı fetih hareketleri durmuş ve sınırlar 1389'daki hâline geri dönmüştür.
- Mustafa Çelebi, Timur tarafından Semerkant'a götürülmüştür.

NOT

1402'deki **Ankara Savaşı**'nın kaybedilmesiyle Yıldırım Bayezit Timur'a esir düşmüş, Anadolu'da beylikler yeniden kurulmuş, Timur Osmanlı topraklarını Yıldırım'ın oğulları arasında paylaştırmıştır. Böylece 11 yıl sürecek olan **"Fetret Devri"** başlamıştır. Bu dönemde Süleyman Çelebi Rumeli'de, İsa Çelebi Balıkesir'de, Mehmet Çelebi Amasya'da ve Musa Çelebi Bursa'da bağımsızlığını ilan etmiştir. Yapılan savaşların sonucunda I.Mehmet kardeşlerini yenerek Osmanlı tahtına çıkmıştır.

H. I.Mehmet (Çelebi) (1413 - 1421)

- Fetret Devri'ni sona erdirdiği için **"Osmanlı Devleti'nin İkinci Kurucusu"** olarak adlandırılmıştır.
- Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamak için Aydın, Menteşe ve Saruhanoğullarına son vermiştir.
- Venedik ile ilk deniz savaşı (Çalı Bey Savaşı) yapılmıştır. (Osmanlı-nın deniz gücü Venedik ile yarışamadığını göstermiştir.)
- İlk dinî nitelikli toplumsal ayaklanma olan **Şeyh Bedrettin İsyanı** çıkmıştır.
- Düzmece Mustafa İsyanı çıkmıştır.
- İsyanı bastırılan Mustafa Bizans'a sığınmış ve II.Murat Dönemi'nde bir kez daha isyan etmiştir. II.Murat, Mustafa'yı yakalatıp idam ettirmiştir.

I. II.Murat (1421 - 1451)

- Lakabı **"Ebu'l - Hayrat"**tır. (Hayır Babası)
- Anadolu Türk siyasi birliğini geniş ölçüde tekrar sağlamıştır.
- **Osmanlı Devleti Macar kralı Ladislas** ve **Eflak Beyi Hünyadi Yanoş** ile 1441-1444 yılları arasında savaşmıştır.
- Her iki tarafın çok kayıp vermesi üzerine Osmanlı Devleti ile Macarlar arasında **"Edirne-Segedin Antlaşması"** imzalanmıştır.
- Bu antlaşmaya göre Osmanlı Devleti ile Macaristan arasında on yıl boyunca savaş yapılmayacağı kararı alınmıştır. Bunun üzerine II.Murat tahtı 12 yaşındaki oğlu II.Mehmet'e bırakmıştır. Bu durumu fırsata çevirmek isteyen Papa antlaşmayı kabul etmemiştir.
- 1444'te Osmanlı Devleti, Haçlıları **Varna Savaşı**'nda mağlup etmiştir.
- 1446'da ilk yeniçeri isyanı olan **Buçuktepe İsyanı** çıkmıştır.

/benimhocam

- 1448'de Osmanlı Devleti Haçlıları **II.Kosova Savaşı**'nda bir kez daha mağlup etmiştir. **Bu savaşın sonuçları ise şunlardır:**
  - Balkanlar kesin olarak Türk yurdu hâline gelmiştir.
  - Türkler 1683'e (II. Viyana Kuşatması) kadar taarruza geçmiş Avrupalılar ise savunmaya çekilmiştir.

NOT

II.Kosova Savaşı ile Miryokefalon Savaşı, sonuçları açısından benzerlik göstermiştir. Miryokefalon Savaşı'nın sonunda Anadolu kesin olarak Türk yurdu hâline gelirken II.Kosova Savaşı'nın sonucunda da Balkanlar kesin olarak bir Türk yurdu hâline gelmiştir.

NOT

Enderun ilk defa devlet adamı yetiştirmek için Edirne Sarayında açılmıştır.

NOT

Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde Haçlılar ile yaptığı savaşlar **SINAV II** olarak kodlanır.

Kuruluş Dönemi Osmanlı Devleti - Haçlı Savaşları Şifresi		
1364	**S**	ırpsındığı
1389	**I**	Kosova
1396	**N**	iğbolu
1402	**A**	nkara
1444	**V**	arna
1448	**II**	Kosova

DİKKAT

Ankara Savaşı, Haçlılar ile değil Timur Devleti ile yapılmıştır.

OSMANLI DEVLETİ YÜKSELME DÖNEMİ (1453 - 1595)

1. Fatih Sultan Mehmet

- Yedi dil bilmektedir. **Avni** mahlasıyla şiirler yazmıştır. **"Kanun hükümdarı"** olarak tarihe geçmiştir. Trabzonlu bilgin Amirutzes'e harita çizdirip yer adlarını Arapça'ya çevirmiştir.
- Zihniyetiyle, ilim adamlarına gösterdiği sevgi ve fikri özgürlük ile **"Bir ayağı Şark'ta bir ayağı Garb'ta olan büyük hükümdar"** olarak anılmıştır.

a. İstanbul'un Fethi'nin Nedenleri

- Anadolu ve Rumeli arasındaki toprak bütünlüğünü sağlamak
- Boğazlara ve İpek Yolu'na hâkim olmak
- Bizans'ın Anadolu beylikleri ile iş birliği içinde olması
- Bizans'ın Haçlı Seferlerine sebep olması ve şehzadeleri kışkırtması
- İstanbul'un bilim ve kültür merkezi olması
- Hz. Muhammed'in hadisi

b. Fetih İçin Osmanlı Devleti'nin Yaptığı Hazırlıklar

- Venedik, Eflâk gibi prensliklerle antlaşma yapılmıştır.
- Şahi topları dökülmüştür. 400 parçalık donanma hazırlanmıştır.
- Mancınık ve hareketli kuleler (Bizanslılara göre **şehirler alan**) inşa edilmiştir.
- Avrupa devletleri ve Anadolu beylikleriyle saldırmazlık antlaşmaları imzalanmıştır.
- Boğazkesen (Rumeli Hisarı) yapılmıştır.

/benimhocam

c. Bizans İmparatorluğu'nun Aldığı Önlemler

- Grejuva ateşi çoğaltılmıştır.
- Halk silahlandırılmıştır.
- Haliç'e zincir çekilmiştir.
- Avrupa'dan yardım istenmiştir.
- İstanbul surları güçlendirilmiştir.
- Katolik ve Ortodoks kiliseleri birleştirilmiştir.

NOT

Fetih öncesi Bizanslı yüksek dereceli devlet memuru Grivas (Grandük) Notaras: Katolik ve Ortodoks kilisesinin birleşmesine **"İstanbul'da Kardinal külahı görmektense Osmanlı sarığı görmeyi tercih ederim"** diyerek tepki göstermiştir.

d. Fethin Sonuçları

- Genadyos, Rum patriği olmuştur.
- Ovakim, Ermeni patriği olmuştur.
- Fatih, Roma Kralı anlamına gelen **"Kayser-i Rum"** ünvanını almıştır.
- İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuştur.
- II.Mehmet **"Fatih"** ünvanını almıştır.
- Kuruluş Dönemi bitti, Yükselme Dönemi başlamıştır.
- Anadolu ve Rumeli arasındaki toprak bütünlüğü sağlanmıştır.
- Boğazlar ve İpek Yolu Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir. Bunun üzerine Avrupalı devletler Coğrafi Keşifleri başlatmıştır.
- Orta Çağ kapanmış, Yeni Çağ başlamıştır.
- Topların surları yıkabileceğinin anlaşılması ile feodalite zayıflamaya başlamıştır.
- İstanbul'dan kaçan bilim insanları İtalya'ya giderek Rönesans'ın başlamasına neden olmuştur.

NOT

İstanbul'un Fethi, İslam dünyasında sevinçle karşılanıp **"Feth-i Mübin"** olarak (Parlak Fetih) nitelendirilmiştir.

e. Fatih Zamanı Diğer Fetih Hareketleri

Anadolu	Balkanlar	Denizler
• Candaroğullarından Sinop ve Samsun alınmıştır.	• Sırbistan alınmıştır. (Belgrat hariç)	• Ege Adaları alınmıştır. • Yunan Adaları alınmıştır.
• Karamanoğulları'ndan Konya ve Karaman alınmıştır.	• Bosna-Hersek alınmıştır. • Arnavutluk alınmıştır.	• Bozcaada ve Gökçeada alınmıştır.
• Trabzon Rum İmparatorluğu'na son verilmiştir. (Bizans'ın tekrar dirilme umutları sona ermiştir.)	• Mora Yarımadası alınmıştır.	• Rodos kuşatılmış ancak alınamamıştır. • Otranto fethedilmiştir. (Kızıl Elma ülküsü)
• Cenevizlilerden Amasra alınmıştır. • Doğu Anadolu Bölgesi alınmıştır.	• Eflâk alınmıştır. • Boğdan alınmıştır.	• Kırım alınmıştır. (Böylece Karadeniz bir Türk gölü hâline gelmiştir.)

DİKKAT

Fatih'e İstanbul'u alması ve yaptığı bu seferlerden dolayı, **"Sultanül Bahreyn ve Hakanül Berreyn"** ünvanı verilmiştir. (İki denizin ve iki karanın hükümdarı)

DİKKAT

Fatih Dönemi'nde Hicaz Su Yolları Sorunu yüzünden Karamanoğulları, Dulkadiroğulları ve Memlükler ile ilişkiler gerilmiştir.

DİKKAT

Fatih Sultan Mehmet, Akkoyunluları Otlukbeli Savaşı'nda mağlup ederek Doğu Anadolu'yu egemenliği altına almıştır.

f. Diğer Gelişmeler

- Topkapı Sarayı (Yeni Saray) yapılmıştır.
- Ayasofya Kilisesi, "Fetih Camisi"ne dönüştürülmüştür.
- İlk **altın para** (Sikke-i Hasene) basılmıştır.
- İlk defa **iltizam** sistemi uygulanmıştır.
- İlk defa **müsadere** sistemi uygulanmıştır.
- Cülus bahşişi vermek yasalaşmıştır.
- Divana nişancı atanmıştır.
- Sadrazamlar Divana başkanlık etmeye başlamıştır.
- Örfi hukuk kuralları yazılı hâle getirilmiştir. (Kanunname-i Ali Osman)
- Sahn-ı Seman Medreseleri ile Tetimme Medreseleri açılmıştır.

DİKKAT

Osmanlı Devleti ilk defa 1352'de Ceneviz Cumhuriyeti'ne ilk defa kapitülasyon vermiştir. Daha sonra kapitülasyonlar Venediklilere Çelebi Mehmet, II. Murat ve Fatih tarafından da onaylanmıştır. Osmanlıda ilk elçiliği Venedik açmıştır.

NOT

İstanbul'daki Venedik elçisine **"Balyos"** veya **"Baylos"** denilmiştir.

/benimhocam

2. II. Bayezit (1481 - 1512)

- Cem Sultan Olayı döneme damgasını vurmuştur. Osmanlı Devleti'nde ilk defa bir iç sorun bir dış sorun (devletler arası) hâle gelmiştir.
- Karamanoğulları'na tamamen son verilmiştir.
- 1511'de Antalya ve dolaylarında **Şah Kulu İsyanı** çıkmıştır.
- Kemal Reis, İspanya'ya giderek zulüm gören Yahudi ve Müslümanları İstanbul'a getirmiştir.

NOT

Fatih Dönemi'nde Hicaz Su Yolları Meselesi yüzünden ilişkilerin bozulmuş olduğu **Memlük Devleti**'yle bu dönemde ilk defa savaş yapılmıştır. (1485-1491 yılları arası) Ayrıca bu dönemde ilk kez **"avarız"** vergisi alınmış, **ilk kez malların kalitesi ve standartları belli esaslara** bağlanmıştır. **(Kanunnâme-i İhtisab-ı Bursa)**

NOT

II. Bayezit Dönemi yaşanan sorunlardan dolayı yükselmenin içinde bir Duraklama Dönemi olarak tarihe geçmiştir.

3. Yavuz Sultan Selim (1512-1520)

- Tarihçiler tarafından **8 yıla 80 yıllık iş sığdırmış padişah** olarak nitelendirilmiştir.
- İlk defa Bozoklu Celâl tarafından Tokat'ta, Celâli İsyanları başlamıştır.
- Yavuz Sultan Selim, Doğu siyaseti için Heşt - Behişt adlı kitabın yazarı İdris-i Bitlisi'yi okumuştur. İdris-i Bitlisi, özellikle Çaldıran tarafından sonra Cizre, Siirt gibi yirmi beş yerleşim yerinin barış yoluyla Osmanlı idaresine girmesini sağlarken, yine Yavuz'un Memlüklere karşı yürüttüğü Doğu siyasetinde aktif rol alarak Musul ve Urfa'nın Osmanlı idaresine geçmesini sağlamıştır.
- 1514'te İran (Safevi) ile Çaldıran Savaşı yapılmıştır. Savaşın başarılı olmasında tüfekli askerlerin etkisi büyük olmuştur.
- 1515'te **Turnadağ Savaşı** ile Dulkadiroğulları'na son verilmiştir. Böylece Anadolu Türk siyasi birliği kesin olarak sağlanmıştır.
- 1516'da Memlüklerle, **Mercidabık Savaşı** yapılmıştır. Halife Mütevekkil esir alınmıştır. Ayrıca Yavuz Sultan Selim Şam'da Muhyiddin Arabi'nin mezarını buldurup üzerine türbe ve külliye yaptırmıştır.
- 1517'de Memlüklerle **Ridaniye Savaşı** yapılmıştır. **Savaşın sonuçları ise şunlardır:**
  - Memlükler Devleti yıkılmıştır. (Suriye, Filistin, Irak, Hicaz ve Mısır Osmanlıya geçmiştir.)
  - Halifelik, Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Böylece teokratik devlet anlayışı güçlenmiştir.
  - Baharat Yolu, Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir.
  - Kutsal Emanetler, İstanbul'a getirilmiştir. (Amaç İstanbul'u bir hilafet merkezi yapmak) (Hilafeti Ulya yani Yüce Hilafet)
  - Mısır'ın hazineleri İstanbul'a getirilmiştir.
  - Venedik'in Kıbrıs için Memlüklere ödediği verginin Osmanlı Devleti'ne ödenmesine karar verilmiştir.

NOT

Ridaniye Savaşı devam ederken Avrupa'da yaşanan eş gelişme ise **"Reform"**dur.

NOT

Yavuz Sultan Selim'e **"Mekke ve Medine'nin hizmetkârı"** anlamında **"Hâdimü'l Haremeyn-i Şerifeyn"** ünvanı verilmiştir.

NOT

Yavuz Sultan Selim: **"Kim ki torunlarımdan hazineyi benim kadar doldurursa kapılar onun mührüyle, dolduramazsa benim mührümle mühürlenmeye devam etsin."** demiştir.

/benimhocam

4. Kanuni Sultan Süleyman (1520 - 1566)

- Osmanlı tarihinin en uzun süre tahta kalan padişahıdır. **(46 sene)**
- I.Süleyman için günümüzde kullanılan **"Kanuni"** sıfatını ilk defa XVIII. yüzyılda Romen tarihçi Dimitrie Cantemir kullanmıştır.
- **Muhibbi** mahlasıyla şiirler yazmıştır.
- Kanuni tahtının ilk yıllarında Canberdi Gazali, Ahmet Paşa, (Memlük Devleti'ni tekrar diriltmek için yapılan isyanlar) Baba Zünnûn, Kalender Çelebi isyanları ile uğraşmıştır.
- **1521**'de **Belgrat** alındı. Orta Avrupa fetihleri için bir üs elde edilmiştir.
- **1522**'de **Rodos Adası**, Saint Jean Şövalyeleri'nden alınmıştır.
- **1526**'da Osmanlı Devleti, Mohaç Meydan Muharebesi'yle Macaristan'ı mağlup etmiştir. (Dünyanın en kısa süren ova savaşıdır.)
- **1529**'da Viyana ilk defa kuşatılmıştır.
- **1532**'de Alman Seferi'ne çıkılmıştır. ancak Osmanlı Devleti'nin önüne bir kuvvet çıkamamıştır. Roma - Germen İmparatoru Şarlken'in elindeki Fransa Kralı I. Fransuva serbest bırakılmıştır.
- **1533**'te Avusturya Kralı (Arşidük) ile Osmanlı Devleti arasında **İstanbul Antlaşması** (İbrahim Paşa) imzalanmıştır. Bu antlaşmayla Avusturya Arşidükü Osmanlı Devleti'nin sadrazamına eşit sayılmıştır. Böylece Orta Avrupa'nın siyasi üstünlüğü Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir. (Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki ilk resmî antlaşma İstanbul Antlaşması'dır.)

NOT

Osmanlı Devleti, 1606 Zitvatorok Antlaşması'na kadar Orta Avrupa'nın siyasi üstünlüğünü devam ettirmiştir.

- **1538**'te Haçlılarla **Preveze Deniz Savaşı** yapılmıştır. Böylece Akdeniz bir Türk gölü hâline gelmiştir. (28 Eylül 1538)
- **1538 - 1553** yılları arası Hint Deniz Seferleri yapılmıştır. Osmanlının bu seferlerden yeteri kadar kazançlı çıkamamasında; okyanusa dayanıklı gemilerin olmaması, Hint Denizi'nin Osmanlı denizciler tarafından bilinmemesi, Gücerat Sultanlığı'nın denizcilerimize destek vermemesi ve seferlere gereken önemin verilmemesi etkili olmuştur.
- **1541**'de Macaristan tamamen alınmıştır. 1551'de ise Trablusgarp alındı ve Turgut Ali Reis, Trablusgarp Beylerbeyliği'ne getirilmiştir.
- **1555**'te ilk defa İran'la **Amasya Antlaşması** imzalanmıştır.
- **1560**'ta Haçlılarla Kuzey Afrika egemenliğini pekiştiren **Cerbe Deniz Savaşı** yapılıp kazanılmıştır.
- **1565**'te **Turgut Ali Reis**, Malta Kuşatması sırasında şehit olmuştur.
- **1566**'da Sakız Adası alınmış ve **Zigetvar Seferi** yapılmıştır. (Kanuni'nin son seferidir.)

NOT

Kanuni'nin yaptığı seferleri ünlü minyatürcü Matrakçı Nasuh **"Süleymanname"** ve **"Beyan-ı Menazil-i Seferi Irakeyn"** adlı eserlerinde anlatmıştır.

- 1569'da Venedik kapitülasyonu örnek alınarak Fransa'ya gerçek anlamda kapitülasyon verilmiştir.

/benimhocam

NOT

1569'da Venedik kapitülasyonu örnek alınarak Fransa'ya **gerçek anlamda** kapitülasyon verilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti topraklarından transit geçen ve ülkeden ihraç edilen mallardan vergi alarak hazineye gelir sağlamak, kendi emniyet ve çıkarlarını korumak Batılı devletlere imtiyaz vererek müttefik edinmek ve böylece Haçlı birliğini parçalamak ve Hristiyan devletlere dostluk ve sadakat sözü vererek ticari faaliyetlerini gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.

5. Sokullu Mehmet Paşa Dönemi (1564 - 1579)

- Devşirme olan Sokullu Mehmet Paşa, Kanuni'nin son zamanlarında sadrazam olmuştur.
- Kanuni'den sonra tahta geçen II.Selim ve III.Murat zamanlarında devlet işlerini yürüten asıl kişi Sokullu Mehmet Paşa olduğundan bu döneme Sokullu Mehmet Paşa Dönemi adı verilmiştir.

II. Selim Dönemi (1566 - 1574)

- 1571'de Kıbrıs alınmıştır. Kıbrıs'ın alınmasına tepki gösteren Haçlılar, İnebahtı'da Osmanlı Devleti'nin donanmasını yakmıştır.
- Osmanlı Devleti'nin tarihinde donanması dört defa yakılmıştır.
- Bunlar sırasıyla 1571 İnebahtı, 1770 Çeşme, 1827 Navarin ve 1853 Sinop Baskını'dır.

NOT

II.Selim ordunun başında sefere çıkma geleneğini terk eden ve İstanbul'da hayatını kaybeden ilk Osmanlı padişahı olmuştur.

NOT

Sokullu Mehmet Paşa **İnebahtı** Savaşı sonrası **Venedik** elçisine, **"Biz Kıbrıs'ı almakla sizin kolunuzu kestik, siz İnebahtı'nda bizi yenmekle, sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kolun yerine yenisi gelmez fakat kesilen sakal daha gür çıkar."** demiştir.

III. Murat Dönemi (1574 - 1595)

- 1576'da Fas, Osmanlı egemenliğine girmiştir.
- İran ile **Meşaleler Savaşı** yapılmıştır. Bu savaşın sonucunda 1590'da **Ferhat Paşa Antlaşması** imzalanmıştır.

NOT

Ferhat Paşa Antlaşması'yla Osmanlı Devleti doğuda en geniş sınırlara ulaşmıştır.

Sokullu Mehmet Paşa'nın Projeleri

1. Don ve Volga Irmaklarını Birleştirme Projesi

Projenin Amaçları

- Rusların, güneye inmesini engellemek ve Kırım'ı korumak
- Orta Asya Türkleriyle bağlantı kurmak
- İran'ı kuzeyden kontrol etmek ve İpek Yolu ticaretini canlandırmak

NOT

Irmakları birleştirme projesi Mimar Sinan'a verilmiş ancak kendisinin vefat etmesi, Kırım hanlarının isteksizliği ve Rus saldırıları yüzünden bu proje yapılamamıştır. 1956'da Rusya tarafından Don ve Volga ırmakları birleştirilmiştir.

2. Süveyş Kanalı Projesi

- Kızıldeniz ile Akdeniz'i birleştirmek
- Osmanlının donanmasını bu kanaldan geçirerek Hindistan'a ulaşmak
- Baharat Yolu'na tekrardan işlerlik kazandırmak

NOT

Süveyş Kanalı, Fransa ve İngiltere'nin iş birliği sonucu 1869'da açılmıştır.

3. Marmara - Karadeniz Projesi

- Bu proje ile Akdeniz ve Karadeniz birleştirilip donanma için alternatif bir yol amaçlanmıştır. Bu proje gemi yapılması için gerekli kereste ihtiyacını gidermek amacı da taşımaktadır.

XVII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ (DURAKLAMA DÖNEMİ) (TEREDDİ VE TAGAYYÜR DÖNEMİ) (BOZULMA VE YOZLAŞMA) (1595 - 1699)

Duraklama Dönemi'ne Girilmesinin Nedenleri

- Merkezî otoritenin bozulması
- Küçük yaştaki çocukların tahta çıkması (IV. Mehmet 6 yaşında tahta çıkmıştır.)
- Saray kadınlarının devlet yönetimine karışması
- Saray masraflarının artması
- Rüşvet ve adam kayırmanın artması
- Ganimet gelirlerinin azalması
- Savaşların uzun sürmesi ve mağlubiyetlerin artması
- Beşik ulemalığı sisteminin getirilmesi (Âlimin oğlu âlimdir anlayışı)
- Medreselerden pozitif bilimlerin çıkarılması
- Kapitülasyonların yaygınlaşması
- Sık padişah değişikliği
- Doğal sınırlara ulaşılması
- Askerin **"Ocak devlet içindir."** anlayışını terk etmesi
- Orduya, Devşirme Kanunu'na aykırı şekilde asker alınması
- Coğrafi Keşifler sonucu İpek ve Baharat yollarının önem kaybetmesi
- Avrupa'da feodalitenin sona ermeye başlaması sonucu merkeziyetçi devletlerin kurulması
- Avrupa'nın bilimsel ve teknolojik olarak gelişmesi
- Tımar sisteminin bozulması
- İltizam sisteminin yaygınlaşması

/benimhocam

XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti - Siyasi Olaylar

a. Osmanlı - Venedik İlişkileri

- 1645 - Venedik'e ait Girit Adası kuşatılmıştır.
- 1669 - Yirmi beş sene sonra Girit Adası fethedilmiştir.

b. Osmanlı - Rus İlişkileri

- 1681 - Bahçesaray (Çehrin) Antlaşması yapılmıştır.
- Bu antlaşma İlk Osmanlı - Rus antlaşmasıdır.

c. Osmanlı - İran İlişkileri

- 1590 - Ferhat Paşa Antlaşması yapılmıştır. Böylece Osmanlı Devleti doğuda en geniş sınırlara ulaşmıştır.
- 1612 - Nasuh Paşa Antlaşması imzalanmıştır.
- 1618 - Serav Antlaşması yapılmıştır.
- 1635 - 1638 - IV. Murat iki Irak Seferi (Irakeyn) yapmıştır.
- 1639 - **Kasr-ı Şirin Antlaşması** imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Bağdat Osmanlılarda kalacak ve Zağros Dağları iki devlet arasında sınır olacak kararları alınmıştır. Böylece günümüz Türkiye - İran sınırı hemen hemen belirlenmiştir.

d. Osmanlı - Lehistan İlişkileri

- 1621 - Hotin Seferi yapılmıştır. Yeniçerilerin isteksizliği yüzünden Hotin Kalesi alınamadı. Hotin Antlaşması imzalanmıştır.
- 1672 - Bucaş Antlaşması imzalanmıştır. Podolya arazisi Osmanlıya bırakılmıştır.

NOT

Bucaş Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Batı'da en geniş sınırlara ulaşmıştır.

e. Osmanlı - Avusturya İlişkileri

1596	Avusturya ile yapılan **Haçova Meydan Muharebesi** kazanılmıştır. Eğri, Estergon ve Kanije kaleleri alınmıştır. III.Mehmet'e **"Eğri Fatihi"** ünvanı verilirken Tirkayi Hasan Paşa'ya ise **"Kanije Fatihi"** ünvanı verilmiştir.
1606	**Zitvatorok Antlaşması** ile Avusturya kralı Osmanlı padişahına tekrar denk sayılmıştır. Böylece Orta Avrupa'nın siyasi üstünlüğü sona ermiştir.
1664	**Vasvar Antlaşması** imzalanmıştır. (Bu yüzyılda Avusturya'ya karşı son kazançlı antlaşmadır.) Uyvar Kalesi alınmıştır. (Uyvar'ın önünde Türk gibi güçlü sözü ortaya çıkmıştır.)
1683	Viyana ikinci kez, **Merzifonlu Kara Mustafa Paşa** önderliğinde kuşatılmıştır. Lehistan'ın Avusturya'ya yardıma gelmesiyle Osmanlı kuşatmayı kaldırıp Belgrat'a doğru çekilmiştir.
1699	Venedik, Avusturya, Lehistan, Malta ve Rusya ile **(Kutsal İttifak)** yapılan savaş kaybedilmiştir.
1699	**Karlofça Antlaşması;** Avusturya, Venedik ve Lehistan ile imzalanmıştır. Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Batı'da ilk kez geniş anlamda toprak kaybetmiştir. **Bu antlaşmaya göre;** ● Temeşvar hariç tüm Macaristan Avusturya'ya bırakılacak, ● Mora Yarımadası ve Dalmaçya kıyısı Venedik'e verilecek, ● Podolya arazisi Lehistan'a verilecek, ● 25 yıl sürecek ve Avusturya'nın garantisi altında olacaktır kararları alınmıştır.

NOT

Karlofça Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin Duraklama Dönemi sona ererken Gerileme Dönemi başlamıştır.

NOT

Osmanlı Devleti Karlofça Antlaşması ile ilk defa yabancı devletlerin (İngiltere-Hollanda) ara buluculuğunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Diplomatik açıdan güç ve itibar kaybeden Osmanlı Devleti, Karlofça'da ilk kez müzakere yoluyla bir antlaşma imzalamak zorunda kalmıştır.

NOT

1700'de Rusya ile Karlofça'nın devamı sayılan **İstanbul Antlaşması** imzalanmıştır. Azak Kalesi Rusya'ya verilmiştir. Böylece Rusya, Karadeniz'e inmek için ilk fırsatı elde etmiştir.

XVII. YÜZYIL İSYANLARI

a. İstanbul (Merkez-Yeniçeri) İsyanları

Nedenleri

- Merkezî otoritenin bozulması
- Devşirme Kanunu'na aykırı olarak ocağa asker alınması (İlk defa III. Murat Dönemi'nde yapılmıştır.)
- **"Ocak, devlet içindir."** anlayışının askerlerce terk edilerek **"Devlet, ocak içindir."** anlayışının benimsenmesi
- **Cülus bahşişi** almak isteyen Yeniçerilerin padişah değişikliği için sürekli çalışması
- **Ulufelerin** düşük ayarda verilmesi ya da geç ödenmesi
- **Yeniçeri ağalarının** ve **saray kadınlarının** yönetime karışması
- Yeniçeriler arasında **evli olanların** sayısının artması ve kışlalarda kalmamaya başlamaları
- Yeniçerilerin askerlik dışında **ticaret** ve **esnaflık** gibi işlere yönelmeleri

Başlıca İstanbul İsyanları

- II.Osman'ın Hotin Seferi sonrası Yeniçeri Ocağını kaldırmak istemesi üzerine Yedikule zindanlarına götürülerek öldürülmesi
- IV.Murat Dönemi'nde on yedi devlet adamının yeniçeriler tarafından öldürülmesi
- IV.Mehmet Dönemi'nde otuza yakın devlet adamının Sultanahmet Meydanı'ndaki çınar ağaçlarına asılması (1656 yılında yaşanan bu olaya Çınar Vakası anlamında **"Vaka-ı Vakvakiye"** adı verilmiştir.

Sonuçları

- İstanbul'da can ve mal güvenliği kalmamıştır.
- Merkezî otorite bozulmaya devam etmiştir.

b. Celâli (Anadolu) İsyanları

Nedenleri

- Ekonominin bozulması
- Nüfusun hızla artması
- Köylünün ağır vergileri ödeyememesi
- Devletin eyaletlerdeki merkezî otoriteyi kaybetmesi
- Tımar sisteminin bozulması
- İltizam sisteminin yaygınlaşması
- Bölgedeki yöneticilerin halka kötü davranması
- Uzun süren savaşların olumsuz etkisi
- Haçova Meydan Muharebesi'nden kaçan askerlerin halkı devlete karşı kışkırtması
- Halkın alım gücünün düşmesi
- Enflasyon artışı ve paranın değer kaybetmesi
- Fiyatların artması

/benimhocam

Tımar Sisteminin Bozulmasının Nedenleri

- Tımarların, sipahiler dışındaki kimselere verilmesi
- Tımarların saray görevlilerinin eline geçerek özel mülk veya vakfa dönüştürülmesi
- Rüşvet karşılığı verilmesi ve dirliklerin para ile alınıp satılır hâle gelmesi
- Sipahilerin gösterişli yaşama arzusu ve çok para kazanma hırsı
- Nüfusun hızla artması, enflasyon artışı ve paranın değer kaybetmesi
- Geleneksel silahlarla savaşan sipahilerin ateşli silah eğitimine ayak uyduramaması
- Uzun süren savaşların yaşanması

Başlıca Anadolu (Celâli) İsyanları	
Gürcü Nebi	Tavil Ahmet
Kalenderoğlu	Canbulatoğlu
Karayazıcı	Deli Hasan
Kör Mahmut	Katırcıoğlu

Sonuçları

- Köyden kente göç artmıştır. **(Büyük Kaçgun)**
- Üretim düşmüş ve vergi gelirleri azalmıştır.
- Boşalan köylere eşkıyalar yerleşmiştir.
- Anadolu'da can ve mal güvenliği kalmamıştır.
- Şehirlerde işsizlik ve suç oranları artmıştır.

NOT

1603 - 1610 yılları arasında Anadolu'dan büyük şehirlere göç edilmesi olayına **"Büyük Kaçgun"** (Büyük Kaçış) adı verilmiştir.

c. Eyalet İsyanları

Nedenleri

- Merkezî otoritenin bozulması
- Eyaletlerde devlet otoritesinin kalmaması
- Devlet yöneticilerinin halka kötü davranması (Keyfî uygulamaların yapılması)

NOT

Bu dönemde Genç Osman'ın tahttan indirilmesini bahane eden Abaza Mehmet Paşa IV.Murat Dönemi'nde isyan etmiştir. Kendisinin Erzurum valiliğinde bırakılmasına karar verilmiştir. 1647'de ise Sivas Beylerbeyliği görevini sürdüren Vardar Ali Paşa isyan etmiştir. İsyan sonucunda yakalanarak öldürülmüştür.

NOT

Bu yüzyılda çıkan gayrimüslim ayaklanmalarının XIX. yüzyılda çıkan ulusçuluk isyanları ile bir ilgisi yoktur. Eflâk, Boğdan, Yemen, Trablusgarp, Erdel, Bosna-Hersek, Budin ve Belgrat'ta isyanlar çıkmıştır.

d. Suhte Ayaklanmaları

Osmanlı Devleti'nde medrese öğrencilerine **"suhte"** ya da **"softa"** denilir. Bu öğrenciler zamanla çeşitli sebeplerden dolayı ayaklanmışlardır.

Nedenleri

- Ulema çocuklarının hak etmeden ayrıcalık kazanması
- İlmiye sınıfında yükselmenin rüşvet ve iltimasa bağlı olması
- Medreselere kapasitelerinin üzerinde öğrenci alınması
- Nüfus artışı ve enflasyon sebebiyle gençlerin yatılı ve burslu olan medreselere sığınması
- Artan enflasyon sebebiyle medrese gelirlerinin azalması ve bu nedenden dolayı devletin medrese öğrencilerine halktan yardım adı altında para toplanmasına izin vermesi

Gelişme ve Sonuçları

- Medrese öğrencilerinin devletin verdiği bu hakkı kötüye kullanıp çeteler kurarak köy ve kasabaları yağmalamaları üzerine taşrada bulunan yöneticiler, isyancı medrese öğrencilerine karşı güç kullanmıştır.
- Bu da çok fazla can kaybına ve eğitimli insanların sayısının azalmasına yol açmıştır.

XVII. YÜZYIL ISLAHATLARI

Genel Özellikleri

- Avrupa örnek alınmamıştır. Sorunların köküne inilememiştir.
- Kişilere bağlı kalmıştır. Halk desteği alınmamıştır.
- Saray, ulema ve asker karşı çıkmıştır.
- Fatih ve Kanuni Sultan Süleyman örnek alınmıştır. (Kanuni Kadim)
- Baskı ve şiddet yoluyla benimsetilmek istenmiştir.

17. Yüzyıl Islahatçılarının Şifresi (Tokmak)					
Tarhuncu	**O**sman	**K**uyucu	**M**urat	**A**hmet	**K**öprülüler

XVII. YÜZYIL ISLAHATÇILARI

1. TARHUNCU AHMET PAŞA

- IV.Mehmet'in sadrazamıdır.
- **"Tarhuncu Bütçesi"** adında modern ve denk bütçe hazırlamıştır.
- Devletin alacaklarını kişi ve kurumlardan tahsil etmiştir.
- İsrafı önleyip maliyeyi düzeltmiştir.
- Çıkar çevreleri tarafından idam edilmiştir.

2. GENÇ OSMAN (II. OSMAN)

- Osmanlı tarihinde ilk ıslahat yapan padişahtır.
- Maliyeyi düzeltmiştir.
- İsrafı önlemiştir.
- Yeniçeriye ödenen fazla maaşları kesmiştir. Harem dışından ilk defa evlilik yapmıştır. (Sosyal alanda yapılan ilk ıslahat)
- Yeniçeri Ocağını kaldırmayı ve başkenti İstanbul'dan Anadolu'ya taşımayı düşünmüştür.
- Şeyhülislamın yetkilerini kısıtlamıştır.
- Kılık - kıyafet düzenlemesini getirmeyi düşünmüştür.
- Çıkar çevreleri yeniçeriler tarafından Yedikule zindanlarında idam edilmiştir.

3. KUYUCU MURAT PAŞA

- I.Ahmet'in sadrazamıdır.
- Celâli İsyanlarını şiddetle bastırmıştır.

4. IV. MURAT

- Lakabı, Bağdat Fatihi'dir. Saray kadınlarını devlet yönetiminden uzaklaştırdı.
- Osmanlı tarihinde ilk defa şeyhülislam idam ettirmiştir.
- Koçi Bey ve Kâtip Çelebi, IV.Murat'a risalelerini sunmuştur.

DİKKAT

IV.Murat ilk defa gece sokağa çıkma yasağı, içki ve tütün yasağı getirdi. Kanuni Sultan Süleyman Zamanı'nda açılan kahveleri ve meyhaneleri kapattı. Bu yasakların temel sebebi İstanbul'da ortaya çıkan yangınların önüne geçmektir.

NOT

IV.Murat Dönemi'nde; Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Nef'i, Şeyhülislam Yahya, Veysi, Koçi Bey, Azmizade Haleti gibi önde gelen şahsiyetler yaşamıştır.

5. I. AHMET

- **"Ekber ve Erşed Sistemi"**'ni (En büyük ve en akıllı) getirmiştir.
- Osmanlı tarihinde veraset sisteminde son kez değişiklik yapmıştır.

NOT

Sancağa çıkma uygulamasını kaldıran Osmanlı padişahı III.Mehmet'tir.

6. KÖPRÜLÜLER DÖNEMİ

- Köprülü Mehmet Paşa saraya şartlar önce sürerek sadrazam olmuştur.
- Maliyeyi düzeltmiştir.
- Yeniçeriyi disiplin altına almıştır.
- Venedik'in, Çanakkale'ye uyguladığı ablukayı kaldırmış ve adaları tekrar himaye altına almıştır. Köprülü Mehmet Paşa'dan sonra;
- Köprülü Fazıl Ahmet Paşa (Girit'i 24 senelik kuşatmanın ardından almıştır.)
- Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (II.Viyana Kuşatması'ndaki başarısızlığından dolayı idam edilmiştir.)
- Köprülüler; Osmanlı Devleti'ne Duraklama Dönemi içinde Yükselme Dönemi yaşatmışlardır.

/benimhocam

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ (GERİLEME DÖNEMİ) (1699 - 1792)

Avrupa'nın Genel Durumu

- Avrupa devletlerinin amaca ulaşmak için her türlü tedbire başvurmasına **"Makyavelizm"** denilmiştir.

Fransa

- 1756 - 1763 yılları arasında, İngiltere ve Rusya'ya mağlup olmuştur.
- Sömürgelerini İngiltere'ye kaybetmiştir.
- Ülkesinde ihtilal yaşanmıştır.
- Fransa, Osmanlıya ait Mısır'a saldırmıştır.

Avusturya

- En çok Rusya ile iş birliği yapmıştır.
- Avusturya, Balkanlar'a egemen olup Ege Denizi'ne ulaşmayı hedeflemiştir.

Rusya

Çar I. Petro'nun amacı;

- Kırım'ı alıp Karadeniz'e inmek
- Karadeniz'den daha sıcak deniz olan Akdeniz'e inmek
- Orta Asya ve Kafkasya'ya yayılmak
- Balkanlar'da Slav birliğini sağlamak (Panslavizm)

Siyasi Olaylar

Osmanlı - Venedik

- Venedik'in elinden Mora Yarımadası alınmıştır.

Osmanlı - İran

- Rusya ile Osmanlı, 1724'te İstanbul Antlaşması ile İran'ı paylaşmıştır.
- 1732 Ahmet Paşa Antlaşması ile 1746 Kerden Antlaşması (II.Kasr-ı Şirin) imzalanmıştır. (1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması'ndaki maddeler aynen kabul edilmiştir.)

/benimhocam

Osmanlı - Avusturya - Rusya Mücadeleleri

1711	Demirbaş Şarl'ın Paltova Savaşı sonrasında Osmanlı topraklarına girmesi ve onu takip eden Rusların da topraklarımıza girmesi sonucu Rusya ile **"Prut Antlaşması"** imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin Karlofça ve İstanbul Antlaşması ile kaybettiği toprakları geri alma umudu doğmuştur. Azak Kalesi, Osmanlıya geri verilmiştir.
1715 1718	Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında **"Petervaradin Savaşı"** yapılmıştır.
1718	Avusturya ile **"Pasarofça Antlaşması"** imzalanmıştır. Osmanlı Devleti ilk defa Batı'nın üstünlüğünü kabul emiş ve **"Lale Devri"**'ne girmiştir.
1736 1739	Osmanlı, Avusturya ve Rusya'ya karşı galip gelmiştir. Belgrat Antlaşması ile Belgrat tekrar Osmanlı Devleti'ne verilmiştir.
1740	Belgrat Antlaşması ile ara buluculuk yapan Fransa'ya I.Mahmut tarafından kapitülasyonlar sürekli (daimî) hâle getirilmiştir.
1768 1774	Osmanlı Devleti ile Rusya savaşmıştır. Savaş sırasında Rusya 1770'te Çeşme'de Osmanlı donanmasını yakmıştır.
1774	Osmanlı ile Rusya arasında **"Küçük Kaynarca Antlaşması"** imzalanmıştır.

1774	Bu antlaşmaya göre; ● **Kırım bağımsız olacak.** ◆ İlk defa tamamı Türk ve Müslüman olan bir bölge Osmanlının elinden çıkmıştır. ● **Kırım dinî açıdan Osmanlı padişahına bağlı kalacaktır.** ◆ İlk defa halifelik siyasi bir güç olarak kullanılmıştır. ● **Rusya, İstanbul'da daimî bir elçi bulunduracak ve Balkan topraklarında istediği her yerde konsolosluk açabilecektir.** ◆ Rusya, Osmanlı Devleti'nin politikalarını yakından takip etme fırsatı elde etmiş ayrıca Balkanlar'da Panslavizm politikası doğrultusunda önemli bir adım atmıştır. ● **Rusya'ya savaş tazminatı ödenecektir.** ◆ Osmanlı Devleti tarihinde ilk defa savaş tazminatı ödemiştir.
1779	Şahin Giray'ın Kırım hanı olmasına **"Aynalıkavak Tenkihnamesi"** ile Osmanlı Devleti onay vermiştir.
1787 1792	Osmanlı, Kırım'ı geri alabilmek için Rusya ve Avusturya ile savaşmıştır.
1791	Fransız İhtilali'nden etkilenen Avusturya, Osmanlı ile **"Ziştovi Antlaşması"** yaparak çekilmiştir.
1792	**"Yaş Antlaşması"** ile Kırım'ın Rusya'ya ait olduğu kabul edilmiştir.
1798	Napolyon, Mısır'a saldırmıştır. Osmanlı Fransa'ya karşı ilk defa denge politikası izleyerek İngiltere ve Rusya'dan yardım istemiştir. İlk defa Ruslar bu olay sırasında Boğazlardan geçmiştir. Cezzar Ahmet Paşa, Nizam-ı Cedit ile Akka önlerinde Napolyon'u durdurmuştur. Önce Fransa ile **"El Ariş Ateşkes Antlaşması"** daha sonra ise 1802'de **"Paris Antlaşması"** imzalamıştır. Böylece Fransa, Mısır'dan çıkmıştır.

NOT

Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyıldan I.Dünya Savaşı'na kadarki dönemde Avrupa'nın büyük devletlerini **"Düvel-i Muazzama"** şeklinde isimlendirmiştir. Bu devletler; **İngiltere, Rusya, Avusturya, Fransa** ve **Prusya**'dır.

XVIII. YÜZYIL ISLAHATLARI

Genel Özellikleri

- Batı (Avrupa) örnek alınmıştır.
- Baskı ve şiddet yoluyla benimsetilmek istenmiştir.
- XVII. yüzyıla göre daha kalıcı olmuştur.
- Hukuk hariç her alanda ıslahat yapılmıştır. (En çok askerî alanda)
- Saray, ulema ve asker yapılan bu ıslahatlara karşı çıkmıştır.

Islahatçıların Şifresi				
3	1	3	1	3
Ahmet	Mahmut	Mustafa	Abdülhamit	Selim

1. III. AHMET DÖNEMİ

Edirne Olayı (1703)

- II.Mustafa'nın yönetimin kontrolünü Şeyhülislam **Feyzullah Efendi**'ye bırakıp, **Edirne**'ye çekilmesi üzerine, Şeyhülislamın İstanbul'daki kötü yönetiminin ve Avusturya karşısında alınan başarısız sonuçların da etkisiyle İstanbul'da ulufesini alamayan bir grup cebeci isyan çıkarmıştır.
- Bu isyan sonucunda II.Mustafa tahttan indirilmiş ve yerine **III.Ahmet** geçirilmiştir.

/benimhocam

Lale Devri (1718 - 1730)

Özellikleri

- Lale Devri 1718 Pasarofça Antlaşması ile başlamış, 1730 Patrona Halil İsyanı ile sona ermiştir.
- Bu devrin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır.
- Minyatürcüsü **Levni**, Şairi **Nedim**'dir.
- **"Lale Devri"** kelimesini kullanan ilk kişi Yahya Kemal Beyatlı'dır. Bunu bir eser ismi olarak (roman) kullanan ise Ahmet Refik Altınay'dır.
- Islahatlarda Avrupa ilk kez örnek alınmıştır.
- Lale Devri'nde askerî ıslahat yapılmamıştır.

Lale Devri Islahatları

- İbrahim Müteferrika ve Sait Efendi tarafından Macaristan'dan matbaa getirilmiştir. Osmanlı Devleti'ne getirilen ilk teknik yeniliktir. Bu matbaada dinî eserlerin basımı yasaktır. (Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi bu konuda fetva vermiştir.) İlk basılan eser Vani Mehmed Efendi'ye ait **"Van Kulu Lügati"**dir.
- Sait Efendi Avrupa'da **"Turkuveri"** akımını başlatmıştır.
- İlk defa geçici elçilikler Paris, Moskova, Viyana, Varşova'da açılmıştır.
- 28 Mehmet Çelebi, Paris Sefaretnamesi'ni yazmıştır. (Batı'ya açılan ilk pencere kabul edilmiştir.)
- Tercüme Heyetleri kurulmuştur. (Doğu klasikleri çevrilmiştir.)
- İran'dan çiçek aşısı getirilmiştir.
- Gerçek Davut Ağa'nın katkılarıyla Tulumbacılar Ocağı (İtfaiye) kurulmuştur.
- Barok, rokoko ve gotik tarzı mimari eserler yapılmıştır.
- İstanbul'da çini imalathanesi ve kumaş fabrikaları açılmıştır.
- Yalova'da kâğıt imalathanesi açılmıştır.
- Versay Sarayı örnek alınarak Sadabad Sarayı yapılmıştır.

NOT

Batı tarzında yapılan ilk eser, **III.Ahmet Çeşmesi**'dir. İlk cami ise **Nuruosmaniye Camii**'dir.

2. I. MAHMUT

- Ülke içinde kütüphaneler açtırmıştır ve el yazması eserleri toplatmıştır.
- İlk defa Batı tarzı askerî ıslahatlar yapmıştır.
- İlk defa Batı'dan bir uzman getirmiştir. Bu uzman Comte de Bonneval'dır. Bonneval Müslüman olduktan sonra Ahmet ismini almıştır. Humbara ocağını ıslah ettiği için Humbaracı Ahmet olarak bilinmiştir.
- Batı tarzında ilk teknik okul olan Hendesehane açılmıştır.

NOT

Osmanlı Devleti'nde Batı tarzında ıslahat yapılan ilk kurum Humbara Ocağıdır.

3. III. MUSTAFA

- Sadrazamı Koca Ragıp Paşa'dır.
- Avrupa'dan Baron de Tott'u getirmiştir.
- Cezayirli Gazi Hasan Paşa tarafından 1773 yılında bugünkü Deniz Harp Okulunun temeli olan **"Tersane Hendesehanesi"** açılmıştır.
- Esham sistemi uygulamasını getirmiştir.
- Sürat Topçuları Ocağı kurulmuştur.

NOT

Esham sisteminde kullanılan bu senetler kâğıt paraya geçişin ilk aşaması sayılmıştır.

/benimhocam

4. I. ABDÜLHAMİT

- Dönemin önemli devlet adamları Sadrazam Halil Hamit Paşa ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa'dır.
- III.Mustafa Dönemi'nde Osmanlı ülkesine gelen Baron de Tott ıslahat çalışmalarına devam etmiştir.
- Esham sistemini uygulamaya geçirmiştir.
- 1775'te Mühendishane-i Bahri Hümayun açılmıştır.
- Cülus bahşişi verme geleneğini kaldırmıştır.
- Ulufe alım - satımını yasaklamıştır.
- İstihkam okulunu açmıştır.
- Bilim insanlarının kendi kıyafetleriyle ve kendi dinlerinde kalarak çalışmasına izin vermiştir.

NOT

III.Mustafa Dönemi'nde getirilen Baron de Tott Mühendishane-i Bahri Hümayunun açılmasında ve geliştirilmesinde etkili olmuştur.

5. III. SELİM

- Yaptığı tüm ıslahatlara **Nizam-ı Cedit** adı verilmiştir.
- Islahatlarında **Fransa**'yı örnek almıştır.
- Radikal (sıradışı) yönde ıslahatlar yapan ilk Osmanlı padişahıdır.
- Dönemi **Kabakçı Mustafa İsyanı** ile sona ermiştir.

Bu dönemde yapılan ıslahatlar ise şunlardır;

- İlk kalıcı elçilik açılmıştır. (İlk kalıcı (daimî) elçi Londra'ya atanan **Yusuf Agâh Efendi**'dir. Ayrıca Avusturya'ya ise Ebubekir Ratıp Efendi atanmıştır.)
- Meşveret Meclisini aktif hâle getirmiştir.
- Bilim insanlarından **"Lahiya"** (Rapor) istemiştir.
- Yeniçerilere talim yapma zorunluluğu getirmiştir.
- Zahire Nazırlığını kurarak karaborsanın önüne geçmiştir.
- Sarayın içindeki altın ve gümüşleri eritmiştir.
- Matbaayı Amire adında ilk defa devlet matbaası kurulmuştur.
- Mühendishane-i Berri (Kara) Hümayun açılmıştır.
- **Fransızca** (sadece askerî okullarda) zorunlu ilk yabancı resmî dil ilan edilmiştir.
- Levent ve Selimiye kışlaları yapılmıştır.
- Şeyhülislamın yetkileri kısıtlanmıştır.
- Yerli malı teşvik edilmiştir.
- Nizam-ı Cedit adıyla yeni bir ordu kurulmuştur. Bu ordunun masraflarını karşılamak için de **İrad-ı Cedit** hazinesi kurulmuştur.

DİKKAT

Nizam-ı Ceditin ilk ve son başarısı Fransa'ya karşı Akka Kalesi'ni savunmasıdır.

Avrupalılar Tarafından Osmanlı Devleti İçin Hazırlanan Projeler

XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ SİYASİ TARİHİ

1798	• Napolyon Mısır'ı işgal etmiştir. Cezzar Ahmet Paşa Nizam-ı Cedit ordusuyla Akka'da Fransa'yı mağlup etmiştir.
1801	• El Ariş Antlaşması ile Fransa Mısır'dan çekilmiştir.
1802	• Paris Paktı ile Mısır'ın Osmanlı Devleti'ne ait olduğu kabul edilmiştir.
1804	• **Kara Yorgi** önderliğinde Sırplar isyan etti ancak isyan bastırılmıştır.
1806	• Osmanlı - Rus Savaşı başlamıştır.
1807	• Fransa ile Rusya, Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşan **"Tilsit Antlaşması"**nı imzalamışlardır.
1809	• Osmanlı Devleti İngiltere ile Kale-i Sultaniye (Çanakkale) Antlaşması'nı imzalamıştır.
1812	• Rusya ile **Bükreş Antlaşması** imzalanmıştır. Sırplar bu antlaşmayla Osmanlı Devleti'nden ilk imtiyaz elde eden millet olmuştur.
1815	• Avusturya Başbakanı Kont Meternik başkanlığında Viyana Kongresi toplanmıştır. Bu kongrede ilk defa Rus Çarı I. Aleksander **"Şark Sorunu"**nu gündeme getirmiştir. Ayrıca dünyanın neresinde olursa olsun ulusçuluk isyanlarının bastırılacağı, Fransa'nın ortadan kaldırdığı krallıkların yeniden kurulacağı kararı alınmıştır. Böylece **"Restorasyon Dönemi"** başlamıştır.
1820	• Rus General Aleksander İpsilanti tarafından **"Filik-i Eterya Cemiyeti"** kurulmuştur. Eflâk'ta Rumlar ayaklandı ancak isyan bastırılmıştır.
1821	• Mora'da Yunan (Rum) İsyanı başlamıştır. • **Yunan İsyanı'nın çıkmasında;** milliyetçilik akımı, Avrupa'nın kışkırtması, Rum aydınlarının çalışmaları, Filiki Eterya (sonradan Etniki Eterya) Cemiyetinin çalışmaları, eski Bizans'ı canlandırma hayalleri (Megali İdea) ve Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın isyan etmiş olması gibi unsurlar etkili olmuştur. **NOT** II.Mahmut'un başlarda Yunan İsyanı ile yeteri derecede ilgilenememesinin temel nedeni; Yanya valiliğinden azledilen **Tepedelenli Ali Paşa İsyanı** ile uğraşmasıdır.
1827	• İngiltere, Fransa ve Rusya birleşerek Navarin Limanı'nda Osmanlı Donanmasını yakmıştır. 1815 Viyana Kongresi ile başlayan **"Restorasyon Dönemi"** sona ermiştir.
1827-28	• Osmanlı - Rus Savaşı başlamıştır. Savaşı Rusya kazanmıştır.
1829	• Rusya ile Osmanlı Devleti arasında **Edirne Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşmayla Sırplar özerk hâle gelirken Yunanlar bağımsız hâle gelmiştir.
1830	• Fransa Cezayir'i işgal etmiştir. (Cezayir Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'da kaybettiği ilk toprak parçasıdır.)
1833	• Mora'da istediğini alamayan Mehmet Ali Paşa Mora yerine Girit ve Suriye valiliğini istemiştir. II.Mahmut bu isteği kabul etmeyince Mehmet Ali Paşa Osmanlı Devleti'ne savaş açarak, Kütahya'ya kadar ilerlemiştir. İmzalanan **Kütahya Antlaşması (1833)** ile Mehmet Ali Paşa'ya Mısır valiliğine ek olarak **Girit** ve **Şam** valiliği, oğlu İbrahim Paşa'ya da **Cidde** ve **Adana** valiliği verilmiştir.

1833	• Bu olaylar sırasında Mehmet Ali Paşa'ya, İngiltere ve Fransa'ya güvenmeyen Osmanlı Devleti Rusya'dan yardım istemiştir. (II. Mahmut Rusya'dan yardım istenmesi durumu için **"Denize düşen yılana sarılır."** demiştir. Bunun üzerine Rusya ile sekiz yıllığına **Hünkâr İskelesi Antlaşması** imzalanmıştır. **Boğazlar ilk defa sorun hâline gelmiştir.** Böylece Osmanlı Devleti **Boğazlar üzerinde son kez egemenlik hakkını kullanmıştır.**
1838	• İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında **Baltalimanı Antlaşması** imzalanmıştır. Osmanlı Devleti Mısır Sorunu'nun çözümünde İngiltere'nin desteğini alabilmek amacıyla, İngiltere'ye verdiği kapitülasyonları genişletmiştir. Bu antlaşmayla iç gümrük vergisi kaldırılmış, gümrük vergi oranları düşürülmüştür. Böylece Osmanlı Devleti'nin ekonomisi dışa bağımlı hâle gelmiştir.
1839	• Osmanlı Devleti, Mehmet Ali Paşa ile yaptığı Nizip Savaşı'nı kaybetmiştir.
1840	• Mısır Sorunu için **Londra Konferansı** toplanmıştır. Bu konferansa İngiltere'ye karşı Mehmet Ali Paşa'yı destekleyen Fransa katılmamıştır. Böylece Mısır Sorunu bir iç sorunken bir dış sorun hâline gelmiştir. Osmanlı Devleti bu konferansta Avrupalı devletlerin desteğini alabilmek amacıyla Tanzimat Fermanı'nı ilan etmiştir.
1841	• Boğazlar Sorunu için Londra Konferansı toplanmıştır. Böylece Boğazlar uluslararası bir sorun hâline gelmiştir.
1853-56	• İngiltere ve Fransa'yı arkasına alan Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Kırım Savaşı başlamıştır. **Savaşın nedenleri şunlardır:** ▪ Osmanlı donanmasının Sinop'ta yakılması, ▪ Rus elçisi Mençikof'un istekleri, ▪ Mülteci Sorunu'nun ortaya çıkması (Lehler ile Macarlar'ın Osmanlı Devleti'ne sığınması) ▪ Kutsal Yerler Sorunu'nun ortaya çıkması ▪ Rusya'nın Boğazlarda kaybettiği hakkı geri almak istemesi

1853-56	**Kırım Savaşı sırasında;** • Osmanlı Devleti İngiltere'den tarihinde ilk defa dış borç almıştır. • İlk defa Kırım, Varna ve Edirne arasında telgraf hatları çekilmiştir. • Ayrıca modern hemşireliğin kurucusu **Florence Nightingale** bu savaşta yaralı İngiliz ve Osmanlı askerlerini Levent ve Selimiye kışlalarında tedavi etmiştir. Lakabı "Lady With the Lamb" yani **"Lambalı Kadın"**dır.
1856	• Savaş sonunda Paris Barış Konferansı toplanmıştır. Konferansta etkili olmak isteyen Osmanlı Devleti Islahat Fermanı'nı ilan etmiştir. **Alınan kararlar şunlardır:** • **Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü Avrupa devletleri koruyacak.** ◆ Osmanlı Devleti'nin topraklarını tek başına koruyamayacağı ortaya çıkmıştır. • **Osmanlı Devleti Avrupa devletlerinin hukukundan faydalanacak.** ◆ Böylece Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti sayılmıştır. • **Hem Osmanlı Devleti hem de Rusya Karadeniz'de tersane kuramayacak, donanma bulunduramayacak.** ◆ Osmanlı Devleti yenik bir devlet muamelesi görmüştür.
1875	• Balkan Bunalımı ortaya çıkmış ve başlayan isyanlar Balkanlar'a yayılmıştır.
1876	• Balkan Sorunu'nu çözmek için İstanbul'da Tersane Konferansı toplanmıştır. Osmanlının toprak bütünlüğünü koruyan İngiltere bu politikasından ilk defa vazgeçmiştir.
1877-78	• 93 Harbi (Osmanlı - Rusya Savaşı) başlamıştır. Bu savaşta **Gazi Osman Paşa (Plevne Kahramanı) Gazi Ahmet Muhtar Paşa** ve **Nene Hatun** kahramanlıklarıyla ön plana çıkmıştır.
1878	• Osmanlı Devleti ile Rusya arasında **Ayastefanos** (Yeşilköy) **Antlaşması** imzalanmıştır. (Osmanlı Devleti tarihinde imzalanmasına rağmen yürürlüğe girmeyen ilk antlaşma Ayastefanos olmuştur.)

1878	• Ayastefanos Antlaşması'nın yürürlüğe girmemesi sonucu Avrupalı devletlerle **Berlin Antlaşması** imzalanmıştır. **Antlaşmanın önemli maddeleri şunlardır:** • **Bulgaristan, üç bölgeye ayrılacaktır. Buna göre birinci bölge doğrudan Osmanlı Devleti'ne bağlı Bulgaristan Prensliği hâline getirilecek, ikinci bölge idari yönden bağımsız olmakla birlikte siyasi ve askerî yönden Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyalet olacak ve üçüncü bölge olan Makedonya ise ıslahat yapılmak şartıyla Osmanlı Devleti'ne bırakılacaktır.** ◆ Böylece Rusya'nın Bulgaristan üzerinden Akdeniz'e inmesi engellenmiştir. • **Girit'te ıslahat yapılacak ve Avrupalı devletler destek verecektir.** • **Bosna-Hersek, Osmanlı Devleti'ne bağlı kalacak ancak Avusturya tarafından yönetilecektir.** • **Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız olacaktır.** • **Kars, Ardahan ve Batum Rusya'ya, Doğubayazıt Osmanlı Devleti'ne bırakılacaktır.** • **Osmanlı Devleti, Ermenilerin bulunduğu Girit ve Doğu Anadolu bölgesinde ıslahat yapacaktır.** ◆ Böylece Ermeni sorunu uluslararası bir sorun hâline gelmiştir. **NOT** Berlin Antlaşması'ndan önce Kıbrıs'ın idaresi İngiltere'ye verilmiştir.
1878	• Giritli Rumlar ayaklandı. Osmanlı Devleti, Halepa Fermanı'nı çıkarmıştır.
1881-82	• Fransa önce Tunus'u sonra da Mısır'ı işgal etmiştir.
1897	• Yunanistan ile **Dömeke Meydan Muharebesi** yapılmıştır.

 NOT

Dömeke Meydan Muharebesi'ne katılmak isteyen Mustafa Kemal Manastır Askerî İdadisinden kaçmıştır. Yakalanıp tekrar okula iade edilen Mustafa Kemal yıllar sonra bu olay için: **"Gençliğimin en heyecan verici günleriydi. Bu savaşa katılmayı çok istemiştim."** demiştir.

/benimhocam

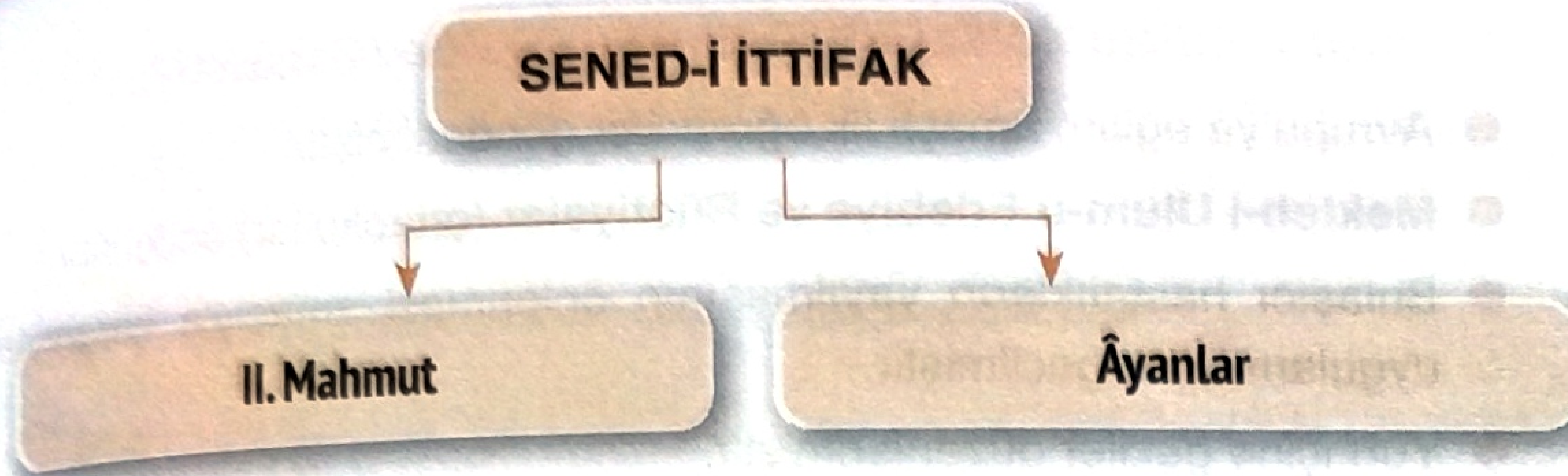
XIX. YÜZYIL ISLAHATLARI

Islahatların Genel Özellikleri

- Tamamen Avrupa örnek alınmıştır.
- Saray, ulema ve asker karşı çıkmıştır.
- İlk defa halk yönetime katılmıştır.
- Her alanda ıslahat yapılmıştır.
- Demokratikleşme faaliyetleri başlamıştır.

1. II. MAHMUT ISLAHATLARI

- III.Selim'in Kabakçı Mustafa İsyanı sonucunda tahttan indirilmesi üzerine Alemdar Mustafa Paşa İstanbul'a gelerek tekrar III.Selim'i tahta çıkartmak istemiştir. Bunun üzerine IV.Mustafa, III.Selim'i öldürtmüştür ancak Alemdar Mustafa Paşa da IV.Mustafa'yı tahttan indirerek yerine II.Mahmut'u tahta geçirmiştir.
- Tahta geçen II. Mahmut Alemdar Mustafa Paşa'yı sadrazamlığa getirmiştir.
- Alemdar Mustafa Paşa'da ülke içinde etkin bir konuma gelen Âyan-lar'ı padişahla görüşmesi için İstanbul'a davet etmişitr.
- Yapılan görüşmeler sonucunda tarihe **"Sened-i İttifak"** olarak geçen bir belge imzalanmıştır.

Sened-i İttifak'ın İçeriği

- Âyanlar merkezî otoriteyi kabul edecek, asker ve vergi toplamaya yardım edecek.
- Padişah eşit ve adaletli vergi alacak, ağır vergiler koymayacak.
- Âyanların bulunduğu bölgelerdeki hazine gelirleri kanunlara uygun olarak Âyanlar tarafından toplanacak ve Âyanlık haklarının babadan oğula geçmesi kabul edilecek.
- İstanbul'da yeniçeri ya da diğer ocaklarda isyan çıktığında Âyanlar emir beklemeksizin İstanbul'a gelerek isyanı önleyecekler.

Sened-i İttifak'ın Önemi

- Sened-i İttifak ile **ilk kez Osmanlı padişahının mutlak otoritesi** kısıtlanmıştır.
- **Âyanların varlığı** ilk kez resmiyet kazanmıştır.
- Osmanlı Devleti'nin **ilk demokratikleşme** hareketi sayılmıştır.
- 1215 **Magna Carta**'ya (Büyük Şart) benzetilmiştir.

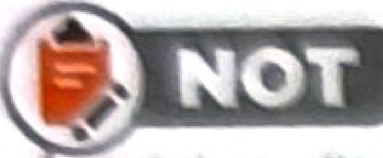
/benimhocam

a. Yönetim (İdari) Alanında Yapılan Islahatlar

- Âyanlığı kaldırmıştır. Köylere **muhtar**, eyaletlere **müşir** atamıştır.
- **Tımar** sistemini kaldırmıştır. **Müsadere** sistemini kaldırmıştır.
- Devlet dairelerine resmini astırmıştır. (Tasvir-i Hümayun)
- Evkâf Vekâleti (Vakıflar Müdürlüğü) kurulmuştur.
- Belediye işlerini düzenlemek için **İhtisab Nezareti** kurulmuştur.
- **Pasaport** uygulamasına geçilmiştir.
- İstanbul'a gelenler için **Mürur Tezkeresi** düzenlenmiştir.
- İdari işlemleri ve ıslahatları düzenlemek amacıyla **Dar-ı Şûrayı Babıali** kurulmuştur.
- Memurların yargı ve terfi işlemleri için **Meclisi Valayı Ahkam-ı Adliye** kurulmuştur.
- İlk resmî gazete olan **Takvim-i Vekâyi** çıkarılmıştır.
- Memurlara maaş bağlanmış, dâhiliye ve hariciye olarak ikiye ayrılmıştır.
- Memurların ceket, pantolon ve fes giymesi zorunlu hâle gelmiştir.
- Devlet memuru yetiştirmek için **Mekteb-i Maarif-i Adliye** açılmıştır.
- Divan-ı Hümayun kaldırılmış yerine **Heyet-i Vükela** (Bakanlar Kurulu) kurulmuştur.

Divanı Hümayun Kaldırılınca

Divanıhümayun	Nazırlıklar
Sadrazamlık	Başvekâlet
Reisülküttab	Hariciye Nezareti
Sadaret Kethüdası	Dâhiliye Nezareti
Vakıflar	Evkaf-ı Hümayun Nezareti
Şeyhülislamlık	Babımeşihat Dairesi

NOT

Adalete önem verdiği ve yeni kanun ve tüzükler hazırlattığı için II.Mahmut'a **"Adli"** ünvanı verilmiştir.

b. Askerî Alanda Yapılan Islahatlar

- Sekban-ı Cedit ve Eşkinci Ocağı kurulmuştur.
- 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırılmıştır. (Bu olaya Osmanlı Devleti tarihinde **"Hayırlı Olay"** anlamına gelen **"Vakay-ı Hayriyye"** adı verilmiştir.) Yerine **Asakir-i Mansure-i Muhammediye** ordusu kurulmuştur. Ordunun ihtiyacının karşılanması içinde **Mekteb-i Fünun-ı Harbiye** kurulmuştur.

NOT

İleride Asakir-i Mansure-i Muhammediyenin yerine **Asakir-i Nizamiye** ordusu kurulmuştur.

NOT

Yeniçeri Ocağının kaldırılması Osmanlı Devleti'nde ordu ve devlet teşkilatlarındaki **modernleşmenin asıl başlangıcı** kabul edilmiştir.

- Askerlik çağına gelmiş kişileri tespit etmek ve vergi almak amacıyla ilk kez nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımda hayvan ve mülklerde sayılmıştır.
- **Dar-ı Şûrayı Askerî** kurulmuştur. (Askerlik şubeleri)
- **Mektebi Şahane** (Harbiye) ve **Mektebi Tıbbiye** açılmıştır.
- Köylerin ve kasabaların güvenliğinin sağlanması amacı ile **Redif Birlikleri** kurulmuştur.
- Seraskerlik (Genelkurmay Başkanlığı) kurulmuştur.

c. Eğitim, Kültür ve Sağlık Alanında Yapılan Islahatlar

- Avrupa'ya eğitim amaçlı ilk öğrenciler gönderilmiştir.
- **Mekteb-i Ulum-u Edebiye** ve **Rüştiyeler** (ortaokullar) açılmıştır.
- Bulaşıcı hastalıkların yayılmasının önlenmesi amacıyla karantina uygulamasına geçilmiştir.
- Yurt içine geziler düzenlenmiştir.
- İlköğretimi zorunlu hâle getirmiştir. (Sadece İstanbul'da)
- Mehterhane kapatıldı yerine Donizetti Paşa tarafından **Mızıkayı Hümayun** kurulmuştur.
- Yabancı dil bilen Müslüman diplomat yetiştirmek amacıyla **Tercüme Odaları** kurulmuştur.

NOT

Osmanlı Devleti padişahı II.Mahmut; "Ben tebaamın Müslüman'ını camide, Hristiyan'ını kilisede, Musevi'sini havrada fark ederim. Aralarında başka fark yoktur. Cümlesi hakkında muhabbet ve adaletim tamdır. Hepsi evladımdır." diyerek **Osmanlıcılık Politikası**'nı başlatmıştır.

d. Ekonomi Alanında Yapılan Islahatlar

- **Ticaret Nezareti** kurularak tarım ve ticaret işleri düzene koyulmuştur.
- **Yerli malı kullanımı** teşvik edilmiştir.
- Bakırköy'de **bez fabrikası** açılmıştır.
- Osmanlı tüccarlarına Avrupalı tüccarlarla rekabet edebilmeleri için **gümrük vergilerinde kolaylıklar** sağlanmıştır.
- Ordunun fes ihtiyacını karşılamak için **feshane** kurulmuştur.
- Memurun giyeceği kıyafetlerin yerli malı olma zorunluluğu getirilmiştir.

2. SULTAN ABDÜLMECİT DÖNEMİ ISLAHATLARI

a. Tanzimat Fermanı (1839)

İlan Edilme Nedenleri

- Londra Konferansı kararlarında etkili olabilmek

DİKKAT

Tanzimat Fermanı'nda **"eski idare usulünü tamamen değiştiren bu iradenin dost devletlere duyurulması"** ifadesi Osmanlı Devleti'nin Mısır Meselesi'nin (Mehmet Ali Paşa Sorunu) görüşüleceği Londra Konferansı'ndan önce Avrupalı devletlerin desteğini kazanma arzusunu göstermiştir.

- Gayrimüslimlerin haklarını yükselterek devlete olan bağlılıklarını artırmak
- Fransız İhtilali'nin etkisini azaltmak
- Avrupa devletlerinin azınlıkları bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını önlemek
  - Hazırlayan; **Mustafa Reşit Paşa**'dır.
  - Tanzimat Fermanı'nda Etkili Olan Fikir Akımı; **Osmanlıcılık**'tır.
  - Tanzimat Fermanı'nın Diğer Adı; **Gülhane-i Hattı Hümayun**'dur.

NOT

Bu fermanla, Padişah kendi gücünden hariç kanun gücünü kabul etmiştir. Bu ferman anayasacılığa geçişin ilk aşaması sayılmıştır.

DİKKAT

İlan edilen fermanların içinde **"Herkes"** kelimesi varsa Tanzimat Fermanı, **"Gayrimüslim"** ifadesi varsa Islahat Fermanı'nda yer almıştır.

Tanzimat Fermanı'nın Önemli Maddeleri

- Müslüman ve Hristiyan bütün tebaanın can güvenliği, malı, ırzı ve namusu korunacaktır.
- Vergi, herkesin gücü oranında tahsil edilecektir.
- Askerlik tüm Osmanlı tebaası için zorunlu olacak ve askerlik süresi dört veya beş yıl olarak belirlenecektir.
- Hiç kimseye yargılanmadan ölüm cezası verilmeyecek, herkes malını mülkünü istediği gibi tasarruf edebilecektir.
- Ülkenin harap olmasına yol açan rüşveti önlemek amacıyla etkili bir kanun hazırlanacaktır.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Bu fermanın ilan edilmesinde Avrupa devletlerinin herhangi bir baskısı olmamıştır. Ferman Osmanlı Devleti'nin tek taraflı iradesiyle ilan edilmiştir.

b. Islahat Fermanı (1856)

İlan Edilme Nedenleri

- Paris Barış Konferansı kararlarında etkili olabilmek
- Tanzimat Fermanı'nın diğer ilan edilme nedenleri ile aynıdır.
  - Islahat Fermanı'nda etkili olan fikir akımı; **Osmanlıcılık**tır.
  - Fermanı ilan eden Osmanlı Padişahı; **Sultan Abdülmecit**'tir.
  - Fermanın önemi; Müslüman-gayrimüslim eşitliği tam olarak sağlanmıştır. Müslümanlar ise bu fermana tepki göstermiştir.

NOT

Bu fermanın ilan edilmesinde Avrupalı devletlerin baskısı etkili olmuştur.

Islahat Fermanı'nın Önemli Maddeleri

- Müslümanlar ile gayrimüslimler kanun önünde eşit olacak.
- Devlet hizmetlerine, askerliğe ve okullara ayrım gözetmeksizin tüm tebaa kabul edilecek. Bütün milletler okul açabilecek.
- Cizye vergisi kaldırılacak, gayrimüslimler askerlik yapacak veya askerlik bedelini nakit olarak ödeyecek.
- Mahkemeler herkese açık olacak, keyfî cezalar verilmeyecek.
- Müslümanlar ile gayrimüslimler arasındaki davaları görmek için karma mahkemeler kurulacak, gayrimüslimlerin şahitlikleri kabul edilecek ve herkes kendi inancına göre yemin edebilecek.
- Yazışmalarda veya halkın ve memurların söyleminde gayrimüslimleri aşağılayan tabirler kullanılmayacak.
- Yabancılar da Osmanlı Devleti sınırları içerisinde mülk sahibi olabilecek.
- İltizam usulü kaldırılacak, bütün Osmanlı tebaası din ve mezhebi de ne olursa olsun aynı vergiyi ödeyecek.

TANZİMAT DÖNEMİ ISLAHATLARI (1839 - 1976)

- Bu dönemin üç padişahı vardır. Bu padişahlar **Sultan Abdülmecit**, **Sultan Abdülaziz** ve **V.Murat**'tır. Bu dönemde yapılan ıslahatlar ise şunlardır:

a. Sultan Abdülmecid Döneminde Yapılan Diğer Islahatlar

- **Meclisi Ali Tanzimat** ve **Meclisi Ahkam-ı Adliye** açılmıştır.
- **Meclis-i Maarif-i Umumiye Nezareti** (MEB) kurulmuştur.
- **Encümen-i Daniş** kurulmuştur. (Fen kitaplarının tercümesini yapmıştır. Redhouse ve Hammer burada çalışmalar yapmıştır.)
- Darülmuallim (Erkek öğretmen okulu) açılmıştır.
- **Jandarma, Polis** ve **Posta** teşkilatları kurulmuştur.
- İlk defa **İzmir - Aydın** arasına demir yolu yapılmıştır.
- Vapur işlerini düzenlemek için **Şirketi Hayriye** kurulmuştur.
- İlk defa **telgraf hatları** çekilmiştir. (Edirne-İstanbul-Şumnu arasına)
- **Muhassıllık Meclisleri** açılmıştır.
- Arazi Kanunnamesi çıkarılmıştır.
- Kırım Savaşı sırasında İngiltere'den ilk defa dış borç alınmıştır.
- Kaime adında ilk **kâğıt para** basılmıştır.
- **Bank-ı Dersaadet** adında ilk **banka** açılmıştır.
- **Bank-ı Osmani** adında ilk defa yabancı sermayeli İngiliz bankası açılmıştır. Bu bankaya **para basma yetkisi** verilmiştir.
- **Vekâyi Tıbbiye** adında ilk dergi basılmıştır.
- Şinasi ve Agâh Efendi tarafından ilk özel gazete olan **Tercüman-ı Ahval** çıkarılmıştır.
- Yarı resmî bir gazete olan **Ceride-i Havadis** çıkarılmıştır.
- **Güllü Agop** ilk Osmanlı modern tiyatrosunu kurmuştur.
- Devlet memuru ihtiyacını karşılamak için **Mekteb-i Mülkiye** açılmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde sanayileşmeyi yürütecek eleman yetiştirmek amacıyla 1860'da **"Islah-ı Sanayi Komisyonu"** kurulmuştur. Bu komisyonun amacı sanayi eğitimi vermek, gümrük vergilerinin artırılmasını sağlamak, esnafı bir arada tutan şirketler kurmak ve bu konularda sergiler açmaktı.

NOT

Kuleli Vakası, 1859 yılında Tanzimat ve Islahat fermanlarına tepki duyan Fedailer Cemiyetinin üyelerinin Sultan Abdülmecid'i devirmek amacıyla başlattıkları olaylardır. Toplantı hâlindeyken basılıp yargılamaları Kuleli'de olduğu için tarihe **"Kuleli Vakası"** olarak geçmiştir.

3. SULTAN ABDÜLAZİZ DÖNEMİ ISLAHATLARI

- Ahmed Cevdet Paşa tarafından hazırlanan **Mecelle** yürürlüğe girmiştir.
- Dünyanın **üçüncü büyük deniz filosu** oluşturulmuştur.
- Yetim çocukların eğitimi için **Darüşşafaka** açılmıştır.
- **Hilal-i Ahmer Cemiyeti** (Kızılay) kurulmuştur.
- **Nizamiye Mahkemeleri** kurulmuştur.
- **Ramazan Kararnamesi** ile (1875) devletin faizleri bile ödeyemeyeceği ilan edilmiştir.
- **Vilayet Nizamnamesi** çıkarılmıştır. (Köy-Nahiye-Kaza-Liva-Vilayet)
- İlk defa bir padişah seyahat amacıyla yurt dışına çıkmıştır. (**Sultan Abdülaziz** Fransa'ya davet edilmiştir. Padişah Almanya, Belçika, Avusturya, Macaristan, İngiltere ve Fransa'yı ziyaret etmiş dönüşünde Mısır'ı da ziyaret etmiştir.)

NOT

Sultan Abdülaziz'in yurt dışına çıkmasında; borç para bulabilmek, Rusya'nın planlarını Avrupa devletlerine anlatmak ve Osmanlı içindeki gayrimüslimlerin Osmanlı padişahının Avrupa'da nasıl saygın bir kişi olduğunu göstererek devlete olan bağlılıklarını artırmak amaçlanmıştır.

- Beylerbeyi ve Çırağan sarayları yapılmıştır.
- Maarif Nizamnamesi, Fransa örnek alınarak yayımlanmıştır. (İptidai (İlkokul)-Rüştiye (Ortaokul)-İdadi (Lisesi)-Fünun (Üniversite)
- Robert Koleji ve Galatasaray Sultanisi açılmıştır. Darülmuallimat (Kız Öğretmen Okulu) açılmıştır.

NOT

Sultan Abdülaziz Meşrutiyet'i ilân etmediği için tahttan indirilmiştir. Kendisi yenilik yapmadığı için tahttan indirilen ilk Osmanlı padişahıdır.

4. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ GELİŞMELERİ VE ISLAHATLARI

a. Gelişmeleri

- **Genç Osmanlılar (Jön Türkler)** adı verilen grup içte ve dışta yürüttüğü çalışmalar neticesinde Meşrutiyet'i ilana yanaşmayan Sultan Abdülaziz'i tahttan indirmiş ve **V.Murat**'ı tahta geçirmişlerdir.
- V.Murat'ın devleti yönetebilecek sağlığa sahip olmaması nedeniyle yerine, Meşrutiyet'i ilan edeceğinin garantisini veren **II.Abdülhamit** tahta çıkarılmıştır. Bunun üzerine II.Abdülhamit tahta çıkar çıkmaz Genç Osmanlıların baskısıyla Meşrutiyet'i ilan etmiştir. (1876)
- II.Abdülhamit Türk tarihinin ilk yazılı anayasası olan Kanunuesasi'yi ilan etmiştir. Yapılan seçimler sonucunda meclisler açılmıştır. Böylece halk ilk defa devlet yönetimine katılmıştır.

Açılan Meclisler

Âyan Meclisi	Mebusan Meclisi
• Padişah atamıştır. • Ömür boyu görevde kalmıştır. • 40 yaş üstü olanlar seçilebilmiştir. • Server Paşa ilk başkanı olmuştur.	• Halk seçmiştir. • 4 senede bir göreve atanmıştır. • Her 50 bin erkek Osmanlı vatandaşı bir mebus seçmiştir. • Ahmet Vefik Paşa ilk başkanı olmuştur.

NOT

I. Meşrutiyet ile Osmanlı tarihinde çift parlamentolu dönem başlamıştır.

/benimhocam

1876 Kanunuesasi

- Osmanlı Devleti, Osmanoğulları ailesinden gelen en büyük ve en olgun erkek evlat tarafından yönetilir. (Ekberiyet sistemi)
- Devletin dili, Türkçedir. Devletin dini, İslam'dır.
- Yasama yetkisi Âyan ve Mebusan Meclisine aittir.
- Yürütme yetkisi Heyet-i Vükelaya aittir.
- Hükûmet, yaptığı işlerden padişaha karşı sorumludur.
- Kanun yapma teklifini hükûmet yapmıştır.
- Padişah, bir kanunu sınırsız veto edebilir.
- Padişah, meclisi kapatabilir.
- Sürgün ve angarya cezasını padişah verir.

NOT

Çırağan Vakası; 20 Mayıs 1878'de V. Murat'ı tekrar tahta geçirmek amacıyla **Ali Suavi** önderliğinde yapılan darbe girişimidir. Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın Ali Suavi'yi öldürmesi sonucu başarısız olmuştur.

b. Islahatları

- II.Abdülhamit, camiden çok okul yaptırdığı için "**Maarifperver**" ünvanı verilmiştir.

II. Abdülhamit Dönemi'nde Devlet Tarafından Açılan Bazı Okullar		
Sanayi-i Nefise Mektebi	Polis Mektebi	Mekteb-i Fünûn-ı Maliye
Hendese-i Mülkiye Mektebi	Gümrük Mektebi	Deniz Ticareti Mektebi
Hamidiye Ticaret Mektebi	Hukuk Mektebi	Orman ve Maadin Mektebi
Tüccar Kaptan Mektepleri	Ziraat ve Baytar Mektebi	Sağır, Kör ve Dilsizler Mektebi
Fenn-i Resim ve Mimari Mektebi	Kız Sanayi Mektebi	Lisan Mektebi

DİKKAT

Bir ilin adıyla başlayan ortaöğretim (lise) (Türkiye Cumhuriyeti'nde sonradan il olanlar hariç) varsa genellikle II. Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır.

- Yönetim merkezi Yıldız Sarayı'na taşınmıştır.
- Kız çocukları için Kız Meslek Liseleri açılmıştır.
- 1863'te kurulan Memleket Sandıkları 1888'de Mithat Paşa'nın gayretleri ile Ziraat Bankasına dönüştürülmüştür.
- **Tercüman-ı Hakikat** adında gazete çıkarılmıştır.
- Ermeni isyanlarının bastırılması ve Rusya ile çıkacak bir savaş durumunda bölgede hazır silahlı güç bulundurmak amacıyla yerel halktan oluşan **Hamidiye Alayları** kurulmuştur.
- Haber getirip götüren **Jurnal Teşkilatı** (Hafiye Teşkilatı) kurulmuştur.
- Büyük bir telgraf ağı kurulmuştur. (Öğrenci yetiştirmek için de Telgraf Mektebi açılmıştır.)
- İlk defa çocuk hastanesi **(Hamidiye Etfal)** açıldı. Engellilere yönelik ilk kurumlar açılmıştır.
- Çoban okulu, baytar mektebi, dişçi mektebi ve orman mektebi gibi mektepler açılmıştır.
- İlk defa müze açılmıştır. (Müzeyi Hümayun adındaki bu müzenin başına Osman Hamdi Bey atanmıştır. Müzenin adı Asar-ı Atika'dır.)
- Osman Hamdi Bey tarafından "**Sanayi-i Nefise Mektebi**" açılmıştır. (Güzel Sanatlar Fakültesi) (Resmî adı Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahanedir.)
- Tren sektörünün gelişmesi için "**Anadolu - Osmanlı Şömendifer Kumpanyası**" kurulmuştur.
- Dış politika olarak **İslamcılık** (Ümmetçilik) benimsenmiştir.

- II.Wilhelm'in başlattığı 3B projenin yapımına başlanmıştır. (Berlin - Boğazlar - Bağdat Demir Yolu Projesi)
- Haydarpaşa Tren Garı yapılmıştır.
- Yayın kadrosu ve sahibi kadınlardan oluşan **Şükefezâr** (Çiçek Bahçesi) yayın hayatına başlamıştır.
- 1895 yılında çocuk, yaşlı, sakat ve kimsesizleri koruma amacıyla İstanbul'da **"Darülaceze"** adıyla Osmanlının ilk sosyal yardım kurumu açılmıştır.

NOT

II. Abdülhamit Dönemi'nde ayrıca **"Darülhayr-ı Ali"** adında İstanbul'da bir kurum daha açılmıştır. Bu kurum 1890'larda başlayan Ermeni Olayları sonucu yetim kalan çocuklar ile başıboş çocukların hem ahlaki hem de ilmî eğitimlerini alması için 1903'te açılmıştır. Yine Abdülhamit Dönemi'nde kimsesiz ve korumaya muhtaç çocuklar için **"Himaye-i Etfal Cemiyeti"** kurulmuştur. Günümüzde bu cemiyet Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı **"Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü"** olarak faaliyet göstermektedir.

- 1881'de **Muharrem Kararnamesi** yayımlanarak Osmanlı Devleti resmen iflas ettiğini açıklamıştır. Bunun üzerine alacaklı devletler **"Düyun-u Umumiye İdaresi"**'ni (Genel Borçlar İdaresi) kurmuşlardır. Bu idarenin başkanlığını **İngiltere** ve **Fransa** yapmıştır. Bu kurum devlet işlerine çok müdahale ettiği ve ekonomik kararları tek başına aldığı için "Devlet içinde devlet" yorumu yapılmıştır.

NOT

V. Murat tahttan indirilerek yerine II. Abdülhamit padişah olmuştur. Ancak bu durumu kabul etmeyen ve V. Murat'ı yeniden tahta geçirmek isteyen Ali Suavi, 20 Mayıs 1878'de Rumeli göçmenleriyle Çırağan Sarayı'nı basmıştır. Tarihe **Çırağan Vakası** olarak geçen bu olayda Yedisekiz Hasan Paşa, Ali Suavi'yi öldürmüş ve bu darbe girişimi başarısız olmuştur.

/benimhocam

- 1908 yılında yapılan Reval Görüşmeleri (Rusya - İngiltere) ile Osmanlı Devleti kâğıt üzerinde parçalanmıştır. Bunun üzerine Selânik ve Makedonya'da II.Abdülhamit'e karşı olarak kurulan İttihat ve Terakki parçalanmanın önüne geçmek için, ikinci kez Meşrutiyet'in ilan edilmesi amacıyla, Selânik ve Makedonya'da isyan başlatmıştır.
- İsyanı engelleyemeyen II.Abdülhamit ikinci kez Meşrutiyet'i ilan etmiştir. (1908) II.Meşrutiyet'in ilanı ile tekrar parlamenter ve anayasal düzene geçilmiş ve böylece çok partili dönem başlamıştır.
- İttihat ve Terakki Cemiyetinin etkili olduğu bu dönemde Serbesti Gazetesi'nin başyazarı **Hasan Fehmi (ilk basın şehidi)** Galata Köprüsü'nün üzerinde öldürülmesi sonucu İstanbul'da bulunan Avcı taburları ayaklanmıştır.
- 13 Nisan 1909 tarihinde (31 Mart) başlayan bu isyanı Selânik'ten gelen Hareket Ordusu bastırmıştır.

DİKKAT

31 Mart Vakası Mahmut Şevket Paşa komutasındaki Hareket Ordusu tarafından bastırıldı. Bu orduda kurmay yüzbaşı olarak **Mustafa Kemal** de yer almıştır.

DİKKAT

Mustafa Kemal'in tarih sahnesine ilk çıkışı 31 Mart Vakası'nda görev almasıdır. Ayrıca kendisi isyanın bastırılması amacıyla hareket planını çizmiş ve isyan bastırıldıktan sonra da halka sükûnet çağrısı yapan bildiriyi de kaleme almıştır.

NOT

31 Mart Vakası Osmanlı tarihinde rejim değişikliğine yönelik çıkan ilk ve son isyandır. İsyan sonucunda II. Abdülhamit meclis kararı ile tahttan indirilerek Selânik'e sürgüne gönderilmiştir. Yerine ise V. Mehmet Reşat tahta geçmiştir.

II.Meşrutiyet'in İlanı Sırasında

- Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Girit, Yunanistan'a bağlanmıştır.
- Bosna - Hersek, Avusturya - Macaristan İmparatorluğu tarafından ilhak edilmiştir.

1909 Kanunuesasi Değişikliği

- 1876 Anayasası'nın ilk beş maddesi aynen kalmıştır.
- Hükûmet yaptığı işlerden meclise karşı sorumludur.
- Mebuslar kanun yapmak için teklifte bulunabilmiştir.
- Padişah bir kanunu bir kez veto edebilmiştir.
- Meclisi kapatmak için padişahın isteği yeterli değildir.
- Sürgün ve angarya cezası kaldırılmıştır.
- Herkes siyasi parti kurabilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Kurulan Siyasi Partiler

İttihat ve Terakki Fırkası	Hürriyet ve İtilaf Fırkası	Osmanlı Sosyalist Fırkası
Ahrar Fırkası	İttihadi Muhammediye Fırkası	Millî Meşrutiyet Fırkası
Osmanlı Demokrat Fırkası	Fedekâran-ı Millet Partisi	Ahali Fırkası

OSMANLI DEVLETİ'Nİ DAĞILMAKTAN KURTARMA FİKİRLERİ

a. Osmanlıcılık (İttihadi Anasır)

- Din - dil ve ırk farkı gözetmeksizin herkesi Osmanlı vatandaşı sayma anlayışına denilmiştir. Bu doğrultuda Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve I.Meşrutiyet ilan edilmiştir. Bu fikir akımı II.Mahmut ile başlamıştır. İlk defa 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı sırasında uygulanamayacağı anlaşılmıştır. Arnavutluk'un elimizden çıkmasıyla bu fikir akımı önemini yitirmiştir. Savunucuları **Ziya Paşa, Mithat Paşa, Namık Kemal** ve **Ali Suavi**'dir.

b. Türkçülük (Pantürkizm)

- 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rusya'nın panslavizm politikasına karşı Rusya'daki Müslümanların birleşerek oluşturduğu fikir akımıdır. Yusuf Akçura İstanbul'da **"Türkçülük Derneği"**ni kurmuştur. Bu derneğin yayın organı **"Türk Yurdu"** dergisi olmuştur.
- Osmanlı içindeki Türkleri bir bayrak altında toplamayı amaçlayan fikir akımıdır. II.Meşrutiyet'in ilanında etkili olan bu fikir akımıdır.
- Savunucuları **Yusuf Akçura, İsmail Gaspıralı, Halide Edip, Fuad Köprülü, Zeki Velidi Togan, Ahmet Ağaoğlu** ve **Ziya Gökalp**'tir.

c. Batıcılık

- Lale Devri'nden beri uygulanan fikir akımıdır.
- Celal Nuri, Beşir Fuat, Dr.Abdullah Cevdet ve Tevfik Fikret önemli temsilcileridir.
- **"Ya Batılılaşırız, ya mahvoluruz"** prensibi ile hareket etmişlerdir.

d. Ümmetçilik (İslamcılık)

- **II.Abdülhamit'in politikasıdır.** II.Abdülhamit bu politikayla özellikle Orta Afrika'da İslamiyet'i yaymıştır. Bu politika dünya Müslümanlarını halifenin sancağı altında toplamayı amaçlamıştır. İlk defa Balkan Savaşları sırasında Arnavutluk'un elimizden çıkması ile önemini yitirmeye başlamıştır.
- I.Dünya Savaşı sırasında Arapların, İngilizlerle iş birliği yapması sonucu önemini yitirmiştir.
- 3 Mart 1924'te çıkarılan bir kanunla halifelik kaldırılmıştır.
- Savunucuları **Sait Halim Paşa,** Cemaleddin Afgani, Ahmet Hamdi Akseki ve **Mehmet Âkif Ersoy**'dur.

e. Federalizm (Ademimerkeziyetçilik)

- Savunucusu **Prens Sebahattin**'dir. Eyalet sistemini savunmuştur.
- Merkezî yönetimin yetkilerini azaltıp yerel yönetimin yetkilerini artırmak amaçlanmıştır.

XX. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ

1. TRABLUSGARP SAVAŞI (1911 - 1912)

Nedenleri

- Bölgenin İtalya'ya yakın olması
- Osmanlı Devleti açısından savunulamayacak durumda olması
- İtalya'nın siyasi birliğini geç tamamlayıp sömürgecilik yarışına girmesi
- Trablusgarp'ın zengin ham madde yataklarına sahip olması

NOT

Savaş öncesi Rusya ile İtalya arasında **"Racconigi Antlaşması"** imzalandı. Bu antlaşmayla Rusya, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgaline onay vermiştir.

Trablusgarp Savaşı'nda İtalyan Harekâtı

Savaşın Gelişimi ve Osmanlı Devleti'nin Durumu

- Siyasi birliğini geç tamamlayan İtalya, sömürge elde etmek amacıyla 1911'de bir Osmanlı toprağı olan Trablusgarp'a saldırmıştır.
- İtalya'nın Çanakkale Boğazı'nı abluka altına alması, Mısır'ın İngiliz işgali altında olmasından dolayı Osmanlı Devleti Trablusgarp'a denizden ve karadan asker gönderememiştir.
- Bu nedenle bölgeye gönüllü subaylar görevlendirilmiştir.

NOT

Mustafa Kemal yolculuğa çıkmadan önce Fuat Bulca'ya şöyle diyordu: "Hükûmet aciz içinde. Bunu Harbiye Nazırı elem ve üzüntüyle itiraf etti. İstanbul'dan hiçbir yardım göreceğimizi zannetmiyorum. Enver de aynı kanaatte... Evvelâ O gitmek istiyor. Eşref Bey'in Mısır'daki muhitinden ve dostlarından istifade edeceğiz. Sevkiyatın tehlikesiz oraya varması için Mısır'ın muhtelif yerlerinde teşkilât yapacak. Takma adlarımızla bu ünvanlara uygun mesleklerimizin listesi hazırlanıyor."

Savaşa Katılan Gönüllü Subaylar

- Mustafa Kemal **Gazeteci Şerif Bey** adıyla katılmıştır.
- Enver Paşa (**Tüccar Hamdi** adıyla Bingazi'de savaşmıştır.)
- Nuri Conker, Fuat Bulca, Ali Çetinkaya, Ali Fethi Okyar

NOT

Mustafa Kemal'in katıldığı ilk savaştır. Derne ve Tobruk'ta savaşmıştır. Bu savaşta kendisinden çok fazla askerî gücü olan bir devleti mağlup etmesi, ileride Kurtuluş Savaşı'nın kazanılacağının müjdesi olmuştur. Kendisi de savaş sonunda binbaşı rütbesine yükselmiştir. Mustafa Kemal bu savaşın ardından Anadolu'da ilk defa tanınmaya başlamıştır.

NOT

Dünya tarihinde **ilk savaş** uçağı Trablusgarp Savaşı'nda İtalya tarafından kullanılmıştır.

Uşi Antlaşması (18 Ekim 1912)

İsviçre'de Osmanlı Devleti ile İtalya arasında imzalanan bu antlaşmanın maddeleri şunlardır;

- **Trablusgarp ve Bingazi İtalya'ya bırakılacak.**
  - Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'da toprağı kalmamıştır.
- **Trablusgarp halkı dinî açıdan halifeye bağlı kalacak.**
  - Trablusgarp halkı ile kültürel bağlar koparılmak istenmemiştir.
  - Bölgeye halifeyi temsilen **"Naibüs Sultan"** adında bir görevli atanmıştır.
- **Rodos ve 12 Ada, Balkan Savaşlarının sonuna kadar İtalya'da kalacak.**
  - Osmanlı adaları Balkan Savaşlarında Yunanistan'a karşı koruyamayacağını düşündüğü için İtalya'da kalmasını kabul etmiş ancak bu adaları bir daha geri alamamıştır.
- **İtalya, Osmanlı Devleti'nin kapitülasyonları kaldırması konusunda kendisine yardım edecek.**
- **İtalya Trablusgarp ve Bingazi adına Düyun-u Umumiye'ye ödeme yapacak.**

NOT

Uşi Antlaşması İsviçre'nin Lozan şehrinin Leman Gölü kıyısında yer alan Uşi semtinde imzalanmıştır.

NOT

Trablusgarp'ta, Arap Aşiretleri Şeyh Senusi Hazretleri önderliğinde ve Uşi Antlaşmasından sonra ise **Çöl Aslanı** lakaplı **Ömer Muhtar** önderliğinde İtalyanlarla savaşa devam etmişlerdir.

2. I. BALKAN SAVAŞI (1912)

Nedenleri

- Osmanlı Devleti'ni Balkanlar'dan atmak
- **Milliyetçilik** düşüncesinin etkisi
- Rusya'nın **Panslavizm** politikası
- Balkan uluslarının aralarında ittifak yaparak **sınırlarını genişletmek** istemesi

Savaşa Katılan Devletler

Karadağ	Savaşı başlatan devlettir.
Yunanistan	Bu devletlerin arkasında Rusya vardır.
Sırbistan	
Bulgaristan	Savaşta en kârlı çıkan devlettir.

Osmanlı Devleti'nin Savaşı Kaybetme Nedenleri

- Ordunun içine siyasetin girmesi (Particilik / İkicilik)
- Yetmiş beş bine yakın askerin savaş öncesi ordunun gençleştirilmesi ve giderlerin azaltılması projesi kapsamında terhis edilmesi
- Dört cephede birden savaşılması

I. Balkan Savaşı'nın Sonuçları

- Batı Trakya Azınlık Sorunu ortaya çıkmıştır.
- Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da toprağı kalmamıştır.
- Balkanlar'dan Anadolu'ya Türk göçü başlamıştır.
- Arnavutluğun kaybedilmesi ve Anadolu'ya yapılan Türk göçleri sayesinde Osmanlıcılık iflas etmiş, Türkçülük fikir akımı önem kazanmıştır.
- Yenilgiden hükûmeti sorumlu tutan İttihat ve Terakki bir hükûmet darbesi yaparak **Babıali Baskını**'nı yapmışlardır.

1913 Londra Antlaşması

- Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasındaki sınır **"Midye Enez"** hattı olacak, Osmanlı Devleti bu hattın batısından çekilecektir.

I.Balkan Savaşı Sonrası Osmanlı Devleti'nin Kaybettiği Yerler

Doğu Trakya	Selânik	Makedonya
Batı Trakya	Ege Adaları	Arnavutluk

I.Balkan Savaşı Sonunda Osmanlı Devleti Sınırları

Osmanlı Devleti'nden ayrılan son Balkan ülkesi **Arnavutluk**'tur.

Arnavutluk'un Osmanlı Devleti'nden ayrılmasıyla **"Osmanlıcılık"** politikası iflas etmiştir. Ayrıca %75'i Müslüman olan Arnavutların Osmanlıdan ayrılması **"İslamcılık"** fikir akımına ilk darbeyi vurmuştur.

I.Balkan Savaşı sırasında Yunanların silah sevkiyatına büyük darbe vuran Rauf Orbay'a **"Hamidiye Kahramanı"** ünvanı verilmiştir.

/benimhocam

3. II. BALKAN SAVAŞI (1913)

Nedenleri

- Bulgaristan'ın I.Balkan Savaşı sırasında daha fazla toprak alması
- Savaşa katılan devletler şunlardır;

Sırbistan	Bulgaristan'a karşı savaşmışlardır.
Karadağ	
Yunanistan	
Romanya	

I. Balkan Savaşı'nda olmayıp II.Balkan Savaşı'na katılan devlet **Romanya**'dır.

Osmanlı Devleti bu durumdan yararlanarak sadece Doğu Trakya'yı Bulgaristan'dan geri almıştır. Bu süreçte Edirne'yi Bulgarlardan geri alan Enver Paşa'ya da **"Edirne Fatihi"** ünvanı verilmiştir.

Savaşın Sonuçları

- Balkan ülkeleri kendi aralarında Bükreş Antlaşması'nı imzalamıştır.
- Bu antlaşmayla Bulgaristan elde ettiği kazanımları kaybetmiştir. Bu zararını telafi etmek için de ileride I.Dünya Savaşı'na katılmıştır.
- Osmanlı Devleti Balkanlar'daki bu durumdan yararlanarak Bulgaristan'a savaş ilan etmiş ve Edirne, Kırklareli ve Dimetoka'yı geri almıştır.

Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri Arasında Yapılan Antlaşmalar

İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913) **(Osmanlı - Bulgaristan)**	İki devlet arasında Meriç Nehri sınır olarak kabul edilmiştir. Böylece Edirne, Kırklareli ve Dimetoka Osmanlı Devleti'nde kalmıştır.
Atina Antlaşması (14 Kasım 1913) **(Osmanlı - Yunanistan)**	Taraflar, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın beşinci maddesi uyarınca, Ege adalarının geleceğini büyük devletlerin kararına bırakmıştır.
İstanbul Antlaşması (13 Mart 1913) **(Osmanlı - Sırbistan)**	Makedonya'nın Sırbistan'a bırakılan topraklarında kalan Müslüman ve Türk ahalinin hak ve hukuku ile ilgili anlaşmaya varılmıştır.

II.Balkan Savaşı Sonunda Osmanlı Devleti Sınırları

NOT

Balkanlar'dan Anadolu'ya göç edenler, Türkiye'de üretimi artırdıkları gibi yerli nüfusun yeni bilgi ve teknikleri öğrenmesine katkıda bulunmuşlardır. Ancak söz konusu göçler, sosyal ve ekonomik bazı problemleri de beraberinde getirmiştir.

4. I.DÜNYA SAVAŞI (1914 - 1918)

Nedenleri

- İtalya ve Almanya'nın siyasi birliklerini geç tamamlayıp sömürgecilik yarışına girmesi
- Devletler arası ham madde yarışı ve pazar arayışı
- Avusturya - Macaristan İmparatorluğu ile Rusya'nın Balkanlar'da nüfuz elde etme çabası
- Devletler arasında bloklaşma ve silahlanma yarışı
- Japonya'nın Uzak Doğu'da sömürgeler elde etmek istemesi
- Fransız İhtilali'nden yayılan ulusçuluk akımı
- Rusya'nın sıcak denizlere inme ve panslavizm politikası
- Almanya ile Fransa arasındaki Alsace - Lorraine (Alsas - Loren) Sorunu (1871 Sedan Savaşı'yla Almanların eline geçmiştir.)
- Gabriel Princip adında bir Sırp'ın Avusturya - Macaristan İmparatorluğu veliahtı Ferdinand'ı Saraybosna gezisi sırasında öldürmesi

Bloklar		Önemli Bilgiler
İtilaf	**İttifak**	**ABD** Savaşın süresini kısaltmıştır.
İngiltere	**Almanya**	
Fransa	**İtalya**	**Osmanlı Devleti** Savaşın süresini uzatmıştır.
Ç. Rusya	**Avusturya - Macaristan**	
Savaşa Sonradan Katılan Devletler		**İtalya** Taraf değiştirmiştir.
ABD	Osmanlı Devleti	
Çin	Bulgaristan	**Japonya** Savaştan çekilen ilk devlettir.
Japonya		
İtalya		
Yunanistan		**Yunanistan** Savaşa katılan son devlettir.

Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni Savaşa Girmesini İsteme Nedenleri

- Yeni cephelerin açılmasını sağlayarak kendi savaş yükünü hafifletmek
- Osmanlı Devleti'nin dinî gücünden yararlanmak
- Osmanlı Devleti'nin demografik (nüfus) gücünden faydalanmak
- Osmanlı Devleti'nin jeopolitik gücünden faydalanmak

Osmanlı Devleti'nin, Almanya'nın Yanında Savaşa Girme Nedenleri

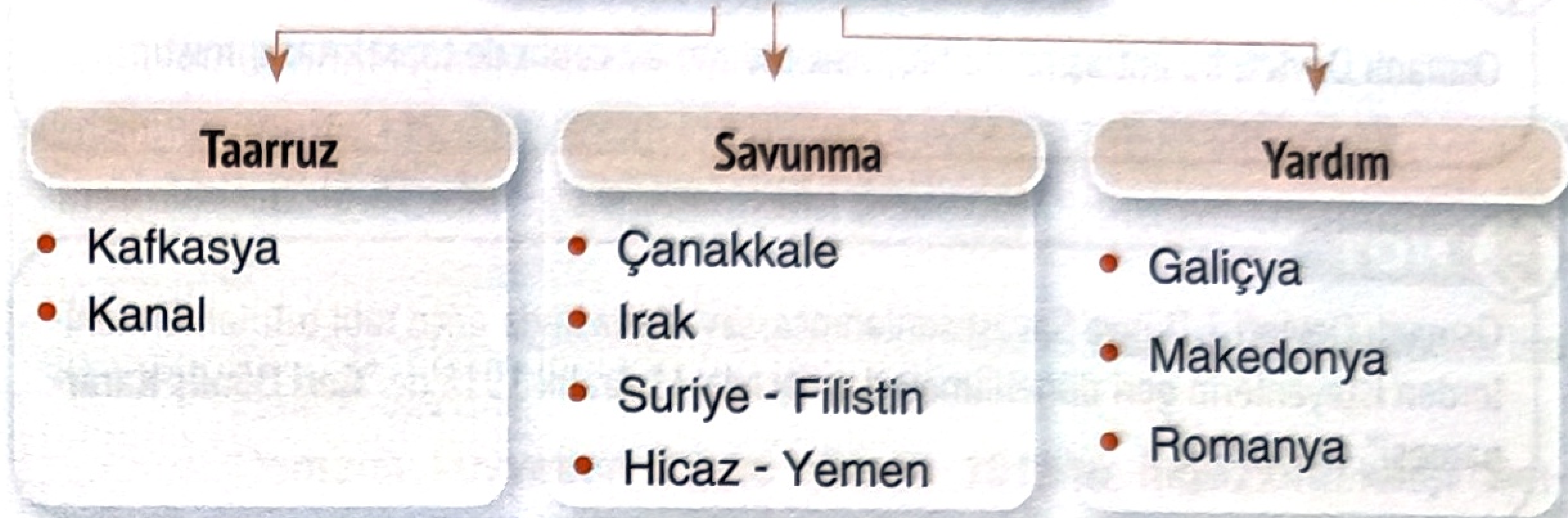
- Siyasi yalnızlıktan kurtulma
- Almanya ile yapılan gizli antlaşma
- Kaybedilen toprakların geri alınma isteği
- İttihat ve Terakkinin Alman hayranlığı
- Almanya'nın Türk ve Müslüman bir sömürgeye sahip olmaması
- Almanya'nın savaşı kazanacağı düşüncesi

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi ve Sonuçları

İngiltere'den kaçan iki Alman gemisinin (Goeben ve Breslav) Osmanlı Devleti'ne sığınmasıyla olaylar başlamıştır. Osmanlı Devleti bu iki gemiyi daha önce İngiltere'ye sipariş ettiği (Genç Osman ve Reşadiye) gemilerin kendisine teslim edilmemesi üzerine satın alındığını açıklamıştır ve bu gemilerin isimlerini **Yavuz** ve **Midilli** olarak değiştirmiştir. Amiral Souchan komutasında açılan bu gemiler Rusya'ya ait Sivastopal ve Odessa limanlarını bombalamıştır. Böylece Osmanlı Devleti de I.Dünya Savaşı'na girmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesinin Sonuçları;

- Yeni cepheler açılmıştır ve Almanya'nın savaş yükü hafiflemiştir.
- Osmanlı Devleti kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırılmıştır.
- Savaşın süresi uzamıştır.
- V.Mehmet Reşat cihat ilan etmiştir.
- Boğazlar savaş gemilerine kapatılmıştır.

1. TAARRUZ CEPHELERİ

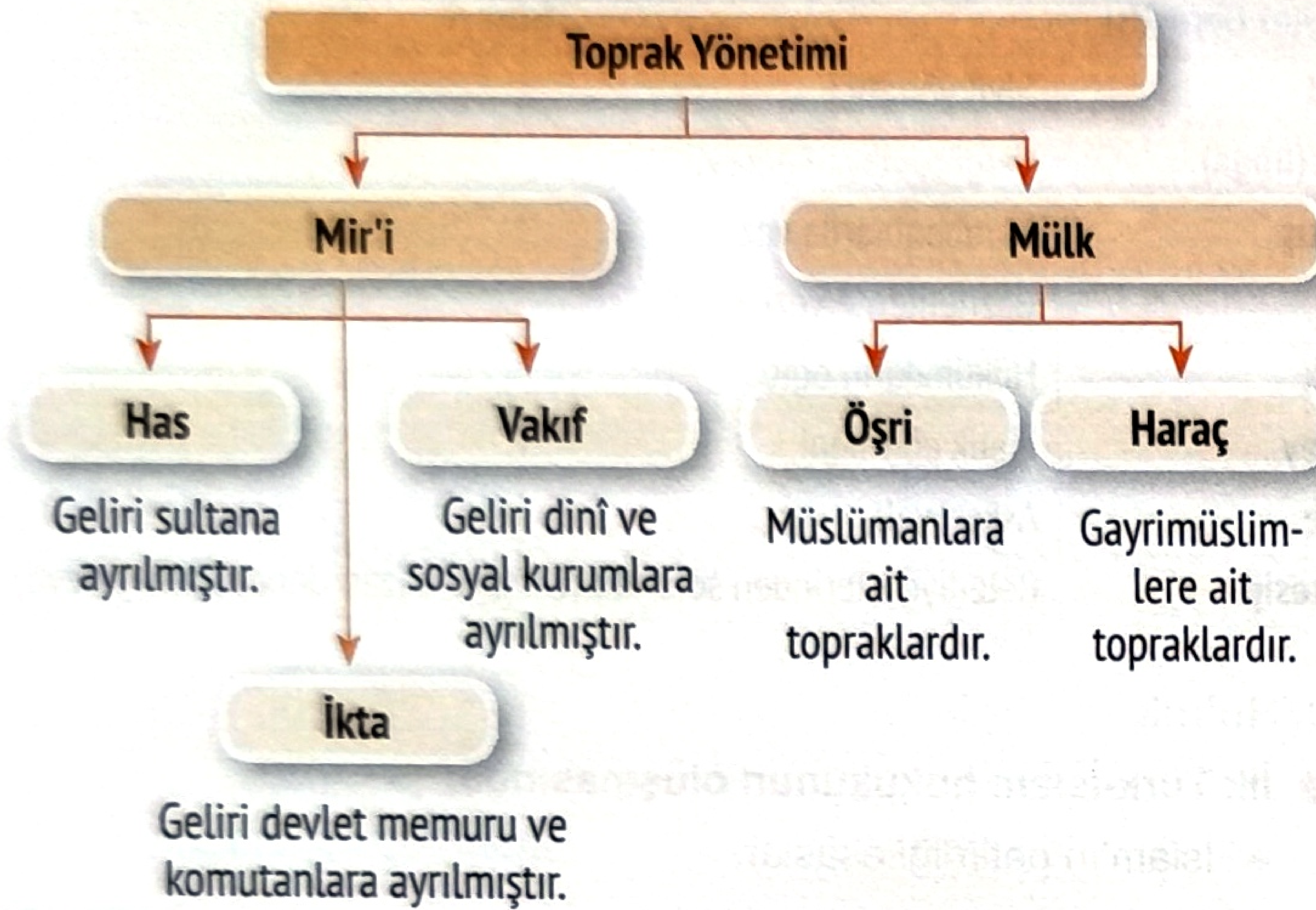
a. Kafkasya Cephesi

Açılma Nedenleri

- Kars, Ardahan ve Batum'u (Elviye-i Selase) geri almak
- Turancılığı gerçekleştirmek ve Bakü petrollerine ulaşmak
- İran üzerinden Hindistan'a inerek İngiltere'yi ekonomik anlamda zor durumda bırakmak

Bu Cephede Yaşananlar	
1915	Enver Paşa 190.000'e yakın asker ile Sarıkamış Harekâtı'nı başlatmıştır.
1915	Ruslar ilerleyerek Muş, Bitlis, Bayburt, Van, Erzincan, Erzurum ve Trabzon'u işgal etmiştir. Ruslar bu bölgelerde Ermeniler ile birlikte hareket etmişlerdir.
1915	Ermeniler Van'da katliam yapıp Van merkezli Ermeni Devleti'nin kurulduğunu açıklayınca Tehcir Kanunu (Sevk ve İdare Kanunu) ile Ermeniler Suriye, Lübnan ve Hatay'a gönderilmiştir.
1916	Bölgeye Mustafa Kemal atanmıştır. Ruslar'dan Muş ve Bitlis'i geri almıştır.
1917	Rusya'da Ekim Devrimi yaşanmıştır. Çarlık Rusya yıkılmış yerine Sovyet Rusya kurulmuştur.
1918	Rusya savaştan Brest - Litovsk Antlaşması ile çekilmiştir. Rusya işgal ettiği bölgelerden çekilirken Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devleti'ne geri vermiştir.

3. Toprak Yönetimi

NOT

İkta; Büyük Selçuklu Devleti'nin ünlü veziri Nizam-ül Mülk'ün Siyasetname eserinde: **"Devlete ait olan ve kimsenin mülkiyetinde bulunmayan topraklardan elde edilen vergi ve gelirlerin, askerî ve sivil devlet görevlilerine maaş veya hizmet karşılığı verilmesi"** şeklinde tanımlanmıştır.

İkta sisteminin faydaları ise şunlardır:

- Toprağın boş kalması engellenmiştir.
- Üretimde sürekliliği sağlamıştır.
- Düzenli vergi toplanmıştır.
- Memurun maaşı ödenmiştir.
- Masrafsız bir ordu kurulmuştur.
- Bölgelerin güvenliği sağlanmıştır.

NOT

İkta sistemi ile yetişen askere barış zamanı **"Sipahi"** savaş zamanı ise **"Cebelü"** adı verilmiştir.

/benimhocam

4. Sosyal Hayat

Kurumlar	Açıklama ve Özellikleri
İmarethane	Yiyecek dağıtılan hayır kurumudur.
Kapan	Tek bir cins malın satıldığı yerdir.
Bedesten	Her cins ticari malın satıldığı yerdir.
Sebil	Çeşmedir.
Kümbet	Siyasiler, eşleri ve komutanlar için yapılan çadır şeklindeki anıt mezardır.
Türbe	Devlet ve din âlimlerinin mezarlarıdır. Genellikle oda şeklinde yapılmıştır.
Külliye	Cami etrafına yapılan toplu yapılardır.
Arasta	Çarşıdır.
Bargah	Saraydır.
Tekke	Şehirlerde din öğretilen kurumdur.
Zaviye	Köy ve kasabalarda din öğretilen kurumdur.
Darüşşifa - Darüssıhha **Maristan - Bimaristan** **Darülafiye**	İlk Türk-İslam devletlerinde yapılan hastanelerdir.

Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri Arasında Yapılan Antlaşmalar

İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913) **(Osmanlı - Bulgaristan)**	İki devlet arasında Meriç Nehri sınır olarak kabul edilmiştir. Böylece Edirne, Kırklareli ve Dimetoka Osmanlı Devleti'nde kalmıştır.
Atina Antlaşması (14 Kasım 1913) **(Osmanlı - Yunanistan)**	Taraflar, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın beşinci maddesi uyarınca, Ege adalarının geleceğini büyük devletlerin kararına bırakmıştır.
İstanbul Antlaşması (13 Mart 1913) **(Osmanlı - Sırbistan)**	Makedonya'nın Sırbistan'a bırakılan topraklarında kalan Müslüman ve Türk ahalinin hak ve hukuku ile ilgili anlaşmaya varılmıştır.

II.Balkan Savaşı Sonunda Osmanlı Devleti Sınırları

NOT

Balkanlar'dan Anadolu'ya göç edenler, Türkiye'de üretimi artırdıkları gibi yerli nüfusun yeni bilgi ve teknikleri öğrenmesine katkıda bulunmuşlardır. Ancak söz konusu göçler, sosyal ve ekonomik bazı problemleri de beraberinde getirmiştir.

4. I.DÜNYA SAVAŞI (1914 - 1918)

Nedenleri

- İtalya ve Almanya'nın siyasi birliklerini geç tamamlayıp sömürgecilik yarışına girmesi
- Devletler arası ham madde yarışı ve pazar arayışı
- Avusturya - Macaristan İmparatorluğu ile Rusya'nın Balkanlar'da nüfuz elde etme çabası
- Devletler arasında bloklaşma ve silahlanma yarışı
- Japonya'nın Uzak Doğu'da sömürgeler elde etmek istemesi
- Fransız İhtilali'nden yayılan ulusçuluk akımı
- Rusya'nın sıcak denizlere inme ve panslavizm politikası
- Almanya ile Fransa arasındaki Alsace - Lorraine (Alsas - Loren) Sorunu (1871 Sedan Savaşı'yla Almanların eline geçmiştir.)
- Gabriel Princip adında bir Sırp'ın Avusturya - Macaristan İmparatorluğu veliahtı Ferdinand'ı Saraybosna gezisi sırasında öldürmesi

Bloklar		Önemli Bilgiler
İtilaf	**İttifak**	**ABD** Savaşın süresini kısaltmıştır.
İngiltere	**Almanya**	**Osmanlı Devleti** Savaşın süresini uzatmıştır.
Fransa	**İtalya**	**İtalya** Taraf değiştirmiştir.
Ç. Rusya	**Avusturya - Macaristan**	**Japonya** Savaştan çekilen ilk devlettir.
Savaşa Sonradan Katılan Devletler		**Yunanistan** Savaşa katılan son devlettir.
ABD	Osmanlı Devleti	
Çin	Bulgaristan	
Japonya		
İtalya		
Yunanistan		

Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni Savaşa Girmesini İsteme Nedenleri

- Yeni cephelerin açılmasını sağlayarak kendi savaş yükünü hafifletmek
- Osmanlı Devleti'nin dinî gücünden yararlanmak
- Osmanlı Devleti'nin demografik (nüfus) gücünden faydalanmak
- Osmanlı Devleti'nin jeopolitik gücünden faydalanmak

Osmanlı Devleti'nin, Almanya'nın Yanında Savaşa Girme Nedenleri

- Siyasi yalnızlıktan kurtulma
- Almanya ile yapılan gizli antlaşma
- Kaybedilen toprakların geri alınma isteği
- İttihat ve Terakkinin Alman hayranlığı
- Almanya'nın Türk ve Müslüman bir sömürgeye sahip olmaması
- Almanya'nın savaşı kazanacağı düşüncesi

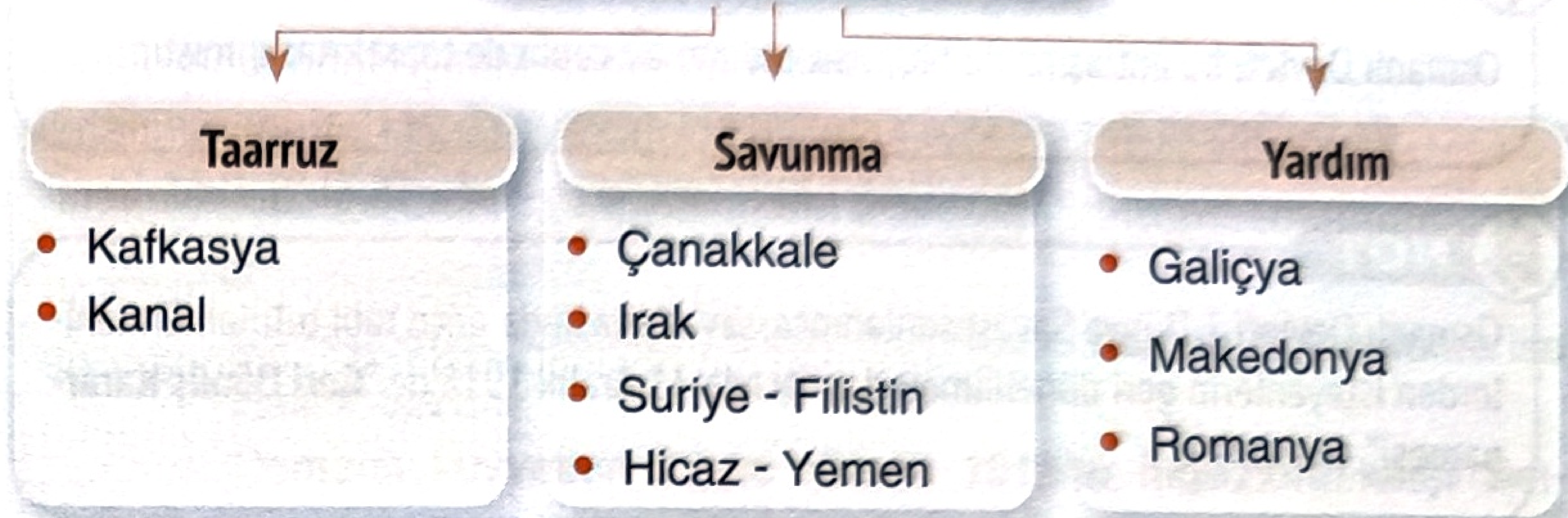
Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi ve Sonuçları

İngiltere'den kaçan iki Alman gemisinin (Goeben ve Breslav) Osmanlı Devleti'ne sığınmasıyla olaylar başlamıştır. Osmanlı Devleti bu iki gemiyi daha önce İngiltere'ye sipariş ettiği (Genç Osman ve Reşadiye) gemilerin kendisine teslim edilmemesi üzerine satın alındığını açıklamıştır ve bu gemilerin isimlerini **Yavuz** ve **Midilli** olarak değiştirmiştir. Amiral Souchan komutasında açılan bu gemiler Rusya'ya ait Sivastopal ve Odessa limanlarını bombalamıştır. Böylece Osmanlı Devleti de I.Dünya Savaşı'na girmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesinin Sonuçları;

- Yeni cepheler açılmıştır ve Almanya'nın savaş yükü hafiflemiştir.
- Osmanlı Devleti kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırılmıştır.
- Savaşın süresi uzamıştır.
- V.Mehmet Reşat cihat ilan etmiştir.
- Boğazlar savaş gemilerine kapatılmıştır.

/benimhocam

1. TAARRUZ CEPHELERİ

a. Kafkasya Cephesi

Açılma Nedenleri

- Kars, Ardahan ve Batum'u (Elviye-i Selase) geri almak
- Turancılığı gerçekleştirmek ve Bakü petrollerine ulaşmak
- İran üzerinden Hindistan'a inerek İngiltere'yi ekonomik anlamda zor durumda bırakmak

Bu Cephede Yaşananlar	
1915	Enver Paşa 190.000'e yakın asker ile Sarıkamış Harekâtı'nı başlatmıştır.
1915	Ruslar ilerleyerek Muş, Bitlis, Bayburt, Van, Erzincan, Erzurum ve Trabzon'u işgal etmiştir. Ruslar bu bölgelerde Ermeniler ile birlikte hareket etmişlerdir.
1915	Ermeniler Van'da katliam yapıp Van merkezli Ermeni Devleti'nin kurulduğunu açıklayınca Tehcir Kanunu (Sevk ve İdare Kanunu) ile Ermeniler Suriye, Lübnan ve Hatay'a gönderilmiştir.
1916	Bölgeye Mustafa Kemal atanmıştır. Ruslar'dan Muş ve Bitlis'i geri almıştır.
1917	Rusya'da Ekim Devrimi yaşanmıştır. Çarlık Rusya yıkılmış yerine Sovyet Rusya kurulmuştur.
1918	Rusya savaştan Brest - Litovsk Antlaşması ile çekilmiştir. Rusya işgal ettiği bölgelerden çekilirken Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devleti'ne geri vermiştir.

ZARARLI CEMİYETLER

A. Azınlıkların Kurdukları

Etnik-i Eterya	Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan önce kurulmuştur. (Aleksander İpsilanti tarafından 1814 yılında kurulmuştur.) Amacı Megali İdea'yı (Büyük Yunanistan) gerçekleştirmektir.
Mavri Mira (Kara gün)	Megali İdea'yı gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca Kardos Cemiyeti, Rum İzcilik Okulu, Rum Göçmenleri Komisyonu ve Patrikhane tarafından desteklenmiştir.
Pontus Rum	1904 yılında Merzifon Amerikan Kolejinde gizli olarak kurulmuştur. İnebolu'dan Batum'a kadar geniş sahada merkezi Samsun olan Rum İmparatorluğu kurmak amacında olmuşlardır. Askere gitmeyen Rumlardan çeteler kurmuşlar ve Yunanistan ile Rusya adına casusluk yapmışlardır.
Hınçak ve Taşnak	Hınçak, Ermeni Patriği Zaven Efendi tarafından Cenevre-de, Taşnak ise Tiflis'te kurulmuştur. Bu cemiyetlerin ortak amacı, Doğu Anadolu'daki Ermenilerin bağımsızlığını sağlamak, Ermenileri silahlandırmak ve Ermeni milliyetçiliğini yaymaktır. Magna Armenia'yı (Büyük Ermenistan) kurmak için çalışmışlardır.
Macabi Cemiyeti (Alyans İsrailit)	Anadolu içindeki Yahudilerin haklarını korumak ve Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurmayı amaçlamıştır.

/benimhocam

ZARARLI CEMİYETLER

B. Türklerin Kurdukları

Wilson Prensipleri Cemiyeti	Kurtuluşu ABD'nin himayesine girmekte görmüşlerdir. Cemiyetin kurulmasında Halide Edip, Ahmet Emin, Refik Halit gibi kişiler destek vermiştir.
İngiliz Muhipleri (Sevenleri) Cemiyeti	20 Mayıs 1919'da Sait Molla ve Rahip Frew'in çalışmaları sonucu İstanbul'da kurulan ve Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki dostluğu yeniden kurmayı amaçlayan, başta Sultan Vahdettin olmak üzere Damat Ferit Paşa, Dâhiliye Nazırı Ali Kemal, Adil Bey ve Mehmet Ali Bey olmak üzere devrin üst düzey bürokratları ve gazetecilerinin de üye olduğu millî varlığa zararlı cemiyettir. Alemdar ve Türkçe İstanbul gazeteleri bu cemiyetin sözcülüğünü yapmıştır.
Sulh ve Selameti Osmaniye ve Teali İslam Cemiyeti	Kurtuluşu padişahtan gelecek emirlere bağlamıştır. Teali İslam Cemiyeti ileride TBMM'ye karşı Konya'da başlayan ayaklanmada etkili olmuştur.
Hürriyet ve İtilaf Fırkası	1911 yılında İttihat ve Terakkiye karşı kurulmuştur. Millî Mücadele'nin yapılmasına karşı çıkmıştır. Nedeni ise Mustafa Kemal'in eski ittihatçı olması ve onlara göre hayalperest olmasıdır.
Kürt Teali Cemiyeti	Güneydoğu Anadolu'da bir Kürt devleti kurmayı amaçlamıştır.
Askerî Nigehban Cemiyeti	Asker kaçaklarının oluşturduğu bir cemiyettir. Millî Mücadeleye karşı çıkmışlardır.

3. ESKİŞEHİR-KÜTAHYA MUHAREBELERİ (1 - 24 TEMMUZ 1921) (III.YUNAN TAARRUZU)

Eskişehir-Kütahya Muharebeleri'nin Nedenleri

- Yunanların, İngilizlerin desteğini kaybetmek istememeleri
- Yunanların, I. ve II.İnönü Savaşı'nın öcünü almak istemesi
- Yunanların Ankara'yı alarak TBMM'ye son vermek istemesi

Eskişehir-Kütahya Muharebeleri'nin Sonuçları

- Eskişehir, Kütahya, Bilecik ve Afyon kaybedilmiştir.
- Ordu, Mustafa Kemal'in emri ile Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilmiştir. (Ordunun daha fazla zaiyat vermemesi için)
- Meclisin Ankara'dan Kayseri'ye taşınması gündeme gelmiştir.
- Üç aylığına Başkomutanlık Kanunu çıkarılmıştır. Böylece Mustafa Kemal **askerlik mesleğine geri dönmüştür.**
- Başkomutan Mustafa Kemal ordunun ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla **"Tekâlif-i Milliye Emirleri"**ni çıkarmıştır.
- Fransa, ateşkes teklifini geri çekmiştir.
- İtalya, Anadolu'yu boşaltma kararından vazgeçmiştir.

NOT

Mustafa Kemal "Orduyu Eskişehir'in kuzey ve güneyinde topladıktan sonra düşman ordusu ile araya büyük bir mesafe koymak lâzımdır ki, ordunun düzenlenmesi ve kuvvetlendirilmesi mümkün olabilsin. Bunun için Sakarya'nın doğusuna kadar çekilmek caizdir. Düşman Türk ordusunu hiç durmadan takip ederse hareket üslerinden uzaklaşacak, yeniden menzil hatları kurmak zorunda kalacak; herhâlde düşünmediği zorluklarla karşılaşacak; buna karşılık bizim ordumuz toplu bulunacak ve daha elverişli şartlara malik olacaktır..." demiştir.

DİKKAT

Savaş sırasında TBMM Başkanı olarak görev yapan Mustafa Kemal, Ankara'da öğretmenler ile bir araya gelerek **"I. Maarif Kongresi"**ni düzenlemiştir.

Tekâlif-i Milliye (Millî Yükümlülükler) Emirleri (7-8 Ağustos 1921)

Tekâlif-i Milliye (Millî Yükümlülükler) Emirlerinden bazıları şunlardır:

- Her il ve ilçede Tekâlif-i Milliye Komisyonları kurulacaktır.
- Oluşturulacak komisyonlar halkın ve tüccarın elinde bulunan, askerin ihtiyaçlarına yarayacak malların yüzde kırkına, bedeli sonradan ödenmek üzere el koyacaktır.
- Taşıt sahipleri, ayda bir defa olmak üzere, 100 kilometrelik mesafeye ücretsiz askerî malzeme taşıyacaktır.
- Her çeşit araba ve hayvanın yüzde yirmisine el konulacaktır.
- Gerekli görülen bütün sahipsiz mallara el konulacaktır.
- Halk, elindeki silah ve cephaneyi üç gün içinde komisyonlara verecektir.
- Her aile birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık verecektir.
- Demirci, marangoz, dökümcü, saraç ve araba yapan esnaf ordu emrine alınacak ve askerî malzeme üretiminde çalışacaktır.

NOT

Tekâlif-i Milliye emirlerinden gelen yardımların bir kısmı Sakarya Meydan Muharebesi'nde diğer kısmı ise Büyük Taarruz Savaşı'nda kullanılacaktır.

4. (23 AĞUSTOS - 13 EYLÜL 1921) (IV. YUNAN TAARRUZU) SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ (SUBAYLAR SAVAŞI) (MELHAME-İ KÜBRA) (BÜYÜK KIYIM)

Savaş, Polatlı ve Haymana civarında yapılmıştır. Topyekûn savaşa örnektir. Savaşın mevkileri **"Duatepe, Çal Dağı, Alagöz Köyü** ve **Mangal Dağı"**dır. Bu savaş ile Türklerin 1683 II.Viyana'dan beri geri çekilişi sona ermiştir.

ATATÜRK'ÜN HAYATI

a. EĞİTİM ALDIĞI OKULLAR	
Selânik Mahalle Mektebi	• İlk eğitim aldığı okuldur.
Selânik Şemsi Efendi İptidaisi (İlkokulu)	• Eğitim başladıktan sonra ayrılmak zorunda kalmıştır.
Selânik Mülkiye Rüştiyesi (Ortaokulu)	• Dayısının çiftliğinden sonra eğitime başladığı yerdir. • Kısa bir süre sonra ayrılmıştır.
Selânik Askerî Rüştiyesi (Ortaokulu)	• Askerlik ve siyasi hayatındaki düzen ve disiplinin ilk temelleri atılmıştır. **NOT** Matematik öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Efendi kendisine bilgi ve erdem bakımından olgunluk ve eksiksizlik anlamına gelen **"Kemal"** adı verilmiştir.
Manastır Askerî İdadisi (Lisesi)	• Öğretmenlerinden etkilenerek, tarih ve edebiyata ağırlık vermiştir. • Tarih öğretmeni Mehmet Tevfik Bilge, Mustafa Kemal'in tarih bilincine erişmesini sağlamıştır. **NOT** Mustafa Kemal, tarih öğretmeni Mehmet Tevfik Bilge için **"Minnet borcum var, bana yeni ufuk açtı."** diyerek bahsetmiştir.
İstanbul Harp Okulu	• Teğmen rütbesi ile mezun olduğu bu okulda, siyasi düşünceleri şekillenmiştir.
İstanbul Harp Akademisi	• Kurmay yüzbaşı rütbesi ile mezun olmuştur. • İlk görev yeri Şam'a atanmıştır.

b. ASKERLİK HAYATI	
1905	**"Kurmay Yüzbaşı"** rütbesiyle Harp Akademisinden mezun olmuştur. Kurmaylık stajı için **Şam**'daki **5. Ordu** emrine atanmıştır. Şam'da iken **"Vatan ve Hürriyet Cemiyeti"**'ni kurmuştur.
1909	**3'üncü Ordu Selânik 2'inci Redif Tümeni Kurmay Başkanlığı**na getirilmiştir. 15/16 Nisan 1909'da **Hareket Ordusu** ile beraber Bu ordunun kurmay başkanı olarak **Selânik**'ten **İstanbul**'a hareket etmiştir. Bu onun tarih sahnesine çıktığı ilk olaydır.
1910	Eylül ayında orduyu temsilen **Picardie**'de (Pikardi) yapılacak askerî manevraları izlemesi amacıyla **Fransa**'ya gönderilmiştir.
1911	15 Ekim'de Trablusgarp'a gönüllü gitmek üzere gizlice arkadaşlarıyla beraber İstanbul'dan ayrılmıştır. 27 Kasım'da **binbaşılığa** terfi etmiştir.
1912	12 Mart'ta **"Derne Komutanlığına"** getirilmiştir.
1913	**Sofya Ataşemiliterliğine** atanmıştır. Bu görevi devam ederken **Yarbaylığa** terfi etmiştir. Mustafa Kemal, I.Dünya Savaşı başladığında bu görevi yürütmektedir.
1915	3'üncü Kolorduya bağlı olarak Tekirdağ'da teşkil edilecek **19. Tümen Komutanlığına** atanmıştır. Bu tümen Nisan 1915'te Çanakkale Cephesi'nde **Bigalı**'ya gönderilmiştir. Mustafa Kemal Çanakkale Cephesi'nde iken albaylığa terfi etmiştir. (1 Haziran 1915)
1916	27 Ocak'ta Edirne'de bulunan **16 Kolordu Komutanlığına** (Merkezi Diyarbakır) atanmış ve 1 Nisan'da **Generalliğe** yükseltilmiştir.
1917	**Yıldırım Orduları Grup Komutanlığına** bağlı **7'inci Ordu Komutanlığına** atanmıştır. 15 Ekim'de Halep'ten İstanbul'a dönmüş, 15 Aralık'ta Veliaht Vahdettin Efendi ile Almanya'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrılmıştır. 4 Ocak 1918'de İstanbul'a dönmüştür.
1918	7 Ağustos'ta 7. Orduya tekrar komutan olarak atanmış, Suriye-Filistin Cephesinde mücadele vermiştir. Mondros'un imzalanması sonrası 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelmiştir.
1919	Mustafa Kemal 9 Temmuz 1919'da askerlik mesleğinden istifa etmiş 5 Ağustos 1921'de Sakarya Meydan Muharebesi öncesi askerlik mesleğine geri dönmüştür.

ATATÜRK DÖNEMİ İÇ POLİTİKA

1. II. TBMM'nin Açılması (1923 - 1927)

- İlk toplantısını 11 Ağustos 1923'te Cumartesi günü en yaşlı üye sıfatıyla **Abdurrahman Şeref Bey**'in başkanlığında yapmıştır.
- İnkılap meclisidir.
- Lozan'ı onaylamıştır.
- Mustafa Kemal, Ankara milletvekili olarak görev yapmıştır.
- Bu meclis döneminde 13 Ekim 1923'te Anayasa'ya konulan bir ek madde ile Ankara Başkent ilan edilmiş 29 Ekim 1923 tarihinde ise Cumhuriyet ilân edilmiştir.

2. CHP'nin Kurulması (9 Eylül 1923)

- İlk kurultayı Sivas Kongresi'dir. Çünkü bu kongrede Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur.
- Bu cemiyet daha sonra Halk Fırkasına dönüştürülmüştür.
- En uzun süre iktidarda kalan partidir.
- Parti, 9 Umde Kararlarına göre kurulmuştur.
- Atatürk ilkelerinin tümünü savunmuştur.
- İlk genel başkanı Mustafa Kemal'dir.
- İkinci genel başkanı İsmet İnönü'dür.
- Ekonomide devletçiliği savunmuştur.
- Çift dereceli seçim sistemini savunmuştur.

NOT

1923 - 50 arası kesintisiz 27 yıl boyunca ülkeyi Cumhuriyet Halk Partisi yönetmiştir. Bu tarih aralığında çift dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. 1946 seçimlerinde ise Türk siyasi tarihinde ilk defa tek dereceli seçim sistemi uygulanmıştır.

3. Nasturi Ayaklanması (7 Ağustos 1924)

- 7 Ağustos 1924'te İngilizlerin kışkırtmasıyla Hakkâri bölgesindeki Nasturiler ayaklanmıştır. Musul Sorunu'nu fırsat bilerek Türkiye idaresinden çıkmaya yönelen Nasturilerin bu isyanı 26 Eylül'de kesin olarak bastırılmıştır.

4. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924)

- Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisidir.
- Kurucusu **Kâzım Karabekir**'dir. **Adnan Adıvar**, **Refet Bele**, **Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay** diğer kurucularıdır.
- Ekonomide **liberalizmi** ve tek dereceli seçim sistemini savunmuşlardır.
- Her türlü itikade (dinî görüşe) saygı gösterilmesini savunmuşlardır.
- Laiklik ilkesinin kötüye kullanıldığı gerekçesiyle Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra kapatılmıştır.

5. Şeyh Said Ayaklanması (13 Şubat 1925)

- Cumhuriyet rejimini yıkmaya yönelik çıkan **ilk** isyandır.
- İsyan Şeyd Said önderliğinde Piran'da başlamıştır. Daha sonra Elazığ, Bitlis ve Muş'a kadar yayılmıştır.
- İngiltere, Türkiye ile Musul arasında tampon bir devlet kurdurarak, Türkiye'nin Musul'a ulaşmasını engellemeye çalıştığı için isyana destek vermiştir.

Şeyh Said Ayaklanması'nın Sonuçları

- İsyanı bastıramayan Ali Fethi Okyar istifa edip yerine İsmet İnönü gelmiştir.
- İsyan bastırılmış ve bölgede asayişi sağlamak amacıyla **Takrir-i Sükûn Kanunu** çıkarılmıştır.

- Ankara ve Diyarbakır'da İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.
- İsyana destek veren Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, laiklik ilkesini kötüye kullandığı gerekçesiyle kapatılmıştır.
- Türkiye bu iç meseleyle uğraştığından dolayı İngiltere ile yaşanan Musul Sorunu'nda etkinliğini kaybetmiştir.

6. İzmir Suikastı (16 Haziran 1926)

- Eski İttihatçılar tarafından düzenlenmek istenmiştir.
- Giritli Şevki sayesinde suikastçılar yakalanmıştır.
- Son kez İstiklal Mahkemeleri görev yapmıştır.
- Kâzım Karabekir de bu davada yargılananlar arasında yer almıştır.

NOT

Atatürk bu olay üzerine **"Benim naçiz vücudum elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır."** demiştir.

7. Serbest Cumhuriyet Fırkasının Kurulması (12 Ağustos 1930)

- Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci muhalefet partisidir.
- Bu partinin kurulmasında ülkede tek parti (CHP) olduğu için siyasi bir rekabetin olmaması, eleştiri ve denetim eksikliği, 1929 Dünya Ekonomik Krizi ile birlikte krizden etkilenen Türkiye'nin bu sıkıntılarından kurtulmak için yeni bir irade ve farklı çözümlere duyduğu ihtiyaç ve çok partili hayata geçilmek istenmesi etkili olmuştur.
- Partiyi **Ali Fethi Okyar** kurmuştur.
- Makbule Atadan da partide görev almıştır.
- Ekonomide **liberalizmi** ve tek dereceli seçim sistemini savunmuştur.
- Serbest Cumhuriyet Fırkasının tüzüğünde partinin cumhuriyetçilik, laiklik, milliyetçilik ilkelerine bağlı ve Türk kadınına siyasal hakların tanınmasından yana olduğu, ekonomide liberal yaklaşımları benimsediği ifade edilmiştir.
- Partinin içine gericilerin girdiğini gören Ali Fethi Okyar partiyi feshetmiştir.
- Böylece Cumhuriyet Dönemi'nde çok partili hayata geçiş denemesinin ikincisi de başarısız olmuştur.

8. Menemen (Kubilay) Olayı (1930)

- Derviş Mehmet ve adamlarının **"Şeriat isteriz."** diyerek önce iki bekçiyi sonra da olaya müdahale eden Mustafa Fehmi Kubilay'ı şehit etme olayıdır. İsyan bastırılmış ve sanıklar Divan-ı Harpte yargılanmıştır.
- Bu olay Cumhuriyet rejimini değiştirmeye yönelik çıkan **ikinci** isyandır. Bu olay sonrasında Atatürk Dönemi'nde çok partili hayata geçilmemiştir.

9. Bursa Olayı

- Ezanın Türkçe okunmasına yönelik tepkidir.
- Türkçe ezan ilk olarak Fatih Cami'nde Hafız Rıfat Bey tarafından okunmuştur.
- Mustafa Kemal Bursa'daki olaylar hakkında ise **"Bu bir din meselesi değil dil meselesidir."** demiştir.
- Adnan Menderes Dönemi'nde ezan aslına geri çevrilmiştir.

10. Wagon Lits (Vagon Li) Olayı

- Bir Fransız demir yolu şirketinde çalışan Naci Bey'in Türkçe konuştuğu için işten çıkarılması olayıdır.
- Bu olay sonunda **"Vatandaş Türkçe Konuş"** kampanyası düzenlenmiştir.

Cumhuriyetçilik	Laiklik	Halkçılık	Milliyetçilik	Devletçilik	İnkılapçılık
• TBMM açıldı. • Saltanat kaldırıldı. • Cumhuriyet ilan edildi. • Halifelik kaldırıldı. • Seçmen olmak için aranan vergi verme şartı kaldırıldı. • Erkân-ı Harbiye Vekâleti kapatıldı. • Subay - vekil uygulamasına son verildi. • 1921 ve 1924 anayasaları kabul edildi. • Ordu siyasetten ayrıldı. • Seçmen yaşı düşürüldü. • Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. • Çok partili hayat denemeleri gerçekleşti. • Mustafa Kemal'in benim en büyük eserim dediği ilkesidir.	• Saltanat kaldırıldı. • Halifelik kaldırıldı. • Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. • Şeriye ve Evkâf Vekâleti kaldırıldı. • Şeriat Mahkemeleri kapatıldı. • Medreseler kapatıldı. • Şeyhülislamlık makamı kaldırıldı. • Tekke, zaviye ve türbeler kapatıldı. • Türk Medeni Kanunu kabul edildi. • Anayasadan "Devletin dini İslam'dır." maddesi çıkarıldı. (1928) • Yemin metinlerinden "Vallahi" sözcüğü çıkarıldı. • Şapka Kanunu kabul edildi. • Kılık - Kıyafet Kanunu kabul edildi. • Laiklik ilkesi anayasaya girdi. (1937) • Şeyhlik, seyyitlik, üfürükçülük, dervişlik, emirlik, falcılık, büyücülük, muskacılık gibi san ve sıfatların kullanılması ve bunlara ait özel kıyafetlerin giyilmesi yasaklandı.	• Aşar vergisi kaldırıldı. • Türk Medeni Kanunu kabul edildi. • Kılık - Kıyafet Kanunu kabul edildi. • Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. • Soyadı Kanunu kabul edildi. • Ayrıcalık içeren ünvanlar kaldırıldı. • Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. • Seçmen olabilmede aranan vergi verme şartı kaldırıldı. • Patrikhane ve konsoloslukların nikâh kıyma, mahkeme kurma gibi yetkileri sona erdirildi. • Millet Mektepleri açıldı • Halkevleri açıldı. • Cumhuriyet ilan edidi. • Osmanlı Devleti'nde alınan nişan, rütbe ve madalyaların kullanımı yasaklandı. • Halk sağlığını ilgilendiren kurumlar açıldı. • İlköğretim zorunlu ve ücretsiz hâle getirildi. • Tüm azınlıklar Türk vatandaşı sayıldı.	• Kurtuluş Savaşı yapıldı. • TBMM açıldı. • İzmir İktisat Kongresi toplanarak Misak-ı İktisadi Kararları alındı. • Türk Tarih Kurumu kuruldu. • Türk Dil Kurumu kuruldu. • Kabotaj Kanunu kabul edilerek denizler ulusallaştırıldı. • Türk Parasını Koruma Kanunu çıkarıldı. • Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. • Koruyucu Gümrük Yasası kabul edildi. • Reji İdaresi millîleştirildi. • Demir yolları ulusallaştırıldı. • Yeni Türk harfleri kabul edildi. • Türkçe sözlük hazırlandı. • Kapitülasyonlar kaldırıldı. • Merkez Bankası kuruldu.	• I. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandı ve uygulandı. • II. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandı ancak savaş nedeniyle uygulanamadı. • Sümerbank kuruldu. • Etibank kuruldu. • Çubuk Barajı inşa edildi. • Elektrik İşleri Etüt İdaresi kuruldu. • Merkez Bankası kuruldu. • Teşvik-i Sanayi Kanunu kabul edildi. • İzmir İktisat Kongresi toplandı. • Misak-ı İktisadi Kararları kabul edildi. • Devlet bankaları kuruldu. • Kamu İktisadi Teşekkülleri kuruldu. • Karabük Demir - Çelik Fabrikasının temelleri atıldı. • Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü kuruldu. • Aşevi, huzurevi ve çocuk barınma yuvaları gibi sosyal hizmet kurumları açıldı.	• Saltanatın kaldırılması • Cumhuriyet'in ilan edilmesi • Şapka kanununun kabul edilmesi • Ölçü - tartı birimleri değiştirildi. (Metrik sisteme geçildi.) • Miladi takvim kabul edildi. • Kılık - Kıyafet Kanunu kabul edildi. • Hafta sonu tatili pazara alındı. • Uluslararası saat sistemine geçildi. • Sanayi-i Nefise Mektebi yerine Güzel Sanatlar Fakültesi açıldı. • Darülfünunun yerine İstanbul Üniversitesi açıldı. • Mülkiye Mektebi yerine Siyasal Bilgiler Fakültesi açıldı. • Uluslararası rakamlar kullanılmaya başladı.
Anahtar Kelimeler	**Anahtar Kelimeler**	**Anahtar Kelimeler**	**Anahtar Kelimeler**	**Anahtar Kelimeler**	**Anahtar Kelimeler**
• Millet iradesi • Seçme ve seçilme hakkı • Ulusal egemenlik • Millet Meclisi • Oy verme • Parti kurma • Çok partili rejim kurma	• Akılcılık • Bilimsellik • Din, vicdan ve mezhep özgürlüğü • Tutucu olmama • İrticaya karşı olma	• Topluma hizmet • Sınıf ayrımının reddi ve eşitlik • Sosyal adalet • Kanun üstünlüğü • Kanun önünde eşitlik • Halkın refah ve huzuru • Toplumsal dayanışma • Sosyal devlet olgusu	• Ulusal bağımsızlık • Birlik ve beraberlik • Millî benlik • Millî kültür • Millî bilinç • Ortak dil ve tarih • Ortak vatan	• Devlet planlaması • Karma ekonomi • Devlet yatırımları • Millî kalkınma • Ekonomik refah seviyesi • Devlet bankaları • Sermaye • Devlet fabrikaları	• Sürekli değişim, ilerleme • Geriye hiç bakmama • Modernizm • Muasırlaşma • "Yerine" kelimesi • Çağdaşlaşma ve Batılılaşma • Dinamik yapı • Yenilik

- Halifeliğin, saltanat yanlılarının güç aldığı bir makam durumuna gelmesi ve bunun sonucu olarak, Halife Abdülmecit Efendi'nin padişah gibi davranarak yetkilerini aşması
- TBMM içerisinde bazı vekillerin halife taraftarlığı yapması ve bunun siyasi ahengi bozması
- İngilizlerin kadrolarında görevli olan **Seyyid Emir Ali** ve **Ağa Han**'ın, Türkiye'nin iç işlerine karışıldığını ortaya koyan mektubunun muhalif gazetelerden Tanin'de yayımlanması

Gelişmeleri

- Mustafa Kemal sıralanan nedenlerden dolayı halifeliğin kaldırılmasına karar vermiş, 3 Mart 1924 tarihinde yaptığı meclis konuşmasında, bu düşüncesini açıklamıştır.
- 3 Mart 1924'te TBMM'de kabul edilen bir kanunla tartışmalar arasında halifelik kaldırılmıştır.

Halifeliğin Kaldırılmasının Sonuçları

- İnkılaplar ve millî egemenliğin önündeki en büyük engel ortadan kalkmıştır.
- Bu kurum aracılığıyla yabancı devletlerin iç işlerimize karışma girişimleri önlenmiştir.
- Devletin rejimi konusunda tartışmaya yol açabilecek bir kurum kaldırılmıştır.
- Ümmetçilik anlayışı zayıflatılmış, yerine ulus toplum anlayışı güçlendirilmiştir.
- Devlet yönetimindeki iki başlı görüntü yok edilmiştir.
- Millî egemenlik anlayışı güçlendirilmiştir.
- Laikleşme yolunda en önemli adım atılmıştır.
- Şeyhülislamlık makamı (Bab-ı Meşihat Dairesi) sona erdirilmiştir.

3 Mart 1924 Tarihinde Yaşanan Diğer Gelişmeler

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi	• Manisa Mebusu Vasıf Bey ve 50 vekilin verdiği önerge doğrultusunda **Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş**tir.
Şeriye ve Evkâf Vekâletinin kaldırılması	• Kabul edilen bu kanun ile **Şeriye ve Evkâf Vekâleti** kaldırılarak yerine **Diyanet İşleri Başkanlığı** ile **Vakıflar Genel Müdürlüğü** kurulmuştur. • **Şeriye Mahkemeleri** kapatılmıştır.
Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletinin kapatılması	• Yine aynı kanun ile **Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti** yerine, **Genelkurmay Başkanlığı** kurulmuştur.
Osmanlı hanedan üyelerinin yurt dışına çıkarılması ile ilgili kanun çıkarılması	• Bu kanun ile **Osmanlı hanedanına mensup kişiler vatandaşlıktan çıkarılmış** ve yurt dışına sürgün edilmesine karar verilmiştir.

2. HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

a. 1924 ANAYASASI (20 Nisan 1924)

- Bu anayasanın kabulünde en önemli etken 1921 Anayasası'nın savaş ortamından dolayı kısa sürede ve yetersiz hazırlanmış olmasıdır.
- 1924 Anayasası 6 bölüm ve 105 maddeden oluşmuştur.
- Parlamenter sisteme geçişte bu anayasa ile önemli bir adım atılmıştır.
- En uzun süre yürürlükte kalan anayasa olmuştur.

BAZI MADDELERİ	DEĞİŞİKLİKLERİ
• Türkiye Devleti'nin dini, İslam'dır; Resmî dili Türkçedir; başkenti Ankara şehridir. • Türk milletini ancak TBMM temsil eder ve millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır. • Meclis, yasama yetkisini kendi kullanır. • Meclis, yürütme yetkisini kendi seçtiği Cumhurbaşkanı ve onun tayin edeceği Bakanlar Kurulu eliyle kullanır. • Milletvekili seçmek, 18 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk'ün hakkıdır. • Otuz yaşını bitiren her Türk erkek milletvekili seçilebilir.	• 1928 yılında, "Devletin dini İslam'dır." maddesi çıkarılmıştır. • 1928 yılında, Cumhurbaşkanı yemin biçiminden "Vallahi" şeklinde başlayan dinî tanımlar kaldırılmıştır. • 1930, 1933, 1934 yıllarında yapılan düzenlemelerle, kadınlara siyasi hakların verilmesine dair maddeler eklenmiştir. • 1934 yılında, seçme yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır. • 1937 yılında, Atatürk ilkeleri anayasada yer almıştır.

b. TÜRK MEDENİ KANUNU (17 Şubat 1926)

- Medeni Kanun olarak kullanılan Mecelle toplumun yalnızca Müslüman kesimine uygulanabildiği için azınlıklar da kendi sistemlerine sahip olmuştur.
- Ayrıca Mecelle dinî esaslara göre düzenlenmiş bu nedenle hem laikliğe hem de kadın erkek eşitliğine ters durumdaydı.
- Bu konuda birliği, eşitliği ve laikliği sağlayabilmek amacıyla **İsviçre Medeni Kanunu** örnek alınarak Türk Medeni Kanunu hazırlanmıştır.

NOT

Mustafa Kemal'in Mecelle ve Türk Medeni Kanunu'yla ilgili "Efendiler, Bizim hâlen yürürlükte olan medeni kanunumuz Mecelle'dir. Bu medeni kanun yaklaşık olarak yarım asır önce merhum Cevdet Paşa'nın başkanlığındaki bir bilimsel kurul tarafından hazırlanmıştır. İşte, o Mecelle'nin genel kuralındaki "Zamanın değişmesi dolayısıyla hükümlerin değiştirilmesinden vazgeçilemez." fıkıh kuralı, adli politikamızın temelini oluşturmaktadır. Bu ana kural içinde hareket eden Adalet Bakanlığımız, Mecelle'nin içermediği veya belirlemediği güç ve açık olmayan durumların, uygun hükümlerle genişletilmesi ve sağlamlaştırılması gereğine inanmıştır." demiştir.

/benimhocam

Medeni Kanun Düzenlemeleri

- Etnik ve dinî kökenine bakılmaksızın vatandaşlar eşit sayılmış ve hukuk alanında birlik sağlanmıştır.
- Tek eşlilik ve resmî nikâh zorunluluğu kabul edilmiştir.
- Kadına resmî boşanma hakkı tanınmıştır.
- Mirasta ve mahkeme tanıklığında kadın-erkek eşitliği sağlanmıştır.
- Kadınlara mesleklerini özgürce seçme hakkı tanınmıştır.
- Evlat edinme ve velayet işleri düzenlenmiştir.
- Rüştüne ermiş kişiye din seçme özgürlüğü getirilmiştir.
- Patrikhane ve konsoloslukların mahkeme kurma yetkileri kaldırılmıştır. Azınlıklar, kendi istekleriyle Türk kanunlarına tabi olmuşlardır. Böylece patrikhanenin dünyevi işlerle uğraşmasına son verilmiştir.
- Özel mülkiyette sınırlamalar taşıyan miri toprak rejimi kaldırılmıştır.

c. TÜRK KADINI VE SİYASİ HAKLARI

NOT

- 1935'teki Kadınlar Kongresi'ne katılan Mısır delegesi Sitti Şaravi, Atatürk için **"Siz ona Atatürk dersiniz. Biz ise onu Ataşark diye anarız."** demiştir.

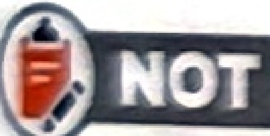
- Ortaöğretimin eğitim ve öğretim yöntemlerini pratik ve uygulamalı hâle getirmek
- Kadınların da erkeklerle aynı öğretim aşamalarından geçirilerek, yetişmelerine önem vermek
- Gelecek uygulamalara temel olacak programları hazırlamak

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Çıkarılmasının Nedenleri

- Eğitim - öğretimde birlik ve beraberliği sağlamak
- Eğitimde laikleşmeyi, modernleşmeyi, eşitliği ve ulusallığı sağlamak
- Ulusal eğitim ile millî bilinci geliştirmek

Gelişmeleri

- Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ilgili öneriyi meclise dönemin Maarif Nazırı **Vasıf Çınar** sunmuştur.
- Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki tüm eğitim - öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.
- Şeriye ve Evkâf Vekâleti ve tüm özel vakıfların denetimindeki okullar Maarif Vekâletine bağlanmıştır.
- Osmanlı Devleti Zamanı'nda dinî eğitim veren kurumlar kapatılarak yerlerine ilahiyat fakültesi ve imam hatip gibi okullar açılmıştır.

NOT

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile

- Eğitim - öğretim alanında birlik sağlanmış ve ikilik ortadan kaldırılmıştır.
- Eğitim - öğretim millîleştirilmiştir.
- Medreselerin kapatılmasına ortam hazırlanmıştır.
- Yabancı okullar üzerindeki devlet denetimi artmıştır.
- Tüm okulların devlet denetimine alınması **Fransa, Papalık** ve birçok okulu olan devletin itiraz ederek yabancı okullar konusunu yeniden gündeme taşımasına neden olmuştur.

/benimhocam

c. MAARİF TEŞKİLATI KANUNU (2 Mart 1926)

- Mustafa Necati Bey'in katkıları ile ilk ve ortaöğretimin esaslarını belirleyen **Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun** çıkarılmıştır. **Bu kanuna göre;**
  - 2 Mart 1926'da kabul edilen Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun ile **ilk ve ortaöğretimin esasları** belirlenmiştir. Buna göre:
  - Millî olacak şekilde ilk ve ortaöğretim programları belirlenmiştir.
  - Okul açılması bakanlığın iznine bağlanmıştır.
  - Bu esaslar dikkate alınarak Cumhuriyet Hükûmeti yeni okullar açmış, öğretmen okullarının sayısı artırılmıştır.
  - İlköğretim bütün çocuklar için zorunlu ve parasız hâle getirilmiştir.
  - Yabancı okulların **Türkçe, tarih, coğrafya** ve **felsefe** derslerinin Türk öğretmenlerce okutulması kararlaştırılmıştır.
  - **Talim Terbiye Kurulu** oluşturulmuştur.
  - Karma eğitim (ortaöğretim) modeline geçilmiştir.
  - Müfredatların modern bir yapıya kavuşması sağlanmıştır.
  - Eğitim-öğretim dinin etkisinden kurtarılmış, eğitimin laikleşmesi konusunda önemli bir adım atılmıştır.

d. MEDRESELERİN KAPATILMASI (11 Mart 1924)

- Tevhid-i Tedrisat Kanunu çerçevesinde Millî Eğitim Bakanı Vasıf Çınar Bey'in talimatı ile medreseler kapatılmaya başlanmıştır.
- Son medreseler Şeyh Said İsyanı sonrasında kapatılmıştır.
- **Medreselerin kapatılması ile**
  - Eğitimde ikilik ortadan kaldırılmıştır.
  - Özgür düşüncenin hâkim olması sağlanmıştır.
  - Eğitimin laik ve ulusal olması yolunda önemli adımlar atılmıştır.
  - İnkılap karşıtı düşüncelerin gücü kırılmıştır.

9. TÜRK TARİHİ TETKİK CEMİYETİ (TÜRK TARİH KURUMU) (15 Nisan 1931)

Türk Tarih Kurumunun Açılmasının Nedenleri ve Hedefleri

- Türklerin kökenlerini araştırmak
- Türklerin dünya ve İslam tarihine katkılarını ortaya koymak
- Türklerin sarı ırktan (barbar ırk) olduğu iddialarını çürütmek
- Türklerden önceki Anadolu tarihini aydınlatmak
- Türklerin ilişki kurdukları devletler üzerindeki etkilerini ortaya koymak
- Ümmetçi ve hanedancı bir tarih anlayışından millî temeller üzerine kurulmuş bir tarih anlayışına geçmek
- Vatandaşlar arasında ortak kültür ve millî bilinç oluşturmak

Gelişmeleri

- Öncelikle bir bilim kurulu ve kütüphane kurulmuş ve Türkler ile ilgili çalışma yapmış olan yabancı yayınlar incelenmiştir.
- 1930 yılında **Türk Tarihinin Ana Hatları** ismi ile bir eser yayımlanmıştır.
- 15 Nisan 1931 tarihinde **Türk Tarih Tetkik Cemiyeti** kurulmuştur.
- 1931 yılında **Türk Tarih Tetkik Heyet Serisi** hazırlanmıştır.
- 1931 yılında 4 ciltten oluşan **Ortaöğretim Tarih Serisi** hazırlanmıştır.
- 1932 yılında **I.Tarih Kongresi** toplanmış ve **Türk Tarih Tezi** ortaya atılmıştır.
- 1933 yılında ilk arkeolojik kazı **Ahlatlıbel Kazısı** yapılmıştır.
- 1935 yılında **Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi** kurulmuştur.
- 1937 yılından itibaren **Belleten** adı verilen süreli yayın çıkarılmıştır.

NOT

Mustafa Kemal Atatürk **"Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır."** demiştir.

DİKKAT

Türk Tarih Kurumunun temel amaçları "Türk tarihini, Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları, Türklerin medeniyete hizmetlerini ilmî yoldan incelemek, araştırmak, tanıtmak, yaymak; bunlara dayanarak Türk tarihini ve Türkiye tarihini yazmak." şeklinde belirlenmiştir. Türk Tarih Kurumu 1937'den itibaren Atatürk'ün adını bizzat koyduğu Belleten dergisini yayımlamaya başlamıştır.

h. HALKEVLERİ (19 ŞUBAT 1932)

- Halkevleri, Cumhuriyet'in ilkeleri ve inkılaplarını halka aktarmak amacı ile kurulmuştur. Halkevleri aracılığı ile halkın kültürel yönden gelişimi sağlanmak istenmiştir.
- Halkevlerinin temelini, 1912 yılında kurulan ancak siyasi merkez hâline geldiği düşüncesi ile 1931 yılında kapatılan **Türk Ocakları** oluşturmuştur.
- Ankara halkevlerinin yayın organı **Ülkü** dergisidir.
- 1942 yılında tek yurt dışı şubesi Londra'da açılmıştır.
- 1951 yılında Adnan Menderes tarafından kapatılmıştır.

Halkevlerinin Çalışmaları	Halkevlerinin Şubeleri
• Biçki - dikiş kursları düzenlenmiştir.	• Dil, edebiyat ve tarih
• Yöresel değerleri ön plana çıkarmaya yönelik sergiler açılmıştır.	• Güzel sanatlar
• Okuma - yazma kursları verilmiştir.	• Spor ve temsil
• Genel sağlık kuralları öğretilmiştir.	• Kütüphane ve neşriyat
• Ailelere soyadı bulma çalışmaları yapılmıştır.	• Sosyal yardım ve halk dershaneleri
	• Köycülük
	• Müze ve sergi

j. TÜRK DİLİ TETKİK CEMİYETİ (TÜRK DİL KURUMU) (12 Temmuz 1932)

Türk Dil Kurumunun Açılmasının Nedenleri ve Hedefleri

- Türk dilini yabancı kelimelerin boyunduruğundan kurtarmak
- Türkçenin zenginliğini ortaya koymak ve bilim dili hâline gelmesini sağlamak ve Türk dilinin kökenlerini araştırmak
- Konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılığı gidermek ve teknik kavramlara Türkçe karşılık bulmak
- Türk diline yeni kelimeler kazandırmak
- Aydınlar ile halk arasındaki dil kopukluğunu gidermek
- Halk ağzından derlemeler ve kitaplardan taramalar yapmak

Gelişmeleri

- 1928 yılında **Dil Encümeni** kurularak araştırmalar başlatılmış ve **İmla Kılavuzu** hazırlanmıştır.
- 1930'lu yıllarda **Güneş Dil Teorisi** ortaya atılmıştır.
- 1932 yılında **I.Dil Kurultayı** toplanmıştır.
- 1932 yılından itibaren **Dil Bayramı** kabul edilmiş ve kutlanmıştır.
- 1935 yılında **Tarama Sözlüğü'nün** çalışmaları başlatılmıştır.
- 1935 yılında **Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi** açılmıştır.

NOT

Türk Dil Kurumunun ilk başkanı **Sâmih Rifat'tır.** 1936 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyetinin adı **Türk Dil Kurumu** olarak değiştirilmiştir.

NOT

"Güneş Dil Teorisi" Türkçenin dünya dillerinin kaynağı olduğunu savunan 1936'da ortaya atılmış bir dil bilim teorisidir.

k. ÜNİVERSİTE REFORMU (1933)

- Modernleşmenin bir parçası olarak görülen üniversitelerle ilgili çalışmalar yapılması amacı ile Mustafa Kemal'in talimatı ile Maarif Vekili Reşit Galip tarafından **İsviçreli Profesör Albert Malche** Türkiye'ye davet edilmiş ve rapor hazırlatılmıştır.
- Albert Malche'nin raporuna bağlı olarak Üniversite Reformu gerçekleştirilmiş ve **Darülfünun** kapatılarak yerine **İstanbul Üniversitesi** açılmıştır.

NOT

Atatürk Dönemi'nde Açılan Önemli Eğitim Kurumları

- 1925 Ankara Hukuk Mektebi
- 1926 Gazi Eğitim Enstitüsü
- 1933 İstanbul Üniversitesi
- 1933 Yüksek Ziraat Enstitüsü
- 1935 Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi
- 1936 Ankara Siyasal Bilgiler Okulu

NOT

Türkiye'de açılan ilk yüksek öğrenim kurumu **Ankara Hukuk Mektebi**'dir.

5. EKONOMİ ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

a. İZMİR İKTİSAT KONGRESİ (17 Şubat – 4 Mart 1923)

- Lozan Görüşmelerinin kesildiği bir sırada İzmir'de çeşitli meslek gruplarından katılımcıların oluşturduğu Türkiye İktisat Kongresi toplanmıştır.
- Kongreye katılım **Mesleki Temsil** esası ile sağlanmıştır. Farklı meslek gruplarından (sanayici, tüccar, çiftçi ve işçi) 1135 delege katılmıştır.
- Kongre **başkanlığını Kâzım Karabekir** yapmıştır.

- Kongrede ekonomik kalkınmanın kendi çabamızla gerçekleşmesi gerektiği ön görülmüş ve **Misak-ı İktisadi Kararları** kabul edilmiştir.

Kongre Kararları

- Anonim şirketlerin kurulması kolaylaştırılacaktır.
- Millî bankalar ve kredi kurumları oluşturulacaktır.
- Köylü işletmelerinden (küçük işletmelerden) büyük üretim ünitelerine geçilecektir. Vergi sisteminde reform yapılacaktır.
- Devletin temel yatırımları yapması sağlanacaktır.
- Yatırımcılara kredi sağlayacak bankalar kurulacaktır.
- Önemli kuruluşlar millîleştirilecektir.
- Yerli mallar karada ve denizde ucuz tarife ile taşınacaktır.
- Yer altı zenginliklerinin saptanması sağlanacaktır.
- Üretimde temel tüketim mallarına öncelik verilecektir.
- Teknik eğitim geliştirilecektir.
- Demir yolları inşası bir programa bağlanacaktır.
- Yerli malı kullanımı sağlanacaktır.
- Sanayiyi teşvik edici yasaların çıkarılması sağlanacak özellikle gümrük tarifeleri millî sanayinin kalkınma ihtiyaçlarına göre değiştirilecektir.
- Ham maddesi yurt içinde olan endüstri kolları kurulacaktır.
- Yabancı tekellerden kaçınılacaktır.
- İşçilere sendika kurma ve grev hakkı verilecektir.
- İşçilerin çalışma koşulları düzeltilecektir.

/benimhocam

Atatürk'ün Ekonomiyle İlgili Önemli Sözleri

NOT

Mustafa Kemal Atatürk ekonominin bağımsız olması gerektiğini **"İstiklal-i tam (tam bağımsızlık) için millî hakimiyet, iktisadi hâkimiyet ile sağlamlaştırılmalıdır."** sözleriyle ifade etmiştir.

NOT

Mustafa Kemal Atatürk yeni kurulan Türkiye'nin ekonomik durumu için **"Siyasal, askerî zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler devamlı olmaz, az zamanda söner."** demiştir.

NOT

Mustafa Kemal Atatürk "Efendiler!.. Kılıçla fütuhat yapanlar, sabanla fütuhat yapanlara neticede mevkilerini terk etmeye mahkûmdur. Bu bir hakikattir ki tarihin her devrinde aynen vakidir. Mesela Fransızlar Kanada'da kılıç sallarken oraya İngiliz çiftçisi girmiştir. Bir müddet kılıçla saban yekdiğeriyle (birbiri) mücadele etti. Ve nihayet saban galebe (yenmek) çalarak İngilizler Kanada'ya sahip oldular. Kılıç sallayan kol yorulur fakat saban kullanan kol her gün daha çok kuvvetlenir. Ve her gün toprağa daha çok sahip olur."

NOT

Mustafa Kemal Atatürk "Efendiler, tam bağımsızlık için şu kural vardır, millî hâkimiyet için bir kanun vardır, diyoruz. Bugün de büyük bir zaferin gerçekleştirici etkenleri ve yapanları olduğumuzu söylüyoruz. Bu noktada çok kesin olan bir gerçeği hep beraber tekrar etmek zorundayız. Bu kadar büyük, bu kadar kutsal ve büyük hedefler yalnız kâğıt üzerinde kurallarla ve kanun maddeleriyle ve sadece hırslarla, arzularla çözüm bulamaz. Tam gerçekleşmesini sağlayabilmek için tek kuvvet, gerçek ve en kuvvetli temel ekonomidir."

d. SANAYİ ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

1925	**Sanayi ve Maadin Bankası** kurulmuştur.	• Liberalizmin etkileri çerçevesinde açılmış devlet bankasıdır.
1926	**Emlak ve Eytam Bankası** kurulmuştur.	• Gayrimenkul ipoteği karşısında borç para vermiş bir kamu bankasıdır.
1927	**Teşvik-i Sanayi Kanunu** kabul edilmiştir.	• Özel sektörün canlandırılması amaçlanmıştır.
1933	**Devletçilik** uygulamasına geçilmiştir.	• Liberalizmin fayda sağlayamaması üzerine geçilmiştir.
1933	**I.Beş Yıllık Sanayi Planı** hazırlanmıştır.	• Rusya'dan yararlanılmıştır. 1934'te uygulanmasına başlanmıştır.
1933	**Sümerbank** kurulmuştur.	• Sanayi ve Maadin Bankasının yerine kurulmuştur. I. Beş Yıllık Sanayi Planı'nın finansmanını sağlayan bankadır.
1935	**Etibank** açılmıştır.	• MTA'nın bulduğu madenleri işletmiştir.
1935	**Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü** kurulmuştur.	• Madenlerin araştırılıp kalite tespitinin yapılması için çalışmıştır.
1936	**Çubuk Barajı** açılmıştır.	• Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk barajıdır. Ayrıca Elektrik İşleri Etüt İdaresi kurulmuştur.
1938	**II.Beş Yıllık Sanayi Planı** hazırlanmıştır.	• II. Dünya Savaşı'ndan dolayı uygulanamamıştır.

/benimhocam

e. TEŞVİK-İ SANAYİ KANUNU (28 Mayıs 1927)

- Bu kanunla, özel sektörü sanayi alanına çekerek ülke sanayisini geliştirmek amaçlanmıştır.

Teşvik-i Sanayi Kanunu kapsamında sanayi alanına yönelenlere;

- Ucuz arazi ve bina tahsis etme,
- Belli bir süre vergiden muaf tutma,
- Ulaşım ve depolama imkânları sağlama gibi kolaylıklar getirilmiştir.

NOT
Bu kanun, özel sektörün yeterli sermayeye sahip olmaması, teknik bilgi ve eleman yetersizliği gibi nedenlerle istenilen sonucu vermemiştir.

7. SAĞLIK VE SOSYAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

- 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılması pek çok alanda olduğu gibi sağlık alanında da önemli gelişmelere zemin hazırlamıştır.
- Mustafa Kemal, Cumhuriyet'i kuran halkın sağlıklı ve dinamik bir yapıya sahip olmasına büyük önem vermiştir.
- Devletin öncelikli hedefi; halkın sağlığını en iyi biçimde korumak, bulaşıcı hastalıklarla mücadele ederek ölüm sayılarını azaltmak ve yalnız şehirlere değil köylere kadar sağlık hizmeti götürebilmek olmuştur.
- Bu amaçlarla 3 Mayıs 1920'de Sağlık Bakanlığı kurularak sağlık hizmetleri tek çatı altında toplanmıştır.

NOT
Mustafa Kemal Atatürk'ün "Devlet olma savındaki siyasal kuruluşların en birinci görevi, halkının sağlığı ve sağlamlığıdır." demiştir.

- 3 Ekim 1929 yılında ABD Borsasında yer alan şirketlerin hisse senetlerinin düşmesiyle başlamıştır.
- **24 Ekim 1929** Perşembe günü ise borsa dibe vurmuştur.
- Tarihe **"Kara Perşembe"** olarak geçecek bu olay **sonucunda;**
    - 4,2 milyar dolar ABD Borsasında yok olmuştur.
    - Çok sayıda banka batarken, binlerce insanın mal varlığı yok olmuştur.
    - Ülkelerde açlık ve kıtlık başlamıştır. İnsanlar takas usulü ticarete geri dönmüştür.
    - İnsanların ruh sağlıkları bozulmuştur.
    - Dünyadaki inşaat ve madencilik faaliyetleri durmuştur.
    - Dünya genelinde 50 milyona yakın insan işsiz kalmıştır.
    - Dünya ticaret hacmi %65 oranında azalmıştır.

NOT

1929 Ekonomik Krizi'nden sonra ABD Başkanı Hoower moratoryum ilan etmiştir. 1932 yılından sonra ABD'de yapılan başkanlık seçimlerini ise Roosevelt kazanmıştır. Roosevelt insanların satın alma güçlerinin düşmesi ve talebin yetersiz olması nedeni ile **"New Deal"** (Yeni Antlaşma) olarak bilinen ekonomik politikaları hayata geçirmiştir.

- Bu kriz en çok sanayileşmiş toplumları vururken, **Sovyet Rusya** komünizmden dolayı bu krizden en az etkilenen devletlerden biri olmuştur.
- **Türkiye ise bu krize karşı şu önlemleri almıştır:**
    - Devlet, korumacı - iktisatçı politikalara yönelmiştir.
    - İthalatta kısıtlamalar uygulanırken, gümrük vergileri yükseltilmiştir.
    - Ülkede yerli malı kullanılması için devlet tarafından propagandalar yapılmıştır.
    - Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuştur.
    - **"Malımı sattığım devletten mal alırım."** prensibi hayata geçirilmiştir. (Kliring Sistemi)

6. İKİ SAVAŞ ARASINDA AVRUPA

Barışın Sürekliliğini Sağlama Çabaları

a. Milletler Cemiyeti (1920)

- I.Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle barış çabaları ABD önderliğinde başlatılmıştır.
- 32 devletin katılımı ile toplanan **Paris Barış Konferansı**'nda uluslararası bir teşkilatın kurulması kabul edilmiştir.
- Bunun üzerine **10 Ocak 1920** tarihinde merkezi **Cenevre** olmak üzere **Milletler Cemiyeti** kurulmuştur.

b. Locarno Antlaşması (1925)

- Uluslararası barışı korumak amacıyla bir araya gelen Almanya, İtalya, İngiltere, Belçika, Polonya, Fransa ve Çekoslovakya arasında ise 1925 yılında **Locarno Antlaşması** imzalanmıştır.
- Bu antlaşmayla Almanya uluslararası iş birliğine tekrar dâhil olmuştur.
- Bu antlaşmadan kısa bir süre sonra ise Almanya Milletler Cemiyeti'ne de üye olmuştur.

II.DÜNYA SAVAŞI (1939 - 1945)

SAVAŞ ÖNCESİNDEKİ GELİŞMELER

Totaliter Rejimlerin Kuruluşu

1. İtalya'da Faşizm

- I.Dünya Savaşı'ndan umduğunu bulamayan İtalya'nın ekonomisi de felce uğramıştır.
- Özellikle asker kaçakları, aydınların maddi ve manevi beklentileri, işsizlik iç politikadaki istikrarı bozmuştur.
- Bu durum Benito Mussolini'nin liderliğini yaptığı Faşist Partinin işine yaramıştır.
- Zamanla taraftar sayısında artış yaşanan bu parti 1919 yılında yapılan seçimlerde meclise girememiştir.
- 1922 yılında ülke genelinde yapılan işçi grevlerine destek veren bu partinin sempatizanları yani **"Kara Gömlekliler"** Napoli'den Roma'ya yürüyüş gerçekleştirmişlerdir.
- Ülkede bir darbe olabileceğini düşünen mevcut hükûmet istifa etmiş ve başbakanlığa Mussolini getirilmiştir.
- 1924 yılından itibaren bu sefer de Mussolini'ye karşı muhalefet artmıştır.
- Bunun üzerine Mussolini mevcut anayasayı kaldırarak yeni bir anayasa ilan etmiştir.
- Ceza Kanunu'nda değişiklik yaparak kendi partisi haricindeki diğer partileri kapatmıştır.
- Ünlü **"Scala Nutku"**nu okumuştur. Böylece İtalya'da diktatörlük dönemi de başlamıştır.

/benimhocam

- İtalya'nın uzun zamandan beri gerçekleştirmek istediği sömürgecilik emelleri, Mussolini ile birlikte **"Roma İmparatorluğu'nun yeniden kuruluşu"** adı verilen millî bir ideal hâline gelmiştir.
- İtalya'nın bu dış politikası rahatsızlığa sebep olmuştur. İlk problem Yugoslavya ile yaşanmıştır.
- **"Serbest Şehir"** olarak bağımsızlık statüsüne kavuşturulan **Fiume**, Mussolini'nin Yugoslavya'ya baskısı sonucunda 1924'te **İtalya**'ya katılmıştır.
- Milletlerarası bir komisyonda görevli İtalya temsilcisinin Yunanistan'da öldürülmesi üzerine İtalya, Yunanistan'a ait **Korfu Adası**'nı işgal etmiştir.
- 1924 yılı sonunda İtalya, Arnavutluk'taki bir iç meseleyi fırsat bilerek ekonomik ve siyasi desteği ile **Arnavutluk**'u nüfuzu altına almıştır.
- Ayrıca 1931'de Japonya'nın Mançurya'ya saldırması, Almanya'nın Versay şartlarından kurtulma girişimlerine İngiltere ve Fransa'nın tepkisiz kalması İtalya'yı **Habeşistan**'ın işgali konusunda harekete geçirmiştir.
- İtalya'nın **1934**'te başlattığı Habeşistan saldırısı **1936**'da işgalle sonuçlanmıştır.
- İtalya'nın **Habeşistan**'a saldırısı ile Almanya, **Locarno Antlaşması**'nı feshetmiştir. Avrupa'daki mevcut durum bozulmuştur.

NOT

Mussolini **"Sürekli barış ne mümkün ne de faydalıdır. Sadece savaş insan enerjisini en yüksek gerilimde tutar."** diyerek dış politikasını ne üzerine kuracağını da göstermiştir.

2. Almanya'da Nazizm

- I.Dünya Savaşı'ndan sonra Alman İmparatorluğu yıkılmış ve yerine Cumhuriyet ilan edilmiştir.
- Versay Antlaşması'nın imzalanmasıyla Almanya'da iç istikrasızlıklar artmıştır.
- Bunun üzerine **"Weimar Anayasası"** yürürlüğe konularak demokrasiye geçilmiş ve partiler kurulmuştur.
- Bu partilerden biri olan Nazi Partisi (Nasyonel Sosyalist Alman İşçi Partisi) sempatizanlarına **"Kahverengi Gömlekliler"** denilmiştir.
- Parti başkanı ise Führer (Başkan) ünvanlı **Adolf Hitler** olmuştur.
- 1924 yılındaki seçimler sonucunda parlamentoya girmiştir.
- 1932 seçimlerinde ise en güçlü parti olarak çıkmıştır.
- 1933 yılında Hitler, başbakan olmuş ve meclisten dört yıllığına olağanüstü yetkiler alarak diktatörlüğünü ilan etmiştir.
- Hitlerin ve partisinin amacı; Versay Antlaşması'ndan kurtulmak, ülke içinde yaşayan çingeneler, komünistler, Yahudiler ve diğer Alman olmayan ırklardan kurtulmak ve **"Hayat Sahası"**'nı genişletmektir. Bunun için de;
  - **Gestapo** adı verilen gizli bir örgüt kurarak muhalefet ve toplum üzerinde baskı kurmuştur.
  - Sanatçılar ve bilim insanlarına yasaklar getirilmiştir.
  - Kütüphanelerdeki kitaplara **"okunur** ya da **okunmaz"** ibaresi konulmuştur.
  - Nazi ideolojisiyle uyuşmayan her şey ders kitaplarında çıkarılmıştır.
  - Naziler bu rejime **"Halk Toplumu"** adı vermişlerdir.
  - Hitler ile birlikte Alman dış politikası yeniden şekillenmiştir.

/benimhocam

NOT

Almanya'da 10 - 13 Kasım 1938'de yaşanan **"Kristal Gece"** ile Yahudi karşıtlığı farklı bir boyut kazanmıştır.

- 1 Mart 1935'te Versay Antlaşması'yla Fransa'ya bırakılan **Saar Bölgesi**, halk oylaması sonucunda Alman yönetimine geçmiştir.
- Versay'ın getirdiği askerî kısıtlamalardan kurtulmak isteyen Almanya, gizlice silahlanmaya başlayarak **Ekim 1933**'te **Silahsızlanma Konferansı** ve **Milletler Cemiyetinden çekilmiştir**.
- 1934'ten itibaren kara, deniz ve hava kuvvetlerini güçlendirme çalışmalarını başlatmıştır.
- Modern silah, araç ve gereç yapımına önem vererek asker sayısını **300 bine** çıkarmıştır.
- Daha sonra da askerliği zorunlu hâle getirip asker sayısını **550 bine** çıkarmıştır.
- Versay Barış Antlaşması'nı tamamen ortadan kaldırmaya kararlı olan Almanya, 7 Mart 1936'da, askerden arındırılan **Ren Bölgesi**'ne asker göndermiştir. Fransa bu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır.
- Almanya, **13 Mart 1938**'de de **Avusturya** ile birleştiğini ilan ederek burayı ilhak etmiştir. (Anschluss)
- Çekoslovakya'nın **Südetler Bölgesi**'nde 3,5 milyon Alman yaşamaktaydı. Burayı ilhak etmek isteyen Hitler'in Nazilerin çıkardıkları karışıklıklardan yararlanmak istemesi, iki ülke ilişkilerini bir bunalıma dönüştürmüştür.

b. Sosyalist Blokta Sarsıntılar

SSCB - Yugoslavya İlişkileri

- Moskova'nın tam denetimine girmek istemeyen Yugoslavya **Tito**'nun önderliğinde SSCB'ye karşı çıkmaya başlamıştır. Bunun üzerine Yugoslavya 1948 yılında Cominform'dan çıkartılmıştır.

SSCB - Macaristan İlişkileri

- Ekonomik sıkıntılar yaşayan Macar işçileri 1953'te **İmre Nagi** önderliğinde ayaklanmışlardır.
- Mecbur kalan SSCB, İmre Nagi'yi ülkenin başbakanı olarak atamıştır.
- SSCB, İmre Nagi'yi başbakan yapmasına rağmen ayaklanmayı durduramayınca **Budapeşte**'yi işgal etmiştir.

SSCB - Çekoslovakya İlişkileri

- 1967'de **Aleksander Dubcek** liderliğinde **"insancıl komünizm"** hareketi başlamıştır. Bu hareketin amacı, **komünist sistemin baskıcı değil insan haklarını esas alarak uygulanması olmuştur.**
- Bu hareketi çıkarlarına aykırı bulan SSCB,1968 yılında Çekoslovakya'yı işgal ederek **"insancıl komünizm"** hareketine son vermiştir.

2. Batı Bloku'nun Kurulması

a. Truman Doktrini (1947)

- ABD Başkanı **Harry Truman** SSCB'nin yayılmacı politikasına karşı ortaya konulan ABD dış politikasında değişiklik yapmıştır. Buna göre, Truman, **dünyanın iki bloka ayrıldığını, SSCB - ABD** mücadelesinin başladığını, Avrupa'da eskiden etkin bir devlet olan **İngiltere'nin yerini ABD'ye bıraktığını** söylemiştir.

b. Marshall Planı (1948)

- II.Dünya Savaşı'ndan zarar gören ve SSCB tehditlerine maruz kalan on altı Avrupa devletine yapılan **"Dış Yardım Kanunu"**'nun bilinen ismidir.
- Bu yardımları alan ülkeler arasında **Türkiye** ve **Yunanistan** da bulunmaktadır.
- Marshall Planı doğrultusunda **on altı Avrupa ülkesi** kendi aralarında **"Avrupa Ekonomik ve İş Birliği Antlaşması"**'nı imzalamıştır.

NOT

ABD'nin Marshall Planı'nı uygulamaya koymasının ardından SSCB'nin COMECON ülkelerine ekonomik yardımda bulunmasını öngören "Molotof Planı" uygulamaya konmuştur.

c. NATO'nun Kuruluşu (1949)

- SSCB'nin Avrupa'da yayılmacı politi-kasına karşı **İngiltere**, **Fransa**, **Hollanda**, **Belçika** ve **Lüksemburg** bir araya gelerek **"Batı Avrupa Birliği"**'ni kurmuşlardır.
- Ancak SSCB'ye güçleri yetmeyen bu devletler ABD'nin bu savunma paktını desteklemesini istemişlerdir.
- Bunun üzerine **ABD**, **İngiltere**, **Fransa**, **Belçika**, **Hollanda**, **Lüksemburg**, **Danimarka**, **İzlanda**, **Norveç**, **Portekiz**, **Kanada** ve **İtalya** bir araya gelerek **Kuzey Atlantik Savunma Örgütünü** (NATO) kurmuşlardır.
- Kuruluşa **Türkiye** ve **Yunanistan 1952** yılında üye olmuşlardır.

d. Avrupa Konseyinin Kuruluşu (1949)

- **İngiltere**, **Fransa**, **Belçika**, **Hollanda**, **Lüksemburg**, **Danimarka**, **Norveç**, **İsveç**, **İrlanda** ve **İtalya** tarafından **5 Mayıs 1949**'da kurulmuştur.
- Konseyin amacı, üye ülkeler arasında başta ekonomi olmak üzere insan hakları, hukuk, medya, sağlık, eğitim, kültür, spor ve benzeri birçok konuda iş birliği yapmaktır.

NOT

Avrupa Konseyine **Türkiye** de 1949 yılında üye olmuştur.

e. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) (1951)

- Avrupa ülkeleri arasında birlik oluşturulmasını amaçlayan bu girişim Fransız Dışişleri Bakanı **Schuman** tarafından 1950'de ortaya atılmıştır.
- Schuman Fransız ve Alman kömür - çelik üretimini denetleyecek bir örgütün kurulmasını istemiştir.
- **Almanya**, **Fransa**, **Belçika**, **Hollanda**, **İtalya** ve **Federal Almanya** bir araya gelerek 1951'de **Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu** kurmuşlardır.
- Girişimin başarıya ulaşmasıyla daha geniş bir ekonomik birleşmeyi hedeflemiştir.
- Avrupa ülkeleri bu sefer de **1957** yılında yaptıkları **Roma Antlaşması** ile **Avrupa Ekonomik Topluluğunu** kurmuşlardır.

B. PAYLAŞILAMAYAN ORTA DOĞU

1. İsrail'in Kuruluşu (1948)

- Filistin Sorunu, İngiltere Dışişleri Bakanı **Balfour**'un 2 Kasım 1917'de Siyonist Federasyonu başkanına gönderdiği mektupla Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulduğunu kabul etmesi ve bölgeye Yahudi göçüne izin veren tarihî "**Balfour Deklarasyonu**" ile başlamıştır.
- Bu tarihten sonra Filistin'e yüz binlerce Yahudi göç etmiştir.
- II.Dünya Savaşı'ndan sonra bu sorun 1947 yılında Birleşmiş Milletlere götürülmüştür.

NOT

Bu süreçte İngiltere, Birleşmiş Milletlerden Filistin Özel Komitesi oluşturulmasını ve konu ile ilgili rapor hazırlanmasını istedi. Bunun üzerine komite çoğunluk ve azınlık planı olmak üzere iki seçenek ortaya koydu. **Çoğunluk Planı**'na göre Filistin Devleti; Yahudi ve Arap Devleti olarak ekonomik bağlarla birbirine bağlı iki devlet olacaktır. **Azınlık Planı**'na göre ise Kudüs merkezli Filistin Federal Devleti kurulacaktır.

- Birleşmiş Milletler ise yaptığı toplantı sonrasında Filistin topraklarında iki devletli bir yapının oluşturulmasını ve Kudüs'ün de tarafsız bir şehir olması kararını vermiştir.
- İngiltere'nin **1948**'de Filistin üzerindeki mandasını kaldırmasıyla Yahudiler **İsrail Devleti**'nin kurulduğunu ilan etmişlerdir. Bu devleti ilk tanıyan devlet ise **ABD** olmuştur.

NOT

İsrail Devleti'ni tanıyan ilk devlet ABD, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ilk ülke Türkiye, ilk tanıyan Arap devleti ise Mısır olmuştur. İsrail Devleti'nin 15 Mayıs 1948'de ABD ve SSCB tarafından resmî olarak tanınmasına Filistinliler **"Felaket Günü"** anlamına gelen **"El Nakba"** adını vermişlerdir.

/benimhocam

- İç tehdidin en önemlisi olarak görülen irtica yerini komünizme bırakmıştır.
- Ülke anayasasında komünizmden esinlenerek yapılan maddeler değiştirilmiştir.
- İrtica olarak görülen bazı dinî hassasiyetler toplumsal yaşamda ön plana çıkarılmıştır.
- Demokratik Parti ve Cumhuriyet Halk Fırkası birbirlerini komünizmle mücadele etmemekle suçlamışlardır.

● Yine bu dönemde dış tehdit algılamalarında da bazı değişiklikler yaşanmıştır. **Bunlardan bazıları şunlardır:**

- Türkiye, iç ve dış siyasetinde ABD eksenli bir politika izlemiştir.
- Türkiye, ABD'nin içinde bulunduğu veya ABD'nin istediği kuruluşlara dâhil olmuştur. ABD karşıtı kuruluşlardan ve devletlerden uzak durmuştur.
- ABD ile müttefik olmanın sağladığı güven ile hızlı bir dışa açılım sürecine girilmiştir.
- İthalatın yönü ABD olmuştur.
- ABD menşeili ürünler kalitenin göstergesi sayılmıştır.
- Marshall yardımlarından 400 milyon dolara yakın para alınmıştır.
- Türk ordusu modernize edildi ancak yedek parça ve bakım masrafı Türkiye'yi zora sokmuştur. Bütün bunlar Türkiye'yi ABD'ye bağımlı hâle getirmiştir.
- Türkiye 1949'da toplanan Asya Devletler Kongresi'ne katılmayarak kendisini bir Avrupa devleti olarak görmüştür.

b. Balkan Paktı'nın Kurulması (1953)

● NATO'nun yanında Balkanlar'da aktif politika izlemenin gerektiğine inanan **Türkiye, Yugoslavya** ve **Yunanistan** arasında **28 Şubat 1953**'te **"Dostluk ve İş Birliği Antlaşması"** imzalanarak Balkan Paktı kurulmuştur.

● Paktın amacı üye ülkeler arasında **ekonomik ve kültürel iş birliğini geliştirmek, sorunları barışçıl yollarla çözmek, ortak savunma konusunda iş birliği** yapmaktır.

● Stalin'in ölümünden sonra 1954'ten itibaren Yugoslavya'nın SSCB ile tekrar yakınlaşması ve Türk-Yunan ilişkilerinin Kıbrıs Meselesi'nden dolayı bozulmasıyla pakt, gücünü kaybetmeye başlamıştır.

● Balkan Paktı, **1960** yılında dağılmıştır.

c. Bağdat Paktı'nın Kurulması (1955)

● Türkiye, NATO'ya girişinin ardından hem Balkanlar'da hem de Orta Doğu'da savunma sistemi arayışına girmiştir. Bu tarihlerde **Arap-İsrail gerginliği**, **İngiliz-Mısır anlaşmazlığı** Orta Doğu'da gergin bir hava oluşturmuş, bu ortamda savunma ve güvenlik amaçlı **Bağdat Paktı** kurulmuştur.

● Paktın temeli **24 Şubat 1955**'te **Türkiye-Irak** arasında imzalanan antlaşmayla atılmış, bu pakta daha sonra **İngiltere, İran** ve **Pakistan** da katılmıştır. Arap Birliğini kurmak isteyen **Arap ülkeleri** ile bu ülkeleri yanına çekmek isteyen **SSCB** de bu pakta tepki göstermiştir.

● 1958'de Irak'ta bir darbe sonucunda krallık rejiminin yıkılması ile Irak pakttan ayrılmıştır. Irak'ın ayrılmasıyla paktın merkezi Ankara'ya taşınmıştır.

● **18 Ağustos 1959**'da ise paktın adı **"Merkezî Antlaşma Örgütü" (CENTO)** olarak değiştirilmiştir.

NOT

16 Şubat 1950'de Milletvekili Seçim Kanunu tamamen yenilenmiştir. Buna göre seçimler yargı denetimine alındı ve gizli oy - açık tasnif (sayım) sistemi getirilmiştir.

b. Demokrat Parti Dönemi'nde Yaşananlar

- Ezan tekrar Arapçaya çevrilmiştir.
- Atatürk Aleyhine işlenen Suçlar Hakkında Kanun çıkarılmıştır.
- Atatürk'ün naaşı Etnografya Müzesi'nden alınarak yapımı tamamlanan Anıtkabir'e nakledilmiştir.
- Halkevleri ve Köy Enstitüleri kapatılmıştır.
- Liberal bir ekonomik model benimsenmiştir.
- Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır.
- Marshall Yardımları alınmaya devam etmiştir. Modern tarım aletleri ve traktör sayısı çoğaltılmıştır.
- Çiftçiye ucuz krediler verilerek üretim artırılmaya çalışılmıştır.
- Hilts Raporu ile kara yollarına önem verilmiştir.
- Köyden kente göçler artarken bu durum çarpık kentleşmeye ve altyapı sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- 17 tane Kamu İktisadi Teşekkülü kurulmuştur. Petrol Kanunu çıkarılmıştır.
- 1950 - 1954 arasında %11 ile %13 arasında bir büyüme gerçekleştirilmiştir.
- NATO'ya, Balkan ve Bağdat paktlarına üye olunmuştur.
- Kıbrıs Sorunu ortaya çıkmıştır.
- 6 - 7 Eylül Olayları yaşanmıştır.
- 1954 seçimlerini %58,4 ile yine Demokrat Parti kazanmıştır.
- 1958'de yapılacak olan seçimler bir yıl geriye alınarak 1957'de yapılmıştır. Demokrat Parti seçimleri yine kazanmıştır.
- 1959 - 960 Zürih ve Londra antlaşmaları imzalanarak Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.
- Vatan Cephesi Demokrat Parti tarafından kurulmuştur. Bu durum halk arasında kutuplaşmaya neden olmuştur.

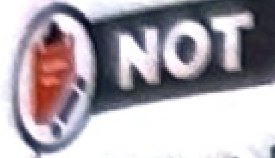
NOT

Demokrat Parti iktidarı döneminde 1955 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi, 1956 yılında ODTÜ ve 1957 yılında ise Atatürk Üniversitesi kurulmuştur.

NOT

Türkiye'de, Soğuk Savaş Dönemi'nde genç mühendis Necmettin Erbakan'ın girişimleriyle Türkiye'nin ilk yerli motorunu üretmek amacıyla 1960'da **"Gümüş Motor Fabrikası"** açılmıştır. Dizel motor, iki silindirli motorlar imal edilen bu fabrika, özellikle derin kuyu pompaları üreterek Devlet Su İşlerinin verdiği siparişleri karşılayarak Türkiye'nin motor açısından dışa bağımlılığını azaltmıştır. Ancak varlıkları yurt dışından ithal ettikleri motor ve yedek parçaya bağlı şirketler bu projeye karşı çıkmışlar, bir süre dışarıdan alınan motorlar yok pahasına satıldı ve gümüş motora duyulan ihtiyacı azaltmıştır. Bu şirketin hisselerinin %75'ini alan Şeker Şirketi, Necmettin Erbakan'ı fabrika genel müdürlüğünden uzaklaştırmıştır. Gümüş Motor artık Pancar Ekici Kooperatiflerinin söz sahibi olduğu bir firma olmuş ve adı da "Pancar Motoru" olarak değiştirilmiştir.

/benimhocam

NOT

Demokrat Parti Hükûmetinin 27 Mayıs Askerî Darbesi ile sona ermesinin ardından cumhurbaşkanlığı makamına gelen Cemal Gürsel'in direktifleriyle ordunun binek araç ihtiyacını karşılayacak bir otomobilin geliştirilmesi görevi Eskişehir Devlet Demir Yolları Fabrikalarına verilmiştir. Türkiye, 1961'de Eskişehir Demir Yolu Fabrikasında "Devrim" adında ilk yerli otomobili üretmiştir. 4 adet üretilen bu otomobiller 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı etkinliklerine yetiştirilmiştir. Ancak dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel kendisi için hazırlanan beyaz renkli otomobil yerine içinde benzin olmayan siyah renkli otomobile binince yaklaşık 100 metre giden otomobil durmuştur. Bunun üzerine Cemal Gürsel otomobile benzin konulmadığını öğrenince **"Batı kafasıyla otomobil yaptınız ama Doğu kafasıyla benzin koymayı unuttunuz."** demiştir. Özellikle bu olayın gazetelerde sıkça eleştirilmesi ve alaya alınması sonucu **"Devrim Projesi"** seri imalata geçmeden durmuştur.

c. Türkiye'de Sosyal ve Kültürel Hayat

- Caz, Rock and Roll yayıldı. Plak, radyo ve televizyon kullanımı yaygınlaşmıştır.
- Zeki Müren, Neşet Ertaş ve Müzeyyen Senar ünlenmiştir.
- Edebiyatta İkinci Yeniciler, Maviciler ve Hisarcılar Grubu ortaya çıkmıştır.
- Safa Önal Guiness Kitabına girmiş, 395 senaryosu filme çekilmiştir.
- 1952 yılında **"Kanun Namına"** isimli polisiye film ile sinema alanında önemli adımlar atılmaya başlanmış ve çekilen filmlerde Anadolu yaşamı başarıyla canlandırılmıştır. **İlk renkli Türk filmi** olan **Halıcı Kız**'ın çekimleri, **Muhsin Ertuğrul** tarafından bu dönemde gerçekleştirilmiştir.
- Verem Savaş Dispanserleri, Ankara'da Ebe ve Hemşirelik Okulları açılmıştır.
- İTÜ ilk defa televizyon yayınına başlamıştır.
- Necmettin Erbakan **"Gümüş Motor Projesi"**ni başlatmıştır.
- Devrim Arabaları yapılmış, ancak seri üretime geçmemiştir.
- Sanayi alanında Makine ve Kimya Enstitüsü Kurumu, Denizcilik Bankası, Et ve Balık Kurumu, Türkiye Çimento Sanayi Anonim Şirketi, Azot Sanayi Türkiye Anonim Şirketi, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, T.C. Turizm Bankası, Yem Sanayi Anonim Şirketi, Ereğli Demir Çelik Fabrikaları, Devlet Malzeme Ofisi gibi önemli kuruluşlar kurulmuştur.

F. DÜNYADA SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT

- Caz ve Elvis Presley (Rock and Roll) ünlenmiştir.
- Televizyon ve radyo kullanımı yaygınlaşmıştır.
- New York "Batı'nın Sanat Başkenti" olmuştur.
- Mısır'ın İskenderiye kentinde ilk defa Akdeniz Oyunları düzenlenmiştir.
- Şampiyon Kulüpler Kupası UEFA tarafından ilk kez düzenlenmiştir.
- İlk uydu Sputnik - I Rusya tarafından uzaya fırlatılmıştır.
- 1958'de Amerikan Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA) kurulmuştur.
- Kalp pili, lazer ve çocuk felci aşısı geliştirilmiştir.
- DNA'nın kimyasal yapısı çözülmüştür. (James Watson)
- 1960'ların başında çoğu genç şiddet karşıtlığına ve barışa dayanan **"Hippi Hareketi"**ni başlatmıştır.

NOT

Osmanlı Devleti bu antlaşma ile başarısız olduğu bir cephede toprak kazanmıştır.

NOT

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı sonlanınca, savaş sırasında göçe tabi tutulan Ermenilerden isteyenlerin geri dönebilmeleri amacıyla 31 Aralık 1918'de **"Geri Dönüş Kararnamesi"** çıkarmıştır.

DİKKAT

31 Mart 1918'de bir günde 12 bin Azerbaycan Türk'ü Ermeniler tarafından şehit edilmiştir. Bunun üzerine Kafkas İslam Ordusu **Nuri Paşa** önderliğinde Bakü'ye kadar gitmiştir. Bu başarısından dolayı Nuri Paşa'ya **"Bakü Fatihi"** ünvanı verilmiştir.

b. Kanal Cephesi

Açılma Nedenleri

- İngiltere tarafından 1882'de işgal edilen Mısır'ı geri almak
- İngiltere'nin sömürge yolları ile bağlantılarını kesmek

Kanal Cephesi'nde Yaşanan Gelişmeler

- **Bahriye Nazırı Cemal Paşa** komutasındaki Osmanlı askerleri biri Ocak 1915'te biri de Temmuz 1916'da olmak üzere iki önemli askerî harekât düzenlemiş ancak İngilizler karşısında başarılı olamamıştır.

NOT

Bu cephe Almanların isteği üzerine açılmıştır. Buradaki Osmanlı komutanı Cemal Paşa'dır. Bu cephede 23 Nisan 1916 **Katya Muharebesi**, 3-5 Ağustos 1916 tarihinde **Romani Muharebesi (II. Sarıkamış Faciası)** yaşanmıştır.

2. SAVUNMA CEPHELERİ

a. Suriye - Filistin Cephesi

- Kanal Cephesi'nin devamıdır. İtilaf Devletlerinin amacı Anadolu'ya güneyden girmek, Suriye petrollerini ve Kudüs'ü ele geçirmektir. I. ve II.Gazze Muharebelerini Osmanlı Devleti kazanırken, III.Gazze Muharebesini ise İngilizler kazanmıştır. Yine bu cephede Birüssebi ve Nablus Muharebeleri yapılmış ancak kaybedilmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Hatay-Halep arasına savunma hattı kurarak başarılı bir müdafaa yapmıştır.

NOT

Mustafa Kemal'in son savaştığı cephedir. Mustafa Kemal I.Dünya Savaşı sırasında sırasıyla 1915-16'da Çanakkale'de, 1916-17'de Kafkasya'da, 1918'de ise Suriye Cephesi'nde savaşmıştır.

NOT

Falih Rıfkı Atay burada yaptığı gözlemleri **Zeytindağı** adındaki romanında toplamıştır.

Çanakkale Cephesi

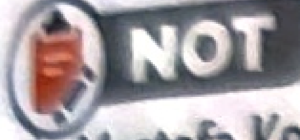
Bu cepheyi İtilaf Devletleri açmıştır. Bu savaşın diğer adları **Centilmenler**, **Aydınlar** ve **Dardanelya Savaşı**'dır.

Açılma Nedenleri

- Osmanlının olası Hindistan bölgesine saldırısını engellemek
- Osmanlı Devleti'ne son vererek ve savaşın süresini kısaltmak
- Kararsız kalan Balkan ülkelerini kendi yanlarına çekmek
- Rusya'ya Boğazlar üzerinden yardım göndermek
- Rusya'nın buğdayından faydalanmak
- Osmanlı Devleti'nin, Avrupa ve Asya'daki birlikleri arasındaki bağlantıyı kesmek

/benimhocam

- Anafartalar, Conkbayırı, Arıburnu, Kanlısırt, Kocaçimen, Zığındere, Aslantepe, Kireçtepe, Seddülbahir ve Kilitbahir mevkilerinde düşman mağlup edilmiştir.

NOT

Mustafa Kemal 261 rakımlı tepeden kaçan askerlere savaş sırasında: **"Ben size taarruzu değil, ölmeyi emrediyorum."** demiştir. Ayrıca Mustafa Kemal "...Karşılıklı siperler arasındaki mesafemiz sekiz metre yani ölüm muhakkak... Birinci siperdekiler, hiçbiri kurtulmayarak bütünüyle düşüyor. İkincidekiler de onların yerine gidiyor... Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor. Hiç ufak bir fütur bile göstermiyor. Sarsılmak yok! Okumayı bilenler ellerinde Kur'an-ı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar, bilmeyenler kelime-i şehadet çekerek yürüyorlar..." diyerek **"Bombasırtı Vakası"**nı anlatmıştır. Ayrıca Mustafa Kemal'in Arıburnu Cephesi'nde ilk savaşlarını yürüttüğü gözetleme yerine Fahrettin Altay tarafından **"Kemalyeri"** denilmiştir.

Sonuçları

- Savaşın süresi en az iki yıl uzamıştır.
- Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa girdi. Böylece Almanya ile Osmanlı Devleti arasındaki kara bağlantısı sağlanmıştır.
- Mustafa Kemal'in rütbesi **Albaylığa** yükseltilmiştir. Kendisine **"Anafartalar Kahramanı"** ünvanı verilmiştir.

NOT

Bu savaş sırasında Nusret Mayın Gemisi'nin Boğaz'a mayın döşeme emrini veren ve bu sayede İtilaf donanmasına büyük kayıplar verdiren Mirliva (Tümgeneral) Cevat Çobanlı'ya **"18 Mart Kahramanı"** ve **"İstanbul'u Kurtaran Birinci Kişi"** ünvanı verilmiştir.

- Mustafa Kemal, Anadolu'da tanınan bir komutan hâline geldi. Bu da ileride Millî Mücadele'nin lideri olmasında etkili oldu.
- Yaklaşık 500.000 insan hayatını kaybetti.
- Rusya'ya yardım gitmediği için Rusya'daki ekonomik kriz derinleşti.

/benimhocam

b. Irak Cephesi

Açılma Nedenleri

- Rusya'ya karadan yardım göndermek
- Türklerin İran üzerinden Hindistan'a ulaşmasını engellemek
- Musul ve Abadan petrollerini ele geçirmek

Bu cephede yaşananlar;

- Bu cephenin komutanı, Süleyman Askerî Bey'dir. Daha sonra ise Halil Paşa'dır.
- Osmanlı kuvvetleri 22-25 Kasım 1915'te İngilizlere karşı **Selman-ı Pâk Muharebesi**'ni kazanmıştır.
- Halil Paşa 29 Nisan 1916'da ise Kut'ül Amare Savaşı'nda 14.000'e yakın İngiliz askeri ve General Townshend'ı esir almıştır.

NOT

Bu cephede başarı elde eden Halil Paşa'ya **"Kut'ül Amare Kahramanı"** ünvanı verilmiştir.

NOT

Kut Zaferi'nden Sonra Halil Paşa'nın Askerlerine Hitabı

Orduma!

Arslanlar! Bugün Türklere şeref, şan; İngilizler'e kara meydan olan şu kızgın toprakların güneşli havasında, şehitlerimizin ruhları şad ve handan uçuşuyorlar. Bize 200 yıldan beri tarihimizde okunmayan bir vakayı kaydettiren Allah'a hamd ve şükürler olsun. Allah'ın azametine bakınız ki 1500 senelik İngiliz tarihine böyle bir vakayı, ilk defa sizin süngülerinizle yazdırdı. Ordum, gerek Kut karşısında gerekse Kut'u kurtarmak isteyenler karşısında, 300'den fazla zabiti ile 10 binlerini şehit veya yaralı verdi. Fakat buna karşılık İngiliz ordusundan bugün burada, 5 general, 481 subay, 13 bin 300 eri esir aldı. Bunları kurtarmaya gelen İngiliz ordusunun ise bugüne kadar zayiatı 30 bin kişidir, **Türk sebatının, İngiliz inadını kırdığı bu harpte, birinci vaka Çanakkale'de, ikinci vaka da burada geçti.** Bu güne **"Kut Bayramı"** adını veriyorum. Ordumun her ferdi, her yıl bu günü kutlarken şehitlerimize **'Yasinler, Tebarekeler, Fatihalar"** okunsun...

Mirliva (Tuğgeneral) Halil

c. Hicaz - Yemen Cephesi

Açılma Nedenleri

- İngilizlerin kutsal bölgeleri ve bölge petrolünü ele geçirmek istemesi
- **Bu cephede;**
  - İngiliz ajanı **Arabistanlı Lawrence**'dir.
  - Mekke Emiri **Şerif Hüseyin**'dir.
  - İngiltere ile Şerif Hüseyin'in yaptığı gizli antlaşma **Mac Mahon Antlaşması**'dır.

NOT

Fahrettin Paşa'nın bu cephede yaptığı savunmadan dolayı kendisine **Çöl Ortasında Plevne Kahramanı, Çöl Kaplanı, Türk Kaplanı, Medine Müdafii gibi** ünvanlar verilmiştir. Mustafa Kemal, Fahrettin Paşa için **"Yaşarken adını tarihe altın harflerle yazdıran komutan"** ifadesini kullanmış ve 1934 yılında çıkarılan soyadı kanunundan sonra kendisine **"Türkkan"** soyadını vermiştir. Fahrettin Paşa'nın bu cephede yaşadıkları farklı yazarların **"Medine Müdafaası"** adlı eserlerinde anlatılmıştır.

NOT

Bu cephede esir alınan Osmanlı askerleri Mısır'da bulunan Sidi Beşir Kampı'na götürülerek sistematik işkenceye tabi tutulmuşlardır. Bunun üzerine I. TBMM 1921'de yaptığı toplantıda yaşanan bu olaydan dolayı İngiltere'yi kınamıştır.

3. YARDIM CEPHELERİ

Galiçya	Romanya	Makedonya
• Ruslara karşı savaşılmıştır.	• Romanya'ya karşı savaşılmıştır.	• Sırplar ve Ruslara karşı savaşılmıştır.

DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA YAPILAN GİZLİ ANTLAŞMALAR

1. İstanbul (Boğazlar) Antlaşması

- İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya arasında yapılmıştır.
- Boğazlar, Çarlık Rusya'ya bırakılmıştır.

2. Londra Antlaşması

- İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya arasında imzalanmıştır.
- İtalya'ya Antalya, Rodos ve 12 Ada verilince taraf değiştirmiştir.

3. Sykes-Picot Antlaşması

- İngiltere ve Fransa arasında imzalanmıştır. Sonra Rusya da dahil olmuştur.
- Bu antlaşmayla Van, Erzurum, Trabzon ve Bitlis'in doğusu ile Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas'ın bir bölümü Rusya'ya; Adana, Halep, Lübnan, Beyrut, Şam ve Harput illerinin bir kısmı Fransa'ya; Bağdat, Basra ve Güney Irak bölgesi İngiltere'ye bırakılmıştır.

4. Petrograd Protokolü

- İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanmıştır.
- Doğu Anadolu, Rusya'ya verilmiştir.

5. Mac Mahon Antlaşması

- Şerif Hüseyin ile İngiltere arasında imzalanmıştır.
- **Buna göre**
  - Araplar, İngiltere'nin yanında yer alacak
  - İngiltere de savaş sonunda Hicaz merkezli bir Arabistan devletinin kurulmasına izin verecek

6. Saint Jean de Maurienne Antlaşması

- İngiltere, Fransa ve İtalya arasında imzalanmıştır. Buna göre, Güneybatı Anadolu (İzmir ve çevresi) İtalya'ya verilmiştir.

NOT

Bu gizli antlaşmaları **Sarı Kitap** adıyla dünya kamuoyuna **Sovyet Rusya** açıklamıştır.

/benimhocam

WİLSON İLKELERİ (8 Ocak 1918)

- Galip devletler, mağlup devletlerden toprak ve savaş tazminatı almayacak. (Manda ve himaye anlayışı ortaya çıkmıştır.)
- Gizli antlaşmalar yapılmayacak.
- Polonya devleti kurulacak. Belçika'ya tam bağımsızlık verilecek.
- Devletlerin kendi aralarındaki sorunların çözümü için uluslararası bir teşkilat kurulacak. (Cemiyet-i Akvam) (Milletler Cemiyeti)
- Boğazlar ve geçitler uluslararası ticarete açık olacak.
- Her millet kendi geleceğine kendisi karar verecek.
- Alsas - Loren Fransa'ya verilecek.
- Osmanlı Devleti içinde Türklerin çoğunlukta yaşadığı yerler Türklere; azınlıkların nüfusça çoğunlukta olduğu yerler ise azınlıklara bırakılacak. (Wilson İlkeleri'nin 12. maddesidir.)

I.Dünya Savaşı'nın Sonuçları

- En kârlı çıkan devletler İngiltere, Japonya, Fransa olurken en zararlı çıkan devlet ise Almanya olmuştur.
- İmparatorluklar parçalanmış ve yeni devletler kurulmuştur.

Sovyet Rusya	Türkiye	Polonya
Çekoslovakya	Yugoslavya	Estonya
Ukrayna	Finlandiya	Azerbaycan
Ermenistan	Litvanya	Macaristan

/benimhocam

- **Parçalanan imparatorluklar ise;**

Almanya	Osmanlı Devleti
Rusya	Avusturya - Macaristan

- 10 milyona yakın insan hayatını kaybetmiştir.
- Sivil savunma teşkilatları kurulmaya başlanmıştır.
- Milletler Cemiyeti kurulmuştur. (Cemiyet-i Akvam)
- İlk defa denizaltı ve tank kullanılmıştır. İlk defa kimyasal silah kullanılmıştır.
- Yeni rejimler ortaya çıkmıştır. **Bu rejimler ise şunlardır;**

Devlet	Lider	Rejim
Almanya	Adolf Hitler	Nazizm
İtalya	Benito Mussolini	Faşizm
Sovyet Rusya	İlyiç Lenin	Komünizm

I.Dünya Savaşı'ndan Sonra Yapılan Ateşkes Antlaşmaları

Devlet	Ateşkes Antlaşması
Almanya	Rethondes
Bulgaristan	Selânik
Osmanlı Devleti	Mondros
Avusturya - Macaristan	Villa Gusti

MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI (30 EKİM 1918)

Osmanlı Devleti adına Rauf Orbay, İtilaf Devletleri adına ise Amiral Caltrophe arasında Limni Adası'nda Agamennon zırhlısında imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti fiilen sona ermiştir.

Maddeleri

- İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit eden herhangi bir bölgeyi karışıklık çıkması hâlinde işgal edecek (7. madde)

DİKKAT

Mondros'un 7. maddesi ile Anadolu işgale açık hâle getirilmiştir. Mustafa Kemal Mondros'un 7. maddesi için: **"Beyni yakan ateşten bir zehirdi. Yalnız bu madde vatanın geri kalanın kısmını düşmanların işgal ve istilasına hazır bulundurmaya yeterdi."** ifadesini kullanmıştır.

- Vilayet-i Sitte'de (Bitlis, Erzurum, Sivas, Van, Elâzığ, Diyarbakır) bir karışıklık çıkarsa buralar işgal edilecek (24. madde)

DİKKAT

Mondros'un 24. maddesi ile Megali Armenia'nın (Büyük Ermenistan) kurulması amaçlanmıştır.

- Toros Tünelleri ve Boğazlar işgal edilecek.
- Osmanlı Devleti elindeki esirleri derhâl serbest bırakacak.
- Ulaşım ve haberleşme araçları İtilaf Devletlerinin kontrolünde olacak.
- Osmanlı Devleti ihraç ettiği enerji ürünlerini dışarıya satamayacak.
- Osmanlı Devleti ordularını terhis edecek.
- Osmanlı Devleti'nin içinde bulunan Avusturya ve Almanya'ya ait subay ve diplomatlar sınır dışı edilecek.

NOT

Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayan Rauf Orbay "Mütarekeyi imza ederken bugünkü gibi sevinçli döneceğimi tahmin etmiyordum. Görüşmeler sırasında İngilizler çok açık kalpli ve samimi hareket ettiler. Bu mütareke ile devletimizin istiklâli ve saltanatımızın hukuku tümüyle kurtarılmıştır. Bu mütareke yenen ile yenilen arasında yapılmış bir mütareke değil, savaş hâlinden çıkmak isteyen iki denk kuvvetin aralarındaki düşmanlığı durdurmaları gibi bir şeydir." demiş ve aynı zamanda İstanbul'a bir tek düşman askerinin çıkmayacağını da sözlerine eklemiştir.

NOT

Mustafa Kemal 5 ve 8 Kasım 1918'de Osmanlı Sadrazamı Ahmet İzzet Paşa'ya çektiği telgrafta "İngilizlerin her dediğine boyun eğecek olursak ihtiraslarının önüne geçmeye imkân kalmayacaktır. Bütün Anadolu'yu işgal etseler izin verecek miyiz? Anlaşma (Mondros) devletin korunmasına kefil olmuyor. Bugün Payas-Kilis çizgisine kadar olan toprakları isteyen İngilizler, yarın Kilikya'yı, Konya-İzmir çizgisini, ordumuzun kendileri tarafından yöneltilmesini ve hatta bakaların kendileri tarafından seçilmesini isteyebilirler." demiştir.

Mondros'tan Sonra Başlayan İşgaller

Mondros'tan sonra işgale uğrayan ilk Osmanlı toprağı Musul (İngiltere), Anadolu'da işgale uğrayan ilk toprak parçası ise Hatay'dır. Hatay'da Millî Mücadele'nin ilk kurşununu Fransızlara karşı **Kara Mehmet Çavuş** atmıştır.

- İzmir ve çevresi ile Doğu Trakya Yunanlar,
- Anadolu'nun güneybatısı Konya'ya kadar İtalyanlar,
- Anadolu'nun güneyi (önce İngilizler), Suriye ve Zonguldak Fransızlar,
- Doğu Anadolu'nun bir kısmı İngilizler,
- Trabzon ve çevresi İngilizler,
- Boğazlar ise İtilaf Devletleri tarafından ortaklaşa işgal edilecektir.

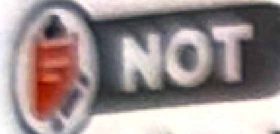
DİKKAT

Yunanistan'ın İzmir ve çevresi ile Doğu Trakya'yı ilhak etme amacına **Megali İdea (Büyük Yunanistan)** denilmiştir.

/benimhocam

PARİS BARIŞ KONFERANSI (18 OCAK 1919)

- Yenen devletler ile yenilen devletler arasında yapılacak barış antlaşmalarını belirlemek için toplanmıştır. Konferansın başkanlığını ABD yapmıştır.
- **İtilaf Devletleri arasında ilk kez görüş ayrılığı yaşanmıştır.** Daha önce İtalya'ya verilen İzmir ve çevresi İngiltere'nin de baskıları ile İtalya'dan alınıp Yunanistan'a verilmiştir. Konferansta Milletler Cemiyeti (Cemiyeti Akvam) kurulmuştur.
- Bu konferans sonucu Almanya ile Versay, Avusturya ile Sen Jermen, Macaristan ile de Triyanon barış antlaşmaları imzalanmıştır.

NOT
Paris Barış Konferansı ileride ikinci bir dünya savaşının çıkmasına neden olacak kararlar aldığı için **"Barışa son veren barış"** şeklinde nitelendirilmiştir.

Tarih	Devlet	Antlaşma
(28 Haziran 1919)	Almanya	Versailles (Versay)
(10 Eylül 1919)	Avusturya	Saint Germain (Sen Jermen)
(4 Haziran 1919)	Macaristan	Triannon (Triyanon)
(27 Kasım 1919)	Bulgaristan	Neuilly (Nöyyi)

NOT
1918'de Afrikalı General Jan Smuts "Savaştan yenik çıkan devletlerden ayrılarak ülkelerin kendi kendisini yönetecek duruma gelinceye kadar yenen devletler tarafından yönetilmelidir." tezi ile Manda ve himayecilik kavramını ilk ortaya atan kişidir. Bu tez ilk defa Paris Barış Konferansı sırasında ABD tarafından dile getirilmiştir.

/benimhocam

İZMİR'İN İŞGALİ VE AMİRAL BRİSTOL RAPORU (15 MAYIS 1919)

- Bu işgale karşı ilk kurşunu Hukuk-u Beşer gazetesi Başyazarı Hasan Tahsin atmıştır. Albay Süleyman Fethi Bey ise **"Zito (Yaşa) Venizelos"** demediği için şehit edilmiştir. İşgale ilk tepkilerden birini de Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi cihat ilan ederek göstermiştir.

NOT
İzmir'in işgalinden bir gün önce Fevzi Çakmak Genelkurmay Başkanlığı görevinden alınmıştır. İzmir'in işgal edildiği gün vali Kambur İzzet Bey ve 17. Kolordu Komutanı Nadir Paşa'dır. İzmir'in işgalinin Mustafa Kemal tarafından protesto edildiği ilk yer Havza'dır. Ayrıca işgal Fatih, Kadıköy ve Sultanahmet mitingleriyle protesto edilmiştir. İşgalin haksız olduğunu belirten ilk uluslararası rapor **Amiral Bristol Raporu**'dur. Ayrıca Doğu Anadolu'da incelemeler yapmak ve Anadolu'da manda yönetimi kurabilmek amacıyla da **"General Harbourd"** ABD tarafından bölgeye gönderilmiştir.

YARARLI CEMİYETLER

Bölgesel amaçlı kurulan bu cemiyetlerin ortak bazı özellikleri şunlardır:

- Bölgelerinin Türklüğünü kanıtlamak çabasında olmuşlardır. Bunun için de tarihsel gerçeklerle birlikte nüfus çoğunluğuna önem vermişlerdir.
- Wilson İlkeleri'nin 12. maddesinden yararlanmak istemişlerdir. Bölge halkının desteğini sağlamak için kongreler düzenlemişlerdir.
- Haklarını savunmak, isteklerini iletmek için Paris Barış Konferansı'na ve İstanbul'daki İtilaf Devletleri temsilcilerine heyetler göndermişlerdir. Bölgelerini işgalcilere ve azınlıklara karşı savunmuşlardır.
- Tüm yararlı cemiyetler Sivas Kongresi'nde Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir.

NOT
Fevzi Çakmak "Eğer, Mondros Mütarekesi'ni takip eden aylarda, bir teyyareden Anadolu'ya bakarsanız yer yer yanan ışıklar görülecektir. Bunlar ışıldayan çoban ateşleridir. Bu ateşleri birleştirecek bir alev lazımdır. İşte onu Mustafa Kemal'in meşalesi temin etti." demiştir.

Cemiyet	Önemi ve Özellikleri
İzmir Müdafaa-ı Hukuk-u Osmaniye	Nurettin Paşa'nın gayretleri ile İzmir'in Yunanlar tarafından ilhak edilmesini önlemek amacıyla kurulmuştur.
Reddi-i İlhak	İzmir Müdafaa-ı Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti'nin yerine kurulmuştur. İzmir'in işgalinden bir gün önce halkı Maşatlıkta protestoya çağırmıştır.
Trabzon Muhafaza-i Hukuk	Trabzon ve çevresinde Pontus Rum Devleti'nin kurulmasını engellemek amacıyla kurulmuştur. Erzurum Kongresi'nin toplanmasında etkili olmuştur. İstikbal Gazetesi'ni çıkararak Erzurum Kongresi'ni toplamıştır.
Vilayat-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye	Erzurumlu Raif Hoca ve Diyarbakırlı Nazif'in girişimleri ile 4 Aralık 1918'de İstanbul'da kurulmuştur. Doğuda bağımsız bir Ermeni devletinin kurulmasını engellemek için (Hınçak ve Taşnak'a karşı) kurulmuştur. Fransızca Le Pays (Vatan), Türkçe Hadisat ve Albayrak gazetelerini çıkarmıştır. Erzurum Kongresi'ni düzenlemiştir.
Trakya Paşaeli	Trakya'nın Yunanlara verileceği endişesi ile 2 Kasım 1918'de Edirne Mebusu Faik Kaltakkıran, Belediye başkanı Şevket, Avukat Şeref Aykut, Yolageldili Kasım ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. Osmanlı Devleti parçalandığı takdirde Batı Trakya ile birleşerek, Trakya Cumhuriyeti'ni kurmayı amaçlamıştır. Doğu Trakya'nın Yunanistan'a verilmesini önlemek amacıyla kurulmuştur. Lüleburgaz ve Edirne kongrelerini düzenlemişlerdir. Edirne Kongresi'nde TBMM'ye bağlılık kararı almıştır. Trakya ve Ahali gazetelerini çıkarmıştır. Paris Barış Konferansı'na heyet göndererek Türk milletinin işgallere karşı haklılığını kanıtlamak için bir rapor sunmuşlardır.
Kilikyalılar	Kilikyalılar Cemiyeti veya diğer ilk adıyla Adana Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye, İstanbul'da Rıfat Menemencioğlu ve Bayındırlık bakanı Ali Münif ve eski Halep mebusu Ali Cenani tarafından kurulmuştur. Feryatname adında bir yazı yazarak bölgenin Türk ve Müslüman ol-duğunu ispatlamaya çalışmışlardır. Adana ve çevresinin Ermenilere verilmesini engellemek ve Fransız işgalinden korumak için kurulmuştur. 30 Mayıs 1920'de Pozantı Kongresi'ni düzenlemiştir. Wilson İlkeleri'nin Türklere de uygulanmasını istemiş ve protesto telgraflarını makamlara ve gazetelere göndermişlerdir.
Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk	Mustafa Kemal'in ve Sivas Valisi'nin eşi Melek Reşit Hanım'ın gayretleriyle kurulmuştur.
Millî Kongre	Kurucusu Dr. Esat Işık'tır. İşgalleri basın ve yayın yoluyla protesto etmiştir. Dr. Esat Işık yayımladığı raporunda işgallerin yetersiz kalması hâlinde Kuvayımilliye'nin kurulacağından ilk defa bahsetmiştir.
Karakol Cemiyeti	1918'de Kara Vasıf ve Kara Kemal tarafından kurulan, yurt içinde millî gelişmelere aykırı olarak çalışan cemiyetleri, partileri ve onların istihbarat elemanlarını izleyerek ülkeye verebilecek zararı engelleyen ve İstanbul ile Anadolu arasında oluşturduğu hat ile birçok asker, sivil aydının, silah ve cephanenin Anadolu'ya geçirilmesini sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca Zabitan adı verilen silahlı bir güç oluşturmuştur.
Kars İslam Şûrası	İlk yararlı cemiyettir. Yakup Şevki Paşa'nın gayretleri ile kurulmuştur. İngilizlerin Kars'ı işgal edeceği söylentisi üzerine kurulmuştur. Kısa süreli **Cenubi Garbi Kafkas Hükûmeti** adında bir hükûmet kurmuşlardır.

ZARARLI CEMİYETLER

A. Azınlıkların Kurdukları

Etnik-i Eterya	Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan önce kurulmuştur. (Aleksander İpsilanti tarafından 1814 yılında kurulmuştur.) Amacı Megali İdea'yı (Büyük Yunanistan) gerçekleştirmektir.
Mavri Mira (Kara gün)	Megali İdea'yı gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca Kardos Cemiyeti, Rum İzcilik Okulu, Rum Göçmenleri Komisyonu ve Patrikhane tarafından desteklenmiştir.
Pontus Rum	1904 yılında Merzifon Amerikan Kolejinde gizli olarak kurulmuştur. İnebolu'dan Batum'a kadar geniş sahada merkezi Samsun olan Rum İmparatorluğu kurmak amacında olmuşlardır. Askere gitmeyen Rumlardan çeteler kurmuşlar ve Yunanistan ile Rusya adına casusluk yapmışlardır.
Hınçak ve Taşnak	Hınçak, Ermeni Patriği Zaven Efendi tarafından Cenevrede, Taşnak ise Tiflis'te kurulmuştur. Bu cemiyetlerin ortak amacı, Doğu Anadolu'daki Ermenilerin bağımsızlığını sağlamak, Ermenileri silahlandırmak ve Ermeni milliyetçiliğini yaymaktır. Magna Armenia'yı (Büyük Ermenistan) kurmak için çalışmışlardır.
Macabi Cemiyeti (Alyans İsrailit)	Anadolu içindeki Yahudilerin haklarını korumak ve Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurmayı amaçlamıştır.

ZARARLI CEMİYETLER

B. Türklerin Kurdukları

Wilson Prensipleri Cemiyeti	Kurtuluşu ABD'nin himayesine girmekte görmüşlerdir. Cemiyetin kurulmasında Halide Edip, Ahmet Emin, Refik Halit gibi kişiler destek vermiştir.
İngiliz Muhipleri (Sevenleri) Cemiyeti	20 Mayıs 1919'da Sait Molla ve Rahip Frew'in çalışmaları sonucu İstanbul'da kurulan ve Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki dostluğu yeniden kurmayı amaçlayan, başta Sultan Vahdettin olmak üzere Damat Ferit Paşa, Dâhiliye Nazırı Ali Kemal, Adil Bey ve Mehmet Ali Bey olmak üzere devrin üst düzey bürokratları ve gazetecilerinin de üye olduğu millî varlığa zararlı cemiyettir. Alemdar ve Türkçe İstanbul gazeteleri bu cemiyetin sözcülüğünü yapmıştır.
Sulh ve Selameti Osmaniye ve Teali İslam Cemiyeti	Kurtuluşu padişahtan gelecek emirlere bağlamıştır. Teali İslam Cemiyeti ileride TBMM'ye karşı Konya'da başlayan ayaklanmada etkili olmuştur.
Hürriyet ve İtilaf Fırkası	1911 yılında İttihat ve Terakkiye karşı kurulmuştur. Millî Mücadele'nin yapılmasına karşı çıkmıştır. Nedeni ise Mustafa Kemal'in eski ittihatçı olması ve onlara göre hayalperest olmasıdır.
Kürt Teali Cemiyeti	Güneydoğu Anadolu'da bir Kürt devleti kurmayı amaçlamıştır.
Askerî Nigehban Cemiyeti	Asker kaçaklarının oluşturduğu bir cemiyettir. Millî Mücadeleye karşı çıkmışlardır.

MİLLÎ MÜCADELE HAZIRLIK DÖNEMİ

Mustafa Kemal'in İstanbul'a Gelişi ve Samsun'a Çıkışı

- 30 Ekim 1918'de Mondros imzalandığı sırada Mustafa Kemal Suriye-Filistin Cephesi'nde **"Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı"** görevinde bulunmaktaydı.
- Ateşkesin imzalanmasından sonra geri çağrılan Mustafa Kemal **13 Kasım 1918**'de İstanbul'a gelmiştir.
- İstanbul'a geldiğinde limana demirlemiş İtilaf Devletleri gemilerini görünce yaveri Cevat Abbas'a dönerek: **"Geldikleri gibi giderler."** demiştir.
- Mustafa Kemal İstanbul'da yeni kurulacak **Ahmet İzzet Paşa** Hükûmetinde Harbiye Nezaretinde görev almak istemiş, arkadaşı Ali Fethi Okyar ile birlikte **Minber** gazetesini çıkarmış ayrıca etkin bir hükûmet kurulması, ordunun terhisinin, silah ve cephanelerinin tesliminin engellenmesi için çalışmalar yürütmüştür.
- **9. Ordu Müfettişliği (3. Ordu Müfettişliği)** göreviyle Samsun'a çıkmıştır. **Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığında kendisine verilen görevleri ise şunlardır:**
  - Bölgede iç güvenliği sağlamak ve asayiş sorunlarının ortaya çıkış sebeplerini tespit etmek.
  - Dağınık hâldeki silah ve cephaneyi bir an evvel toplatmak ve muhafaza altına almak.
  - Bölgede kurulan komitelerin faaliyetlerine son vermek.
- Yaptığı incelemeler sonucunda Samsun Raporu'nu yayımlamıştır.
- Güvenlik gerekçesiyle Havza'ya geçmiştir.

/benimhocam

HAVZA GENELGESİ (28 - 29 MAYIS 1919)

- Mustafa Kemal tarafından tek başına yayımlanmıştır. Millî bilinci uyandırmak için hazırlanmıştır.

Genelgenin Maddeleri

- İzmir'in işgali her yerde protesto edilecek.
- Protestolar yapılırken masum azınlığa zarar verilmeyecek.
  - Haklı iken haksız duruma düşmemek için
- Ordular dağıtılmayacak, silahlar teslim edilmeyecek.

NOT

İzmir'in işgali Mustafa Kemal tarafından ilk defa Havza'da protesto edilmiştir. Bu olay sonunda Mustafa Kemal ilk defa İstanbul'a geri çağrılmıştır.

AMASYA GENELGESİ (TAMİMİ) (21 - 22 HAZİRAN 1919)

Mustafa Kemal silah arkadaşlarıyla birlikte yayımlamıştır.

Ali Fuat Cebesoy		Mustafa Kemal'in yakın silah arkadaşlarıyla bu genelgeyi yayınlamasının temel amacı; **Millî Mücadele'yi kişisel-leştirmekten çıkarmak ve bu komutanların desteğini alabilmektir.**
Rauf Orbay		
Kâzım Karabekir Cemal Paşa	(Telgrafla onay alındı.)	
Refet Bele		

NOT

Genelgede İsmet İnönü ve Ali Fethi Okyar gibi Millî Mücadele'nin önemli komutanlarının imzaları yer almamıştır.

Amasya Genelgesi'nin Maddeleri

- **Vatanın bütünlüğü milletin istiklali tehlikededir.**
  - Millî Mücadele'nin gerekçelerinden biri açıklanmıştır.
- **İstanbul Hükûmeti üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirememektedir.**
  - Millî Mücadele'nin bir başka gerekçesi açıklanmıştır.
- **Milletin bağımsızlığını yine milletin azmi ve kararı kurtaracaktır.**
  - Millî Mücadele'nin amacı ve yöntemi belirlenmiştir. İlk kez ulusal egemenlik kavramından bahsedilmiştir.
- **Erzurum'da toplanacak kongreye delege gönderilecektir.**
- **Sivas'ta ulusal bir kongre toplanacak. Bu kongreye her sancaktan halkın güvenini kazanmış belediye ve cemiyetlerce belirlenen üç kişi katılacaktır. Gerekli görülen yerlerde temsilciler kimliklerini gizleyeceklerdir.**
  - Millî Mücadele ulusa mâl edilmek istenmiş ve bu durumun bir **"Millî Sır"** olarak görülmesine karar verilmiştir.
- **İstanbul Hükûmeti görevini yapmamaya devam ederse yerine her türlü etki ve denetiminden uzak yeni bir kurul oluşturulacaktır.**
  - Temsilciler Kurulunun kurulmasının (Heyet-i Temsiliye veya Temsil Heyeti) temelleri atılmıştır.

NOT

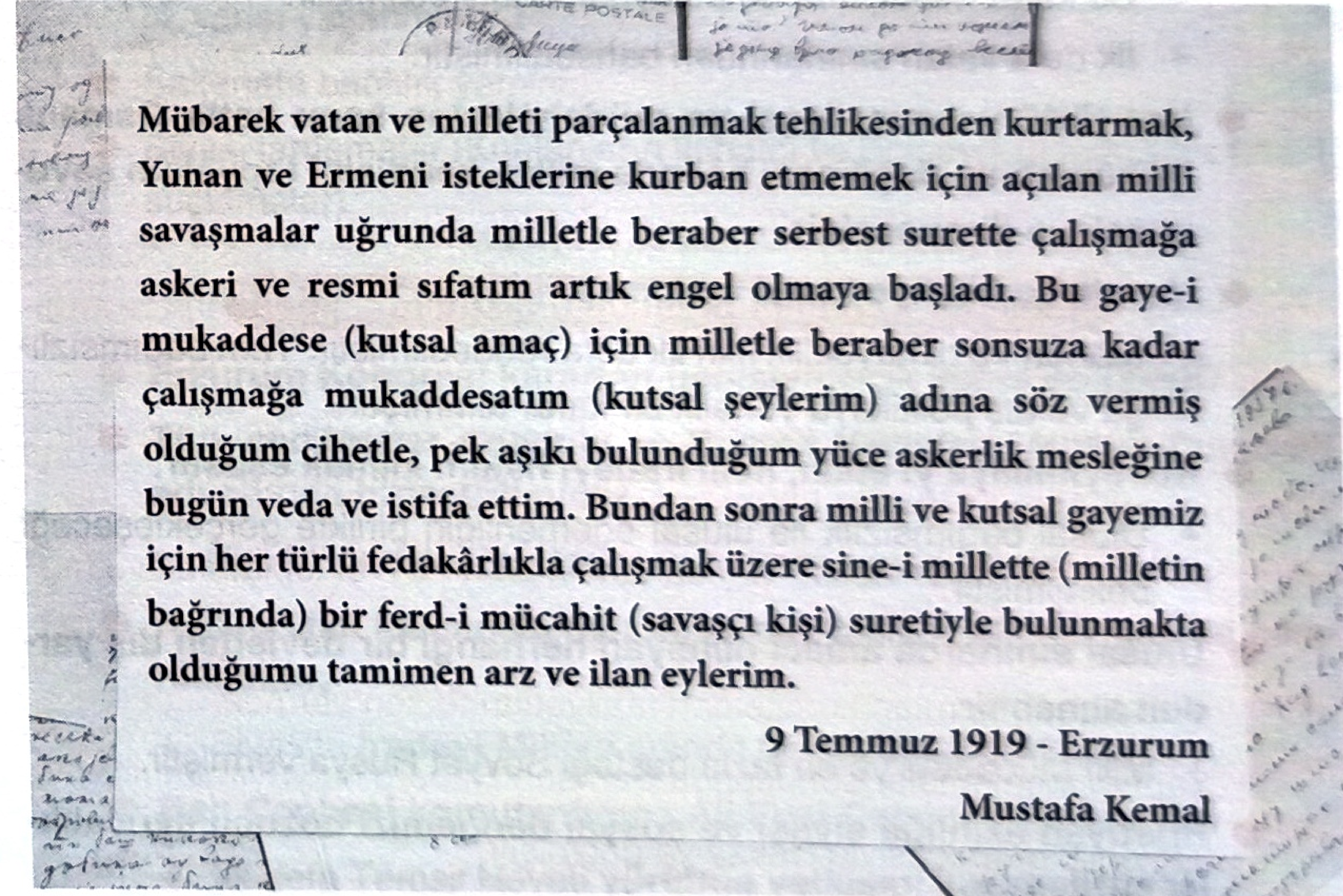
Bu genelgeyi Ali Fuat Cebesoy **"Mukaddes İttifak"** olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal genelgenin hazırlanmasından hemen sonra arkadaşlarına gönderdiği telgrafta: **"Artık İstanbul Anadolu'ya hâkim değil, tabi (bağlı) olmak zorundadır."** demiştir.

Amasya Genelgesi'nin Önemi

- Millî Mücadele'nin programıdır.
- Millî Mücadele'nin **gerekçesi, amacı** ve **yöntemi** belirlenmiştir.
- Üstü kapalı da olsa ilk defa ulusal egemenliğe dayalı bir devlet rejimine geçileceğinden ilk defa bahsedilmiştir.

NOT

Mustafa Kemal Amasya Genelgesi'nden sonra, Erzurum Kongresi'nden önce, Erzurum ilinde 9. Ordu Müfettişliği ile birlikte askerlik mesleğinden istifa etmiştir. Mustafa Kemal'in istifa ettikten sonra sivil olarak yapmış olduğu ilk çalışma Erzurum Kongresi'ne katılmasıdır.

Mübarek vatan ve milleti parçalanmak tehlikesinden kurtarmak, Yunan ve Ermeni isteklerine kurban etmemek için açılan milli savaşmalar uğrunda milletle beraber serbest surette çalışmağa askeri ve resmi sıfatım artık engel olmaya başladı. Bu gaye-i mukaddese (kutsal amaç) için milletle beraber sonsuza kadar çalışmağa mukaddesatım (kutsal şeylerim) adına söz vermiş olduğum cihetle, pek aşıkı bulunduğum yüce askerlik mesleğine bugün veda ve istifa ettim. Bundan sonra milli ve kutsal gayemiz için her türlü fedakârlıkla çalışmak üzere sine-i millette (milletin bağrında) bir ferd-i mücahit (savaşçı kişi) suretiyle bulunmakta olduğumu tamimen arz ve ilan eylerim.

9 Temmuz 1919 - Erzurum

Mustafa Kemal

ERZURUM KONGRESİ (23 TEMMUZ - 7 AĞUSTOS 1919)

Kongreyi Toplayan Cemiyetler

- Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti
- Vilayat-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti

Kongrede İstifa Edenler	İstifa Edenlerin Yerine Delege Seçilenler
• Kâzım Yurdalan ve Cevat Dursunoğlu	• Mustafa Kemal ve Rauf Orbay

- Toplanış amacı bakımından bölgesel aldığı kararlar açısından ulusaldır. Başkanlığını Mustafa Kemal yapmıştır. 63 delege katılmıştır.

Erzurum Kongresi'nde Alınan Kararlar

- **Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez.**
  - Bu karar Misakımillî'de de aynen kabul edilmiştir.
  - İlk defa vatan sınırlarından bahsedilmiştir.
- **Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı hatta Osmanlı Hükûmetinin dağılması hâlinde millet, kendisini topyekûn savunacak ve direnecektir.**
- **Manda ve himaye kabul edilemez.**
  - Manda ve himayecilik fikri ilk defa reddedilmiştir. Tam bağımsızlığa ve dış politikaya yönelik bir karar alınmıştır.
- **Kuvayımilliye'yi etkin, millî iradeyi hâkim kılmak esastır.**
  - Ulusal bağımsızlık ile ulusal egemenliğin birlikte gerçekleşeceği belirtilmiştir.
- **Ulusal sınırlarda amacı olmayan herhangi bir devletten dış yardım alınabilir.**
  - Millî Mücadele'ye en fazla desteği Sovyet Rusya vermiştir.
- **Hristiyan azınlığa siyasi ve sosyal dengemizi bozucu ayrıcalıklar verilemez.**
- **Ulusal güçler padişahı ve saltanat makamını düştüğü bu durumdan kurtaracaktır.**
  - Bu madde ulusal egemenlikle çelişse de amaç saltanat yanlılarını Millî Mücadele'ye çekmektir.
- **Kapalı hâlde bulunan Osmanlı Mebusan Meclisi açılacak ve hükûmet bu yolla denetlenecektir.**
  - Damat Ferit Paşa Hükûmetinin yaptığı faaliyetler denetlenmek istenmiştir.
- **İstanbul Hükûmeti vatanı korumadığı takdirde bu gayeyi gerçekleştirmek için geçici bir hükûmet kurulacaktır.**
  - İlk defa Osmanlı Hükûmetinden ayrı bir hükûmet kurulması kararı alınmıştır.

DİKKAT

Erzurum Kongresi'nin sonunda başkanlığını Mustafa Kemal'in yapacağı dokuz kişiden oluşan **"Heyet-i Temsiliye"** kurulmuştur.

NOT

"Siz bundan evvel olduğu gibi, bundan böyle de bizim kumandanımızsınız. Ben ve kolordum emrinizdeyiz Paşam." sözleriyle Mustafa Kemal'e en büyük desteği 15. Kolordu komutanı Kazım Karabekir Paşa vermiştir.

NOT

9 Temmuz 1919 günü Mustafa Kemal ile İngiliz Yarbay Rawlinson, Erzurum'da biraraya gelmiştir. Yaşanan diyalog şu şekildedir:

Rawlinson: – İşittiğime göre, burada yarın bir kongre açacak mışsınız?

Mustafa Kemal: – Evet, milletçe açılması kararlaştırılmıştır.

Rawlinson: – Açılmaması daha münasip olacaktır. Kongreden vazgeçmezseniz zor kullanarak toplantının dağıtılmasına mecburiyet hasıl olacak.

Mustafa Kemal: – O hâlde biz de, mecburi ve zaruri olarak kuvvete karşı koyar ve her hâlde milletin kararını yerine getiririz. Ne pahasına olursa olsun kongreyi açacağız. Görüşmemiz bitmiştir!

BALIKESİR KONGRELERİ (28 HAZİRAN 1919/26 TEMMUZ 1919)

- Hacım Muhittin Bey (Çarıklı) toplamıştır.
- Batı Cephesi kurulmuştur.
- Gerektiğinde Yunanlara karşı herhangi bir İtilaf devletinden yardım alınabileceği kararı alınmıştır.
- Mustafa Kemal bu kongreye **katılmamıştır**.

NOT

Batı Anadolu'da da **Galip Hoca** takma adıyla **Reşad-ı Sani** lakabıyla **Celal Bayar** kongreler düzenlemiştir.

NOT

Millî Mücadele Hazırlık Dönemi'nde Ardahan, Oltu, İzmir, Edirne, Nazilli, Lüleburgaz, Pozantı, Afyon ve Kars Kongreleri de yapılmıştır. Mustafa Kemal ise **Erzurum, Sivas, Afyon** ve **Pozantı** (Adana) kongrelerine katılmıştır.

ALAŞEHİR KONGRESİ (16 AĞUSTOS-25 AĞUSTOS 1919)

- **Hacim Muhittin Bey** başkanlığında toplanmıştır.
- Batı Anadolu'da devam eden direnişin durumu gözden geçirilmiş, teşkilatlanma tamamlanmaya çalışılmıştır.
- Kongre ayrıca Paris Barış Konferansı'nın görevlendirdiği **"Yunan zulümlerini İnceleme Komisyonu"**na raporlar hazırlamayı da amaçlamıştır.

POZANTI KONGRESİ (5 AĞUSTOS 1920)

- Pozantı Kongresi'ne **Mustafa Kemal** ve **Fevzi Çakmak** birlikte katılmış, Adana düşman işgalinden kurtuluncaya kadar Pozantı vilayet merkezi yapılmıştır. Pozantı Kongresi Millî Mücadele'nin son kongresi olmuştur.

SİVAS KONGRESİ (4 - 11 EYLÜL 1919)

- Toplanış amacı ve aldığı kararlar açısından ulusaldır. 38 delege katılmıştır.

Kongreye Katılımın Az Olmasının Sebepleri

- Elâzığ Valisi Ali Galip ve Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın kongreye gidecek delegeleri engellemesi
- Fransızların Sivas'ı işgal edeceği söylentisi
- Kongreyi gereksiz bulan bazı delegelerin kongreye katılmak istememesi

Kongrede Tartışılan Konular

- Manda ve himaye
- Kongre başkanlığı (Mustafa Kemal ile Rauf Orbay arasında başkanlık yarışı yaşanmıştır.)
- Saltanata bağlılık yemini
- Siyasi tartışmalar (Katılanların İttihatçı ve Bolşevik olduğu yönündeki suçlamalar)

Sivas Kongresi'nde Alınan Kararlar

- **Erzurum Kongresi kararları genişletilerek kabul edilmiştir.**
- **Tüm cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir.**
  - Millî Mücadele tek elden yürütülmeye çalışılmıştır.
- **Halkın Millî Mücadele'den haberdar olması için bir gazete çıkarılacaktır.**
  - Sivas'ta **İradeyi Millîye** adında bir gazete çıkarılmıştır.
- **Batı Cephesi komutanlığına Ali Fuat Cebesoy atanmıştır.**
  - İlk defa Temsil Heyeti **yürütme yetkisini kullanmıştır.**

/benimhocam

- **Manda ve himaye bir daha gündeme gelmemek üzere reddedilmiştir.**
  - Manda ve himaye bu kararla kesin olarak reddedilmiştir.
- **Millî Mücadele'yi baltalayan Damat Ferit Paşa Hükûmeti düşürülerek yerine Millî Mücadele yanlısı bir hükûmet kurulacaktır.**

Sivas Kongresi'nden sonra Mustafa Kemal İstanbul ile tüm haberleşmeyi kesmiştir. Bunun üzerine Padişah Vahdettin olaylara sebep olduğu gerekçesiyle Damat Ferit'i görevinden alarak yerine Ali Rıza Bey'i getirmiştir. Bu durum **Temsil Heyetinin İstanbul Hükûmetine karşı kazandığı ilk siyasi zafer olmuştur.**

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE BASIN VE YAYIN HAREKETLERİ

A. Millî Mücadele Yanlısı Yayın Organları

İRADE-İ MİLLİYE	Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Sivas Kongresi sona ererken; Millî Mücadele'nin önemini, yapılacak işleri, mevcut durumu önce kendi milletine duyurmak amacıyla İrade-i Milliye gazetesini çıkarmıştır.
HÂKİMİYET-İ MİLLİYE	İrade-i Milliye'nin devamıdır. TBMM'nin yarı resmî organıdır.
TASVİR-İ EFKÂR	Ruşen Eşref (Ünaydın)'i Sivas'a göndermiş ve Millî Mücadele liderleriyle röportajlar yaparak bu yazı ve fotoğrafları Ekim-Kasım 1919'da yayımlamıştır.
ANADOLU AJANSI	Mustafa Kemal'in öncülüğünde gazeteci Yunus Nadi ve Halide Edip'in çalışmalarıyla 6 Nisan 1920'de kurulmuştur. Bu ajansın kurulmasının sebebi; içten ve dıştan yapılmakta olan kışkırtma ve yalanlara karşı milleti uyanık tutmak ve millî kurtuluşu sağlamaya yönelik karar ve girişimleri halka zamanında bildirmektir.
CERİDE-İ RESMİYE (RESMÎ GAZETE)	İlk sayısı 7 Şubat 1921'de çıkarılmıştır. Haftada bir çıkarılan bu gazete, TBMM Hükûmetinin yaptığı atamaları, genelgeleri ve kanunları yayımlamıştır.
İKDAM	Başyazarı Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur.
ALBAYRAK	Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin yayın organıdır.
HUKUK-U BEŞER	Osman Recep Nevres'in (Hasan Tahsin) başyazarı olduğu gazetedir.
VAKİT	Ahmet Emin Yalman tarafından çıkarılmıştır.
AKŞAM	1918'de İstanbul'da yayımlanmaya başlanmıştır.
MİNBER	1918'de Mustafa Kemal ile Ali Fethi Okyar tarafından İstanbul'da çıkarılmıştır.
İSTİKBAL	Faik Ahmet Barutçu çıkarmıştır.
İLERİ	Atatürk'ün isimsiz yazıları yayımlanmıştır.
AÇIKSÖZ	Kastamonu'da çıkarılmıştır.
SEBİLÜRREŞAD	Mehmet Âkif'in başyazarı olduğu gazetedir.
YENİGÜN	1918'de İstanbul'da yayımlanmaya başlanmıştır.
GÜLERYÜZ	Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen en etkili mizah gazetelerinden (dergilerinden) biridir.

B. Millî Mücadele Karşıtı Yayın Organları

İrşad	**Ferda**	**Selamet**	**Ümit**	**Aydede**
Türkçe İstanbul	**Peyam-ı Sabah**	**Alemdar**	**Tan**	**Zafer**

NOT

Millî Mücadele aleyhinde en sert yazılar ise Ali Kemal'in önderliğinde çıkan **Peyam-ı Sabah** gazetesinde yazılmıştır.

AMASYA GÖRÜŞMELERİ (20 - 22 EKİM 1919)

- Sivas Kongresi'nden sonra Damat Ferit Paşa Hükûmeti indirilip, yerine Millî Mücadele yanlısı Ali Rıza Paşa hükûmeti kurulmuştur.
- Yeni kabinede Millî Mücadele'yi destekleyen üyeler yer almıştır. Kabinenin bu yapısı Temsil Heyetini umutlandırmış, Mustafa Kemal de millî teşkilata saygılı olması şartıyla Ali Rıza Paşa Hükûmetine yardımcı olacağını bildirmiştir.
- Ayrıca, Barış Konferansı'na gönderilecek delegelerin Temsil Heyetinin güveneceği kimselerden oluşmasını istemiştir.
- Temsil Heyeti ile Ali Rıza Paşa Hükûmeti arasında yazışmalar, bir süre devam etmiş ve sonunda Temsil Heyeti ile yakın ilişkiyi gerekli gören Ali Rıza Paşa Hükûmeti, Anadolu'ya bir temsilci göndermeye karar vermiştir. Bu göreve Bahriye Nazırı Salih Paşa getirilmiş ve görüşme yerinin de Amasya olması kararlaştırılmıştır.
- Mustafa Kemal, Salih Paşa ve Padişah Yaveri Naci Bey arasında yapılan görüşmelerde; ucu açık ve imzalı, ikisi gizli ve imzasız beş protokol tespit edilmiştir.

Amasya Görüşmeleri'nde Alınan Kararlar

- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İstanbul Hükûmetince resmî olarak tanınacak.
- İleride yapılacak barış görüşmelerine gidecek olan heyeti Temsil Heyeti belirleyecek.
- Azınlıklara siyasi ve sosyal dengemizi bozucu ayrıcalıklar verilmeyecek.
- Sivas kararları İstanbul Hükûmeti tarafından kabul edilecek, zararlı cemiyetler kapatılacak.
- Kapalı olan Osmanlı Mebusan Meclisi açılacak ve ülke genelinde seçimler yapılacak. Güvenlik sebebi ile Mebusan Meclisi İstanbul dışında açılacak.

/benimhocam

DİKKAT

Amasya Görüşmeleri ile Temsil Heyeti İstanbul Hükûmetince (Ali Rıza Paşa Hükûmeti) ilk defa resmî olarak tanınmıştır. Alınan karar gereği seçimler yapıldı ve Mustafa Kemal **"Erzurum"**dan milletvekili seçilmiştir. Hakkındaki idam kararından dolayı İstanbul'a gidemeyen Mustafa Kemal kendisi bu gelişmeler üzerine 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelmiştir.

Mustafa Kemal'in Ankara'yı Millî Mücadele merkezi yapmasında;

- Ulaşım ve haberleşme imkânının olması
- Batı Cephesi'ne yakın olması
- Mebusan Meclisi çalışmalarını yakından takip etme isteği
- Düzenli bir kolordunun bulunması
- İşgale uğramamış güvenli bir bölge olması
- Halkının Millî Mücadele yanlısı olması

NOT

Mustafa Kemal "... Usul ve kaide şudur ki, genel durumu sevk ve idare sorumluluğunu yerine getirenler, en önemli hedefe ve en yakın tehlikeye, mümkün olduğu kadar yakın bulunur. Yeter ki bu yakınlık genel durumu görmekten uzaklaştırmasın. Cephelere ve İstanbul'a tren ile bağlı ve genel durumu idare açısından Sivas'tan asla farkı olmayan yere gidecektik" sözleri sonrası Heyet-i Temsiliye Ankara'ya taşınmıştır.

Mustafa Kemal İstanbul'a gidecek olan heyetten ise

- Kendisini meclis başkanı seçmelerini,
- Müdafaa-i Hukuk adıyla bir grup kurmalarını istemiştir. Ancak giden milletvekilleri Müdafaa-i Hukuk Grubu Yerine **Felah-ı Vatan (Vatanın Kurtuluşu) Grubu**'nu kurmuşlardır.

NOT

Son Osmanlı Mebusan Meclisinin ilk başkanı Reşat Hikmet Bey, son başkanı ise **"Celaleddin Arif Bey"** olmuştur.

MİSAKIMİLLÎ (MİLLÎ YEMİN) (MİLLÎ ANT) (12 OCAK 1920)

- Mustafa Kemal, Mebusan Meclisi milletvekilleri ile birlikte hazırlamıştır.
- Misakımillî Mebusan Meclisinde kabul edilen son kanun olmuştur.

Misakımillî (Millî Yemin) Kararları

- Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzaladığı (30 Ekim 1918) tarihte düşman işgaline uğramamış yerler bir bütündür, bölünemez.
- Türk ve İslam çoğunluğunun bulunduğu bölge bölünmez ve ayrılmaz bir bütün sayılacaktır.
- İstanbul ve Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü tehlikeden korunmalıdır. Bu esas kabul edildikten sonra ticaret gemilerinin Çanakkale ve İstanbul boğazlarından geçişi, ilgili devletlerin birlikte verecekleri karara bağlıdır.
- Halkın oyu ile ana vatana katılan üç sancak; Kars, Ardahan ve Batum'da (Elviye-i Selase) gerekirse yine halk oylamasına başvurulabilir.
- Batı Trakya'nın durumu halkın serbestçe vereceği oya göre belirlenmelidir.
- Azınlık hakları komşu ülkelerdeki Müslüman halkın da aynı haklardan yararlanması şartıyla kabul edilecektir.
- Araplar, kendi geleceklerine halk oylamasıyla karar verecektir.
- Millî ve ekonomik gelişmemizi engelleyen siyasi, adli ve mali sınırlamalar (kapitülasyonlar) kaldırılmalıdır.
- Osmanlı Devleti'nden kalan dış borçlar eşit bir şekilde paylaştırıldığı taktirde ödenecektir.

NOT

Misakımillî'de ulus egemenliğine yönelik herhangi bir karar bulunmamaktadır.

DİKKAT

Misakımillî'de yer alan konular ileride Lozan Antlaşması'nın temel konularını oluşturmuştur.

NOT

İstanbul bu kararlardan sonra İtilaf Devletleri tarafından **16 Mart 1920**'de işgal edilmiştir.

NOT

Bu sabah, Şehzadebaşı'ndaki Mızıka Karakolunu İngilizler basıp oradaki askerlerle çarpışarak, sonuçta şimdi İstanbul'u işgal altına alıyorlar. Bilginize sunulur.

Manastırlı Hamdi (16 Mart 1920)

İstanbul'un işgalini Mustafa Kemal'e haber veren **Manastırlı Hamdi Bey**'dir. Daha sonra Mustafa Kemal, Manastırlı Hamdi'ye Soyadı Kanunu çıktıktan sonra **Martonaltı** soyadını vermiştir.

Mustafa Kemal'in İstanbul'un işgaline karşı aldığı önlemler:

- İstanbul Hükûmeti ile tüm haberleşme kesildi.
- Geyve ve Ulukışla demir yolları tahrip edildi.
- Vergi toplamak için Anadolu'ya gönderilen memurlar İstanbul'a geri gönderildi.
- İtilaf Devletlerinin Osmanlı subaylarını tutuklaması üzerine Anadolu'daki İtilaf Devletleri subayları tutuklandı.

NOT

Mustafa Kemal İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal ettiklerinde yayımladıkları genelgeye karşılık kendisi de bir genelge (duyuru) yayımlayarak: **"Artık mücadelem padişahı bu hakaretten kurtarmaya yöneliktir."** demiştir.

I.TBMM DÖNEMİ VE GELİŞMELERİ (1920-1923)

Açıldığında Düşünülen İsimler

Kurultay	Millet Meclisi	Mustafa Kemal yeni açılacak bu meclis için **Meclis-i Müessesian** (Kurucu Meclis) ismini önermiştir.
Meclis-i Kebir	Meclis-i Müessesian	

Genel Özellikleri

Kurucu	Yeni bir devlet ve ordu kurması, anayasa oluşturması
Demokratik	Üyelerini seçimle belirlemesi her türlü fikrin tartışılması ve kolay muhalefet yapılması
İhtilalci	İstanbul Hükûmeti ve İtilaf Devletlerine başkaldırması
Savaşçı	Tüm savaşları bu meclisin yapması
Güçler Birliği İlkesi	Yasam, Yürütme ve Yargı'nın tek elde toplanması
Olağanüstü	Tüm yetkileri kendinde toplaması
Ulusçu	Üyelerinin Türk milletinden oluşması
Meclis Hükûmeti Sistemi'ni Uygulayan	Meclisin içinden seçilen bir kişi meclis başkanı olur. Bu kişi ayrıca kurulacak hükûmetin de başkanıdır. Bakanlar ise meclis içinden tek tek oylama ile seçilir. Bu sistemin devletin ilk yıllarında uygulanmasının nedeni; hızlı kararlar alabilmektir.
İnkılapçı	Osmanlı Devleti'ne son vermesi ve yeni bir devlet kurması

NOT

TBMM'nin açılış konuşmasını en yaşlı üye sıfatıyla Sinop Mebusu **Şerif Bey** yapmıştır.

NOT

5 Aralık 1920'de TBMM ile İstanbul Hükümeti temsilcileri Bilecik'te biraraya gelmiştir. Yapılan **Bilecik Görüşmesi**'yle TBMM İstanbul Hükümeti tarafından **resmen** tanınmıştır.

24 Nisan Önergesi (1 Numaralı Kararlar)

- Hükûmet kurmak zorunludur.
- Geçici olarak bir hükûmet başkanı tanımak ya da bir padişah vekili ortaya çıkarmak uygun değildir.
- Mecliste toplanmış olan millî iradeyi, vatanın geleceğine el koymuş olarak tanımak temel ilkedir.
- Büyük Millet Meclisinin üstünde bir güç yoktur.
- Büyük Millet Meclisi, yasama ve yürütme yetkilerini kendinde toplamıştır.
- Mecliste seçilecek ve vekil olarak görevlendirilecek bir kurul hükûmet işlerine bakar. Meclis başkanı bu kurulun da başkanıdır.
- Padişah ve halife, baskı ve zordan kurtulduğu zaman meclisin düzenleyeceği yasal ilkeler içinde durumunu alır.

TBMM'nin İçinde Yer Alan Gruplar

Müdafaa-i Hukuk	**Yeşil Ordu**	**Reform** (Islahat)
Tesanüt	**Halk Zümresi**	**İstiklal**

İlk Hükûmet (İcra Vekilleri Heyeti)

Meclis Başkanı	Mustafa Kemal
Maarif Bakanı (MEB)	Dr. Rıza Nur
Sağlık (Sıhhiye) Bakanı	Adnan Adıvar
Millî Savunma Bakanı	Fevzi Çakmak
Dışişleri (Hariciye) Bakanı	Bekir Sami Bey
Genelkurmay Bakanı (Başkanı)	İsmet İnönü

NOT

İlk kurulan bakanlık **"Sıhhiye Bakanlığı"** olurken, 1920 - 23 arası en çok bütçe **"Millî Savunma Bakanlığı"**'na ayrılmıştır.

/benimhocam

I.TBMM'nin Çıkardığı Önemli Kanunlar

Ağnam Vergisinin Artırılması	Çıkarılan ilk kanundur.
Düzenli Ordu Yasası	Ordu kurulmuştur.
Teşkilat-ı Esasiye Kanunu	1921 Anayasası ilan edilmiştir.
İstiklal Marşı'nın Kabulü	Millî Marş kabul edilmiştir.
Firariler Kanunu	Düzenli orduya katılım artırılmak istenmiştir.
İstiklal Mahkemelerinin Kurulması	TBMM'nin otoritesi artırılmak istenmiştir.
Başkomutanlık Kanunu	Mustafa Kemal Başkomutan olmuştur.
Hıyanet-i Vataniye Kanunu	TBMM'ye isyan edenler için çıkarılmıştır.
Nisab-ı Müzakere Kanunu	Meclisin çalışma prensipleri belirlenmiştir.
Men-i İsrafat Kanunu	İsraf önlenmek istenmiştir.
Men-i Müskirat Kanunu	İçki satımı yasaklanmıştır.

SEVR BARIŞ ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920)

- 18-26 Nisan 1920 tarihlerinde İtalya'nın San Remo kentinde yapılan konferansta antlaşmanın maddeleri belirlenmiştir.
- Konferansa giden Tevfik Paşa 433 maddeden oluşan Sevr Antlaşması'nı başlarda kabul etmemiştir.
- Bunun üzerine Yunanlar İngiltere'nin emriyle Sevr'in kabul edilmesi için **"Milne Hattı"**nı geçerek **Bursa** ve **Uşak**'ı işgal etmiştir.
- Bu gelişmeler üzerine **Saltanat Şûrası** toplanarak antlaşmaya onay vermiştir.
- Toplanan şûra üyelerinden sadece **Topçu Feriki** (Korgeneral) **Rıza Paşa** antlaşma şartlarını ağır bularak imzalamamıştır.
- Antlaşmayı onaylamak için **Reşat Halis, Bağdatlı Hadi Paşa** ve **Rıza Tevfik** beyler Fransa'nın yakınlarındaki Sevres kasabasına giderek antlaşmayı imzalamışlardır.

/benimhocam

Sevr Barış Antlaşması'nın Maddeleri

- İzmir ve çevresi ile Doğu Trakya, Yunanlara bırakılacak.
- Antalya, Konya ve On İki Ada'ya kadar İtalyanlara bırakılacak.
- Anadolu'nun güneyi, Suriye ve Zonguldak Fransa'ya bırakılacak.
- Musul (Irak) ve Filistin İngiltere'ye bırakılacak.
- Doğu Anadolu'da (Vilayet-i Sitte) Ermenistan Devleti kurulacak.
- Trabzon ve çevresinde Pontus Rum Devleti kurulacak.
- İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti kalmaya devam edecek ancak azınlık hakları korunamazsa Osmanlıdan alınacak.
- Osmanlı Devleti, kapitülasyon vermeye devam edecek.
- Osmanlı Devleti'nin ordusunun sayısı 50.700'ü geçmeyecek. Ordusunda ağır silah ve savaş gemisi bulunduramayacak. Deniz gücü 13 gemiyi geçmeyecek.
- Osmanlı Devleti savaş tazminatı ödeyecek.
- Kürtler isterse Kürdistan devleti kurulacak.
- Boğazlar bir komisyon tarafından yönetilecek, komisyonun ayrı bir bayrağı ve bütçesi olacak ve komisyonda Türk üye olmayacak.

NOT

Sevr Barış Antlaşması'nın taslağı İtalya'da hazırlanmış, imzalanması ise Fransa'da olmuştur. Osmanlı Devleti'nin imzaladığı son antlaşma Sevr'dir. Sevr Barış Antlaşması hukuken geçersizdir. Nedeni ise antlaşmanın Osmanlı **Mebusan Meclisinin onayından geçmemesidir.** Ayrıca Millî Mücadele başarıya ulaştığı için de uygulanamamıştır. İleride Sevr'in yerine Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır.

DİKKAT

Mustafa Kemal 10 Ağustos 1920'de imzalanan bu antlaşma için **"Türk milleti için uğursuz bir idam kararnamesi"** demiştir. Ayrıca Mustafa Kemal, 17.01.1921'de United Telegraph muhabirine verdiği demeçte, "... Siyasi, adli, iktisadi ve mali bağımsızlığımızı imhaya ve sonuç olarak yaşama hakkımızı inkâr ve ortadan kaldırmaya yönelik olan Sevr Antlaşması bizce mevcut değildir." demiştir.

I. TBMM DÖNEMİ VE AYAKLANMALAR

İstanbul Hükûmeti tarafından doğrudan çıkarılan ayaklanmalar

- **Ahmet Anzavur** (Kuvayı Muhammediye)
- **Kuvayi İnzibatiye** (Hilafet ordusu)

Amaçları:
- TBMM'yi yok etmek
- Kuvayımilliyecilerin Boğazlara yaklaşması ve bu durumun İngilizleri tedirgin etmesi
- **Dürrizade Abdullah Efendi**'nin Millî Mücadele karşıtı fetva vermesi

İstanbul Hükûmeti ile İtilaf Devletlerinin ortaklaşa çıkardıkları ayaklanmalar

Bolu	**Düzce**	**Hendek**
Bozkır	**Koçgiri**	**Delibaş Mehmet**
Yozgat	**Şeyh Eşref**	**Adapazarı**
Ali Batı	**Çopur Musa**	**Millî Aşireti**
Cemil Çeto	**Postacı Nazım**	**Zile**

Amaçları:
- TBMM'yi yok etmek
- Halkın dinî duygularının istismar edilmesi
- Anadolu'daki bazı ailelerin bölgelerindeki otoriteyi kaybetmek istememeleri

Eskiden Kuvayımilliyeci olup da sonradan ayaklananlar

- **Çerkez Ethem** (I. İnönü Savaşı) sırasında isyan etmiştir.
- **Demirci Mehmet Efe**

Amaçları:
- TBMM'yi yok etmek
- Düzenli orduya katılmamak

Azınlıkların çıkardıkları ayaklanmalar

- **Rum İsyanı** (En uzun süren isyandır.) (1920 - 1923)
- **Ermeni İsyanı** (Doğu Anadolu'da devlet kurmayı amaçlamıştır.)

Amaçları:
- TBMM'yi yok etmek
- Anadolu içinde devlet kurmak

Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler

- Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi yayımlanmıştır.
- Anadolu Ajansı kurulmuştur.
- Asker kaçaklarının önlenmesi amacıyla Firariler Kanunu çıkarılmıştır.
- İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.
- Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarılmıştır.
- İstanbul Hükûmeti ile tüm haberleşmeler kesilmiş ve hükümleri geçersiz sayılmıştır.
- **Mehmet Rıfat Börekçi** Millî Mücadele'yi destekleyen bir fetva yayımlamıştır.
- Halkı bilinçlendirmek amacıyla **İrşad Heyetleri** kurulmuştur.

İstiklal Mahkemelerinin Özellikleri

- Düzenli ordunun kurulması ve devamının sağlanması için 11 Eylül 1920'de kurulmuştur.
- Meclis içinden seçilen üç kişi tarafından oluşturalan seyyar mahkemelerdir.
- Vatana ihanet, casusluk, bozgunculuk, soygun ve asker ailelerine saldırı gibi suçlara bakmıştır.
- Duruşmalar halkın önünde yapılmış ve alınan kararlar halka duyurulmuştur.
- İdam yetkisine de sahip olan bu mahkemelerde vicdanı kanaate dayanarak kararlar alınmış ve alınan bu kararların temyiz hakkı bulunmamıştır.
- Mahkemelerin yaptığı çalışmalar sayesinde ordudaki asker kaçaklarının sayıları azalıp düzenli ordunun kurulumu hızlanmış ve ülkede görülen diğer suçlarda da önemli azalmalar görülmüştür.
- 1920 - 1924 yılları arasında 14, İstiklal Mahkemesi görev yapmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde de rejimin ve inkılapların tehlikeye düştüğü yıllarda (1925 - 1927) yeniden faaliyete geçirilmiştir.
- İstiklal Mahkemelerinin son kez görev yaptığı dava **İzmir Suikasti** davasıdır.

Ayaklamanların Sonuçları

- TBMM'nin isyanları bastırmasıyla gücü ve otoritesi artmıştır.
- TBMM'nin Anadolu'ya egemen olmasını sağlamıştır.
- Yunanların Anadolu'nun içlerine kadar sokulmasını kolaylaştırmıştır.
- Kurtuluş Savaşı'nın sonuca ulaşmasını geciktirmiştir.
- TBMM, işgal güçlerine karşı kullanacağı insan ve malzemenin önemli bir bölümünü ayaklanmalara karşı kullanmak zorunda kalmıştır.
- Kardeş katline ve mücadelesine yol açmıştır.
- Düzenli ordunun kurulma sürecini hızlandırmıştır.

MİLLÎ MÜCADELE MUHAREBELER DÖNEMİ

CEPHELER

A. Doğu Cephesi

- Ermeniler ile savaşılmıştır.
- **Bu cephede TBMM'ye bağlı düzenli bir ordu olan 15. Kolordu savaşmıştır.** (Bu ordu Osmanlı Devleti'nden kalma düzenli bir ordudur.)

NOT

Bu cephede Kâzım Karabekir'in başarılarından dolayı kendisine **"Şark Fatihi"** ünvanı verilmiştir.

Gümrü Antlaşması

- Sarıkamış, Kars, Kağızman ve Iğdır Türk Hükûmeti'ne bırakılacak.
- Çıldır Gölü ve Aras Nehri sınır kabul edilecek.
- Ermeniler, Sevr'deki isteklerinden vazgeçecek ve Misakımillî'yi tanıyacak.
- 1915 Tehcir Kanunu ile göç ettirilen Ermenilerden suça karışmamış olanlar Anadolu'ya geri gelebilecek.

Gümrü Barış Antlaşması'nın Önemi

- Doğu Cephesi'ndeki birlikleri bir kısmı batı cephesine kaydırılmıştır.
- TBMM'nin uluslararası alanda imzaladığı ilk antlaşmadır.
- İlk defa bir antlaşma metninde **"Türkiye"** ifadesi kullanılmıştır.

NOT

Türkiye'yi resmî anlamda tanıyan ilk devlet **Ermenistan**'dır.

Doğu sınırını şekillendiren antlaşmalar ise şunlardır:

• Gümrü Antlaşması	• Moskova Antlaşması	• Kars Antlaşması

NOT

"Ermeni heyeti ile Gümrü Antlaşması'nı görüşmeye başladık. 27 Kasımda Ermenilere Sevr Antlaşması'ndaki imzalarını geri aldırdık. Bu günü bu uğursuz antlaşmanın yırtıldığı gün olarak kutladık. Bu olayı Ankara'ya müjdeledim. 2-3 Aralık gecesi Gümrü Antlaşması'nı imzaladık. Antlaşma şartı olarak **Ankara'nın istediği gibi 2 bin tüfek, 3 batarya, 12 dağ topu, 40 makineli tüfeği Ermenilerden aldım. Doğu Cephesi'nin ilk armağanı olarak Batı Cephesi'ne ulaştırılmak üzere yola çıkardım."**

15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir

B. Güney Cephesi

- Düzenli ordu yoktur. Sadece Kuvayımilliye savaşmıştır.
- Bu cephede birliği sağlamak amacıyla **"Pozantı Kongresi"** düzenlenmiştir.
- Fransızlara ve Ermenilere karşı savaşılmıştır. Bu cephede;

Adana	Tufan Bey (Yüzbaşı Osman), Karaisalı Müftü Hoca, Mehmet Efendi
Maraş	Sütçü İmam, Rıdvan Hoca, Senem Ayşe, Arslan Bey, Çakmakçı Sait, Kılıç Ali
Antep	Şehit Kâmil, Şahin Bey (Mehmet Sait), Kılıç Ali, Karayılan (Molla Mehmet)
Urfa	Yüzbaşı Ali Saip Bey, Millî Aşireti, On İkiler Grubu
Osmaniye	Tayyar Rahmiye

NOT

Urfa savunmasında etkili olan ve **"12'ler"** olarak adlandırılan, Urfa'nın önde gelen 12 vatanseverinden oluşan bu hareketinin lideri Hacı Mustafa Hacıkâmiloğlu'dur.

Başarılarından Dolayı Ünvan Verilen Şehirler

1921	1973	1984
Antep	Maraş	Urfa
Gazi	**Kahraman**	**Şanlı**

İstiklal Madalyası Alan Yöre ve Şehirler

1) İnebolu (Kastamonu) (İlk madalya)	2) Maraş
3) Antep	4) Urfa

Millî Mücadele'de Kahraman Kadınlarımız

Kara Fatma	Senem Ayşe	Gördesli Makbule
Kılavuz Hatice	Halim Çavuş	Onbaşı Halide
Tayyar Rahmiye	Nakiye Hanım	Şerife Bacı
Tarsuslu Kara Fatma	Binbaşı Ayşe	Yirik Fatma

NOT

- Adana'da 10 Temmuz 1920'de Fransızların Adana şehir merkezine her taraftan ateş altına alması üzerine binlerce Adanalının Toroslara doğru çekilmesine (Pozantı, Karaisalı) **"Kaç Kaç Olayı"** denilmiştir.
- 31 Ekim 1919'da Maraş'ta Uzun Oluk Hamamı'ndan çıkan kadınlara Fransız ve Ermeniler'in kötü muamelede bulunmasından dolayı kadınları kurtarmak isteyen Çakmakçı Sait, Fransız askerleri tarafından şehit edilmiştir. Bunun üzerine **"Sütçü İmam"** bu askerlerden birini öldürüp diğerini yaralamıştır.
- 28 Kasım 1919'da Maraş'ta Cuma sabahı kalede Türk bayrağını göremeyen Avukat Mehmet Ali Kısakürek **"Âlemi İslam'a Hitap"** beyannâmesini kaleme alıp Maraş Ulu Camii'ye gelen cemaate ve Cami İmamı Rıdvan Hoca'ya vermiştir. Rıdvan Hoca da **"Müslümanlar, bir beldede Cuma namazı kılmak için o beldenin hür olması gerekir. Eğer beldede hürriyet yoksa, orada İslam sancağı dalgalanmıyorsa, namaz kılmak caiz değildir."** demiştir. Bunun üzerine toplanan halk kaledeki Fransız bayrağını indirip yerine Türk bayrağını tekrar göndere çekmiştir. Tarihte bu olaya **"Bayrak Olayı"** adı verilmiştir.

- Bu cephe Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Fransa ile imzalanan 1921 Ankara Antlaşması ile kapanmıştır.

/benimhocam

C. Batı Cephesi

Kuvayımilliye'nin Kaldırılma Nedenleri

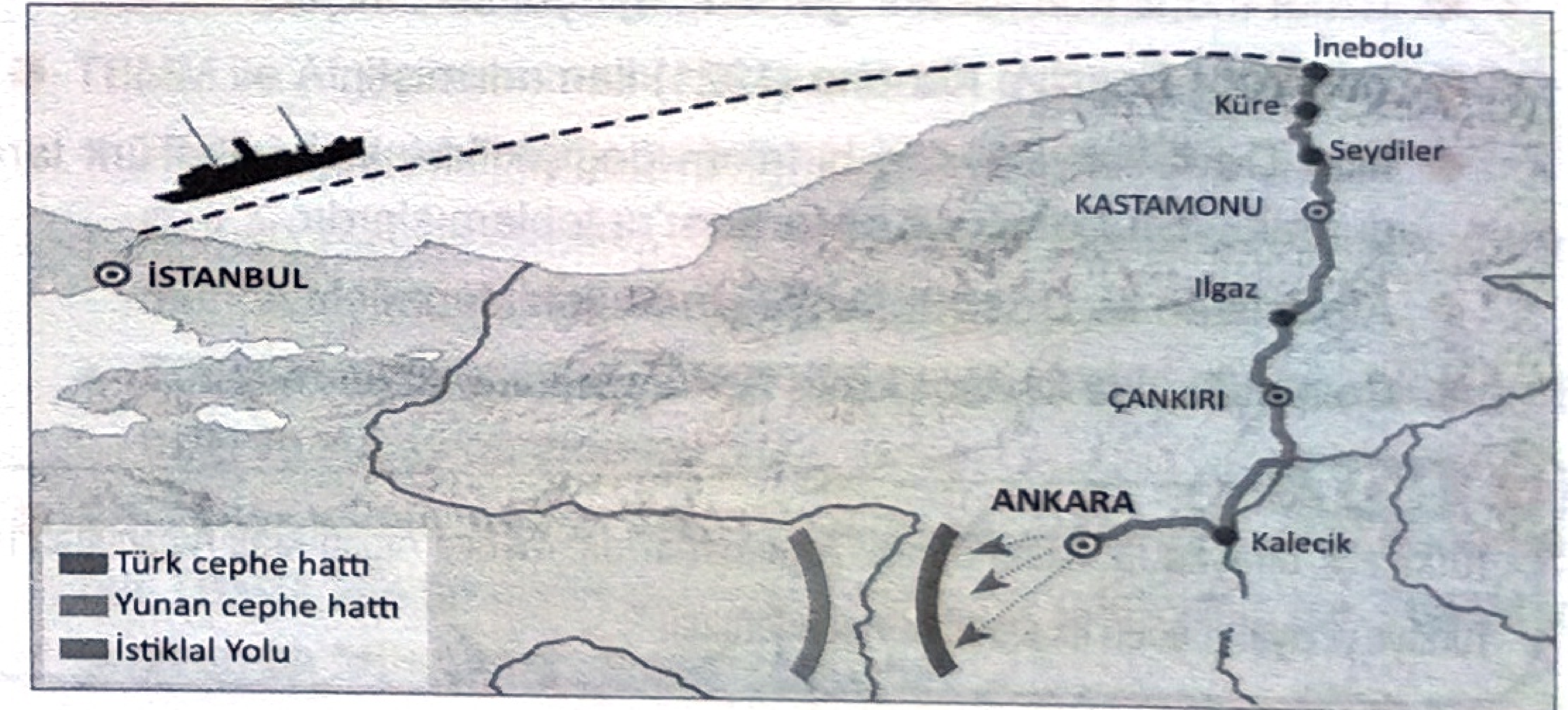
- Düzensiz ve disiplinsiz olması ve ihtiyaçlarını halktan karşılaması
- Halkı kendi usullerince yargılaması
- Yunanları yurttan atacak gücünün olmaması
- Gediz Taarruzu'nda başarısız olması

Düzenli Orduya Geçiş Aşamaları

- 16 Mayıs 1920'de Kuvayımillîye giderlerinin Millî Savunma Bakanlığı tarafından karşılamasına karar verilmiştir.
- 1 Temmuz 1920'de Subay Yetiştirme Merkezleri açılmıştır.
- Seferberlik ilan edilerek askere alma işlemleri başlatılmıştır.
- Batı Cephesi ikiye ayrılmıştır.

İstiklal Yolu

- İstiklal Yolu; Millî Mücadele boyunca Doğu Cephesi'nden Batı Cephesi'ne yapılan askerî sevkiyatın bir kısmı ile İstanbul'dan kaçırılan veya Rusya'dan temin edilen silah ve mühimmatın bir bölümünün geçiş güzergâhıdır. Karadeniz üzerinden İnebolu Limanı'na ulaştırılan askerî malzemeler burada kağnılara konularak Kastamonu'ya sevkedilmiş buradan da cephelere dağıtılmıştır.

1. I. İNÖNÜ SAVAŞI (6 - 10 OCAK 1920) (I. YUNAN TAARRUZU)

I. İnönü Savaşı'nın Nedenleri

- Yunanların, İngilizlerin verdiği desteği kaybetmek istememesi
- Yunanların, Çerkez Ethem İsyanı'ndan faydalanmak istemesi
- Yunanların, Eskişehir ve Ankara'yı alarak Millî Mücadele'yi sonlandırmak istemesi
- Yeni kurulan düzenli ordunun güçlenmesini engellemek
- Sevr Antlaşması Türklere zorla kabul ettirilmek istenmesi

NOT

Savaşın kazanılmasında İsmet İnönü ve İzzettin Paşa'nın katkıları çok fazladır. Ayrıca bu muharebeye Yunanlar **Taarruz-i Keşif** demişlerdir. Bu savaş **"Metris Tepe"** mevkisinde yapılmıştır.

I. İnönü Savaşı'nın Sonuçları

- Düzenli ordunun ilk zaferidir.
- TBMM'ye olan güven artmıştır.
- Askere alımlarda artış yaşanmıştır.
- İsmet İnönü'nün rütbesi **generalliğe** yükseltilmiştir.
- Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1921) ilan edilmiştir.
- İtilaf Devletleri Sevr'de birtakım değişiklikler yaparak Türk tarafına sunmak için **Londra Konferansı**'nı toplamışlardır.
- Afganistan ile **Dostluk Antlaşması** imzalanmıştır.
- Sovyet Rusya ile **Moskova Antlaşması** imzalanmıştır.

NOT

Türkiye'yi tanıyan ilk İslam ülkesi **"Afganistan"**dır. Ayrıca Afgan Kralı Amanullah Han Türkiye'yi ziyaret eden ilk resmî devlet adamıdır.

NOT

İnönü Zaferi üzerine Mustafa Kemal Paşa mecliste şu konuşmayı yapmıştır.

Milletimiz bugün bütün mazisinde olduğundan daha çok ümitlidir. Bunu ifade için arz ediyorum...Merhum Namık Kemal demiştir ki: Vatanın bağrına düşman dayadı hançerini yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini. İşte ben bu kürsüden bu Yüksek Meclisin Başkanı sıfatı ile yüksek heyetinizi teşkil eden bütün üyelerin her biri adına ve millet adına diyorum ki: **Vatanın bağrına düşman dayasın hançerini, bulunur kurtaracak bahtı kara maderini."**

I. İnönü Savaşı'ndan Sonra Yaşanan Gelişmeler

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Ocak 1921)

- Millî Mücadele Dönemi'nde TBMM'nin açılmasıyla yeni bir devlet kurulduğu için bir anayasaya ihtiyaç duyulmuş ve **20 Ocak 1921** tarihinde **Teşkilat-ı Esasiye Kanunu** (1921 Anayasası) kabul edilmiştir.
- 23 maddeden oluşan anayasa, **"Kuvvetler Birliği"** ilkesini ve **"meclis hükûmeti sistemini"** kabul etmiştir. Meclis böylelikle yürütme yetkisini de kendi içinden seçtiği hükûmet aracılığıyla kullanmıştır.
- Savaş zamanı hazırlandığı için çerçeve bir anayasa niteliği taşıyan 1921 Anayasasında, eksik kalan yanların kendisi ile çelişmeyen maddeleri kullanılarak **1876 Anayasası ile** giderilebileceği belirtilmiştir.
- Ulusal egemenlik kavramının ilk kez yazılı olarak belirtildiği 1921 Anayasası'nda egemenlik halka verilmiştir. Laik bir anayasa değildir. Ayrıca en kısa süreli anayasadır. (1924'e kadar)
- Bu anayasada yapılan ilk değişiklik 1923'te ***"Devletin rejimi Cumhuriyet'tir."*** maddesinin eklenmesidir.

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun Bazı Maddeleri

- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
- Yürütme kuvveti ve yasama yetkisi, milletin tek ve gerçek temsilcisi olan Büyük Millet Meclisinde belirir ve toplanır.
- Büyük Millet Meclisinin seçimi iki yılda bir yapılır.
- Büyük Millet Meclisi üyelerinden her biri, yalnız kendini seçen ilin ayrıca vekili olmayıp aynı zamanda bütün milletin vekilidir.
- Din buyruklarının yerine getirilmesi, anlaşma ve barış yapılması, savaş kararı verilmesi TBMM'ye aittir.

İstiklal Marşı'nın Kabulü (12 Mart 1921)

- I.İnönü Muharebesi'nin kazanılmasından sonra bir bağımsızlık marşı yazılmasına karar verilmiştir. Maarif Bakanlığının açtığı yarışmaya **724 şiir** gönderilmiş ancak hiçbirinin istenilen millî duyguları yansıtmadığına karar verilmiştir.
- **Mehmet Âkif Ersoy**, dönemin Millî Eğitim Bakanı'nın araya girip 500 liralık para ödülünü istediği yardım kuruluşuna bağışlayabileceği sözü ile ikna edilmiştir.

Kim talep etti?	Genelkurmay Başkanlığı
Kim düzenledi?	Maarif Bakanlığı
Güftesi kime ait?	M.Âkif Ersoy
İlk bestecisi kim?	A.Rıfat Çağatay
Son bestecisi kim?	Osman Zeki Üngör

Kime ithaf edildi?	Kahraman Ordumuza
İlk defa hangi anayasada yer aldı?	1982 Anayasası
Yarışmaya katılan komutan kim?	Kazım Karabekir
TBMM'de kim okudu?	Hamdullah Suphi Tanrıöver
İlk nerede yayımlandı?	Hâkimiyet-i Millîye

/benimhocam

Londra Konferansı (21 Şubat - 12 Mart 1921)

Toplanma Nedenleri

- Sevr Antlaşması'nı Türk tarafına kabul ettirmek ve Yunan ordusuna zaman kazandırmak amacıyla toplanmıştır.
- Konferansa TBMM'yi **İtalya** davet etmiştir. Konferansta TBMM adına **Bekir Sami Bey** ve Osmanlı Devleti adına ise **Tevfik Paşa** katılmıştır. Konferans sırasında Tevfik Paşa söz sırası kendisine geldiğinde **"Bu milletin hakiki temsilcisi TBMM başdelegesidir."** diyerek İtilaf Devletlerinin Türkler arasında ikilik çıkarma planını bozmuştur.

TBMM'nin Konferansa Katılma Nedenleri

- Misakımillî'yi tüm dünyaya duyurmak ve resmî olarak tanınmak
- **"Türkler barıştan kaçıyor."** propagandasının önüne geçmek

NOT

Konferans sonunda TBMM'den habersiz İngiltere ve Fransa ile ikili antlaşmalar yapan Bekir Sami Bey görevinden alınmış ve yerine **Yusuf Kemal Tengirşenk** getirilmiştir.

TÜRK-AFGAN DOSTLUK ANTLAŞMASI (1 MART 1921)

- TBMM ile Afganistan arasında imzalanan Dostluk Antlaşması'nda;
  - Her iki devlet birbirinin bağımsızlığını tanıyacaktır.
  - Emperyalist devletlerin, her iki taraftan birine saldırması durumunda birlikte mücadele edilecektir.
  - Türkiye, Afganistan'a kültürel yönden yardımda bulunacak, öğretmen ve subay gönderecektir.
- Bu antlaşmadan sonra Afgan Hükûmeti Ankara'ya elçi göndererek TBMM Hükûmetinin yanında olduğunu göstermiş ve **TBMM'yi tanıyan ilk Müslüman devlet** olmuştur.

Moskova Antlaşması (16 Mart 1921)

- TBMM ile Sovyet Rusya arasında imzalanmıştır.

Antlaşmanın Maddeleri

- **İki taraftan birinin tanımadığı uluslararası bir antlaşmayı diğeri de tanımayacaktır.**
  - İki taraf böylece dış politikada ortak hareket etmeyi kabul etmiştir. Sovyet Rusya Sevr Antlaşması'nı tanımadığını kabul etmiştir.
- **Sovyet Rusya Misakımillî'yi tanıyacaktır.**
  - Yeni Türk Devletini tanıyan ilk büyük Avrupalı devlet, Sovyet Rusya olmuştur.
- **Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusya arasında imzalanan antlaşmalar geçersiz sayılacaktır.**
  - Eski rejimler ve onların imzaladıkları antlaşmalar yok sayılmıştır.
- **Sovyet Rusya kapitülasyonların kaldırılacağını kabul edecektir.**
  - Kapitülasyon hakkından vazgeçen ilk devlet Sovyet Rusya olmuştur.
- **Sovyetler** "Batum'un Gürcistan'a verilmesi" **koşulu ile Gürcistan ve Ermenistan ile yapılacak antlaşmaları tanıyacaktır.**
  - Misakımillî'den verilen ilk taviz olmuştur.
- **Boğazlar konusu Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin temsilcilerinin katıldığı bir konferansta ele alınacaktır.**
  - Sovyet Rusya Boğazların yönetiminin Türkiye'de kalmasını çıkarlarına uygun bulmuş, Boğazların ticaret gemilerine açık olmasını sağlamaya çalışmıştır.

DİKKAT

- Bu antlaşmayla TBMM ilk defa büyük bir Avrupa devleti tarafından resmen tanınmıştır.

2. II.İNÖNÜ SAVAŞI (23 MART - 1 NİSAN 1921) (II.YUNAN TAARRUZU)

II.İnönü Savaşı'nın Nedenleri

- Yunanların, İngiliz desteğini kaybetmemek istemesi
- Londra Konferansı'nın başarısız olması
- Yunanların, I.İnönü Savaşı'nın öcünü almak istemesi
- Yunanların, Eskişehir ve Ankara'yı alarak TBMM'ye son vermek istemesi

NOT

II.İnönü Savaşı devam ederken Koçgiri ve Pontus isyanları çıkmıştır.

NOT

Savaş sonunda Mustafa Kemal, İsmet İnönü'ye gönderdiği telgrafta: **"Siz orada sadece düşmanı değil bu devletin makûs talihini de yendiniz.** Ayrıca **"İnkılap tarihinin bir sayfası II.İnönü Zaferi ile yazılmıştır."** demiştir.

II.İnönü Savaşı'nın Savaşın Sonuçları

- Fransa, TBMM'ye ateşkes teklif etmiştir.
- İngiltere, Malta'da bulunan 40 Türk'ü serbest bırakmıştır.
- Fransa, Zonguldak'tan çekilmiştir.
- İtalya, Anadolu'dan çekilmeye başlamıştır.
- Gediz Taarruzu sonrası Batı ve Güney olarak ikiye ayrılan Batı Cephesi tekrar birleştirilmiştir.

NOT

Türk ordusu geriye çekilen Yunan ordusunu tamamen dağıtabilmek için 15 Nisan'a kadar **Aslıhanlar** ve **Dumlupınar** üzerinden taarruza geçmiş ancak henüz saldırı gücüne ulaşamadığı için bir sonuç alamamıştır.

3. ESKİŞEHİR-KÜTAHYA MUHAREBELERİ (1 - 24 TEMMUZ 1921) (III.YUNAN TAARRUZU)

Eskişehir-Kütahya Muharebeleri'nin Nedenleri

- Yunanların, İngilizlerin desteğini kaybetmek istememeleri
- Yunanların, I. ve II.İnönü Savaşı'nın öcünü almak istemesi
- Yunanların Ankara'yı alarak TBMM'ye son vermek istemesi

Eskişehir-Kütahya Muharebeleri'nin Sonuçları

- Eskişehir, Kütahya, Bilecik ve Afyon kaybedilmiştir.
- Ordu, Mustafa Kemal'in emri ile Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilmiştir. (Ordunun daha fazla zaiyat vermemesi için)
- Meclisin Ankara'dan Kayseri'ye taşınması gündeme gelmiştir.
- Üç aylığına Başkomutanlık Kanunu çıkarılmıştır. Böylece Mustafa Kemal **askerlik mesleğine geri dönmüştür.**
- Başkomutan Mustafa Kemal ordunun ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla **"Tekâlif-i Milliye Emirleri"**'ni çıkarmıştır.
- Fransa, ateşkes teklifini geri çekmiştir.
- İtalya, Anadolu'yu boşaltma kararından vazgeçmiştir.

NOT

Mustafa Kemal "Orduyu Eskişehir'in kuzey ve güneyinde topladıktan sonra düşman ordusu ile araya büyük bir mesafe koymak lâzımdır ki, ordunun düzenlenmesi ve kuvvetlendirilmesi mümkün olabilsin. Bunun için Sakarya'nın doğusuna kadar çekilmek caizdir. Düşman Türk ordusunu hiç durmadan takip ederse hareket üslerinden uzaklaşacak, yeniden menzil hatları kurmak zorunda kalacak; herhâlde düşünmediği zorluklarla karşılaşacak; buna karşılık bizim ordumuz toplu bulunacak ve daha elverişli şartlara malik olacaktır..." demiştir.

DİKKAT

Savaş sırasında TBMM Başkanı olarak görev yapan Mustafa Kemal, Ankara'da öğretmenler ile bir araya gelerek **"I. Maarif Kongresi"**'ni düzenlemiştir.

Tekâlif-i Milliye (Millî Yükümlülükler) Emirleri (7-8 Ağustos 1921)

Tekâlif-i Milliye (Millî Yükümlülükler) Emirlerinden bazıları şunlardır:

- Her il ve ilçede Tekâlif-i Milliye Komisyonları kurulacaktır.
- Oluşturulacak komisyonlar halkın ve tüccarın elinde bulunan, askerin ihtiyaçlarına yarayacak malların yüzde kırkına, bedeli sonradan ödenmek üzere el koyacaktır.
- Taşıt sahipleri, ayda bir defa olmak üzere, 100 kilometrelik mesafeye ücretsiz askerî malzeme taşıyacaktır.
- Her çeşit araba ve hayvanın yüzde yirmisine el konulacaktır.
- Gerekli görülen bütün sahipsiz mallara el konulacaktır.
- Halk, elindeki silah ve cephaneyi üç gün içinde komisyonlara verecektir.
- Her aile birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık verecektir.
- Demirci, marangoz, dökümcü, saraç ve araba yapan esnaf ordu emrine alınacak ve askerî malzeme üretiminde çalışacaktır.

NOT

Tekâlif-i Milliye emirlerinden gelen yardımların bir kısmı Sakarya Meydan Muharebesi'nde diğer kısmı ise Büyük Taarruz Savaşı'nda kullanılacaktır.

4. (23 AĞUSTOS - 13 EYLÜL 1921) (IV. YUNAN TAARRUZU) SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ (SUBAYLAR SAVAŞI) (MELHAME-İ KÜBRA) (BÜYÜK KIYIM)

Savaş, Polatlı ve Haymana civarında yapılmıştır. Topyekûn savaşa örnektir. Savaşın mevkileri **"Duatepe, Çal Dağı, Alagöz Köyü** ve **Mangal Dağı"**'dır. Bu savaş ile Türklerin 1683 II.Viyana'dan beri geri çekilişi sona ermiştir.

NOT

Son savunma savaşı olan Sakarya Meydan Muharebesi'nde Mustafa Kemal **"Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh tüm vatandır. Vatanın her karışı vatandaş kanıyla sulanmadıkça bu vatan terk olunamaz. Onun için küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik ilk durabildiği noktada, tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder. Yanındakinin çekildiğini gören birlikler, ona tabi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya mecburdur."** demiştir.

Sakarya Meydan Muharebesi'nin Sonuçları

- Bu savaşta **350 subay**, **2900 erimiz** şehit olmuş, **800 subay** ve **13.000 erimiz** de yaralanmıştır.
- 1683 **II.Viyana Kuşatması'ndan** sonra başlayan Türklerin geri çekilişi sona ermiştir.
- Mustafa Kemal'e gazilik ünvanı ile mareşallik rütbesi verilmiştir.
- İngiltere ile **Esir Mübadelesi Antlaşması** imzalanmıştır.
- İngiltere, TBMM'ye ve Yunanistan'a ateşkes teklifinde bulunmuştur.
- Ukrayna ile **Dostluk Antlaşması** imzalanmıştır.
- Fransa ile **Ankara Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre;
- İtalya, Anadolu'dan tamamen çekilmiştir. (İlk çekilen İtilaf devletidir.)

NOT

İtalya ve Fransa'nın bırakmış olduğu silahlar Büyük Taarruz'da kullanılmıştır.

- Sovyet Rusya'ya bağlı Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan ile 13 Ekim 1921'de **Kars Antlaşması** imzalanmıştır.

Kars Antlaşması (13 Ekim 1921)

- Bu antlaşmayı TBMM adına Kâzım Karabekir imzalamıştır. **Antlaşmanın maddeleri ise şunlardır;**
  - **Ardahan**'ın tamamı Türkiye'ye verilecek.
  - Misakımillî sınırları içinde yer alan **Batum** Gürcistan'da kalacak.
  - Taraflar birbirlerine zorla kabul ettirilmek istenen antlaşmaları benimsemeyecek.
  - Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan, Türkiye'nin tanımadığı bir barış antlaşmayı tanımayacak.

NOT

Kars Antlaşması'yla Türkiye'nin doğu sınırı kesinleşmiştir.

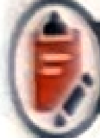
Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921)

- Bu antlaşmayı TBMM adına Yusuf Kemal bey, Fransa adına ise Franklin Boullion imzalamıştır. **Antlaşmanın maddeleri ise şunlardır:**
  - Fransa, Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'da işgal ettiği yerlerden çekilmeyi kabul etmiştir.
  - **Hatay,** Fransa yönetimindeki **Suriye**'ye bırakılmıştır. Böylece Misakımillî'den **ikinci kez taviz** verilmiştir.
  - Hatay'da **Türkçe**nin resmî dil olması şartıyla **Hatay'da özel bir yönetim** kurulmuştur.
  - Fransa, Suriye'den çekilmesi durumunda Hatay halkının kendi geleceğini **halk oylaması** ile belirleyebileceğini kabul etmiştir.
  - **Süleyman Şah**'ın Caber Kalesinde bulunan türbesi Türk toprağı sayılmış, Türkiye'nin oraya muhafızlar koyması ve Türk bayrağı çekmesi kabul edilmiştir.

5. BÜYÜK TAARRUZ (BAŞKOMUTANLIK MEYDAN MUHAREBESİ) (RUM SINDIĞI SAVAŞI) (YURT KURTARAN SAVAŞI)(DUMLUPINAR MEYDAN MUHAREBESİ) (26 AĞUSTOS - 9 EYLÜL 1922)

Savaş Öncesi Yapılan Hazırlıklar

- Savaş yapılmaması için Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Tengirşenk temaslarda bulunması için Avrupa'ya gönderilmiştir.
- Ordunun karargâh merkezi Polatlı'dan Akşehir'e taşınmıştır.
- Tekâlif-i Milliye Emirlerinden gelen yardımlar ile İtalya ve Fransa'nın bıraktığı silahlar cepheye taşınmıştır.
- Ankara'da altı aylığına subay okulları açılmıştır.
- Orduya taarruz eğitimi verilmiştir.
- Başkomutanlık yetkisi süresiz uzatılmıştır.

NOT

Mustafa Kemal mecliste Sakarya Meydan Muharebesi'nden aylar geçmesine rağmen ordunun Yunanlara karşı saldırıya geçmemesi sebebiyle kendisine muhalefet edilince **"...Yarım hazırlıkla, yarım tedbirlerle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha kötüdür."** açıklamasını yapmıştır.

- **26 Ağustos 1922** sabahı **05.30**'da **Afyon Kocatepe**'den Türk topçusunun ateşi ile başlayan taarruz, **30 Ağustos 1922**'de (**Başkomutanlık Meydan Muharebesi)** Yunan ordusunun Dumlupınar'da kuşatılıp imha edilmesiyle zafere ulaşmıştır.
- **30 Ağustos**'ta Mustafa Kemal tarafından **"Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir!"** emri verilmiştir. Yapılan ileri harekat sonucu **9 Eylül**'de İzmir kurtarılırken, **18 Eylül 1922**'de Batı Anadolu tamamen işgalden kurtarılmıştır.

Büyük Taarruz'un Sonuçları

- Batı Anadolu Yunanlardan temizlenmiştir.
- Türk - Yunan Savaşı sona ermiş ve diplomatik dönem başlamıştır. Bu görüşmeler sonucunda Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır.
- Anadolu, Yunanlar tarafından tahrip edilmiştir.
- **General Trikopis**, Fevzi Çakmak tarafından esir alınmıştır.

NOT

Bu gelişme üzerine TBMM, Fevzi Çakmak'a **Mareşallik** rütbesi vermiştir.

DİKKAT

Türk birlikleri Yunan ordusunu yenilgiye uğrattıktan sonra yönünü Çanakkale'deki İngiliz mevzilerine çevirmiştir. Çünkü İngiltere Başbakanı Lloyd George Reuter Ajansı tarafından yayımlanan bildirisinde **Fransa, İtalya** ve **Balkan Devletlerini** Türkiye'ye karşı savaşa çağırmıştır. Fransa ve İtalya savaştan çekilme yanlısı hareket edince yalnız kalan ve kamuoyu tepkisi alan İngiltere masaya oturmak zorunda kalmıştır. Tarihte bu olaya **"Çanakkale Bunalımı"** adı verilmiştir.

MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI (3 - 11 EKİM 1922)

- Bu antlaşmada Türkiye'yi **İsmet İnönü** temsil etmiştir.
- İsmet İnönü'nün buradaki başarısı ileride Lozan Barış Konferansı'na da gönderilmesini sağlamıştır.
- Konferansa İtalya, İngiltere ve Fransa katılmıştır. Yunanistana ait delegeler ise konferansa katılmamış, konferansı Mudanya açıklarındaki bir gemiden takip etmişlerdir.
- Görüşmelerde Yunanistan'ın sözcülüğünü İngiltere üstlenmiştir.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın Maddeleri

- Sözleşmenin yürürlüğe girmesi üzerine Türk-Yunan silahlı kuvvetleri arasındaki çarpışmalar durdurulacaktır.
- Yunanlar 15 gün içerisinde **Meriç Nehri** sınır olmak üzere **Doğu Trakya**'yı boşaltacaktır.
- TBMM Hükûmetine devredilen yerlerin güvenliğini sağlamak için ulusal jandarma güçleri gönderilecektir. Subaylar da dâhil olmak üzere **jandarma gücü** sekiz bin kişi olacaktır.
- **İstanbul ve Boğazlar**, TBMM Hükûmetine bırakılacaktır.
- **İtilaf Devletleri** askerleri barış yapılıncaya kadar İstanbul'da kalacaktır.

NOT

Refet Bele **"Trakya Yüksek Komiseri"** sıfatıyla Doğu Trakya'yı Yunanlardan geri almıştır.

NOT

Osmanlı Devleti; Mondros ve Sevr antlaşmaları ile fiilen, Mudanya Ateşkes Antlaşması ile hukuken, saltanatın kaldırılması ile de resmen sona ermiştir.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın Sonuçları

- Millî Mücadele'nin askerî safhasını sona erdirmiş ve diplomasi safhasını başlatmıştır.
- Millî Mücadele'nin Türk zaferiyle sonuçlandığını gösteren ilk diplomatik belge olmuştur.
- Doğu Trakya, İstanbul ve Boğazlar diplomasi ile geri alınmıştır.
- İngiliz Başbakanı Lloyd George görevinden istifa etmiştir.
- Lozan Barış Konferansı'nın yolu açılmıştır.
- İsmet İnönü'nün buradaki başarısı kendisinin Lozan'a gönderilmesini sağlamıştır.

/benimhocam

SALTANATIN KALDIRILMASI (1 KASIM 1922)

Saltanatın Kaldırılmasının Nedenleri

- Lozan Konferansı'na hem Osmanlı Devleti'nin hem de TBMM'nin birlikte çağrılması ve bu durumun ikilik çıkaracağı endişesi
- Ulusal egemenliğin önünde bir engel teşkil etmesi (Millî egemenlik ilkesine ters düşmesi)
- Anadolu'nun içinde iki devletin bulunmasının millî menfaatlerle bağdaşmaması
- Osmanlı Devleti'nin resmî olarak sonlandırılmak istenmesi
- Millî egemenliğe dayalı yönetimin Türk milletinin karakterine daha uygun olması
- Dönem itibarıyla birçok ülkede monarşinin yıkılması ve yerine Cumhuriyet yönetiminin kurulması
- İstanbul Hükûmetinin Millî Mücadele devam ederken takındığı tavır ve aldığı kararların Millî Mücadele'yi olumsuz etkilemesi

Saltanatın Kaldırılmasının Sonuçları

- I.TBMM'nin yapmış olduğu en önemli inkılap hareketlerinden biri olmuştur.
- TBMM, Lozan Konferansı'na tek devlet olarak katılmıştır.
- Laiklik yolunda ilk büyük adım atılmıştır.
- **Devlet başkanlığı** ve **rejim sorunu** ortaya çıkmıştır.

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI (23 TEMMUZ 1923)

- Başdelegeler; **İsmet İnönü, Hasan Saka** ve **Dr. Rıza Nur**'dur. İsmet İnönü'nün Lozan'a gidebilmesi için dışişleri bakanı Yusuf Kemal Tengirşenk görevinden istifa etmiştir.
- Mustafa Kemal'in Lozan Konferansı'nda taviz verilmemesini istediği konular; Ermenilerin yurt istekleri ve kapitülasyonların kaldırılmasıdır.

NOT

Lozan Barış Görüşmeleri 20 Kasım'da başlamıştır. Konferansa Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya devletleri katılmıştır. Konferans 4 Şubat 1923'te hiçbir sonuç alınamadan dağılmıştır. Hatta İsmet İnönü'nün konferansta itilaf devletlerinin istekleri karşısında **"Biz buraya Mondros'tan değil Mudanya'dan geldik."** diyerek galip bir devletle masaya oturulduğuna vurgu yapmıştır. Türkiye'de bunun üzerine 17 Şubat günü **İzmir İktisat Kongresi**'ni toplamış ve 1 Nisan 1923'te de **seçimlerin yenilenmesi kararı almıştır**. Bu sırada ara verilen Lozan Barış Konferansı'na 23 Nisan 1923'te tekrar başlanmış ve 24 Temmuz 1923'te de Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır.

NOT

Lozan Görüşmeleri başladığı ve antlaşma imzalandığı sırada Meclis Hükûmeti başkanı (İcra Vekili ve Başbakan) Rauf Orbay'dır. Lozan Görüşmeleri I. TBMM Dönemi'nde başlamıştır ancak Lozan Barış Antlaşması'nı II. TBMM onaylamıştır.

NOT

Lozan Antlaşması'nın Millî Mücadele'nin siyasal bir belgesi olmasının yanında ekonomik boyutları da olmuştur. Kapitülasyonların kaldırılması, dış borçlar konusu, nüfus mübadelesi ve gümrük düzenlemeleri bu antlaşmanın ekonomik taraflarının olduğunu göstermiştir. Ayrıca Lozan'ın gözlemci devleti ABD olmuştur.

NOT

İsmet İnönü Lozan Konferansı'nda **"Çok ızdırap çektik, çok kan akıttık. Bütün milletler gibi özgürlük ve bağımsızlık istiyoruz."** demiştir.

NOT

Mustafa Kemal Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasını şu sözleriyle yorumlamıştır:
"Bu antlaşma, Türk Milletine karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlandığı sanılmış büyük bir suikastın sonuçsuz kaldığını bildirir bir belgedir. Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş bir siyasi zaferin eseridir! Lozan Konferansı düne bugüne ait, üç beş yıla ait hesapların sonuca bağlanmasıyla uğraşmakta değildir. Belki, üç, dört yüzyıllık birikmiş ve yoğunlaşmış hesapların görülmesiyle uğraşmaktadır."

/benimhocam

Lozan'da Alınan Kararlar

Sınırlar	**Batı**	Yunanistan ile Mudanya, Bulgaristan ile de İstanbul Antlaşması esas alınmıştır.
	Doğu	Kars Antlaşması esas alınmıştır.
	Suriye	Ankara Antlaşması esas alınmıştır.
	Irak	Bu sorun gündeme gelmesine rağmen çözümü sonraya bırakılmıştır. (Dokuz ay sonra İngiltere ile görüşülecektir.)
Kapitülasyonlar	Tamamen kaldırılmıştır. Düyûn-u Umumiye İdaresinin görevi sona ermiştir.	
Azınlıklar	Hepsi Türk vatandaşı sayılmıştır. Bu sorunun diğer adı "Ekalliyet"tir.	
İstanbul'un Boşaltılması	45 gün içerisinde boşaltılması kararı alınmıştır.	
Patrikhane	Tüm ısrarlara rağmen İstanbul dışına çıkarılamamıştır. Lozan'da her iki taraf arasında uzlaşıp yazıya geçirilen ilk konu olmuştur.	
Adalar	Kıbrıs İngiltere'ye, On İki Ada İtalya'ya, Ege Adaları Yunanistan'a, Bozcaada ve Gökçeada ise Türkiye'ye bırakılmıştır.	
Savaş Tazminatı	Bosnaköy ve Karaağaç savaş tazminatı olarak Türkiye'ye bırakılmıştır.	
Boğazlar	Boğazlar bir komisyon tarafından yönetilmeye devam edecek. Komisyon başkanı ise Türk olacak. (Sadece bu konuya Sovyet Rusya ve Bulgaristan katılmıştır.)	
Yabancı Okullar	Türk tarafının çıkaracağı kanunlara uyulması şartı getirilmiştir.	
Osmanlı Dış Borçları	Osmanlı Devleti'nden ayrılan devletlere yüz ölçümleri alınarak borçlar paylaştırılmıştır. Türkiye bu borcu lira ya da frank ile ödemek istemiştir. Borcun vadesi, tutarı, taksidi için Düyûn-u Umumiye İdaresi görevlendirilmiştir. Türkiye'nin dış borcu ödeme kararı alması Sovyet Rusya'yı, emsal teşkil edeceği endişesiyle tedirgin etmiştir.	
Nüfus Mübadelesi	Batı Trakya'da oturan Türkler ile İstanbul'da oturan Rumlar yerleşik (etabli) sayılacak, diğerleri ise yer değiştirilecek.	

ATATÜRK'ÜN HAYATI

a. EĞİTİM ALDIĞI OKULLAR	
Selânik Mahalle Mektebi	• İlk eğitim aldığı okuldur.
Selânik Şemsi Efendi İptidaisi (İlkokulu)	• Eğitim başladıktan sonra ayrılmak zorunda kalmıştır.
Selânik Mülkiye Rüştiyesi (Ortaokulu)	• Dayısının çiftliğinden sonra eğitime başladığı yerdir. • Kısa bir süre sonra ayrılmıştır.
Selânik Askerî Rüştiyesi (Ortaokulu)	• Askerlik ve siyasi hayatındaki düzen ve disiplinin ilk temelleri atılmıştır. **NOT** Matematik öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Efendi kendisine bilgi ve erdem bakımından olgunluk ve eksiksizlik anlamına gelen "**Kemal**" adı verilmiştir.
Manastır Askerî İdadisi (Lisesi)	• Öğretmenlerinden etkilenerek, tarih ve edebiyata ağırlık vermiştir. • Tarih öğretmeni Mehmet Tevfik Bilge, Mustafa Kemal'in tarih bilincine erişmesini sağlamıştır. **NOT** Mustafa Kemal, tarih öğretmeni Mehmet Tevfik Bilge için "**Minnet borcum var, bana yeni ufuk açtı.**" diyerek bahsetmiştir.
İstanbul Harp Okulu	• Teğmen rütbesi ile mezun olduğu bu okulda, siyasi düşünceleri şekillenmiştir.
İstanbul Harp Akademisi	• Kurmay yüzbaşı rütbesi ile mezun olmuştur. • İlk görev yeri Şam'a atanmıştır.

b. ASKERLİK HAYATI	
1905	"**Kurmay Yüzbaşı**" rütbesiyle Harp Akademisinden mezun olmuştur. Kurmaylık stajı için **Şam**'daki **5. Ordu** emrine atanmıştır. Şam'da iken "**Vatan ve Hürriyet Cemiyeti**"ni kurmuştur.
1909	**3'üncü Ordu Selânik 2'inci Redif Tümeni Kurmay Başkanlığı**na getirilmiştir. 15/16 Nisan 1909'da **Hareket Ordusu** ile beraber Bu ordunun kurmay başkanı olarak **Selânik**'ten **İstanbul**'a hareket etmiştir. Bu onun tarih sahnesine çıktığı ilk olaydır.
1910	Eylül ayında orduyu temsilen **Picardie**'de (Pikardi) yapılacak askerî manevraları izlemesi amacıyla **Fransa**'ya gönderilmiştir.
1911	15 Ekim'de Trablusgarp'a gönüllü gitmek üzere gizlice arkadaşlarıyla beraber İstanbul'dan ayrılmıştır. 27 Kasım'da **binbaşılığa** terfi etmiştir.
1912	12 Mart'ta "**Derne Komutanlığına**" getirilmiştir.
1913	**Sofya Ataşemiliterliğine** atanmıştır. Bu görevi devam ederken **Yarbaylığa** terfi etmiştir. Mustafa Kemal, I.Dünya Savaşı başladığında bu görevi yürütmektedir.
1915	3'üncü Kolorduya bağlı olarak Tekirdağ'da teşkil edilecek **19. Tümen Komutanlığına** atanmıştır. Bu tümen Nisan 1915'te Çanakkale Cephesi'nde **Bigalı**'ya gönderilmiştir. Mustafa Kemal Çanakkale Cephesi'nde iken albaylığa terfi etmiştir. (1 Haziran 1915)
1916	27 Ocak'ta Edirne'de bulunan **16 Kolordu Komutanlığına** (Merkezi Diyarbakır) atanmış ve 1 Nisan'da **Generalliğe** yükseltilmiştir.
1917	**Yıldırım Orduları Grup Komutanlığına** bağlı **7'inci Ordu Komutanlığına** atanmıştır. 15 Ekim'de Halep'ten İstanbul'a dönmüş, 15 Aralık'ta Veliaht Vahdettin Efendi ile Almanya'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrılmıştır. 4 Ocak 1918'de İstanbul'a dönmüştür.
1918	7 Ağustos'ta 7. Orduya tekrar komutan olarak atanmış, Suriye-Filistin Cephesinde mücadele vermiştir. Mondros'un imzalanması sonrası 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelmiştir.
1919	Mustafa Kemal 9 Temmuz 1919'da askerlik mesleğinden istifa etmiş 5 Ağustos 1921'de Sakarya Meydan Muharebesi öncesi askerlik mesleğine geri dönmüştür.

C. KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

- Vatan ve millet sevgisi
- Mantıklı ve gerçekçi oluşu
- Yaratıcı düşünmesi
- İdealistliği
- İleri görüşlülüğü
- Önder oluşu
- İnkılapçılığı
- Birleştirme ve bütünleştirme gücü

D. HAYATINI ETKİLEYEN BEŞ ŞEHİR

Selânik	Manastır
Sofya	İstanbul
Şam	

E. DÜŞÜNCE YAPISINI ETKİLEYEN YAZAR VE DÜŞÜNÜRLER

Mustafa Kemal'in Fikir Hayatını Etkileyen Yazarlar, Düşünürler ve Fikir Adamları	
Ziya Gökalp	Milliyetçilik
Mehmet Emin Yurdakul	Milliyetçilik
Namık Kemal	Vatanseverlik
Tevfik Fikret	İnkılapçılık
J.J. Rousseau	Yurttaşlık bilinci
Montesquieu	Cumhuriyetçilik
Voltaire	Bilimsellik, akılcılık

- Atatürk, Mehmet Emin Yurdakul'un **"Cenge Giderken"** şiiri için "Bu dizelerde ulusal benliğimin gururunu tattıran ilk anlatımı buldum." demiştir.
- Atatürk, Tevfik Fikret'in Sis, Ferda ve Rücu şiirlerini çok beğenerek **"Hangi Türk şairi böyle inkılapçı şiirler yazmıştır."** ve "Ben inkılap ruhunu ondan aldım." demiştir.
- Mustafa Kemal **"Vatan ve Hürriyet Şairi"** Namık Kemal için de "Türk milletinin yüzyıllardan beri beklediği ses." demiştir.

F. ATATÜRK'ÜN YAZDIĞI VEYA TERCÜME ETTİĞİ ESERLER

- Geometri (Ortaöğretimde ders kitabı olarak okutulmuştur.)
- Liseler için Tarih Notları
- Vatandaş için Medeni Bilgiler (Afet İnan ile birlikte hazırlanmıştır.)
- Bölüğün Muharebe Eğitimi (Tercüme edildi.)
- Cumalı Ordugâhı (3. süvari tümeninin manevraları anlatılmıştır.)
- Zabit ve Kumandan ile Hasbihal (Subay ve Komutan ile konuşmalar)
- Taktik ve Tatbikat Gezisi

NUTUK (Söylev) (Maraton Konuşma) (6 Günlük Konuşma)

- 1919 - 1927 yıllarını anlatmıştır.
- CHP'nin II.Kongresi'nde günde 6 saat olarak toplamda 6 günde okunmuştur. (15 - 21 Ekim 1927)
- **"Samsun'a çıktım."** ifadesi ile başlamış, **Gençliğe Hitabe** ile sona ermiştir.
- İlk orijinal baskısı Harf İnkılabı yapılmadığından dolayı Arap harfleriyle (Osmanlıca) yazılmıştır. Geliri **THK**'ye bırakmıştır.

Mustafa Kemal'in Vefatı

- Vefat etmeden önce okuduğu son eser **Belleten** dergisi olmuştur.
- Naaşı önce Etnografya Müzesine daha sonra 1953'te Anıtkabir'e nakledilmiştir.

NOT

Atatürk vefat ettiğinde Meclis Başkanı **Abdülhalik Renda** Başbakan ise **Celal Bayar**'dır.

- Atatürk mirasını; Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu, İsmet İnönü'nün çocuklarının öğrenimi, Ankara ve Bursa belediyeleri, Makbule Atadan ve manevi kızlarına bırakmıştır.

ATATÜRK DÖNEMİ İÇ POLİTİKA

1. II. TBMM'nin Açılması (1923 - 1927)

- İlk toplantısını 11 Ağustos 1923'te Cumartesi günü en yaşlı üye sıfatıyla **Abdurrahman Şeref Bey**'in başkanlığında yapmıştır.
- İnkılap meclisidir.
- Lozan'ı onaylamıştır.
- Mustafa Kemal, Ankara milletvekili olarak görev yapmıştır.
- Bu meclis döneminde 13 Ekim 1923'te Anayasa'ya konulan bir ek madde ile Ankara Başkent ilan edilmiş 29 Ekim 1923 tarihinde ise Cumhuriyet ilân edilmiştir.

2. CHP'nin Kurulması (9 Eylül 1923)

- İlk kurultayı Sivas Kongresi'dir. Çünkü bu kongrede Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur.
- Bu cemiyet daha sonra Halk Fırkasına dönüştürülmüştür.
- En uzun süre iktidarda kalan partidir.
- Parti, 9 Umde Kararlarına göre kurulmuştur.
- Atatürk ilkelerinin tümünü savunmuştur.
- İlk genel başkanı Mustafa Kemal'dir.
- İkinci genel başkanı İsmet İnönü'dür.
- Ekonomide devletçiliği savunmuştur.
- Çift dereceli seçim sistemini savunmuştur.

NOT

1923 - 50 arası kesintisiz 27 yıl boyunca ülkeyi Cumhuriyet Halk Partisi yönetmiştir. Bu tarih aralığında çift dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. 1946 seçimlerinde ise Türk siyasi tarihinde ilk defa tek dereceli seçim sistemi uygulanmıştır.

3. Nasturi Ayaklanması (7 Ağustos 1924)

- 7 Ağustos 1924'te İngilizlerin kışkırtmasıyla Hakkâri bölgesindeki Nasturiler ayaklanmıştır. Musul Sorunu'nu fırsat bilerek Türkiye idaresinden çıkmaya yönelen Nasturilerin bu isyanı 26 Eylül'de kesin olarak bastırılmıştır.

4. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924)

- Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisidir.
- Kurucusu **Kâzım Karabekir**'dir. **Adnan Adıvar**, **Refet Bele**, **Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay** diğer kurucularıdır.
- Ekonomide **liberalizmi** ve tek dereceli seçim sistemini savunmuşlardır.
- Her türlü itikade (dinî görüşe) saygı gösterilmesini savunmuşlardır.
- Laiklik ilkesinin kötüye kullanıldığı gerekçesiyle Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra kapatılmıştır.

5. Şeyh Said Ayaklanması (13 Şubat 1925)

- Cumhuriyet rejimini yıkmaya yönelik çıkan **ilk** isyandır.
- İsyan Şeyd Said önderliğinde Piran'da başlamıştır. Daha sonra Elazığ, Bitlis ve Muş'a kadar yayılmıştır.
- İngiltere, Türkiye ile Musul arasında tampon bir devlet kurdurarak, Türkiye'nin Musul'a ulaşmasını engellemeye çalıştığı için isyana destek vermiştir.

Şeyh Said Ayaklanması'nın Sonuçları

- İsyanı bastıramayan Ali Fethi Okyar istifa edip yerine İsmet İnönü gelmiştir.
- İsyan bastırılmış ve bölgede asayişi sağlamak amacıyla **Takrir-i Sükûn Kanunu** çıkarılmıştır.

- Ankara ve Diyarbakır'da İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.
- İsyana destek veren Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, laiklik ilkesini kötüye kullandığı gerekçesiyle kapatılmıştır.
- Türkiye bu iç meseleyle uğraştığından dolayı İngiltere ile yaşanan Musul Sorunu'nda etkinliğini kaybetmiştir.

6. İzmir Suikastı (16 Haziran 1926)

- Eski İttihatçılar tarafından düzenlenmek istenmiştir.
- Giritli Şevki sayesinde suikastçılar yakalanmıştır.
- Son kez İstiklal Mahkemeleri görev yapmıştır.
- Kâzım Karabekir de bu davada yargılananlar arasında yer almıştır.

NOT

Atatürk bu olay üzerine **"Benim naçiz vücudum elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır."** demiştir.

7. Serbest Cumhuriyet Fırkasının Kurulması (12 Ağustos 1930)

- Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci muhalefet partisidir.
- Bu partinin kurulmasında ülkede tek parti (CHP) olduğu için siyasi bir rekabetin olmaması, eleştiri ve denetim eksikliği, 1929 Dünya Ekonomik Krizi ile birlikte krizden etkilenen Türkiye'nin bu sıkıntılarından kurtulmak için yeni bir irade ve farklı çözümlere duyduğu ihtiyaç ve çok partili hayata geçilmek istenmesi etkili olmuştur.
- Partiyi **Ali Fethi Okyar** kurmuştur.
- Makbule Atadan da partide görev almıştır.
- Ekonomide **liberalizmi** ve tek dereceli seçim sistemini savunmuştur.
- Serbest Cumhuriyet Fırkasının tüzüğünde partinin cumhuriyetçilik, laiklik, milliyetçilik ilkelerine bağlı ve Türk kadınına siyasal hakların tanınmasından yana olduğu, ekonomide liberal yaklaşımları benimsediği ifade edilmiştir.
- Partinin içine gericilerin girdiğini gören Ali Fethi Okyar partiyi feshetmiştir.
- Böylece Cumhuriyet Dönemi'nde çok partili hayata geçiş denemesinin ikincisi de başarısız olmuştur.

/benimhocam

8. Menemen (Kubilay) Olayı (1930)

- Derviş Mehmet ve adamlarının **"Şeriat isteriz."** diyerek önce iki bekçiyi sonra da olaya müdahale eden Mustafa Fehmi Kubilay'ı şehit etme olayıdır. İsyan bastırılmış ve sanıklar Divan-ı Harpte yargılanmıştır.
- Bu olay Cumhuriyet rejimini değiştirmeye yönelik çıkan **ikinci** isyandır. Bu olay sonrasında Atatürk Dönemi'nde çok partili hayata geçilmemiştir.

9. Bursa Olayı

- Ezanın Türkçe okunmasına yönelik tepkidir.
- Türkçe ezan ilk olarak Fatih Cami'nde Hafız Rıfat Bey tarafından okunmuştur.
- Mustafa Kemal Bursa'daki olaylar hakkında ise **"Bu bir din meselesi değil dil meselesidir."** demiştir.
- Adnan Menderes Dönemi'nde ezan aslına geri çevrilmiştir.

10. Wagon Lits (Vagon Li) Olayı

- Bir Fransız demir yolu şirketinde çalışan Naci Bey'in Türkçe konuştuğu için işten çıkarılması olayıdır.
- Bu olay sonunda **"Vatandaş Türkçe Konuş"** kampanyası düzenlenmiştir.

Cumhuriyetçilik	Laiklik	Halkçılık	Milliyetçilik	Devletçilik	İnkılapçılık
• TBMM açıldı. • Saltanat kaldırıldı. • Cumhuriyet ilan edildi. • Halifelik kaldırıldı. • Seçmen olmak için aranan vergi verme şartı kaldırıldı. • Erkân-ı Harbiye Vekâleti kapatıldı. • Subay - vekil uygulamasına son verildi. • 1921 ve 1924 anayasaları kabul edildi. • Ordu siyasetten ayrıldı. • Seçmen yaşı düşürüldü. • Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. • Çok partili hayat denemeleri gerçekleşti. • Mustafa Kemal'in benim en büyük eserim dediği ilkesidir.	• Saltanat kaldırıldı. • Halifelik kaldırıldı. • Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. • Şeriye ve Evkâf Vekâleti kaldırıldı. • Şeriat Mahkemeleri kapatıldı. • Medreseler kapatıldı. • Şeyhülislamlık makamı kaldırıldı. • Tekke, zaviye ve türbeler kapatıldı. • Türk Medeni Kanunu kabul edildi. • Anayasadan "Devletin dini İslam'dır." maddesi çıkarıldı. (1928) • Yemin metinlerinden "Vallahi" sözcüğü çıkarıldı. • Şapka Kanunu kabul edildi. • Kılık - Kıyafet Kanunu kabul edildi. • Laiklik ilkesi anayasaya girdi. (1937) • Şeyhlik, seyyitlik, üfürükçülük, dervişlik, emirlik, falcılık, büyücülük, muskacılık gibi san ve sıfatların kullanılması ve bunlara ait özel kıyafetlerin giyilmesi yasaklandı.	• Aşar vergisi kaldırıldı. • Türk Medeni Kanunu kabul edildi. • Kılık - Kıyafet Kanunu kabul edildi. • Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. • Soyadı Kanunu kabul edildi. • Ayrıcalık içeren ünvanlar kaldırıldı. • Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. • Seçmen olabilmede aranan vergi verme şartı kaldırıldı. • Patrikhane ve konsoloslukların nikâh kıyma, mahkeme kurma gibi yetkileri sona erdirildi. • Millet Mektepleri açıldı • Halkevleri açıldı. • Cumhuriyet ilan edidi. • Osmanlı Devleti'nde alınan nişan, rütbe ve madalyaların kullanımı yasaklandı. • Halk sağlığını ilgilendiren kurumlar açıldı. • İlköğretim zorunlu ve ücretsiz hâle getirildi. • Tüm azınlıklar Türk vatandaşı sayıldı.	• Kurtuluş Savaşı yapıldı. • TBMM açıldı. • İzmir İktisat Kongresi toplanarak Misak-ı İktisadi Kararları alındı. • Türk Tarih Kurumu kuruldu. • Türk Dil Kurumu kuruldu. • Kabotaj Kanunu kabul edilerek denizler ulusallaştırıldı. • Türk Parasını Koruma Kanunu çıkarıldı. • Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. • Koruyucu Gümrük Yasası kabul edildi. • Reji İdaresi millîleştirildi. • Demir yolları ulusallaştırıldı. • Yeni Türk harfleri kabul edildi. • Türkçe sözlük hazırlandı. • Kapitülasyonlar kaldırıldı. • Merkez Bankası kuruldu.	• I. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandı ve uygulandı. • II. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandı ancak savaş nedeniyle uygulanamadı. • Sümerbank kuruldu. • Etibank kuruldu. • Çubuk Barajı inşa edildi. • Elektrik İşleri Etüt İdaresi kuruldu. • Merkez Bankası kuruldu. • Teşvik-i Sanayi Kanunu kabul edildi. • İzmir İktisat Kongresi toplandı. • Misak-ı İktisadi Kararları kabul edildi. • Devlet bankaları kuruldu. • Kamu İktisadi Teşekkülleri kuruldu. • Karabük Demir - Çelik Fabrikası'nın temelleri atıldı. • Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü kuruldu. • Aşevi, huzurevi ve çocuk barınma yuvaları gibi sosyal hizmet kurumları açıldı.	• Saltanatın kaldırılması • Cumhuriyet'in ilan edilmesi • Şapka kanununun kabul edilmesi • Ölçü - tartı birimleri değiştirildi. (Metrik sisteme geçildi.) • Miladi takvim kabul edildi. • Kılık - Kıyafet Kanunu kabul edildi. • Hafta sonu tatili pazara alındı. • Uluslararası saat sistemine geçildi. • Sanayi-i Nefise Mektebi yerine Güzel Sanatlar Fakültesi açıldı. • Darülfünunun yerine İstanbul Üniversitesi açıldı. • Mülkiye Mektebi yerine Siyasal Bilgiler Fakültesi açıldı. • Uluslararası rakamlar kullanılmaya başladı.
Anahtar Kelimeler	**Anahtar Kelimeler**	**Anahtar Kelimeler**	**Anahtar Kelimeler**	**Anahtar Kelimeler**	**Anahtar Kelimeler**
• Millet iradesi • Seçme ve seçilme hakkı • Ulusal egemenlik • Millet Meclisi • Oy verme • Parti kurma • Çok partili rejim kurma	• Akılcılık • Bilimsellik • Din, vicdan ve mezhep özgürlüğü • Tutucu olmama • İrticaya karşı olma	• Topluma hizmet • Sınıf ayrımının reddi ve eşitlik • Sosyal adalet • Kanun üstünlüğü • Kanun önünde eşitlik • Halkın refah ve huzuru • Toplumsal dayanışma • Sosyal devlet olgusu	• Ulusal bağımsızlık • Birlik ve beraberlik • Millî benlik • Millî kültür • Millî bilinç • Ortak dil ve tarih • Ortak vatan	• Devlet planlaması • Karma ekonomi • Devlet yatırımları • Millî kalkınma • Ekonomik refah seviyesi • Devlet bankaları • Sermaye • Devlet fabrikaları	• Sürekli değişim, ilerleme • Geriye hiç bakmama • Modernizm • Muasırlaşma • "Yerine" kelimesi • Çağdaşlaşma ve Batılılaşma • Dinamik yapı • Yenilik

Atatürk'ün İlkeler Hakkında Söylediği Önemli Sözler

Cumhuriyetçilik

- "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir."
- "Millet, geleceğini doğrudan doğruya eline aldı, saltanat ve egemenliğini bir kişide değil, bütün bireyleri tarafından seçilmiş vekillerinden meydana gelen bir yüce meclise teslim etti."
- "Süngü ile silahla, kanla elde ettiğimiz zaferden sonra, kültür, bilim, teknik, ekonomi gibi alanlarda zafer kazanmak için çalışacağız. Ancak bu bir şarta bağlıdır. Bu şart şudur: Milletin, doğrudan doğruya kendi egemenliğine kendisinin sahip olmasıdır."
- "Artık hükûmet ile millet arasında geçmişteki ayrılık kalmamıştır. Hükûmet, millet ve millet, hükûmettir. Artık hükûmet üyeleri kendilerinin milletten ayrı olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır."
- "...Muhakkak ki, mevcut hükûmet şekli bu memleketin refah, saadet ve terakkisine kâfi gelmeyecektir. Başka bir hükûmet şekli arayıp bulmamız lazım geldiği kanaatindeyim. Açıkça söyleyeyim, hükûmet şekli zamanı gelince Cumhuriyet olacaktır."

Laiklik

- "Din ve mezhep herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse, hiçbir kimseyi ne bir din, ne de mezhep kabulüne zorlayabilir."
- "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir."
- "... Din, bir vicdan meselesidir. Herkes, vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe karşı değiliz. Biz sadece, din işlerini millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor, kaste ve fiile dayanan taassupkâr hareketlerden sakınıyoruz."
- "Her fert; istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine has siyasi bir fikre sahip olmak, mensup olduğu bir dinin icaplarını yapmak ve yapmamak hak ve hürriyetine sahiptir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz."
- "Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler memleketi olamaz. En doğru en gerçekçi tarikat, medeniyet tarikatıdır."
- "Vatandaşları içinde çeşitli dinlere mensup unsurlar bulunan ve her din mensubu hakkında adil ve tarafsız tutum ve davranışta bulunmaya vazifeli olan bir hükûmet, fikir ve vicdan hürriyetlerine uymaya mecburdur."

Halkçılık

- "Bizim düşüncemizde; çiftçi, çoban, amele, tüccar, sanatkâr, asker, doktor kısacası herhangi bir sosyal müessesede çalışan bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti eşittir."
- "Bizim halkımız çıkarları birbirinden farklı sınıf hâlinde değil; aksine varlıkları ve çalışmalarının sonuçları birbirine lazım olan sınıflardan ibarettir. Bu dakikada dinleyenlerim çiftçilerdir, sanatkârlardır, tüccarlardır ve işçilerdir. Bunların hangisi bir diğerine karşı olabilir?"
- "Bizim nazarımızda çiftçi, çoban, işçi, tüccar, sanatkâr, asker, doktor; velhasıl herhangi bir sosyal müessesede faal bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti eşittir."
- "Bizim gönlümüz -ki halkçılıktır- kuvvetin, kudretin, egemenliğin idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki bu dünyanın en kuvvetli bir esası, bir ilkesidir."
- "Zannederim bugün ki varlığımızın asıl niteliği, milletin genel eğilimlerini ispat etmiştir, o da halkçılıktır ve halk hükûmetidir. Hükûmetlerin halkın eline geçmesidir."

Milliyetçilik

- "Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep aynı ırkın evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır."
- "Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Türk'ün haysiyeti, izzetinefis ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet, esir yaşamaktansa, mahvolsun evladır. Binaenaleyh, ya istiklal, ya ölüm!"
- "... Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti; millî birlik ve beraberlik içinde güçlükleri yenmesini bilmiştir. Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün medeni âlem, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk milleti medenîdir. Tarihte medenîdir, hakikatte medenîdir."
- "(...) ilerleme ve gelişme yolunda ve milletlerarası temas ve münasebetlerde, bütün çağdaş milletlere paralel ve onlarla dengeli bir şekilde Türk toplumunun özel karakterlerini ve başlı başına bağımsız kimliğini saklı tutmaktır."

Devletçilik

- "Cumhuriyetimiz henüz çok gençtir. Maziden kendine miras kalan bütün hayati işler, zamanın mecburiyetlerini tatmin edecek derecede değildir. Siyasi ve fikrî hayatta olduğu gibi iktisadi işlerde de fertlerin teşebbüsleri neticesini beklemek doğru olamaz. Mühim ve büyük işleri, ancak milletin toplam servetine ve devletin bütün teşkilat ve kuvvetine dayanarak millî egemenliğin uygulanmasını ve yürütülmesini düzenlemekle görevli olan hükûmetin mümkün olduğu kadar üzerine alıp başarması tercih olunmalıdır."
- "Siyasi ve askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa zaferler sürekli olamaz, az zamanda söner."
- "Bu açıkladığımız anlam ve anlayışta devletçilik, bilhassa sosyal, ahlakî ve millîdir. Millî servetin dağılımında daha mükemmel bir adalet ve emek sarf edenlerin daha yüksek refahı millî birliğin muhafazası için şartır. Bu şartı daima göz önünde tutmak, millî birliğin temsilcisi olan devletin en önemli vazifesidir."

İnkılapçılık

- "Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün anlam ve görüşleriyle uygar bir toplum hâline ulaştırmaktır."
- "İnkılap, var olan müesseseleri zorla değiştirmek demektir. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseselerini yıkarak yerlerine milletin en yüksek medeni gereklerine göre ilerlemesini sağlayacak yeni müesseseleri koymuş olmaktır."
- "Uçurumun kenarında yıkık bir ülke... Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... Yıllarca süren savaş... Ondan sonra içeride ve dışarıda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni toplum, yeni devlet ve bunları başarmak için aralıksız inkılaplar... İşte Türk genel inkılabının bir kısa ifadesi."
- "İnkılabın temellerini her gün derinleştirmek, kuvvetlendirmek lazımdır. Zira medeni dünya çok ileridedir. Buna yetişmek, o medeniyet çemberine girmek mecburiyetindeyiz."
- "Uygarlık yolunda başarı yenileşmeye bağlıdır. Toplumsal hayatta, bilim ve fen alanında başarı kazanmak için, tek gelişme ve ilerleme yolu budur."

ATATÜRK İNKILAPLARI

Özellikleri

- Birbirini tamamlar niteliğe sahiptir.
- Türk milletinin ihtiyaçlarından doğmuştur.
- Evrensel yönü ile diğer uluslara da örnek teşkil etmiştir.
- Toplumda kargaşa oluşturan ikili uygulamalara son vermiştir.
- Savaş ortamından dolayı fikrî hazırlık aşaması çok kısa sürmüştür.
- Laik, ulusal, demokratik özelliklere sahiptir.
- Fikri ortaya koyanlar ile süreci yürütenler aynı kadrolardır.
- Tavandan tabana doğru bir süreç yaşanmıştır.
- Belli bir ideolojinin ürünü değildir.

1. SİYASİ İNKILAPLAR VE İÇ POLİTİKA GELİŞMELERİ

a. SALTANATIN KALDIRILMASI (1 Kasım 1922)

Nedenleri

- Osmanlı Devleti'nin Lozan Görüşmelerine davet edilmesinden dolayı ortaya çıkabilecek bir kargaşayı önleme ve böylece Lozan Konferansı'na tek ve güçlü gitme isteği
- Yönetimde iki başlılığa son verme isteği
- Devlet idaresinin laikleşmesini sağlama isteği
- Ulus egemenliği ilkesini hayata geçirme isteği
- Cumhuriyet idaresine ortam hazırlama isteği
- Monarşi ve aile idaresi anlayışına son verme isteği

Gelişmeleri

- Lozan Konferansı öncesinde görüşmelerle ilgili davet alan Tevfik Paşa Hükûmetinin hazırlıklara başlaması Mustafa Kemal'i harekete geçirmiştir.
- Meclis Genel Kuruluna getirilen saltanatın varlığına son verilmesi konusu meclis içinde tartışmalara yol açmıştır. Fakat birçok vekilin oyu ile saltanatın kaldırılmasına karar verilmiştir. Saltanat idaresine son verilmesi üzerine **son Osmanlı Padişahı Vahdettin halife sıfatıyla yurt dışına çıkarılmış** ve **Tevfik Paşa Hükûmetine son verilmiştir.**
- Ancak TBMM İngiltere'nin **halifenin kendilerine sığındığı, Müslümanların koruyucusunun bundan böyle İngiltere olduğu** şeklinde propaganda yapmasını, halifelik makamını kullanmasını engellemek amacıyla Osmanlı ailesinden gelen **Abdülmecit Efendi** TBMM tarafından halife seçilmiş ve böylece İngiltere'nin bu oyunu da bozulmuştur.

Sonuçları

- Devletin laikleşmesi yolunda ilk ciddi adım atılmıştır.
- Osmanlı Devleti'nin varlığı resmî olarak son bulmuştur.
- Türk milletinin tek temsilcisinin TBMM olduğu ortaya konmuştur.
- Ulusal egemenliğin gerçekleştirilmesi yolunda önemli bir adım atılmıştır.
- Rejim ve devlet başkanlığı sorunları ortaya çıkmış bu durumda Cumhuriyet'in ilanını hızlandırmıştır.

b. ANKARA'NIN BAŞKENT OLMASI (13 Ekim 1923)

- Lozan Barış Antlaşması'nın II.TBMM tarafından onaylanmasından sonra, Osmanlı başkenti İstanbul'un 6 Ekim 1923'te İtilaf kuvvetleri tarafından boşaltılması tamamlanmıştır.
- İtilaf Devletlerinin İstanbul'dan ayrılması, gündeme hükûmet merkezi sorununu getirmiştir.
- **İsmet Paşa**, Ankara'nın başkent oluşunu öngören önergeyi 9 Ekim 1923'te on dört arkadaşı ile birlikte TBMM'ye vermiştir.
- 13 Ekim 1923'te TBMM'de kabul edilen tek maddelik bir yasa ile Ankara, yeni devletin başkenti olmuştur.

/benimhocam

c. CUMHURİYET'İN İLAN EDİLMESİ (29 Ekim 1923)

Cumhuriyet'in İlan Edilmesinin Nedenleri

- Ulusu tek egemen güç hâline getirmek
- Devlet başkanlığı ve rejim tartışmalarına son vermek
- Ekim Bunalımı olarak da bilinen "Hükûmet Bunalımı"nı atlatmak

Hükûmet Bunalımı Meselesi

- Bu konuda sıkıntı yaşanmasında en temel neden mevcut hükûmet oluşturma sistemidir. I.TBMM'de hükûmet oluşturmak için uygulanan sistem Meclis Hükûmeti Sistemiydi.
- Bu sistemde bakanlar meclis içinden ve meclis tarafından tek tek oylanarak belirlenirdi. Bu uygulamanın en sıkıntılı yanı oylamanın uzun ve sancılı işlemesinden dolayı hükûmetin kurulmasının geç olmasıdır.
- **Ali Fethi Okyar Hükûmetinin istifası** üzerine yeni bir hükûmet kurulamaması Cumhuriyet'in ilan edilmesini gündeme getirmiştir.

Meclis Hükûmeti Sistemi	Kabine Sistemi
• Bu sistemde icra vekilleri heyeti, meclis içinden ve meclis tarafından seçilen bakanlardan oluşmaktadır. • Bu sistemde, hükûmetin kurulması uzun sürer ve farklı görüşler yer aldığı için hükûmetin uyum içinde çalışması zordur.	• Bu sistemde hükûmet üyesi bakanlar, başbakan olarak belirlenen kişi tarafından seçilir ve sunduğu listeyi cumhurbaşkanı onaylar. • Bu sistemde hükûmet kurulması işlemi kısa sürer ve hükûmet üyeleri arasında uyum problemi çok yaşanmaz. • Ayrıca bu sistemde yürütme işleri daha hızlı olur.

/benimhocam

Cumhuriyet'in İlan Edilmesinin Sonuçları

- Cumhuriyet'in ilanı ile **devletin rejimi belirlenmiş** ve **devlet başkanlığı sorununa** çözüm bulunmuştur.
- Millî egemenlik anlayışı güçlenmiştir.
- Mustafa Kemal Cumhurbaşkanı seçilmiştir.
- Meclis hükûmeti sisteminden **kabine sistemine geçilmiş** böylece yürütme işlerinin hızlanması sağlanmıştır.
- İsmet İnönü başbakan seçilerek ilk kabineyi kurmuş ve **Ali Fethi Okyar da meclis başkanı seçilmiştir.**
- Halifeliğin kaldırılmasına ve diğer inkılapların gerçekleştirilmesine ortam hazırlanmıştır.
- **"Türkiye devletinin yönetim şekli Cumhuriyet"tir.** maddesi 1921 Anayasası'na eklenmiştir.

DİKKAT

- Türkiye Devleti'nin **ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal**'dir.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin **ilk Başbakanı İsmet İnönü**'dür.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin **ilk Meclis Başkanı Ali Fethi Okyar**'dır.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin **ilk Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak**'tır.

d. HALİFELİĞİN KALDIRILMASI (3 Mart 1924)

Halifeliğin Kaldırılmasının Nedenleri

- Halifelik makamının yapılacak inkılapların önündeki en büyük engel olması
- Halifelik makamının Cumhuriyet rejimi ve ulus devlet anlayışı ile bağdaşmaması
- Devletin laikleşmesinin sağlanmak istenmesi

- Halifeliğin, saltanat yanlılarının güç aldığı bir makam durumuna gelmesi ve bunun sonucu olarak, Halife Abdülmecit Efendi'nin padişah gibi davranarak yetkilerini aşması
- TBMM içerisinde bazı vekillerin halife taraftarlığı yapması ve bunun siyasi ahengi bozması
- İngilizlerin kadrolarında görevli olan **Seyyid Emir Ali** ve **Ağa Han**'ın, Türkiye'nin iç işlerine karışıldığını ortaya koyan mektubunun muhalif gazetelerden Tanin'de yayımlanması

Gelişmeleri

- Mustafa Kemal sıralanan nedenlerden dolayı halifeliğin kaldırılmasına karar vermiş, 3 Mart 1924 tarihinde yaptığı meclis konuşmasında, bu düşüncesini açıklamıştır.
- 3 Mart 1924'te TBMM'de kabul edilen bir kanunla tartışmalar arasında halifelik kaldırılmıştır.

Halifeliğin Kaldırılmasının Sonuçları

- İnkılaplar ve millî egemenliğin önündeki en büyük engel ortadan kalkmıştır.
- Bu kurum aracılığıyla yabancı devletlerin iç işlerimize karışma girişimleri önlenmiştir.
- Devletin rejimi konusunda tartışmaya yol açabilecek bir kurum kaldırılmıştır.
- Ümmetçilik anlayışı zayıflatılmış, yerine ulus toplum anlayışı güçlendirilmiştir.
- Devlet yönetimindeki iki başlı görüntü yok edilmiştir.
- Millî egemenlik anlayışı güçlendirilmiştir.
- Laikleşme yolunda en önemli adım atılmıştır.
- Şeyhülislamlık makamı (Bab-ı Meşihat Dairesi) sona erdirilmiştir.

3 Mart 1924 Tarihinde Yaşanan Diğer Gelişmeler

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi	• Manisa Mebusu Vasıf Bey ve 50 vekilin verdiği önerge doğrultusunda **Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş**tir.
Şeriye ve Evkâf Vekâletinin kaldırılması	• Kabul edilen bu kanun ile **Şeriye ve Evkâf Vekâleti** kaldırılarak yerine **Diyanet İşleri Başkanlığı** ile **Vakıflar Genel Müdürlüğü** kurulmuştur. • **Şeriye Mahkemeleri** kapatılmıştır.
Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletinin kapatılması	• Yine aynı kanun ile **Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti** yerine, **Genelkurmay Başkanlığı** kurulmuştur.
Osmanlı hanedan üyelerinin yurt dışına çıkarılması ile ilgili kanun çıkarılması	• Bu kanun ile **Osmanlı hanedanına mensup kişiler vatandaşlıktan çıkarılmış** ve yurt dışına sürgün edilmesine karar verilmiştir.

2. HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

a. 1924 ANAYASASI (20 Nisan 1924)

- Bu anayasanın kabulünde en önemli etken 1921 Anayasası'nın savaş ortamından dolayı kısa sürede ve yetersiz hazırlanmış olmasıdır.
- 1924 Anayasası 6 bölüm ve 105 maddeden oluşmuştur.
- Parlamenter sisteme geçişte bu anayasa ile önemli bir adım atılmıştır.
- En uzun süre yürürlükte kalan anayasa olmuştur.

BAZI MADDELERİ	DEĞİŞİKLİKLERİ
• Türkiye Devleti'nin dini, İslam'dır; Resmî dili Türkçedir; başkenti Ankara şehridir. • Türk milletini ancak TBMM temsil eder ve millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır. • Meclis, yasama yetkisini kendi kullanır. • Meclis, yürütme yetkisini kendi seçtiği Cumhurbaşkanı ve onun tayin edeceği Bakanlar Kurulu eliyle kullanır. • Milletvekili seçmek, 18 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk'ün hakkıdır. • Otuz yaşını bitiren her Türk erkek milletvekili seçilebilir.	• 1928 yılında, "Devletin dini İslam'dır." maddesi çıkarılmıştır. • 1928 yılında, Cumhurbaşkanı yemin biçiminden "Vallahi" şeklinde başlayan dinî tanımlar kaldırılmıştır. • 1930, 1933, 1934 yıllarında yapılan düzenlemelerle, kadınlara siyasi hakların verilmesine dair maddeler eklenmiştir. • 1934 yılında, seçme yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır. • 1937 yılında, Atatürk ilkeleri anayasada yer almıştır.

b. TÜRK MEDENİ KANUNU (17 Şubat 1926)

- Medeni Kanun olarak kullanılan Mecelle toplumun yalnızca Müslüman kesimine uygulanabildiği için azınlıklar da kendi sistemlerine sahip olmuştur.
- Ayrıca Mecelle dinî esaslara göre düzenlenmiş bu nedenle hem laikliğe hem de kadın erkek eşitliğine ters durumdaydı.
- Bu konuda birliği, eşitliği ve laikliği sağlayabilmek amacıyla **İsviçre Medeni Kanunu** örnek alınarak Türk Medeni Kanunu hazırlanmıştır.

NOT

Mustafa Kemal'in Mecelle ve Türk Medeni Kanunu'yla ilgili "Efendiler, Bizim hâlen yürürlükte olan medeni kanunumuz Mecelle'dir. Bu medeni kanun yaklaşık olarak yarım asır önce merhum Cevdet Paşa'nın başkanlığındaki bir bilimsel kurul tarafından hazırlanmıştır. İşte, o Mecelle'nin genel kuralındaki "Zamanın değişmesi dolayısıyla hükümlerin değiştirilmesinden vazgeçilemez." fıkıh kuralı, adli politikamızın temelini oluşturmaktadır. Bu ana kural içinde hareket eden Adalet Bakanlığımız, Mecelle'nin içermediği veya belirlemediği güç ve açık olmayan durumların, uygun hükümlerle genişletilmesi ve sağlamlaştırılması gereğine inanmıştır." demiştir.

/benimhocam

Medeni Kanun Düzenlemeleri

- Etnik ve dinî kökenine bakılmaksızın vatandaşlar eşit sayılmış ve hukuk alanında birlik sağlanmıştır.
- Tek eşlilik ve resmî nikâh zorunluluğu kabul edilmiştir.
- Kadına resmî boşanma hakkı tanınmıştır.
- Mirasta ve mahkeme tanıklığında kadın-erkek eşitliği sağlanmıştır.
- Kadınlara mesleklerini özgürce seçme hakkı tanınmıştır.
- Evlat edinme ve velayet işleri düzenlenmiştir.
- Rüştüne ermiş kişiye din seçme özgürlüğü getirilmiştir.
- Patrikhane ve konsoloslukların mahkeme kurma yetkileri kaldırılmıştır. Azınlıklar, kendi istekleriyle Türk kanunlarına tabi olmuşlardır. Böylece patrikhanenin dünyevi işlerle uğraşmasına son verilmiştir.
- Özel mülkiyette sınırlamalar taşıyan miri toprak rejimi kaldırılmıştır.

c. TÜRK KADINI VE SİYASİ HAKLARI

NOT

- 1935'teki Kadınlar Kongresi'ne katılan Mısır delegesi Sitti Şaravi, Atatürk için **"Siz ona Atatürk dersiniz. Biz ise onu Ataşark diye anarız."** demiştir.

BAZI MADDELERİ	DEĞİŞİKLİKLERİ
• Türkiye Devleti'nin dini, İslam'dır; Resmî dili Türkçedir; başkenti Ankara şehridir. • Türk milletini ancak TBMM temsil eder ve millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır. • Meclis, yasama yetkisini kendi kullanır. • Meclis, yürütme yetkisini kendi seçtiği Cumhurbaşkanı ve onun tayin edeceği Bakanlar Kurulu eliyle kullanır. • Milletvekili seçmek, 18 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk'ün hakkıdır. • Otuz yaşını bitiren her Türk erkek milletvekili seçilebilir.	• 1928 yılında, "Devletin dini İslam'dır." maddesi çıkarılmıştır. • 1928 yılında, Cumhurbaşkanı yemin biçiminden "Vallahi" şeklinde başlayan dinî tanımlar kaldırılmıştır. • 1930, 1933, 1934 yıllarında yapılan düzenlemelerle, kadınlara siyasi hakların verilmesine dair maddeler eklenmiştir. • 1934 yılında, seçme yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır. • 1937 yılında, Atatürk ilkeleri anayasada yer almıştır.

b. TÜRK MEDENİ KANUNU (17 Şubat 1926)

- Medeni Kanun olarak kullanılan Mecelle toplumun yalnızca Müslüman kesimine uygulanabildiği için azınlıklar da kendi sistemlerine sahip olmuştur.
- Ayrıca Mecelle dinî esaslara göre düzenlenmiş bu nedenle hem laikliğe hem de kadın erkek eşitliğine ters durumdaydı.
- Bu konuda birliği, eşitliği ve laikliği sağlayabilmek amacıyla **İsviçre Medeni Kanunu** örnek alınarak Türk Medeni Kanunu hazırlanmıştır.

NOT

Mustafa Kemal'in Mecelle ve Türk Medeni Kanunu'yla ilgili "Efendiler, Bizim hâlen yürürlükte olan medeni kanunumuz Mecelle'dir. Bu medeni kanun yaklaşık olarak yarım asır önce merhum Cevdet Paşa'nın başkanlığındaki bir bilimsel kurul tarafından hazırlanmıştır. İşte, o Mecelle'nin genel kuralındaki "Zamanın değişmesi dolayısıyla hükümlerin değiştirilmesinden vazgeçilemez." fıkıh kuralı, adli politikamızın temelini oluşturmaktadır. Bu ana kural içinde hareket eden Adalet Bakanlığımız, Mecelle'nin içermediği veya belirlemediği güç ve açık olmayan durumların, uygun hükümlerle genişletilmesi ve sağlamlaştırılması gereğine inanmıştır." demiştir.

/benimhocam

Medeni Kanun Düzenlemeleri

- Etnik ve dinî kökenine bakılmaksızın vatandaşlar eşit sayılmış ve hukuk alanında birlik sağlanmıştır.
- Tek eşlilik ve resmî nikâh zorunluluğu kabul edilmiştir.
- Kadına resmî boşanma hakkı tanınmıştır.
- Mirasta ve mahkeme tanıklığında kadın-erkek eşitliği sağlanmıştır.
- Kadınlara mesleklerini özgürce seçme hakkı tanınmıştır.
- Evlat edinme ve velayet işleri düzenlenmiştir.
- Rüştüne ermiş kişiye din seçme özgürlüğü getirilmiştir.
- Patrikhane ve konsoloslukların mahkeme kurma yetkileri kaldırılmıştır. Azınlıklar, kendi istekleriyle Türk kanunlarına tabi olmuşlardır. Böylece patrikhanenin dünyevi işlerle uğraşmasına son verilmiştir.
- Özel mülkiyette sınırlamalar taşıyan miri toprak rejimi kaldırılmıştır.

c. TÜRK KADINI VE SİYASİ HAKLARI

NOT

- 1935'teki Kadınlar Kongresi'ne katılan Mısır delegesi Sitti Şaravi, Atatürk için **"Siz ona Atatürk dersiniz. Biz ise onu Ataşark diye anarız."** demiştir.

Tarih	Kanun'un Adı	Alındığı Ülke
1926	**Medeni Kanun**	İsviçre
1926	**Borçlar Kanunu**	İsviçre
1926	**Türk Ceza Kanunu**	İtalya
1926	**Deniz Ticaret Kanunu**	Almanya
1929	**Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu**	Almanya
1929	**İdare Kanunu**	Fransa
1932	**İcra ve İflas Kanunu**	İsviçre

3. TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

- Çağdaş ve laik bir toplumsal düzen için değişimlerin halkın yaşamının bir parçası hâline gelmesi gerektiğinden toplumsal alanda inkılaplar yapılmıştır.

a. ŞAPKA KANUNU (25 Kasım 1925)

Şapka Kanununun Kabul Edilmesinin Nedenleri

- Sosyal yaşamda topluma modern bir görünüm kazandırmak
- Muasır milletler seviyesine ulaşmak ve Batı ile bütünleşmek
- Toplumsal birlikteliği sağlamak
- Ayrıma yol açacak unsurları ortadan kaldırmak

Gelişmeleri

- 25 Ağustos 1925'te **Kastamonu - İnebolu**'ya yaptığı bir gezide başına şapka giyip, **"Buna şapka derler."** diye halkı şapka giymeye özendirmesinden sonra, 25 Kasım 1925'te **Şapka Giyilmesi Hakkındaki Kanun** (Şapka İktibasına Dair Kanun) çıkarılmıştır.

b. TEKKE, ZAVİYE VE TÜRBELERİN KAPATILMASI (30 Kasım 1925)

Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılmasının Nedenleri

- Din istismarını önlemek ve toplumun laikleşmesini sağlamak
- Halk arasında eşitliği sağlamak
- Bu mekânları rejim karşıtı eylemlerin odağı olmaktan çıkarmak
- **TBMM'de 30 Kasım 1925'te çıkarılan bir kanunla:**
  - Bütün **tekkeler, zaviyeler, şeyhlikler, türbeler** ve **türbedarlıklar** kaldırılmıştır.
  - Tekke ve zaviyelere ait mallara el konmuş, toplantı ve törenler yasaklanmıştır.
  - **"Dedelik, şeyhlik, seyitlik, dervişlik, türbedarlık, çelebilik, babalık, emirlik, naiplik, halifelik, büyücülük, falcılık, muskacılık"** gibi san, sıfat ve işler yasaklanmıştır.
- Tekke ve zaviyeler dışında din, bilim ve siyasi önderlerin mezarları olan türbelere ise dokunulmamıştır. **Osman Gazi, Fatih Sultan Mehmet, Mevlâna, Hacı Bektaş-i Veli** gibi din büyüklerinin ve devlet kurucularının türbelerine dokunulmayarak, buraların halk tarafından ziyaret edilip, saygı ile anılmasına imkân sağlanmıştır.

c. ÖLÇÜ, RAKAM VE TAKVİMDEKİ DEĞİŞİKLİKLER

25 Aralık 1925	**Takvim Değişikliği**	• Osmanlı Devleti'nde hicri, Rumi gibi takvimler kullanılmıştır. Bu durum toplum içinde ve Batı ile olan ticari ilişkilerde sorun oluşturmuştur. • Bu nedenle 1 Ocak 1926 tarihinden itibaren miladi takvim kullanılmaya başlanmıştır.
26 Aralık 1925	**Saat Sistemi Değişikliği**	• 1 Ocak 1926 tarihinden itibaren Alaturka Saat Sistemi'nden Alafranga Saat Sistemi'ne geçilmiştir.
20 Mayıs 1928	**Uluslararası Rakamlara Geçilmesi**	• Osmanlı Devleti'nden beri kullanılan Arap rakamlarının, Batı ile özellikle ekonomik ilişkilerde sorunlara yol açmasını önlemek amacı ile uluslararası rakamlarına geçilmiştir. (Beynelmilel Erkam'ın Kabulü)
1 Nisan 1931	**Uzunluk, ölçü ve Tartı Birimlerinde Değişiklik**	• Arşın, endaze, okka vb. Osmanlı ölçü - tartı birimleri, hem Batı ile olan ticari ilişkileri düzenlemek hem de toplum içinde uygulamalarda birlik sağlamak amacı ile değiştirilmiş ve **"Metrik Sistem"**e geçilmiştir.
27 Mayıs 1935	**Millî Bayramlar ve Genel Tatiller Kanunu**	• Bu kanun ile resmî bayram ve tatillerde düzenlemeye gidilmiştir.
1 Haziran 1935	**Hafta Tatilinde Değişiklik**	• Osmanlı toplumunda insanlar inançlarına göre tatil yapmaktaydı ve bu toplumda kargaşaya yol açmaktaydı. • Mustafa Kemal 1924 yılında tüm tatil günlerini cuma gününde birleştirerek uygulamalarda birliği sağlamıştır. • 1935 yılında ise hafta tatili cuma gününden pazara alınarak Batı ile olan ticari ilişkiler geliştirilmek istenmiştir.

d. SOYADI KANUNU (21 Haziran 1934)

Soyadı Kanunu'nun Çıkarılma Nedenleri

- Toplumsal eşitliği sağlamak
- Resmî ve sosyal ilişkilerde yaşanan kargaşaya son vermek (Nüfus kaydı ve sayımı, miras, askerlik, eğitim)
- Kullanılan dinî, sosyal, ailevi ve asalet kaynaklı lakaplardan dolayı ortaya çıkan ayrıma son vermek
- Topluma modern, eşitlikçi ve millî bir yapı kazandırmak

Gelişmeleri

- Yukarıda belirtilen nedenlere bağlı olarak **21 Haziran 1934'te Soyadı Kanunu** kabul edilmiştir.
- Her ailenin ön adı dışında bir soyadı alması zorunlu hâle getirilmiştir.
- Alınacak soyadlarının genel ahlaka aykırı olmaması, gülünç olmaması, yabancı ad olmaması ve Türkçe olması kararlaştırılmıştır.
- Mustafa Kemal'e, TBMM'nin kabul ettiği 24 Kasım 1934 tarihli özel bir kanunla **Atatürk** soyadı verilmiştir. Bu soyadının başkası tarafından kullanımı da yasaklanmıştır.
- Atatürk'ün ailesine **Atadan** soyadı verilmiştir.

e. ÜNVAN VE LAKAPLARIN KULLANIMINI YASAKLAYAN KANUN (26 Kasım 1934)

- Bu kanun ile **"Ağa, hacı, hafız, molla, efendi, bey, hanım, hazret ve zade"** gibi ayrıcalık belirten ünvanların kullanımı yasaklanmıştır.
- Osmanlı Devleti'nin verdiği harp madalyaları hariç; **nişan, madalya ve rütbelerin kullanımı yasaklanmış**tır.
- Ayrıca general, mareşal gibi askerî ünvanların kullanımı Hükûmet ve Yüksek Askerî Şûra iznine bağlanmıştır.

f. KILIK – KIYAFET KANUNU (3 ARALIK 1934)

- 3 Aralık 1934 tarihinde kabul edilen kanun ile din adamları dışında kimsenin dinî kıyafet ile sokakta dolaşamayacağına karar verilmiştir. Bununla birlikte din adamlarının dinî kıyafetleri sadece ibadethanelerde kullanabileceği belirtilmiştir.
- Ancak bu düzenlemeden Diyanet İşleri Başkanı, Hahambaşı ve Patrik muaf tutulmuştur.

4. EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILAPLARI

a. I. MAARİF KONGRESİ (15 - 16 Temmuz 1921)

- Millî Mücadele'nin **Eskişehir-Kütahya Muharebeleri** sırasında Ankara'da toplanmıştır.
- Çoğunlukla ilk ve ortaöğretim kademelerinin hedefi ve programı ile ilgili tartışmaların yapıldığı, okul ve öğrenci sayılarının tespit edilmeye çalışıldığı, eğitime millî bir yön kazandırılmaya çalışıldığı büyük bir eğitim kongresidir.

b. TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU (3 Mart 1924)

- Mustafa Kemal Paşa, eğitim - öğretim alanında atılacak somut adımları ve yapılması planlanan yenilikleri 1 Mart 1922'de TBMM'nin açılış konuşmasında şöyle sıralamıştır:
  - Milletimizin zekâsının gelişmesi ve böylece uygun olan medeniyet düzeyine ulaşmasını sağlamak
  - Yüce görevleri yürütecek elemanları yetiştirmek ve millî kültürümüzü yüceltmek
  - İlköğretim ve son öğretim aşamaları arasında, ortaöğretim kurmak
  - Ortaöğretimde ülkenin ihtiyaç duyduğu çeşitli hizmet ve sanat elemanlarını yetiştirmek ve yüksek eğitime aday hazırlamak

/benimhocam

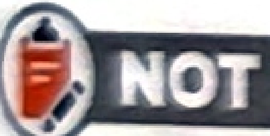
- Ortaöğretimin eğitim ve öğretim yöntemlerini pratik ve uygulamalı hâle getirmek
- Kadınların da erkeklerle aynı öğretim aşamalarından geçirilerek, yetişmelerine önem vermek
- Gelecek uygulamalara temel olacak programları hazırlamak

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Çıkarılmasının Nedenleri

- Eğitim - öğretimde birlik ve beraberliği sağlamak
- Eğitimde laikleşmeyi, modernleşmeyi, eşitliği ve ulusallığı sağlamak
- Ulusal eğitim ile millî bilinci geliştirmek

Gelişmeleri

- Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ilgili öneriyi meclise dönemin Maarif Nazırı **Vasıf Çınar** sunmuştur.
- Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki tüm eğitim - öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.
- Şeriye ve Evkâf Vekâleti ve tüm özel vakıfların denetimindeki okullar Maarif Vekâletine bağlanmıştır.
- Osmanlı Devleti Zamanı'nda dinî eğitim veren kurumlar kapatılarak yerlerine ilahiyat fakültesi ve imam hatip gibi okullar açılmıştır.

NOT

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile

- Eğitim - öğretim alanında birlik sağlanmış ve ikilik ortadan kaldırılmıştır.
- Eğitim - öğretim millîleştirilmiştir.
- Medreselerin kapatılmasına ortam hazırlanmıştır.
- Yabancı okullar üzerindeki devlet denetimi artmıştır.
- Tüm okulların devlet denetimine alınması **Fransa, Papalık** ve birçok okulu olan devletin itiraz ederek yabancı okullar konusunu yeniden gündeme taşımasına neden olmuştur.

c. MAARİF TEŞKİLATI KANUNU (2 Mart 1926)

- Mustafa Necati Bey'in katkıları ile ilk ve ortaöğretimin esaslarını belirleyen **Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun** çıkarılmıştır. **Bu kanuna göre;**
  - 2 Mart 1926'da kabul edilen Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun ile **ilk ve ortaöğretimin esasları** belirlenmiştir. Buna göre:
  - Millî olacak şekilde ilk ve ortaöğretim programları belirlenmiştir.
  - Okul açılması bakanlığın iznine bağlanmıştır.
  - Bu esaslar dikkate alınarak Cumhuriyet Hükûmeti yeni okullar açmış, öğretmen okullarının sayısı artırılmıştır.
  - İlköğretim bütün çocuklar için zorunlu ve parasız hâle getirilmiştir.
  - Yabancı okulların **Türkçe, tarih, coğrafya** ve **felsefe** derslerinin Türk öğretmenlerce okutulması kararlaştırılmıştır.
  - **Talim Terbiye Kurulu** oluşturulmuştur.
  - Karma eğitim (ortaöğretim) modeline geçilmiştir.
  - Müfredatların modern bir yapıya kavuşması sağlanmıştır.
  - Eğitim-öğretim dinin etkisinden kurtarılmış, eğitimin laikleşmesi konusunda önemli bir adım atılmıştır.

d. MEDRESELERİN KAPATILMASI (11 Mart 1924)

- Tevhid-i Tedrisat Kanunu çerçevesinde Millî Eğitim Bakanı Vasıf Çınar Bey'in talimatı ile medreseler kapatılmaya başlanmıştır.
- Son medreseler Şeyh Said İsyanı sonrasında kapatılmıştır.
- **Medreselerin kapatılması ile**
  - Eğitimde ikilik ortadan kaldırılmıştır.
  - Özgür düşüncenin hâkim olması sağlanmıştır.
  - Eğitimin laik ve ulusal olması yolunda önemli adımlar atılmıştır.
  - İnkılap karşıtı düşüncelerin gücü kırılmıştır.

e. HARF DEVRİMİ (1 Kasım 1928)

Harf Devrimi'nin Yapılmasının Nedenleri

- Arap harflerinin öğreniminin zor olmasından kaynaklanan düşük olan okuryazar oranını artırmak
- Batı ile olan kültürel ilişkileri geliştirmek
- Konuşma ve yazı dili arasındaki farkı gidermek
- Türk dilinin gelişimine hizmet etmek ve ulus bilincini geliştirmek
- Arap harflerinin Türkçenin yapısına uymamasından kaynaklanan sıkıntıları gidermek

Gelişmeleri

- İzmir İktisat Kongresi'nde dönemin Millî Eğitim Bakanı Vasıf Çınar ve işçi temsilcisi Ali Nazmi harf konusunun konuşulmasını teklif etmişse de kongre başkanı Kâzım Karabekir, birliği bozar düşüncesi ile gündem dışı diyerek reddetmiştir.
- 29 Mayıs 1928 tarihinde **Maarif Vekâleti** tarafından, kurulan **Dil Encümeni** tarafından **Elifba Raporu** hazırlanmıştır.
- Mustafa Kemal yeni harflerin tanıtımını **Sarayburnu Parkı**'nda yapmıştır.
- 1928 yılında İstanbul'da yapılan Halk Fırkası Şûrası'nda Mustafa Kemal harfleri açıklamıştır.
- 1 Kasım 1928 tarihinde de kanun kabul edilmiştir.

NOT

Mustafa Kemal Paşa eski yazının yerini yeni Türk alfabesinin alacağını 9/10 Ağustos 1928 tarihinde Gülhane konuşmasında şu sözlerle açıklamıştır: **"Arkadaşlar, bizim güzel ahenkdar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılamayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz. Lisanımızı muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle behemehal pek çabuk bir zamanda mükemmel surette anlayacağız. Ben buna eminim. Siz de emin olunuz..."**

/benimhocam

Harf Devrimi'nin Yapılmasının Sonuçları

- Okuryazar oranında ciddi artış gözlemlenmiştir.
- Basılan kitap sayısı artmış ve Batı eserlerinin tercümesi kolaylaşmıştır.
- Batı'daki teknik gelişmelerin takibi kolaylaşmıştır.

NOT

Yeni harflerle basılan ilk dergi **Belleten** dergisidir.

f. MİLLET MEKTEPLERİ (24 Kasım 1928)

- Millet Mektepleri, örgün eğitim yaşı geçmiş olan vatandaşlara (14 - 45 arası yaş) yeni harfleri öğretmek amacı ile açılmıştır.
- Başbakan İsmet İnönü, bu mekteplerdeki eğitim süresinin iki, dört ya da altı ay devam edeceğini belirli yerlere gelemeyecek durumda olan vatandaşlar için gezici Millet Mektepleri açılacağını en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün bürokratların buralarda görev alacaklarını belirtmiştir.
- Bakanlar Kurulu, 11 Kasım 1928 tarihinde Millet Mektepleri Talimatnamesi'ni onaylamış ve talimname 24 Kasım 1928 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

NOT

Bakanlar Kurulunun Ankara'da 11 Kasım 1928'de yaptığı toplantıda Mustafa Kemal'e **"Millet Mektepleri Başöğretmenliği"** ünvanı verilmesi kararlaştırılmış ve 24 Kasım 1928'de Millet Mektepleri Talimatnamesi ile Mustafa Kemal Millet Mekteplerinin **"Başöğretmeni"** ünvanını almıştır. Bu tarihin yıl dönümü **24 Kasım 1981** tarihinden itibaren her yıl **"Öğretmenler Günü"** olmak üzere ülkemizde kutlanmaya başlanmıştır.

9. TÜRK TARİHİ TETKİK CEMİYETİ (TÜRK TARİH KURUMU) (15 Nisan 1931)

Türk Tarih Kurumunun Açılmasının Nedenleri ve Hedefleri

- Türklerin kökenlerini araştırmak
- Türklerin dünya ve İslam tarihine katkılarını ortaya koymak
- Türklerin sarı ırktan (barbar ırk) olduğu iddialarını çürütmek
- Türklerden önceki Anadolu tarihini aydınlatmak
- Türklerin ilişki kurdukları devletler üzerindeki etkilerini ortaya koymak
- Ümmetçi ve hanedancı bir tarih anlayışından millî temeller üzerine kurulmuş bir tarih anlayışına geçmek
- Vatandaşlar arasında ortak kültür ve millî bilinç oluşturmak

Gelişmeleri

- Öncelikle bir bilim kurulu ve kütüphane kurulmuş ve Türkler ile ilgili çalışma yapmış olan yabancı yayınlar incelenmiştir.
- 1930 yılında **Türk Tarihinin Ana Hatları** ismi ile bir eser yayımlanmıştır.
- 15 Nisan 1931 tarihinde **Türk Tarih Tetkik Cemiyeti** kurulmuştur.
- 1931 yılında **Türk Tarih Tetkik Heyet Serisi** hazırlanmıştır.
- 1931 yılında 4 ciltten oluşan **Ortaöğretim Tarih Serisi** hazırlanmıştır.
- 1932 yılında **I.Tarih Kongresi** toplanmış ve **Türk Tarih Tezi** ortaya atılmıştır.
- 1933 yılında ilk arkeolojik kazı **Ahlatlıbel Kazısı** yapılmıştır.
- 1935 yılında **Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi** kurulmuştur.
- 1937 yılından itibaren **Belleten** adı verilen süreli yayın çıkarılmıştır.

NOT

Mustafa Kemal Atatürk **"Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır."** demiştir.

/benimhocam

DİKKAT

Türk Tarih Kurumunun temel amaçları "Türk tarihini, Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları, Türklerin medeniyete hizmetlerini ilmî yoldan incelemek, araştırmak, tanıtmak, yaymak; bunlara dayanarak Türk tarihini ve Türkiye tarihini yazmak." şeklinde belirlenmiştir. Türk Tarih Kurumu 1937'den itibaren Atatürk'ün adını bizzat koyduğu Belleten dergisini yayımlamaya başlamıştır.

h. HALKEVLERİ (19 ŞUBAT 1932)

- Halkevleri, Cumhuriyet'in ilkeleri ve inkılaplarını halka aktarmak amacı ile kurulmuştur. Halkevleri aracılığı ile halkın kültürel yönden gelişimi sağlanmak istenmiştir.
- Halkevlerinin temelini, 1912 yılında kurulan ancak siyasi merkez hâline geldiği düşüncesi ile 1931 yılında kapatılan **Türk Ocakları** oluşturmuştur.
- Ankara halkevlerinin yayın organı **Ülkü** dergisidir.
- 1942 yılında tek yurt dışı şubesi Londra'da açılmıştır.
- 1951 yılında Adnan Menderes tarafından kapatılmıştır.

Halkevlerinin Çalışmaları	Halkevlerinin Şubeleri
• Biçki - dikiş kursları düzenlenmiştir.	• Dil, edebiyat ve tarih
• Yöresel değerleri ön plana çıkarmaya yönelik sergiler açılmıştır.	• Güzel sanatlar
• Okuma - yazma kursları verilmiştir.	• Spor ve temsil
• Genel sağlık kuralları öğretilmiştir.	• Kütüphane ve neşriyat
• Ailelere soyadı bulma çalışmaları yapılmıştır.	• Sosyal yardım ve halk dershaneleri
	• Köycülük
	• Müze ve sergi

j. TÜRK DİLİ TETKİK CEMİYETİ (TÜRK DİL KURUMU) (12 Temmuz 1932)

Türk Dil Kurumunun Açılmasının Nedenleri ve Hedefleri

- Türk dilini yabancı kelimelerin boyunduruğundan kurtarmak
- Türkçenin zenginliğini ortaya koymak ve bilim dili hâline gelmesini sağlamak ve Türk dilinin kökenlerini araştırmak
- Konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılığı gidermek ve teknik kavramlara Türkçe karşılık bulmak
- Türk diline yeni kelimeler kazandırmak
- Aydınlar ile halk arasındaki dil kopukluğunu gidermek
- Halk ağzından derlemeler ve kitaplardan taramalar yapmak

Gelişmeleri

- 1928 yılında **Dil Encümeni** kurularak araştırmalar başlatılmış ve **İmla Kılavuzu** hazırlanmıştır.
- 1930'lu yıllarda **Güneş Dil Teorisi** ortaya atılmıştır.
- 1932 yılında **I.Dil Kurultayı** toplanmıştır.
- 1932 yılından itibaren **Dil Bayramı** kabul edilmiş ve kutlanmıştır.
- 1935 yılında **Tarama Sözlüğü'nün** çalışmaları başlatılmıştır.
- 1935 yılında **Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi** açılmıştır.

NOT

Türk Dil Kurumunun ilk başkanı **Sâmih Rifat'tır.** 1936 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyetinin adı **Türk Dil Kurumu** olarak değiştirilmiştir.

NOT

"Güneş Dil Teorisi" Türkçenin dünya dillerinin kaynağı olduğunu savunan 1936'da ortaya atılmış bir dil bilim teorisidir.

k. ÜNİVERSİTE REFORMU (1933)

- Modernleşmenin bir parçası olarak görülen üniversitelerle ilgili çalışmalar yapılması amacı ile Mustafa Kemal'in talimatı ile Maarif Vekili Reşit Galip tarafından **İsviçreli Profesör Albert Malche** Türkiye'ye davet edilmiş ve rapor hazırlatılmıştır.
- Albert Malche'nin raporuna bağlı olarak Üniversite Reformu gerçekleştirilmiş ve **Darülfünun** kapatılarak yerine **İstanbul Üniversitesi** açılmıştır.

NOT

Atatürk Dönemi'nde Açılan Önemli Eğitim Kurumları

- 1925 Ankara Hukuk Mektebi
- 1926 Gazi Eğitim Enstitüsü
- 1933 İstanbul Üniversitesi
- 1933 Yüksek Ziraat Enstitüsü
- 1935 Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi
- 1936 Ankara Siyasal Bilgiler Okulu

NOT

Türkiye'de açılan ilk yüksek öğrenim kurumu **Ankara Hukuk Mektebi**'dir.

5. EKONOMİ ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

a. İZMİR İKTİSAT KONGRESİ (17 Şubat – 4 Mart 1923)

- Lozan Görüşmelerinin kesildiği bir sırada İzmir'de çeşitli meslek gruplarından katılımcıların oluşturduğu Türkiye İktisat Kongresi toplanmıştır.
- Kongreye katılım **Mesleki Temsil** esası ile sağlanmıştır. Farklı meslek gruplarından (sanayici, tüccar, çiftçi ve işçi) 1135 delege katılmıştır.
- Kongre **başkanlığını Kâzım Karabekir** yapmıştır.

- Kongrede ekonomik kalkınmanın kendi çabamızla gerçekleşmesi gerektiği ön görülmüş ve **Misak-ı İktisadi Kararları** kabul edilmiştir.

Kongre Kararları

- Anonim şirketlerin kurulması kolaylaştırılacaktır.
- Millî bankalar ve kredi kurumları oluşturulacaktır.
- Köylü işletmelerinden (küçük işletmelerden) büyük üretim ünitelerine geçilecektir. Vergi sisteminde reform yapılacaktır.
- Devletin temel yatırımları yapması sağlanacaktır.
- Yatırımcılara kredi sağlayacak bankalar kurulacaktır.
- Önemli kuruluşlar millîleştirilecektir.
- Yerli mallar karada ve denizde ucuz tarife ile taşınacaktır.
- Yer altı zenginliklerinin saptanması sağlanacaktır.
- Üretimde temel tüketim mallarına öncelik verilecektir.
- Teknik eğitim geliştirilecektir.
- Demir yolları inşası bir programa bağlanacaktır.
- Yerli malı kullanımı sağlanacaktır.
- Sanayiyi teşvik edici yasaların çıkarılması sağlanacak özellikle gümrük tarifeleri millî sanayinin kalkınma ihtiyaçlarına göre değiştirilecektir.
- Ham maddesi yurt içinde olan endüstri kolları kurulacaktır.
- Yabancı tekellerden kaçınılacaktır.
- İşçilere sendika kurma ve grev hakkı verilecektir.
- İşçilerin çalışma koşulları düzeltilecektir.

/benimhocam

Atatürk'ün Ekonomiyle İlgili Önemli Sözleri

NOT

Mustafa Kemal Atatürk ekonominin bağımsız olması gerektiğini **"İstiklal-i tam (tam bağımsızlık) için millî hakimiyet, iktisadi hâkimiyet ile sağlamlaştırılmalıdır."** sözleriyle ifade etmiştir.

NOT

Mustafa Kemal Atatürk yeni kurulan Türkiye'nin ekonomik durumu için **"Siyasal, askerî zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler devamlı olmaz, az zamanda söner."** demiştir.

NOT

Mustafa Kemal Atatürk "Efendiler!.. Kılıçla fütuhat yapanlar, sabanla fütuhat yapanlara neticede mevkilerini terk etmeye mahkûmdur. Bu bir hakikattir ki tarihin her devrinde aynen vakidir. Mesela Fransızlar Kanada'da kılıç sallarken oraya İngiliz çiftçisi girmiştir. Bir müddet kılıçla saban yekdiğeriyle (birbiri) mücadele etti. Ve nihayet saban galebe (yenmek) çalarak İngilizler Kanada'ya sahip oldular. Kılıç sallayan kol yorulur fakat saban kullanan kol her gün daha çok kuvvetlenir. Ve her gün toprağa daha çok sahip olur."

NOT

Mustafa Kemal Atatürk "Efendiler, tam bağımsızlık için şu kural vardır, millî hâkimiyet için bir kanun vardır, diyoruz. Bugün de büyük bir zaferin gerçekleştirici etkenleri ve yapanları olduğumuzu söylüyoruz. Bu noktada çok kesin olan bir gerçeği hep beraber tekrar etmek zorundayız. Bu kadar büyük, bu kadar kutsal ve büyük hedefler yalnız kâğıt üzerinde kurallarla ve kanun maddeleriyle ve sadece hırslarla, arzularla çözüm bulamaz. Tam gerçekleşmesini sağlayabilmek için tek kuvvet, gerçek ve en kuvvetli temel ekonomidir."

b. TARIM ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

1925	**Aşar vergisi** kaldırılmıştır.	• Aşar vergisinin kaldırılmasıyla çiftçinin rahatlaması, üretimin devamlılığı sağlanmış ve bu durum çiftçiyi teşvik edici bir rol oynamıştır.
1925	**Atatürk Orman Çiftliği** açılmıştır.	• Modern tarım usullerinin öğretilmesi amaçlanmıştır.
1925	İlk **Tohum ve Gübre Islah İstasyonu** açılmıştır.	• Eskişehir'de açılan bu istasyon ile çiftçinin tohum ve gübre ihtiyacı karşılanmak istenmiştir.
1929	**Köylüye ücretsiz toprak dağıtılması** kararı alınmıştır. (Toprak Reformu)	• Ancak başarı sağlanamamıştır. Bunda temel neden yeterli sulama, makine ve sermaye imkânının olmaması ve 1929 Dünya Ekonomik Krizi'dir.
1933	**Yüksek Ziraat Enstitüsü** kurulmuştur.	• Tarımda gelişme bilimsel yöntemlerle sağlanmak istenmiştir.
1936	**Tarım Kredi Kooperatifleri** kurulmuştur.	• İlk kooperatif Mersin Silifke'ye bağlı Tekir (Atayurt) beldesinde kurulmuştur.
1925	**Ziraat Kombinaları** kurulmuştur.	• Tarım aletleri, makineleri ve ilaçlarının satın alınarak halka tanıtılması amacıyla kurulmuştur.
1938	**Toprak Mahsulleri Ofisi** açılmıştır.	• Ürün piyasasını düzenleme görevini üstlenmiştir.

c. TİCARET ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

1924	**İş Bankası** kurulmuştur.	• İş Bankası ilk özel bankadır. İlk genel müdürü **Celal Bayar**'dır. • İtibar-ı Millî Bankası ile birleşmiştir.
1925	**Anadolu Sigorta** kurulmuştur.	• İlk millî sigorta kuruluşudur.
1925	**Sanayi ve Ticaret Odaları Yasası** çıkarılmıştır.	• Ticaret ve sanayiyle uğraşanların odalara üye olması zorunlu tutulmuştur.
1926	**Kabotaj Kanunu** kabul edilmiştir.	• Tüm kara suları millîleştirilmiştir.
1929	**Menkul Kıymetler ve Borsalar Kanunu** kabul edilmiştir.	• İMKB'nin temelini oluşturmuştur.
1929	**Türk Parasını Koruma Kanunu** kabul edilmiştir.	• Millî para politikasının benimsendiğine kanıttır. 1929 Dünya Ekonomik Krizi'ne karşı bir tedbirdir.
1929	**Koruyucu Gümrük Yasası** kabul edilmiştir.	• Gümrük vergileri yükseltilmiştir. • Dünya Mali Krizi'ne karşı alınan tedbirdir.
1930	**Merkez Bankası** kurulmuştur.	• Merkez Bankasının kurulmasında; ulusal para politikası izleme, para (banknot) basma amaçları etkili olmuştur. Osmanlı Bankası para basma yetkisini Merkez Bankasına devretmiştir.
1933	**Halkbank** kurulmuştur.	• Bu banka kamu bankasıdır ancak 1938'de faaliyete geçmiştir.
1933	**İller Bankası** kurulmuştur.	• Belediyeler Bankası olarak kurulmuştur. • Günümüzde ismi **"İlbank"** olarak değiştirilmiştir.
1937	**Denizbank** kurulmuştur.	• Denizcilikle uğraşanlara kredi imkânı sağlanmıştır.

/benimhocam

d. SANAYİ ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

1925	**Sanayi ve Maadin Bankası** kurulmuştur.	• Liberalizmin etkileri çerçevesinde açılmış devlet bankasıdır.
1926	**Emlak ve Eytam Bankası** kurulmuştur.	• Gayrimenkul ipoteği karşısında borç para vermiş bir kamu bankasıdır.
1927	**Teşvik-i Sanayi Kanunu** kabul edilmiştir.	• Özel sektörün canlandırılması amaçlanmıştır.
1933	**Devletçilik** uygulamasına geçilmiştir.	• Liberalizmin fayda sağlayamaması üzerine geçilmiştir.
1933	**I.Beş Yıllık Sanayi Planı** hazırlanmıştır.	• Rusya'dan yararlanılmıştır. 1934'te uygulanmasına başlanmıştır.
1933	**Sümerbank** kurulmuştur.	• Sanayi ve Maadin Bankasının yerine kurulmuştur. I. Beş Yıllık Sanayi Planı'nın finansmanını sağlayan bankadır.
1935	**Etibank** açılmıştır.	• MTA'nın bulduğu madenleri işletmiştir.
1935	**Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü** kurulmuştur.	• Madenlerin araştırılıp kalite tespitinin yapılması için çalışmıştır.
1936	**Çubuk Barajı** açılmıştır.	• Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk barajıdır. Ayrıca Elektrik İşleri Etüt İdaresi kurulmuştur.
1938	**II.Beş Yıllık Sanayi Planı** hazırlanmıştır.	• II. Dünya Savaşı'ndan dolayı uygulanamamıştır.

/benimhocam

e. TEŞVİK-İ SANAYİ KANUNU (28 Mayıs 1927)

- Bu kanunla, özel sektörü sanayi alanına çekerek ülke sanayisini geliştirmek amaçlanmıştır.

Teşvik-i Sanayi Kanunu kapsamında sanayi alanına yönelenlere;

- Ucuz arazi ve bina tahsis etme,
- Belli bir süre vergiden muaf tutma,
- Ulaşım ve depolama imkânları sağlama gibi kolaylıklar getirilmiştir.

NOT

Bu kanun, özel sektörün yeterli sermayeye sahip olmaması, teknik bilgi ve eleman yetersizliği gibi nedenlerle istenilen sonucu vermemiştir.

7. SAĞLIK VE SOSYAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

- 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılması pek çok alanda olduğu gibi sağlık alanında da önemli gelişmelere zemin hazırlamıştır.
- Mustafa Kemal, Cumhuriyet'i kuran halkın sağlıklı ve dinamik bir yapıya sahip olmasına büyük önem vermiştir.
- Devletin öncelikli hedefi; halkın sağlığını en iyi biçimde korumak, bulaşıcı hastalıklarla mücadele ederek ölüm sayılarını azaltmak ve yalnız şehirlere değil köylere kadar sağlık hizmeti götürebilmek olmuştur.
- Bu amaçlarla 3 Mayıs 1920'de Sağlık Bakanlığı kurularak sağlık hizmetleri tek çatı altında toplanmıştır.

NOT

Mustafa Kemal Atatürk'ün "Devlet olma savındaki siyasal kuruluşların en birinci görevi, halkının sağlığı ve sağlamlığıdır." demiştir.

Sağlık Alanında Yapılan Çalışmalar

- 1920'de **Sıhhiye Nazırlığı** kurulmuştur.
- 1920'de **Yeşilay** kurulmuştur.
- 1921'de **Çocuk Esirgeme Kurumu** açılmıştır.
- 1923'te Hilal-i Ahmer, **Kızılay**'a dönüştürülmüştür.
- **Verem Savaş Dernekleri** kurulmuştur.
- **Heybeliada Sanatoryumu** ve **Numune Hastaneleri** (Ankara, İstanbul, Sivas, Trabzon, Erzurum ve Diyarbakır) açılmıştır.
- **Sağlık Memuru, Ebe ve hemşire Okulları** açılmıştır.
- Genel Hıfzısıhha Kanunu kabul edilmiş ve Ankara Hıfzısıhha Enstitüsü açılmıştır.
- Bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmiştir.

Atatürk Dönemi'nde Ülke Nüfusunu Artırmak İçin Alınan Tedbirler

- 1929'da fazla çocuk sahibi olan aileler yol vergisinden muaf tutulmuştur.
- 1930'da ülkenin birçok yerine doğumevi kurulmuş, fakirlere ücretsiz ilaç dağıtılmıştır.
- 1931'de altı ya da daha fazla çocuklu ailelere vergi muafiyeti getirilmiştir.
- 1932'de nüfus artışını istenen seviyeye çıkartmak, anne ve bebek ölüm oranlarını düşürmek için alınması gerekli önlemleri araştırmak üzere nüfus komisyonu kurulmuştur.
- 1934'te Türkiye'ye yönelik göçleri teşvik amacıyla göçmenlere gümrük muafiyeti getirilmiştir.
- 1936'da çok çocuklu ailelere, hazineye ait topraklardan tarla bağışlanmıştır.
- 1936'da doğum kontrolünü sağlayan ilaç ve araçların kullanılması yasaklanmıştır.

/benimhocam

f. ULAŞIM VE BAYINDIRLIK ÇALIŞMALARI

DEMİR YOLLARI	• 1924'te Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurum ülkemizin **ilk kamu işletmesi**dir. • 1928'de demir yollarının ulusallaştırılmasına başlanmıştır. • Osmanlı Devleti'nden kalan hatlara ek olarak; ◆ Ankara – Kayseri – Sivas – Erzurum hattı ◆ Zonguldak – Ankara hattı ◆ Sivas – Samsun – Çarşamba hattı ◆ Sivas – Malatya – Fevzi Paşa hattı ◆ Malatya – Diyarbakır hattı ◆ Balıkesir – Kütahya – Kuzey Batı Hattı açılmıştır.
HAVA YOLLARI	• 1925'te **Tayyare Cemiyeti** kurulmuştur. • 1926'da **Kayseri Uçak ve Motor Fabrikası** kurulmuştur. • 1932'de **Vecihi Hürkuş, ilk sivil havacılık okulunu açmıştır.** • 1933'te **Hava Yolları Devlet İşletme İdaresi** açılmıştır. 1938'de Hava Yolları Genel Müdürlüğü adını almıştır. • 1935'te **Türk Kuşu** kurulmuştur. (İlk müdürü **Abdurrahman Türkkuşu**'dur.)
DENİZ YOLLARI	• 1926'da **Kabotaj Kanunu** kabul edilmiştir. • **Deniz Bankası** kurulmuştur. • **Devlet Deniz Yolları Genel Müdürlüğü** kurulmuştur.

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

A. 1923 - 1932 Arası

Bu dönemde Lozan'dan kalan sorunlar çözülmeye çalışılmıştır.

1. Musul Meselesi (1923-26)

- Lozan'da gündeme gelmesine rağmen çözümü sonraya bırakılmıştır.
- 1924'te bu sorunu çözmek için **Haliç Konferansı** toplanmıştır.
- Bu konferansta Türkiye'yi Meclis Başkanı **Ali Fethi Okyar** temsil etmiştir.
- 1925'te konu Milletler Cemiyetine götürülmüştür.
- Doğuda Suriyelilerin İngilizler tarafından silahlandırılması, Süleymaniye kentinin vurulması ve doğuda Şeyh Sait İsyanı'nın çıkması Türkiye'nin Musul üzerindeki etkinliğini azaltmıştır.
- 1926 **Ankara Antlaşması** ile bu sorun çözülmüştür.
- Buna göre, Musul İngiliz mandaterliğindeki Irak'a bırakılacak ve Musul petrollerinin %10'u 25 sene süreyle Türkiye'ye verilecek gibi kararlar alınmıştır.

2. Yabancı Okullar (1924)

- 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu sonrası özellikle Fransa ile sorun yaşanmıştır. Türkiye'nin kararlı tutumu sonucu yabancı okullar Türk Hükûmetinin isteklerini yapmak zorunda kalmıştır.

3. Patrikhane (1925)

- Bu sorunun tekrar gündeme gelmesinin nedeni; Yunanların patrik seçimine müdahale etmesidir. Bunun üzerine Türkiye, Yunanlar ile iş birliği içinde olan Patrik Konstantinious Arapoğlu'nu sınır dışı etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti patrikliğe hiçbir zaman siyasi bir yetki vermemiştir.

4. Bozkurt - Lotus Olayı (1926)

- Midilli yakınlarında Lotus adında Fransız gemisinin Bozkurt adındaki Türk gemisini batırması olayıdır. Konu **Lahey Adalet Divanı**na götürülmüştür. Türkiye'yi **Mahmut Esat** (Bozkurt) Bey savunmuştur. Türkiye bu davayı kazanmıştır.

5. Nüfus Mübadelesi (1930)

- Yunanların İstanbul'da daha fazla Rum bırakma isteği yüzünden bu sorun ortaya çıkmıştır. Sorunu derinleştiren olay ise Yunanların Batı Trakya'da Türklerin mallarına el koymasıdır.
- Konu Milletler Cemiyetine götürülse de bir sonuç alınamamıştır. Yunan Başbakanı Eleffiros Venizelos 1930'da Türkiye'ye yaptığı ziyaret sonucu "**Ankara (Ahali) Antlaşması**" imzalanmıştır.
- Buna göre, İstanbul'a yerleşme tarihine bakılmaksızın herkes "**İstanbul Rumu**" sayılarak mübadele dışında tutulmuştur. Yunanlarla dostane ilişkiler 1954 senesine kadar (Kıbrıs Sorunu) devam etmiştir.

6. Dış Borçlar (1933)

- Lozan Konferansı'nda görüşüldüğü hâlde Türkiye ile Fransa arasında tekrar gündeme gelen konulardan biri de Osmanlı borçlarıydı. Osmanlı Devleti en fazla Fransa'ya borçlanmıştır. 13 Haziran 1928'de Türkiye adına Fethi Bey ile Düyûn-ı Umûmiye İdaresi adına hareket eden temsilciler arasındaki protokole göre Osmanlı borçlarının ödenmesi belirli bir sisteme bağlanmıştır.
- Türkiye ilk ödemeyi zamanında yapmıştır ancak 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonrası kur farklarında meydana gelen değişimler Türkiye'nin ödeme güçlüğü yaşamasına neden olmuştur. Sorun 1933'teki antlaşmada yer alan daha uygun ödeme şartlarıyla çözülmüştür. Türkiye, Osmanlı Devleti'nden kalan borçlarının son taksidini 1954'te ödemiştir.

/benimhocam

B. 1932 - 1939 Arası

Dış Politikanın Esasları

- Sınırlarımızı korumak ve barışa katkıda bulunmak

1. Milletler Cemiyetine Giriş (1932)

- Milletler Cemiyeti kendi kuruluş ilkelerinden vazgeçerek ilk defa bir devleti kuruluşa üye olması için davet etmiştir.
- Türkiye, **İspanya'nın daveti** ile cemiyete üye olmuştur.

2. Balkan Antantı (1934)

- 1934'te **İtalya, Almanya, Bulgaristan**'ın tehditleri üzerine Atina'da bir araya gelen Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında batı sınırlarımızı güvence altına alan Balkan Antantı (Pakt) kurulmuştur. Bu pakta Balkan ülkesi olmasına rağmen Bulgaristan (Ege Denizi'ne inme isteği) ve Arnavutluk (İtalyan'ın tehdidi) katılmamıştır. **Balkan Antantı;** boğazların Montrö'de Türkiye'ye verilmesinde etkili olmuştur. II.Dünya Savaşı'nın çıkması ile önemini yitirmiştir.

3. Montrö Boğazlar Sözleşmesi (1936)

- Lozan'da komisyonun devam etmesi ve başkanın Türk olması kararlaştırılmıştır. Komisyon başkanı ise **Vasıf Cemal Paşa** olmuştur.
- **1933'te Londra Silahsızlanma Konferansı'nda Türkiye Boğazlar konusunu ilk defa dile getirmiştir.**
- 1936'da Almanya Ren'i; İtalya ise Habeşistan'ı işgal edince Fransa ve İngiltere boğazlardaki askerlerini geri çekmiştir.
- Bunun üzerine Türkiye ilgili devletlere bir nota çekerek **"Şartların değiştiğini"** söyleyerek **İsviçre**'nin Montrö kentinde toplanılmasını teklif etmiştir.
- Görüşmeler sonunda Montrö Boğazlar Sözleşmesi 20 yıllığına imzalanmıştır. **Bu sözleşmeye göre:** Boğazlardaki komisyon kaldırılmış ve boğaz'ın her iki tarafına Türk askerlerinin yerleşmesine karar verilmiştir.

/benimhocam

4. Akdeniz Paktı (1936)

- İtalya'nın yayılmacı politikasına karşılık İngiltere'nin himayesinde Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan devletleri tarafından kurulmuştur.

5. Sadabad Paktı (1937)

- İtalya ve Almanya'nın yayılmacı politikasına karşılık Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında İran'da kurulmuştur. II.Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla önemini yitirmiştir. Paktın devamını sayılan Bağdat Paktı 1955'te kurulurken bu pakt da önemini İran - Irak Savaşı (1980-1988) sonucu tamamen yitirmiştir.

6. Hatay (Sancak) Sorunu (1936 - 1939)

- 1936'da Almanya Fransa'ya ait Ren'i işgal edince, Fransa'da Suriye üzerindeki mandasını kaldırarak buradaki askerlerini ülkesine çağırdı ve Hatay'ı da Suriye'ye bırakmıştır.
- Durumu kabullenmeyen Türkiye, Milletler Cemiyetine başvurmuştur. Cemiyet bölgeyi araştırması için **"Sandler"**'i görevlendirmiştir. Sandler yayımladığı raporunda Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını talep etmiştir.
- 1938'de ise Fransa ile yapılan antlaşma ile "Hatay Bağımsız Cumhuriyeti" kurulmuştur. Bu devletin ilk ve son cumhurbaşkanı **"Tayfur Sökmen"** olurken ilk başbakanı **"Abdurrahman Melek"** olmuştur.
- Hatay Meclisinin kararıyla Hatay 1939'da (İsmet İnönü Dönemi) ana vatana katılmıştır.

NOT

Mustafa Kemal bir konuşmasında Hatay için **"40 yıllık Türk yurdu ecnebi eline bırakılamaz."** demiştir. Ayrıca "Ben toprak büyütme meraklısı değilim. Barış bozma alışkanlığım yoktur ancak antlaşmaya dayanan hakkımızın isteyicisiyim. Onu almasam edemem. Meclis kürsüsünden milletime söz verdim: Hatay'ı alacağım! Milletim benim dediğime inanır. Sözümü yerine getiremezsem onun huzuruna çıkamam, yerimde kalamam. Ben şimdiye kadar yenilmedim, yenilemem; yenilirsem bir dakika yaşayamam." demiştir. Türkiye yaklaşan II.Dünya Savaşı tehlikesine karşı Boğazlar ve Hatay Sorunu'nu kendi lehine çözmeyi başarmıştır.

CUMHURİYET DÖNEMİ KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

A. Devlet Yönetimi

- **Mustafa Kemal genelge ve kongrelerde;** Demokratik meşrutiyet, demokratik temsil ve hukuki kurallara saygılı olmaya dikkat etmiştir.
- Mustafa Kemal'e göre vatandaş; kalkınma yolunda birlikte ilerleyen, hür bakış açısına sahip olan, çağa uygun davranışlar gösterendir.

NOT
Vatandaşlığın tanımı ilk kez 1924 Anayasası'nda yapılmıştır.

Meslekler	Kadınlar
Belediye Başkanı	**Sadiye Hanım**
Muhtar	**Gül Esin**
Köylü Mebus Kadın	**Satı Kadın**
Mühendis	**Sabiha Güreyman**
Avukat	**Beyhan Hanım**
Savaş Pilotu	**Sabiha Gökçen**
Tiyatrocu	**Afife Jale**
Dünya Güzeli	**Keriman Halis Ece**
Kadın Doğum Uzmanı	**Pakize İzzet Tarzi**
Başbakan	**Tansu Çiller**

NOT
1921'de tıp eğitimini tamamlayarak doktorluk mesleğine başlayan ilk kadın **Safiye Ali**'dir.

B. Mimari

Mimar Kemaleddin	Gazi Eğitim Enstitüsü
Vedat Tek	II. TBMM Binası ve Ankara Palas
Prof. Dr. Emin Halid Onat ve Doç. Dr. Orhan Arda	Anıtkabir
Ali Talat Bey	Beşiktaş ve Kuzguncuk iskeleleri

C. Resim

İbrahim Çallı	Zeybekler Tablosu / Hatay'ın Ana Vatan'a Özlemi / Emirgan
Mehmet Ruhi Arel	Atatürk Köylülerle / Türk Ordusunun İstanbul'a Girişi
Cemal Tollu	Manisa Yangını
Ali Çelebi	Kelebek Yakalayanlar / Cumhuriyet'in İlanı

D. Heykel

- Osmanlı Devleti'nde heykelini yaptıran ilk padişah Sultan Abdülaziz'dir.
- İlk Atatürk Heykeli ise İstanbul Sarayburnu'nda açılmıştır.
- **Heinrich Krippel** Ulus Zafer Anıtı ve Samsun Atatürk Anıtı'nı yapmıştır.
- **Kenan Yontuç** ise Tekirdağ, Amasya, Çorum ve Edirne'de heykeller yapmıştır.
- **Pietro Konanica** ise Taksim Cumhuriyet Anıtı'nı yapmıştır.

E. Müzik

- Prof. Paul Hindemint'in yazdığı rapor doğrultusunda Musiki Muallim Mektebi açıldı. Daha sonra bu mektep Millî Musiki ve Temsil Akademisine sonra da Ankara Devlet Konservatuvarına dönüşmüştür.

NOT

Osmanlı Devleti'nden kalan **Darülelhan;** Konservatuvar'a, **Darülbedayi ise** İstanbul Şehir Tiyatrolarına dönüştürülmüştür. 1927'de Muhsin Ertuğrul Türk Tiyatroları genel müdürü olmuştur.

Türk Beşleri:

- Cemal Reşit Rey; 10. Yıl Marşı'nın bestecisidir.
- Adnan Saygun; Özsoy Operası adıyla ilk operayı açmıştır. Türkiye'nin ilk devlet sanatçısı olmuştur.
- Necil Kâzım Akses
- Ulvi Cemal Erkin
- Hasan Ferit Alnar

F. Edebiyat

Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Düşmanın Yaktığı Köyler Ahalisi'ne, Ankara, Yaban
Kemal Arıburnu	Atatürk'ten Anılar
Halide Edip Adıvar	Ateşten Gömlek (Millî Mücadele üzerine yazılan ilk romandır.)
Halide Edip Adıvar	Türk'ün Ateşle İmtihanı (Halide Edip Adıvar'ın orduda geçirdiği yılları anlattığı eseridir.)
Falih Rıfkı Atay	Zeytindağı ve Çankaya (1961'de yayımladı. Cumhuriyet Dönemi anlatıldı.)
Kâzım Karabekir	İstiklal Harbimiz, Paşaların Kavgası ve Şarkılı İbret
Samim Kocagöz	Kalpaklılar
Fahrettin Paşa	Medine Müdafaası (Farklı yazarlar tarafından yazılmıştır.)
Kemal Tahir	Yorgun Savaşçı
Ali Fuat Cebesoy	Sınıf Arkadaşım Atatürk
Tarık Buğra	Küçük Ağa ve Osmancık
Şevket Süreyya Aydemir	Tek Adam

/benimhocam

NOT

Kadro dergisi, 1932-35 yılları arasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedimtör, Burhan Asaf Belge tarafından Türk İnkılabı'nın ideolojisinin sistemleştirilmeye çalışıldığı bir yayındır.

G. Cumhuriyet Dönemi'nde Bilim

- Astronomi çalışmalarında **Fatin Gökmen** öne çıkmıştır. Kendisi Kandilli Gözlemevinin kurucusudur.
- Matematik alanında **Cahit Arf**, cebirsel denklemler üzerine yoğunlaşırken özel hâller problemini çözmüş ve Hasse Arf Teoremi ile dünyada tanınmıştır.
- **Behram Kurşunoğlu** ise nükleer fizik üzerine, **Orhan Asım Barut**'ta matematik, kuramsal fizik, yüksek enerji ve parçacık fiziği ile ilgili çalışmalar yaparak "Basit Madde Modeli'ni geliştirmiştir.
- **Feza Gürsey** ise fizik konusunda atomların çekirdeğindeki parçacıkların etkileşimini inceleyerek "Lineer Olmayan Sigma Modelleri" adı verilen ikili simetri görüşünü geliştirmiştir.
- Kimya alanında Sedat, Mehmet Arif ve Ali Rıza beyler çalışmalar yaparken tıp alanında **Prof. Dr. Hulusi Behçet** kendi adıyla anılan Behçet hastalığını bulmuştur. **Prof. Dr. Mazhar Osman**'da psikiyatri konusunda kendi ekolünü oluşturmuştur.
- Tarih biliminde ise ömrünü tarih araştırmalarına vakfeden **Halil İnalcık** ön plana çıkmıştır.

Fatin Gökmen

Cahit Arf

Feza Gürsey

Halil İnalcık

XX. YÜZYIL BAŞLARINDA DÜNYA (1918 - 1939)

1. I.DÜNYA SAVAŞI VE SONUÇLARI

a. I.Dünya Savaşı

- 28 Haziran 1914'te Avusturya - Macaristan'ın Sırbistan'a savaş ilan etmesi ile başlamıştır. **Savaşın nedenleri şunlardır;**
  - Devletler arası sömürgecilik ve pazar arayışı
  - Almanya'nın ve İtalya'nın siyasi birliklerini geç tamamlayıp sömürgecilik yarışında İngiltere'ye ve Fransa'ya rakip olması
  - Devletler arası silahlanma yarışı
  - Fransa ile Almanya arasındaki Alsace - Lorraine (Alsas Loren) Sorunu
  - Fransız İhtilali'nden yayılan ulusçuluk akımı
  - Balkan topraklarında Rusya ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun nüfuzunu artırmak istemesi
  - Rusya'nın panslavizm politikası
  - Rusya'nın sıcak denizlere inmek istemesi

b. Savaşın Sonuçları

- Avrupa'nın siyasi haritası değişti. Alman, Rus, Osmanlı ve Avusturya - Macaristan imparatorlukları yıkılmıştır.
- Polonya, Türkiye, SSCB, Ermenistan, Yugoslavya, Çekoslovakya, Avusturya ve Macaristan gibi yeni devletler ortaya çıkmıştır.
- **Milletler Cemiyeti** kurulmuştur.
- Dünyada milliyetçilik düşüncesi güç kazanmıştır. Yeni millî devletler ortaya çıkmıştır.
- **10 milyona** yakın insan hayatını kaybetmiştir.
- Sömürgecilik isim değiştirerek **manda yönetimi** adıyla daha da yaygınlaşmıştır.
- Savaş sonunda yapılan antlaşmalarda etnik yapıya dikkat edilmediği için **Azınlıklar Sorunu** ortaya çıkmıştır.

c. Paris Barış Konferansı

- Barış antlaşmalarının esaslarını belirlemek ve bozulan uluslararası siyasi dengeleri yeniden kurmak amacıyla 32 devletin katılımı ile **18 Ocak 1919**'da Paris'te düzenlendi.
- Konferansta İngiltere ve Fransa diğer ülkelere göre daha etkili olmuştur.
- ABD'nin isteği üzerine dünya barışını korumak için Milletler Cemiyeti kurulmuştur. **İstediğini elde eden ABD yalnızlık politikasına geri dönmüştür.**
- İngiltere ve Fransa Amerika'nın kıtasına geri dönmesiyle Wilson Prensiplerini dikkate almadan kendi çıkarlarına göre hareket etmiştir.
- Bu konferansta ilk olarak **Almanya ile barış antlaşması imzalanmıştır.**

NOT

Monreo Doktrini: 1823 yılında ABD Başkanı **James Monreo** tarafından ortaya konulan ABD'nin dış politika esaslarıdır. Buna göre ABD; Avrupa devletlerinin Amerika kıtasında yeniden sömürgecilik yapımlarına izin vermeyecek, Avrupalı devletler arasında oluşan sorunlara ise karışmayacaktır. ABD'nin bu siyasetine **yalnızlık** (infirat) politikası ismi verilmiştir. ABD bu politikasından ilk defa I. Dünya Savaşı'na dâhil olarak çıkmış ancak savaş sonunda yine bu politika gereği kıtasına geri dönmüştür.

2. SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ'NİN KURULMASI (SSCB)

a. Çarlık Rusyası'nın Yıkılışı ve Bolşevik İhtilali

1904-1905	Rus - Japon Savaşı yapıldı. Savaşı Japonlar kazanmıştır.
1905	Rusya'da **"Kanlı Pazar"** yaşanmıştır. Rus meclisi DUMA kurulmuştur.
1915	Çanakkale Savaşı'nda İtilafların yenilmesi ile Rusya ekonomik anlamda zor durumda kalmıştır.
1917	Bolşevik İhtilali ile Çar yönetimden uzaklaştırılmıştır. Yerine kurulan hükûmet de Ekim Devrimi ile yıkılmıştır. Ekim Devrimi sonucunda **"Barış, ekmek ve toprak"** vaadiyle İlyiç Lenin başa geçmiştir.
1918	Rusya Brest - Litowsk Antlaşması ile I.Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir.
1918-1921	Çar yanlılarının kurduğu Beyaz Ordu ile komünistlerin kurduğu Kızıl Ordu arasında üç yıl sürecek olan iç savaş başlamıştır. Savaşı Lenin taraftarları kazanmıştır.
1921	İç savaş sonrası bozulan ekonomiyi düzeltmek isteyen Lenin **"Novaya Ekonomiçeskaya Politika"**yı (NEP) ilan edilmiştir. **Buna göre;** • Tarım ürünlerine el konulmaktan vazgeçilmiştir. • Özel mülkiyete dokunulmamıştır. • Ticari işletmeler **"NEPMEN"** adı verilen kişilere bırakılmıştır. • Para sistemi ve piyasa ekonomisi geri gelmiştir. • Büyük işletmeler devlete bırakılmak ile birlikte kapitalist işletme metodlarından yararlanılmıştır.

NOT

Komünizm: Özel mülkiyete dayalı kapitalist sistem yerine sınıfsız, ortak mülkiyete ve servetin gereksinime göre bölüştürülmesine dayalı yaşamı amaçlayan toplumsal, ekonomik ve siyasi bir ideolojidir. Bu fikrin kurucuları Karl Marx ve Friedrick Engels'tir. SSCB, Çin, Küba, Vietnam, Afganistan, Yemen, Doğu Almanya, Yugoslavya, Çekoslovakya ve Arnavutluk gibi devletlerde uygulama alanı bulmuştur.

- 1923'te ülke federasyona dönüştürülerek SSCB adını almıştır.
- 1924 yılında İlyiç Lenin'in ölmesiyle devlet başkanlığına Joseph Stalin gelmiştir.
- Stalin, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı hazırlayarak Rusya'nın öz kaynaklarıyla büyümesi gerektiğine inanmıştır.
- Bu planlar temelde **"Az ye, çok çalış"** prensibine dayandırılmıştır.
- Bunun için köylünün elindeki küçük toprakları birleştirerek **"Kolektifleştirme Politikası"** izlemiştir.
- Özel mülkiyete son verilerek kamu mülkiyeti getirilmiştir.
- Bütün köylülerin kolhozlara (büyük devlet çiftlikleri) toplanması sağlanmıştır.
- Köylülerin çok sert muhalefeti ile karşılaşılan bu politika sonucu yaklaşık dört milyon civarında köylü hayatını kaybetmiş ve tarımsal üretim düşmüştür.
- Yine bu dönemde eski fabrikalar modernleştirilerek traktör imalatı ve demir - çelik alanlarında yeni fabrikalar kurulmuştur.

b. Rusların Orta Asya'yı İstilası

- XX. yüzyılın başlarından itibaren çarlık yönetiminin baskılarına maruz kalan Türkler ve diğer uluslar 1905 yılında Rusya'ya karşı ayaklanmışlardır.
- Özellikle Yusuf Akçura ve İsmail Gaspıralı önderliğinde 1905 yılında **Rusya Müslümanları I.Kongresi** düzenlenmiştir.
- Çalışmalar sonucunda Rus Meclisi Dumaya temsilciler gönderilmiştir.
- Bu temsilciler arasında yaptığı çalışmalarla ün kazanan **Ufa Müslümanlarının** temsilcisi olarak gönderilen **A. Zeki Velidi Togan** yer almıştır.
- Ancak siyasi ve kültürel hakları verilmeyen Türkler 1916 senesinde Türkistan'da **"Millî İstiklal Ayaklanması"**'nı başlatmışlardır.
- Bu gelişmelerden rahatsız olan Rusya harekete geçerek 1920 yılından itibaren Türk devletleri üzerindeki baskıyı artırmıştır.
- Bağımsız olan Türk devletlerine teker teker son veren Ruslar bölgede asimilasyon politikasını hayata geçirmeye başlamıştır.

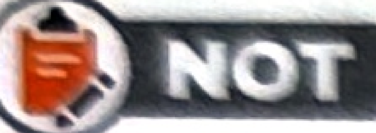
Bunun için de;

- Bölgedeki Türkler **Hristiyanlaştırılmaya** çalışılmıştır.
- Bölgede **Rus okulları** açılmıştır. Ancak Türkler bu okullara rağbet etmemiştir.
- Rus harita ve kitaplarından **Türkistan ismi silinmiş** ve kullanılması yasaklanmıştır.
- Türkler arasında birlik ve beraberliğin bozulması amacıyla **farklı lehçelerin** kullanılması yaygınlaştırılmıştır. Türkler arasında **boy** (asabiyet) duygusu ortaya çıkarılmıştır.
- Tarih kitaplarında Türklerin **millî ruhunu konu alan eserlere yer verilmemiştir.**
- **Cami** ve **mescitler** çeşitli bahanelerle yıkılmıştır. Buraların mal ve mülkleri devletleştirilmiştir.
- Din adamı yetiştiren **medreseler kapatılmıştır.** Din adamları **sürgün** edilmiştir.
- Yüz binlerce Türk, işçi sıfatıyla Rusya'nın uzak bölgelerine gönderilmiştir.
- **Rus - Kiril** harfleriyle karışık Latin harf sistemine geçilerek Türklerin öz dillerini unutmasına sebep olunmuştur.

c. Basmacı Hareketi

- Basmacı **"Baskın yapan, hücum eden"** manasına gelir.
- 1918 yılında Rusların Millî Hokand Hükûmetini devirmesiyle ortaya çıkan ve amaçları Türkistan'ı Ruslardan kurtarmak olan hareketin genel ismidir.
- **Hokand** kentinde başlayan bu hareket zamanla tüm Türkistan'a yayılmıştır.
- Bu hareketin parolası **"Çar ve Ruslar defolun, Müslümanlara hürriyet ve Türkistan Türkistanlılarındır."** olmuştur.
- 1921 yılında **Enver Paşa**'nın Basmacı Hareketi'ne katılmasıyla mücadeleler şiddetlenmiştir.
- Bu tarihlerde Ruslar da genel bir saldırıya geçince **Korbaşı** adı verilen Basmacı liderleri birbirlerinden ayrılmışlardır.
- 1922 yılında Enver Paşa şehit olmuştur.
- 1936 yılına kadar süren bu hareket **Basmacı liderlerinin kendi aralarındaki liderlik mücadeleleri**, Ruslar karşısında yeteri kadar **askerî teçhizatın olmaması** gibi nedenlerden dolayı sona ermiştir.

- II.Dünya Savaşı'nda ise bölge Türkleri zorla savaş meydanlarında ölüme sürüklenirken aynı zamanda düşmanla iş birliği yaptığı gerekçesiyle de **Kırım**, **Karaçay**, **Balkar**, **Ahıska**, **Çeçen** ve **İnguş** Türklerini Orta Asya'ya ve Sibirya'ya sürgün etmişlerdir.

NOT

Basmacı Hareketi'nin başladığı yıllarda 28 Mayıs 1918'de **Mehmet Emin Resulzade** Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Türk tarihinin Cumhuriyet rejimi ile yönetilen ilk devleti olan Azerbaycan'ı resmî olarak tanıyan ilk devlet ise Osmanlı Devleti olmuştur.

NOT

Basmacı Hareketi'nden yıllar önce (XVII. yüzyıl) Çarlık Rusyası'nın Kafkasya'yı istilasına karşı ortaya çıkan ve Şeyh Şamil ile özdeşleşen dinî ve millî direnişe Ruslar **"Müridizm"**, Müslümanlar ise **"Gazavat"** demişlerdir.

NOT

Basmacı Hareketi'ne katılan Başkortların sembolü **Ahmet Zeki Velidi Togan** 1925'te Türkiye'ye gelmiş, yurt içi ve yurt dışı birçok faaliyette bulunmuş ve İstanbul Üniversitesinde görev yaptığı sırada geçirdiği bir ameliyat sonrası vefat etmiştir.

3. ORTA DOĞU'DA MANDA YÖNETİMLERİNİN KURULMASI

- İngiltere ve Fransa San Remo Konferansı'nda Orta Doğu ülkelerini paylaşmışlardır.
- Buna göre, Fransa, **Suriye** ve **Lübnan**'da; İngiltere ise **Irak**, **Filistin** ve **Ürdün**'de manda yönetimleri kurmuştur.

A. İngiltere ve Orta Doğu

a. Arabistan Yarımadası

- Mekke Emiri Şerif Hüseyin savaş bittikten kısa bir süre sonra kendini Arap ülkelerinin kralı ilan ederken, oğullarını da Ürdün ve Irak'a kral tayin etmiştir.
- 1924 yılında da halifeliğini ilan ederek bölgedeki konumunu güçlendirmiştir.
- Bunun üzerine Necd Emiri **Abdülaziz İbn-i Suud,** Şerif Hüseyin'e savaş ilan etmiştir.
- Yapılan mücadeleyi kazanan İbn-i Suud kendini Hicaz ve Necd kralı ilan etmiştir.
- 1932 yılından itibaren ise **Suudi Arabistan Krallığı** ismini almıştır.
- 1936 yılında **Aramco** adlı şirkete petrol ayrıcalığı vererek bölgesindeki ABD'nin etkisini artırmıştır.

b. Irak

- San Remo Konferansı sonucu İngiltere, Irak'ta kendi politikalarına uygun bir yönetim oluşturmak için Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in oğullarından biri olan Faysal'ı, Irak Krallığı'na getirmiştir.
- Bu durumu kabul etmeyen Iraklılar bağımsızlık mücadelesine girişmiştir.
- 1930 senesinde yapılan antlaşma sonucunda Irak bağımsızlığını kazanmıştır.
- İngiltere II.Dünya Savaşı öncesine kadar yönetime kendi adamlarını getirmek suretiyle Irak'taki egemenliğini sürdürmüştür

B. Fransa ve Orta Doğu

- San Remo Konferansı'yla kendisine Suriye ve Lübnan verilen Fransa 1920 yılında merkezi Şam olmak üzere Lübnan ve Filistin topraklarını da içine alan Suriye Krallığı'nı kurmuştur.
- Bu zamanlarda Anadolu'da işgal ettiği yerlerde tutunamayan Fransa, TBMM ile Ankara Antlaşması'nı imzalayarak güneyden çekilmiş ve tüm dikkatini Suriye'ye yöneltmiştir.
- Askerî baskılarla buraları elinde tutamayacağını anlayan Fransa 1926 yılında Lübnan'a, 1930 yılında da Suriye'ye bağımsızlık vermiştir.
- Bölgeden ise II.Dünya Savaşı'ndan sonra tamamen çekilmiştir.

4. UZAK DOĞU'DA YENİ BİR GÜÇ: JAPONYA

- Japonya 1850'li yıllara kadar derebeylik ile yönetiliyordu ve dış dünyaya da kapalı bir ülke konumundaydı.
- **Şogun** adı verilen ordu komutanları bu derebeyler arasında en güçlü olanından seçilmiştir.
- 1867 yılında tahta geçen **İmparator Mutsuhito** ülkedeki tüm derebeylikleri kaldırarak merkezî bir devlet kurmuştur.
- Aydınların da desteğiyle Batı tarzı yenilikler içeren '**Meiji Restorasyonu**' diye adlandırılan reform sürecini başlatmıştır.
- Bu süreçte Meiji "**Güçlü ordusu olan zengin bir ülke**" hedefiyle;
  - Batı tarzı bir hükûmet kurmuştur. Prusya - Alman tarzında bir anayasa yapmıştır.
  - Avrupa'ya öğrenciler gönderdi. 1871'de ilk gazete yayımlanmıştır.
  - İlköğretim kadın - erkek herkese zorunlu hâle gelmiştir.
  - Kılık - Kıyafet İnkılabı'nı gerçekleştirerek gelenekselleşen Japon giyim tarzını tasfiye etmiştir.
  - Çağdaş bir bankacılık sistemini kurmuştur.
  - İngiltere donanmasını örnek alarak Japon donanmasını kurmuştur.
  - Dışarıdan modern silahlar getirtmiştir. Ordunun modernize edilmesi için de Prusya'dan uzmanlar getirtmiştir.
  - Ağır sanayi, demir - çelik ve gemi yapımcılığını geliştirmiştir.
  - Geleneksel Japon takvimi Şinto yerine miladi takvime geçilmiştir.

/benimhocam

5. 1929 DÜNYA EKONOMİK KRİZİ (KARA PERŞEMBE)

Nedenleri

- I.Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik zorluklar
- ABD'nin savaş sırasında devletlere verdiği kredileri geri alamaması
- ABD ekonomisinin 200 holding tarafından idare edilmesi
- I.Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan iyimser havanın ABD Borsasını suni (yapay) olarak yükseltmesi
- İngiltere'nin para birimi poundun aşırı değer kazanması, bunun da ihracatta düşüşe yol açması
- Almanya'nın savaş tazminatını ödemek için karşılıksız para basması, bunun da aşırı enflasyona (hiperenflasyon) neden olması
- ABD yönetiminin krizin çıkmasını engelleyici tedbirler almaması

NOT

1920'lerde ABD'de üretim ve istihdamın yükselmesi ile insanlar kendilerini daha zengin hissetmişlerdir. O yüzden bu yıllara ABD'de **"Kükreyen Yirmiler"** denilmiştir.

- 3 Ekim 1929 yılında ABD Borsasında yer alan şirketlerin hisse senetlerinin düşmesiyle başlamıştır.
- **24 Ekim 1929** Perşembe günü ise borsa dibe vurmuştur.
- Tarihe **"Kara Perşembe"** olarak geçecek bu olay **sonucunda;**
  - 4,2 milyar dolar ABD Borsasında yok olmuştur.
  - Çok sayıda banka batarken, binlerce insanın mal varlığı yok olmuştur.
  - Ülkelerde açlık ve kıtlık başlamıştır. İnsanlar takas usulü ticarete geri dönmüştür.
  - İnsanların ruh sağlıkları bozulmuştur.
  - Dünyadaki inşaat ve madencilik faaliyetleri durmuştur.
  - Dünya genelinde 50 milyona yakın insan işsiz kalmıştır.
  - Dünya ticaret hacmi %65 oranında azalmıştır.

1929 Ekonomik Krizi'nden sonra ABD Başkanı Hoower moratoryum ilan etmiştir. 1932 yılından sonra ABD'de yapılan başkanlık seçimlerini ise Roosevelt kazanmıştır. Roosevelt insanların satın alma güçlerinin düşmesi ve talebin yetersiz olması nedeni ile **"New Deal"** (Yeni Antlaşma) olarak bilinen ekonomik politikaları hayata geçirmiştir.

- Bu kriz en çok sanayileşmiş toplumları vururken, **Sovyet Rusya** komünizmden dolayı bu krizden en az etkilenen devletlerden biri olmuştur.
- **Türkiye ise bu krize karşı şu önlemleri almıştır:**
  - Devlet, korumacı - iktisatçı politikalara yönelmiştir.
  - İthalatta kısıtlamalar uygulanırken, gümrük vergileri yükseltilmiştir.
  - Ülkede yerli malı kullanılması için devlet tarafından propagandalar yapılmıştır.
  - Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuştur.
  - **"Malımı sattığım devletten mal alırım."** prensibi hayata geçirilmiştir. (Kliring Sistemi)

6. İKİ SAVAŞ ARASINDA AVRUPA

Barışın Sürekliliğini Sağlama Çabaları

a. Milletler Cemiyeti (1920)

- I.Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle barış çabaları ABD önderliğinde başlatılmıştır.
- 32 devletin katılımı ile toplanan **Paris Barış Konferansı**'nda uluslararası bir teşkilatın kurulması kabul edilmiştir.
- Bunun üzerine **10 Ocak 1920** tarihinde merkezi **Cenevre** olmak üzere **Milletler Cemiyeti** kurulmuştur.

b. Locarno Antlaşması (1925)

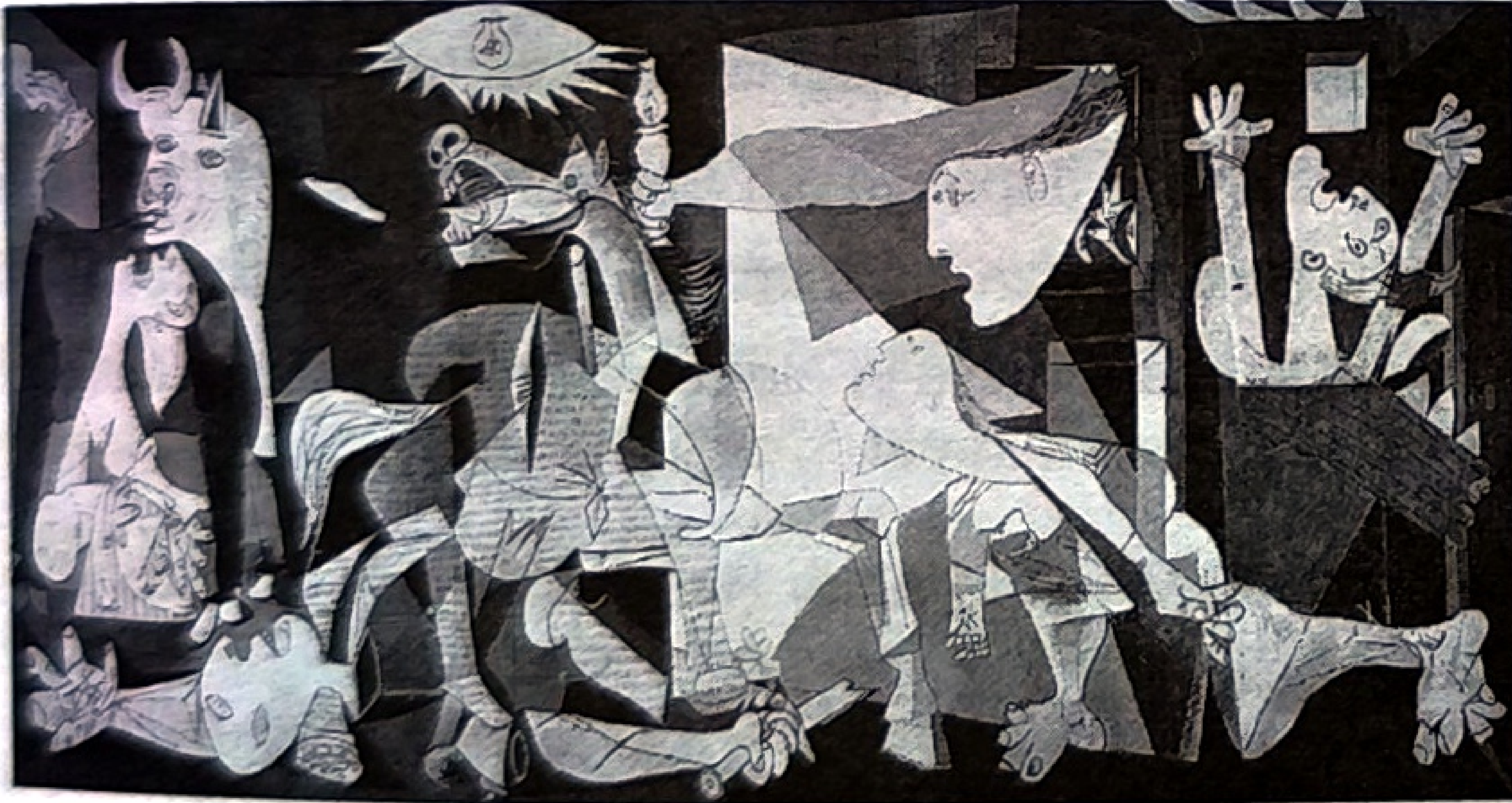
- Uluslararası barışı korumak amacıyla bir araya gelen Almanya, İtalya, İngiltere, Belçika, Polonya, Fransa ve Çekoslovakya arasında ise 1925 yılında **Locarno Antlaşması** imzalanmıştır.
- Bu antlaşmayla Almanya uluslararası iş birliğine tekrar dâhil olmuştur.
- Bu antlaşmadan kısa bir süre sonra ise Almanya Milletler Cemiyetine de üye olmuştur.

c. Briand - Kellogg Paktı (1928)

- Barışın sürmesi yolundaki çabaların en önemlilerinden birisi de **1928** yılında **Paris**'te ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Çekoslovakya, Belçika, Almanya ve Polonya tarafından imzalanan **Briand-Kellogg Paktı** olmuştur.
- Bu pakta aynı yıl **SSCB** ve **Türkiye** de dâhil olmuştur.
- Bu pakta göre **savunmaya dayanmayan savaş, kanun dışı sayılmıştır.**

NOT

İki savaş arası dünyada (1918 - 1939) Kübizmin kurucularından **Pablo Picasso** 1937 yılında Alman Hava Kuvvetlerinin İspanya'nın Guernica kasabasını bombalamasını anlattığı **"Guarnica"** resmiyle ünlenmiştir.

7. İKİ SAVAŞ ARASINDA DÜNYADA YAŞANAN BİLİMSEL VE KÜLTÜREL GELİŞMELER

- I.Dünya Savaşı'ndan sonra siyasi, ekonomik, kültürel, teknolojik ve bilimsel birçok gelişme yaşanmıştır. **Bu gelişmeler şunlardır:**
  - Sanayide kullanılan **petrol** ve **elektrik** evlere girmiştir.
  - C vitamini keşfedilmiştir. Elektron mikroskobu bulunmuştur.
  - DDT adıyla ilk kez böcek ilaçları kullanılmıştır.
  - Kanadalı bilim insanları pankreas özütünden insülin elde etmişlerdir.
  - Taşıt üretimi artmış ve uluslararası yolcu uçakları faaliyete geçmiştir.
  - Şehircilik ve mimari gelişmiştir. Mimari bir akım olan **Bauhaus** şehir planlamasında öne çıkmıştır.
  - ABD'de "**Empire State Building**" yapılmış ve gökdelen sayısında artışlar yaşanmıştır.
  - Radyonun kullanılmasıyla "**Konuşan Basın**" dönemi başlamıştır.
  - Çizgi film endüstrisi oluşmuştur. Sinema sektörü gelişmiştir.
  - Albert Einstein "**İzafiyet Teorisi**" ile bilim dünyasında çığır açmıştır.
  - Bazı hastalıkların tedavisi için aşılar ve ilaçlar bulunmuştur. Organ nakline başlanmıştır. Tüberküloz tedavisi için **BCG** aşısı bulunmuştur.
  - **Alexander Fleming penisilini** keşfetmiştir.
  - Psikoloji önem kazanmıştır. **"Varoluşçuluk"** ve **"Fenomenoloji"** gibi yeni akımlar ortaya çıkmıştır.
  - Tarih yazıcılığı değişmiştir. Gelenekselleşen tarih yerine yerel, sosyal, ekonomik ve medeniyet konuları ön plana çıkmıştır.
  - 1929 yılında iki savaş arası Avrupa ve dünyayı özetleyen **John Steinbeck**'in "**Gazap Üzümleri**" adlı eseri büyük ilgi görmüştür.
  - Salvador Dali'nin öncülüğünde "**Sürrealizm**" (Gerçeküstücülük) ve "**Ekspresyonizm**" (Dışa vurumculuk) akımları ortaya çıkmıştır.
  - ABD'de başlayan "**Caz**" tüm Avrupa ülkelerinde yayılmıştır.

NOT

"Şarlo" karakteriyle şöhret olan **Charlie Chaplin** 1930'lu yıllarda **"Moden Zamanlar ve Büyük Diktatör"** adlı filmlerde rol almıştır.

II.DÜNYA SAVAŞI (1939 - 1945)

SAVAŞ ÖNCESİNDEKİ GELİŞMELER

Totaliter Rejimlerin Kuruluşu

1. İtalya'da Faşizm

- I.Dünya Savaşı'ndan umduğunu bulamayan İtalya'nın ekonomisi de felce uğramıştır.
- Özellikle asker kaçakları, aydınların maddi ve manevi beklentileri, işsizlik iç politikadaki istikrarı bozmuştur.
- Bu durum Benito Mussolini'nin liderliğini yaptığı Faşist Partinin işine yaramıştır.
- Zamanla taraftar sayısında artış yaşanan bu parti 1919 yılında yapılan seçimlerde meclise girememiştir.
- 1922 yılında ülke genelinde yapılan işçi grevlerine destek veren bu partinin sempatizanları yani **"Kara Gömlekliler"** Napoli'den Roma'ya yürüyüş gerçekleştirmişlerdir.
- Ülkede bir darbe olabileceğini düşünen mevcut hükûmet istifa etmiş ve başbakanlığa Mussolini getirilmiştir.
- 1924 yılından itibaren bu sefer de Mussolini'ye karşı muhalefet artmıştır.
- Bunun üzerine Mussolini mevcut anayasayı kaldırarak yeni bir anayasa ilan etmiştir.
- Ceza Kanunu'nda değişiklik yaparak kendi partisi haricindeki diğer partileri kapatmıştır.
- Ünlü **"Scala Nutku"**nu okumuştur. Böylece İtalya'da diktatörlük dönemi de başlamıştır.

/benimhocam

- İtalya'nın uzun zamandan beri gerçekleştirmek istediği sömürgecilik emelleri, Mussolini ile birlikte **"Roma İmparatorluğu'nun yeniden kuruluşu"** adı verilen millî bir ideal hâline gelmiştir.
- İtalya'nın bu dış politikası rahatsızlığa sebep olmuştur. İlk problem Yugoslavya ile yaşanmıştır.
- **"Serbest Şehir"** olarak bağımsızlık statüsüne kavuşturulan **Fiume**, Mussolini'nin Yugoslavya'ya baskısı sonucunda 1924'te **İtalya'**ya katılmıştır.
- Milletlerarası bir komisyonda görevli İtalya temsilcisinin Yunanistan'da öldürülmesi üzerine İtalya, Yunanistan'a ait **Korfu Adası'**nı işgal etmiştir.
- 1924 yılı sonunda İtalya, Arnavutluk'taki bir iç meseleyi fırsat bilerek ekonomik ve siyasi desteği ile **Arnavutluk**'u nüfuzu altına almıştır.
- Ayrıca 1931'de Japonya'nın Mançurya'ya saldırması, Almanya'nın Versay şartlarından kurtulma girişimlerine İngiltere ve Fransa'nın tepkisiz kalması İtalya'yı **Habeşistan**'ın işgali konusunda harekete geçirmiştir.
- İtalya'nın **1934**'te başlattığı Habeşistan saldırısı **1936**'da işgalle sonuçlanmıştır.
- İtalya'nın **Habeşistan**'a saldırısı ile Almanya, **Locarno Antlaşması**'nı feshetmiştir. Avrupa'daki mevcut durum bozulmuştur.

NOT

Mussolini **"Sürekli barış ne mümkün ne de faydalıdır. Sadece savaş insan enerjisini en yüksek gerilimde tutar."** diyerek dış politikasını ne üzerine kuracağını da göstermiştir.

2. Almanya'da Nazizm

- I.Dünya Savaşı'ndan sonra Alman İmparatorluğu yıkılmış ve yerine Cumhuriyet ilan edilmiştir.
- Versay Antlaşması'nın imzalanmasıyla Almanya'da iç istikrasızlıklar artmıştır.
- Bunun üzerine **"Weimar Anayasası"** yürürlüğe konularak demokrasiye geçilmiş ve partiler kurulmuştur.
- Bu partilerden biri olan Nazi Partisi (Nasyonel Sosyalist Alman İşçi Partisi) sempatizanlarına **"Kahverengi Gömlekliler"** denilmiştir.
- Parti başkanı ise Führer (Başkan) ünvanlı **Adolf Hitler** olmuştur.
- 1924 yılındaki seçimler sonucunda parlamentoya girmiştir.
- 1932 seçimlerinde ise en güçlü parti olarak çıkmıştır.
- 1933 yılında Hitler, başbakan olmuş ve meclisten dört yıllığına olağanüstü yetkiler alarak diktatörlüğünü ilan etmiştir.
- Hitlerin ve partisinin amacı; Versay Antlaşması'ndan kurtulmak, ülke içinde yaşayan çingeneler, komünistler, Yahudiler ve diğer Alman olmayan ırklardan kurtulmak ve **"Hayat Sahası"**'nı genişletmektir. Bunun için de;
  - **Gestapo** adı verilen gizli bir örgüt kurarak muhalefet ve toplum üzerinde baskı kurmuştur.
  - Sanatçılar ve bilim insanlarına yasaklar getirilmiştir.
  - Kütüphanelerdeki kitaplara **"okunur** ya da **okunmaz"** ibaresi konulmuştur.
  - Nazi ideolojisiyle uyuşmayan her şey ders kitaplarında çıkarılmıştır.
  - Naziler bu rejime **"Halk Toplumu"** adı vermişlerdir.
  - Hitler ile birlikte Alman dış politikası yeniden şekillenmiştir.

/benimhocam

NOT

Almanya'da 10 - 13 Kasım 1938'de yaşanan **"Kristal Gece"** ile Yahudi karşıtlığı farklı bir boyut kazanmıştır.

- 1 Mart 1935'te Versay Antlaşması'yla Fransa'ya bırakılan **Saar Bölgesi**, halk oylaması sonucunda Alman yönetimine geçmiştir.
- Versay'ın getirdiği askerî kısıtlamalardan kurtulmak isteyen Almanya, gizlice silahlanmaya başlayarak **Ekim 1933**'te **Silahsızlanma Konferansı** ve **Milletler Cemiyetinden çekilmiştir**.
- 1934'ten itibaren kara, deniz ve hava kuvvetlerini güçlendirme çalışmalarını başlatmıştır.
- Modern silah, araç ve gereç yapımına önem vererek asker sayısını **300 bine** çıkarmıştır.
- Daha sonra da askerliği zorunlu hâle getirip asker sayısını **550 bine** çıkarmıştır.
- Versay Barış Antlaşması'nı tamamen ortadan kaldırmaya kararlı olan Almanya, 7 Mart 1936'da, askerden arındırılan **Ren Bölgesi**'ne asker göndermiştir. Fransa bu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır.
- Almanya, **13 Mart 1938**'de de **Avusturya** ile birleştiğini ilan ederek burayı ilhak etmiştir. (Anschluss)
- Çekoslovakya'nın **Südetler Bölgesi**'nde 3,5 milyon Alman yaşamaktaydı. Burayı ilhak etmek isteyen Hitler'in Nazilerin çıkardıkları karışıklıklardan yararlanmak istemesi, iki ülke ilişkilerini bir bunalıma dönüştürmüştür.

- Hitler, 28 Mayıs 1938'de **Çekoslovakya**'yı işgal etme kararı almıştır.
- Ara buluculuk faaliyetlerinin sonuç vermemesi Avrupa'da genel bir savaş ihtimalini ortaya çıkarmıştır.
- İngiltere'nin önerisi üzerine Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere arasında 29 Eylül'de **Münih Konferansı** toplanmıştır.
- Bu konferansta **Südet**, Almanya'ya verilirken, Çekoslovakya toprakları İngiltere ve Fransa'nın garantisi altına alınmıştır.
- Münih Konferansı'na davet edilmeyen ve Çekoslovakya ile ilgili kararlarda kendisine danışılmayan **SSCB**, Batılı devletlerden uzaklaşıp **Almanya**'ya yakınlaşmıştır.
- Münih Konferansı'nın ardından 2 Ekim'de Polonya, Çekoslovakya'nın **Teschen Bölgesi**'ni işgal etmiştir.

NOT

Hitler **"Nasyonal - Sosyalist akım onu bugünkü dar yurdundan çıkarıp yeni topraklara doğru yürütmek cesaretini göstermek zorundadır."** sözleriyle dış politika hedeflerini ortaya koymuştur.

3. İspanya'da Franco Dönemi

- İspanya'da 1923'te askerî darbe yapılarak yönetim ele geçirilmiştir.
- **1936'da** İspanya iç savaşı başlamıştır.
- **"Cumhuriyetçiler"** ile **"Milliyetçiler"** arasında süren üç yıllık savaş başlamıştır.
- Savaşı Almanya ve İtalya'nın desteklediği **General Franco** kazanmıştır.

/benimhocam

4. Japonya

- Japonya, 1920'li ve 1930'lu yıllarda Uzak Doğu'nun en güçlü devleti olmuştur.
- Japonya, 1931'de **Mançurya**'yı işgal ederek Çin'e yönelmiştir.
- Asya'daki faaliyetlerinde serbest kalmak amacıyla, 1933'te **Milletler Cemiyetinden**; 1934'te **Washington Antlaşması**'ndan çekilmiştir.
- Aynı zamanda 1934'te, "**Asya, Asyalılarındır**." diyerek Batılıların Çin'le olan münasebetlerini kesmelerini istemiştir.
- Japonya'nın yayılmacı politikası, Uzak Doğu'da güçler dengesini bozmuştur.
- Bu bölgede çıkarları olan İngiltere ve ABD gibi devletler, önce Japonya'nın bu tutumuna tepkisiz kalmıştır.
- Japonya'nın 1937'de Çin'e saldırması üzerine bu devletler Çin'e yardıma başlamıştır.
- 1938'de **Japonya Doğu** ve **Orta Çin**'in topraklarını ele geçirmiştir.
- Batılıların Doğu Asya'dan atılmasını öngören "**Yeni Düzen**"i ilan etmiştir.
- Japonya'nın emperyalist tutumu nedeniyle Uzak Doğu, II. Dünya Savaşı'nın cephelerinden biri olmuştur.

Savaş Öncesi Oluşturulan İttifaklar		
1936	Berlin - Roma Mihveri	Almanya - İtalya
1936	Berlin - Tokyo Mihveri	Almanya - Japonya
1936-37	Anti Komintern Paktı	Almanya - İtalya - Japonya
1939	Çelik Pakt	Almanya - İtalya

II. Dünya Savaşı'nın Nedenleri

- Versay Antlaşması'nın koşullarının Almanya'ya ağır gelmesi
- Rusya'nın Brest Litowsk Antlaşması ile kaybettiği toprakları geri almak istemesi
- Rusya'nın komünizm ideolojisinin dünya devrimi ile gerçekleşeceğine inanması
- İtalya'nın Avrupa siyasetinde etkinliğini artırmak istemesi ve I.Dünya Savaşı'ndan istediklerini alamaması
- Almanya ve İtalya'da Nazizm ve faşizm gibi totaliter rejim ve liderlerin başa geçmesi
- Japonya'nın Uzak Doğu ve Pasifik'te İngiltere ile ABD'nin baskısında olması
- Fransa'nın Almanya ile yaşadığı problemlerden dolayı güvenlik endişesi yaşaması
- 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin yarattığı ekonomik ve sosyal sorunlar yaşanması

SAVAŞ YILI: 1939

- Münih Konferansı'yla Çekoslovakya'dan **Südet Bölgesi**'ni alan Almanya, **15 Mart 1939**'da **Prag**'a girerek **Çekoslovakya**'yı işgal etmiştir.
- Tamamı Almanlardan oluşmayan Çekoslovakya'nın işgaliyle, **"Hayat Sahası"** politikası uygulamaya konulmuştur.
- Hitler **Memel**'i de **Litvanya**'dan istemiş ve imzalanan bir antlaşma ile **Memel** Alman yönetimine geçmiştir.
- Almanya'nın işgallerinden cesaret alan **İtalya**, 7 Nisan'da, 1926'dan beri nüfuzu altında olan **Arnavutluk**'u işgal etmiştir.
- Bu işgal Almanya tarafından desteklenirken İngiltere ve Fransa tarafından sert tepkiyle karşılanmıştır.
- Alman ve İtalyan ittifakı 22 Mayıs'ta **"Çelik Pakt"** ile pekiştirilmiştir.
- Almanya'nın ticari bir antlaşmayla **Romanya**'yı da nüfuzu altına alması, İngiltere'nin yatıştırma politikasından vazgeçmesinde etkili olmuştur.
- Almanya, Versay'la serbest şehir statüsüne geçirilen **Danzig'i Polonya**'dan istemiştir.
- Bu istek kabul edilmeyince Almanya Polonya'yı işgal etmeye karar vermiştir.
- İtalya'nın 1942 yılı sonuna kadar savaşa girmeyeceğini bildirmesi üzerine Almanya **SSCB**'ye yaklaşmıştır.
- 23 Ağustos'ta **"SSCB - Almanya Saldırmazlık Paktı"** imzalanmıştır.
- Almanya'nın 1 Eylül'de **Polonya**'ya saldırması üzerine İngiltere ve Fransa 3 Eylül'de Almanya'ya savaş açmıştır.
- II. Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra **SSCB**'nin de katılmasıyla Polonya'nın işgali hız kazanmıştır.
- Daha sonra SSCB, **Estonya, Letonya ve Litvanya**'yı işgal etmiştir.
- **Finlandiya** bütün çabalarına rağmen bazı sınır bölgelerini **SSCB**'ye vermek zorunda kalmıştır. **(1940)**

A. SAVAŞ YILLARI

- 3 Eylül'de Almanya'ya karşı savaş ilan eden Fransa ve İngiltere hemen savaşa girebilecek güçte değildi. Bu yüzden Mihver Devletler savaşın ilk üç yılı içerisinde Müttefiklere karşı üstünlük sağlamıştır.
- Savaş, **Avrupa**, **Pasifik** ve **Kuzey Afrika** olmak üzere üç cephede cereyan etmiştir.

1. Avrupa'da Savaş

- İngiltere ve Fransa, Alman ekonomisini zayıflatarak savaşın süresini kısaltmak istemiştir.
- Bu iki devlet, İsveç'ten Norveç yoluyla Almanya'ya gelen kömür cevherinin gelişini durdurmak için Norveç kıyılarını mayınlamıştır.
- Bunun üzerine Fransa'ya saldırmayı planlayan Almanya, **Danimarka** ile **Norveç**'i ele geçirmiştir. 10 Mayıs 1940'ta **Hollanda** ve **Belçika'yı** kısa sürede ele geçirmiştir.
- Ardından Almanya **Fransa'nın kendileri için oluşturduğu savunma hattını (Maginot Hattı) aşarak Fransa'yı ele geçirmiştir.** 22 Haziran'da Almanya ile Fransa ateşkes kararı almıştır.
- Yapılan antlaşma ile Fransa topraklarının büyük bir bölümünü işgal eden Almanya, kalan bölümde de kendi kontrolünde **Vichy Hükûmetini** kurmuştur.
- Ağustos sonlarında Hitler, İngiltere'ye karşı hava saldırısı **(Kartal Hücumu)** başlattıysa da başarılı olamamıştır. Hitler, hava ve deniz kuvvetleri açısından üstün olan İngiltere'ye karşı başarı kazanmanın zor olduğunu anlamıştır.
- Hayat sahası için gerekli zenginlikleri doğuda aramaya karar vererek **SSCB**'yi hedef almıştır.
- Aynı zamanda SSCB'nin Alman hayat sahası içindeki Balkanlar ve Boğazlara doğru genişlemesi ve silahlanması, Almanya'nın çıkarlarına uygun değildi.
- Finlandiya'nın işgalinde SSCB ordusunun zorlanması Hitler'i saldırı için cesaretlendirmiştir.
- Almanya, SSCB işgalinden önce Balkanlar'a yönelerek Romanya ve Bulgaristan ile ittifak antlaşmaları yapmıştır.
- Kısa sürede **Yugoslavya** ve **Yunanistan**'ı ele geçirmiştir.
- Daha sonra 22 Haziran 1941'de SSCB'ye saldırarak **"Barbarossa Harekâtı"**'nı başlatmıştır.
- Bu harekâtla 6 ay içinde SSCB'yi teslim almak isteyen Almanya, iklim şartlarından dolayı hedefine ulaşamamıştır.
- Buna karşılık iklime alışık Ruslar, Alman hatlarının en ileri birliklerini durdurarak sınırlı da olsa onları geriletmiştir.
- Almanya, 1942 ilkbaharında ikinci saldırıya geçti ise de Moskova düşmemiştir. Aynı zamanda Almanya güneye doğru yönelmiştir.
- Almanya'nın amacı **Kafkaslar üzerinden İran'a geçerek petrol kaynaklarını ele geçirmek, Batılıların İran yolu ile SSCB'ye yardımını engellemek ve Hindistan'a ulaşarak Japonya ile birleşmekti**.
- Alman ordusu Mayıs ayında **Kırım**'ı alarak Kafkaslara girmiş ve "**Maikop Petroller Bölgesi**" düşmüştür.
- Böylece SSCB'nin kömür ve elektrik kaynaklarının yarısı ele geçirilmiştir. Bunun üzerine SSCB'nin orduları **Stalingrad**'a çekilmiştir.
- 22 Ağustos'ta **Stalingrad**'da başlayan ve üç ay süren mücadele, Almanların yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Bu yenilgi Mihver Devletler için bir dönüm noktası olmuştur.

/benimhocam

2. Kuzey Afrika'da Savaş

- 1940'ta Fransa savaş dışı kalırken **İtalya**'nın savaşa girmesi Akdeniz ve Doğu Afrika'da İngiltere'yi zor durumda bırakmıştır.
- Savaşın ilk haftalarında İtalya, **Cebelitarık**, **Malta**, **İskenderiye** ve **Süveyş'i**; İngiltere ise **Rodos**'u ve İtalya'nın **endüstri bölgelerini** bombalamıştır.
- Akdeniz'e kesin hâkim olmak isteyen İtalyanlar bu kolay başarıdan sonra İngilizleri tüm Afrika'dan çıkarabileceklerini düşünüp **Süveyş Harekâtı'na** karar vermişlerdir.
- 1940 Eylül'ünde İtalyanlar, Trablusgarp üzerinden saldırıya geçerek bir haftada 150 km batısına kadar gelmişlerdir. Bu noktada karşı saldırıya geçen İngilizler, beş gün içinde İtalyanlar'ı Mısır'dan çıkardığı gibi Mart 1941'de İtalyan işgalinde olan Bingazi'yi de ele geçirmişlerdir.
- İtalya, **31 Mart 1941**'de Almanya'nın müdahalesi ile Kuzey Afrika'da yeni bir harekât başlatmıştır. Plana göre İtalya güneyden; Almanya Kafkaslar ve İran üzerinden Mısır'a gelip Orta Doğu Bölgesi'ni kıskaç içine almayı hedeflemiştir.
- Japonya'nın, Birmanya ve Hindistan üzerinden İran'a gelmesiyle savaş sona erecekti. Bu yüzden Almanya, bu harekâta hem kara hem de hava kuvvetleri ile destek vermiştir.
- **Bingazi**, **Derne**, **Tobruk** ve **Sallum** ortak **Almanya - İtalya** saldırısı ile **İngiltere**'den alınmıştır. Bu durum üzerine İngilizler karşı saldırıya geçerek Alman - İtalyan kuvvetlerini Mısır ve Libya'dan attıkları gibi Bingazi'ye kadar ilerleyişini de sürdürmüştür. Bu harekâtla **İngiltere** İtalya'nın sömürgelerini elinden alırken **Kuzey Afrika**'nın büyük bir bölümünü ele geçirmiştir.
- **1943 Mayıs'ına gelindiğinde tüm Alman ve İtalyan birlikleri teslim olmuşlardır**. Müttefikler 250.000 kadar Mihver askerini tutsak almışlardır. Bundan sonra müttefikler Avrupa'ya yönelmiştir.

3. Asya ve Pasifik'te Savaş

a. Savaş Öncesi ABD

- II.Dünya Savaşı çıktığı zaman Amerikan kamuoyu, Hitler'in diktatör (totaliter) rejimi, saldırgan politikası, Yahudilere olan tutumu, demokratik rejimlere karşı bakışı ve antlaşmaları çiğnemesi sebebiyle Almanya'ya karşı olmuşlardır.
- Tarafsızlık politikası gereği ABD Başkanı Roosevelt, savaş sırasında bir demeç vererek Amerikan halkından düşüncelerinde bile tarafsız kalmalarını istemiştir.
- ABD, Alman ilerleyişi durdurulamayınca 1940'ta İngiltere'ye para ve silah yardımı yapmıştır.
- 1941'de Amerika **"Ödünç Verme ve Kiralama Yasası"**'nı çıkarmıştır. Buna göre, her ülke yiyecek ve savaş malzemesini dâhil her türlü yardımı **"bedeli savaş sonunda ödenmek şartıyla"** alabilecekti.
- 14 Ağustos 1941'de **ABD** ve **İngiltere** bir araya gelerek **Atlantik Bildirisi**'ni yayımlamıştır. **Buna göre**
  - Savaştan sonra toprak kazanılmayacak
  - Uluslar kendi geleceklerini kendileri saptayacaklar
  - İlgili halkın onayı alınmadan toprak değişikliği yapılmayacak
  - Temel ham maddelerden eşit biçimde faydalanılacak
  - İnsanlar korku ve açlıktan kurtarılacak
  - Açık denizlerde ticaret serbestliği gerçekleştirilecek
  - Mihver Devletler silahlardan arındırılacak ve savaştan sonra topyekûn silahsızlanmaya gidilecek
  - Uluslararası iş birliği gerçekleştirilip geliştirilecek

/benimhocam

b. Pearl Harbor Baskını ve ABD'nin Savaşa Girişi

- Japonya, I.Dünya Savaşı'ndan sonra Pasifik Bölgesi'nde ABD ve İngiltere'nin baskısı altında kalmıştır.
- Japon yöneticiler II.Dünya Savaşı ile bu baskıdan kurtulmak istemiştir ve bunun içinde ilk adım olarak da **Hainan Adası**'nı ele geçirmiştir.
- 1940'ta da Fransa, Almanya'ya yenilince Almanya'nın Vichy Hükûmetine baskısı sonucu Japonya, Fransa'ya ait **Çinhindi**'nden stratejik üsler almıştır.
- Roosevelt, Japonya'ya petrol ambargosu koyarak Japon ekonomisini yıpratmıştır.
- Bu meseleyi diplomatik yollarla çözemeyen Japonya, 7 Aralık 1941'de ABD'nin Pasifik üstünlüğünü simgeleyen **Hawaii** takımadalarından **Honolulu**'daki deniz ve hava üssü **Pearl Harbor** saldırmıştır. Kısa sürede ABD'nin Pasifik donanmasıyla hava filosunun büyük bölümü etkisiz hâle getirilmiştir. Bu saldırı üzerine **ABD savaşa girmiştir**.
- Japonya'nın ABD'nin Hawaii'deki petrol depolarını vurmaması ve askerî açıdan önemli bir üssü işgal etmemesi, harekâtın stratejik açıdan başarılı olmasını engellemiştir.

c. Pasifik Savaşları

- 1942'ye gelindiğinde Almanya Avrupa'da; Japonya Uzak Doğu'da üstünlüğü elinde tutmaktaydı.
- Japonya, Pearl Harbor saldırısından sonra güneye doğru yönelmiştir.
- ABD'nin **Manila**; İngiltere'nin ise **Singapur** ve **Hong Kong**'ta üslerini ele geçirmiştir.
- Nisan 1942'de Japonya, Avustralya'da durdurulmuştur.
- Mayıs'ta Amerikan ve Japon filoları **Mercan Denizi**'nde karşılaşmış ve Japonya burada yenilmiştir.
- Savaş sırasında ABD donanmasının toparlandığını gören Japonya, vakit kaybetmeden ABD'nin **"Midway Üssü"**'ne saldırı planlamıştır.
- 4 Haziran'da gerçekleştirilen Japonya'nın Midway saldırısı, başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu gelişme Pasifik'teki savaşın seyrini etkileyecek bir dönüm noktası olmuştur.

B. BARIŞA DOĞRU

1. Avrupa'da Savaşın Sona Ermesi

- 14 - 24 Ocak 1943'te Roosevelt ve Churchill, Kazablanka Konferansı'nda aldıkları kararla **"Mihver Devletlerin kayıtsız şartsız teslim alınması"** için harekete geçmişlerdir.
- İtalya'yı Kuzey Afrika'dan atan Müttefikler Avrupa'ya yönelmiş ve saldırı için en uygun yer İtalya olarak belirlenmiştir.
- İngiltere ve ABD'nin bu harekâtı Stalingrad ölçüsünde bir başarı olmamakla beraber **Mihver Devletlerin Avrupa'daki yenilmezliği sona ermiştir**.
- Müttefikler ancak Haziran 1944'te Roma'ya girip 1945 yılının başında Kuzey İtalya'yı ele geçirebilmiştir.
- 6 Haziran 1944'te Alman işgali altındaki Fransa'ya İngiliz ve ABD birlikleri **Normandiya** kıyılarından girmeye başlamışlardır.

- Almanlar çok iyi tahkim ettikleri için hiç beklemedikleri Normandi-ya'dan, Müttefik donanması büyük bir çıkartma yapmıştır.
- Müttefik birlikleri büyük kayıplara rağmen başarılı olmuş ve Fransa'nın güneyinden gelen birliklerle birleşerek 26 Ağustos'ta **Paris**'e ulaşmıştır.
- II.Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru gelecekteki barışın esaslarını saptamak amacıyla **Roosevelt**, **Churchill** ve **Stalin** arasında 4 - 11 Şubat 1945'te **Yalta Konferansı** yapılmıştır. **Bu konferansta alınan kararlar şunlardır:**
  - Almanya için dört ayrı müttefik işgal bölgesi oluşturulmasına ve Almanya'nın askerî ve endüstriyel kapasitesinin yok edilmesine
  - Polonya'da seçimlerin özgürce yapılmasına ve savaş suçlularının yargılanmasına
  - Sovyet Rusya lehine Boğazlar konusunda birtakım değişiklikler yapılmasına
  - Birleşmiş Milletlere üye olmak isteyen devletlerin 1 Mart 1945'e kadar Mihver Devletlerine savaş ilan etmesine ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine üye olanların veto haklarının kabul edilmesine karar verilmiştir.
- Churchill, Balkanlar'daki İngiliz etkisinin sona ermesinden, savaş sonunda ABD'nin Avrupa'dan çekilmesinden sonra güçlü bir SSCB ile tek başına kalmaktan çekinmiştir. Bu nedenle, Fransa'nın da Almanya ve Avusturya'nın işgaline katılmasını sağlamıştır.
- SSCB, Doğu Avrupa'dan ordularını çekmek ve serbest seçimlerin yapılmasını sağlamak için söz vermiştir.
- Çekilmenin şartları ile Polonya'nın gelecekteki sınırları konusunda ise açıklık getirmemiştir.
- Almanya'dan tazminat almayı da garantileyen SSCB, Japonya'ya karşı savaşa girmesine karşılık kurulacak Birleşmiş Milletlerde üç sandalye (Sovyetler Birliği, Belarus ve Ukrayna) almıştır. Böylece SSCB konferanstan en kârlı çıkan devlet olmuştur.
- Konferansta SSCB'nin Japonya'ya karşı savaşa girmesi karara bağlanmıştır.
- Daha sonra gerçekleşen **San Francisco Konferansı** sırasında 7 Mayıs 1945'te Almanya kayıtsız şartsız teslim olmuş ve Avrupa'da savaş sona ermiştir.
- **Potsdam Konferansı'nda,** Almanya'nın savaştan çekilmesi üzerine yaşanan sorunları görüşmek ve barış düzenini tesis etmek amacıyla SSCB, İngiltere ve ABD arasında yapılmıştır. **Bu konferansta alınan kararlar ise şunlardır:**
  - Almanya'nın dört işgal bölgesine ayrılarak İngiltere, Fransa, SSCB ve ABD yönetimlerine bırakılmasına ve Almanya'ya ekonomik ve askerî alanda sınırlamalar getirilmesine
  - Müttefik devletlerin elinde olan tüm Nazi liderlerinin bir Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesinde yargılanmasına
  - Avusturya'nın dört işgal bölgesine ayrılmasına
  - İtalya ile yapılacak olan barışa öncelik verilmesine ve barış hükümlerinin mümkün olduğunca yumuşak tutulmasına
  - Fransa'nın Alcase Lorraine'i Çekoslovakya'nın **"Südet Bölgesi"**ni geri almasına karar verilmiştir.

/benimhocam

2. Pasifik'te Savaşın Sona Ermesi

- 6 Ağustos'ta **Hiroşima**'ya atılan ilk atom bombası ile **70.000** kişi, 9 Ağustos'ta **Nagazaki**'ye atılan ikinci bomba ile **80.000 kişi** hayatını kaybetmiştir.
- ABD'nin Hiroşima üzerine atom bombası kullanmasının ardından SSCB, 8 Ağustos'ta Japonya'ya savaş ilan etmiş **ve Mançurya**'yı ve **38. Enlem'in** kuzeyindeki **Kore topraklarını** işgale başlamıştır.
- Japonya, Nagazaki'nin bombalanması üzerine barış istemiştir.
- Japonya 14 Ağustos'ta kayıtsız şartsız teslim olmuştur.
- 2 Eylül 1945'te ateşkes antlaşması imzalanmış ve II.Dünya Savaşı sona ermiştir.

C. SAVAŞIN SONUÇLARI

- II.Dünya Savaşı'nın Müttefikler tarafından kazanılması ile **faşizm** ve **Nazizm** gibi akımlar **tasfiye edilmiştir**.
- Asya, Afrika ve Orta Doğu'da yaşayan halklar, II.Dünya Savaşı'nda, emperyalist devletlerin zayıflığını görerek bu devletlere karşı mücadeleye başlamıştır.
- 1942'de **Hindistan**, **Endonezya** gibi ülkelerde millî kurtuluş hareketleri oluşmuştur.
- SSCB ile ABD arasında Soğuk Savaş Dönemi başlamıştır.
- Savaşın mağlup devletleri olan İtalya ve Almanya'nın toprakları işgal edilmiştir. Müttefik ordularının denetimi altında başkentleri Berlin ve Viyana da dâhil olmak üzere, Almanya ve Avusturya toprakları dört işgal bölgesine ayrılmıştır.
- Savaşın diğer mağlup devleti Japonya, ABD orduları tarafından işgal edilmiştir.
- Avrupa kıtasının yarısına hâkim olan SSCB, savaş sonunda büyük bir güç hâline gelmiştir.
- Hava saldırıları, karne uygulaması, işgal edilen ülkelerin talan edilmesi, sivil esirlerin öldürülmesi, **verem, tifüs** gibi hastalıkların yayılması ayrıca Nazilerin üstün ırk yaratma gayesiyle engellileri, Yahudileri, Romanları, Sintileri, ten rengi farklı olanları toplama kamplarında yok etmeleri neticesinde **60 milyona** yakın kişi hayatını kaybetmiştir. Bunlardan yaklaşık **21 milyonu SSCB vatandaşı**, 13,5 milyonu Çinli, 7 milyonu Alman olmuştur.
- II.Dünya Savaşı sırasında dünya barışını sağlamak amacıyla **ABD** ve **İngiltere**, **Atlantik Bildirisi**'ni yayımlayarak **Birleşmiş Milletler Teşkilatının** temelini atmıştır.
- Şubat 1945'te Yalta Konferansı'nda ABD, İngiltere ve SSCB, Mart 1945'e kadar Mihver Devletlere savaş ilan eden devletlerin Birleşmiş Milletlere üye olarak kabul edilmesine karar vermiştir. Aynı yıl Birleşmiş Milletleri resmen kurmak için **San Francisco Konferansı** toplanmıştır.
- Bu konferans'ta **ABD**, **SSCB**, **İngiltere**, **Çin** ve daha sonra **Fransa**'nın katılımıyla oluşan büyük devletler teşkilat üzerinde kesin üstünlük kurmak ve bunu antlaşmaya eklemek istemiştir.
- Konferans sonunda Birleşmiş Milletler Antlaşması kabul edilerek Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuş ve Milletler Cemiyeti 19 Nisan 1946'da yetkilerini bu teşkilata devretmiştir.

NOT

Birleşmiş Milletler fikrini ilk olarak ortaya atan Türk - İslam filozofu Farabî'dir. Birleşmiş Milletler kavramını ilk kez kullanan ise ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt'tir.

- II.Dünya Savaşı'ndan en az etkilenen ABD, atom bombasına sahip olmakla önemli bir avantaj elde etmiştir.
- **Birleşmiş Milletlerin New York**'u, **Uluslararası Para Fonunun** (IMF) **Washington**'u merkez olarak seçmesi ABD'nin gücünü artırmıştır.
- Washington'da, 45 ülkenin imzasıyla **Uluslararası Para Fonu (IMF)** kurulmuştur.
- Ayrıca **Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası** oluşturularak üye devletlerin yeniden yapılanma ve kalkınma çabalarına maddi destek sağlanması amaçlanmıştır. Bu iki kuruluşa **"İkiz Kardeşler"** denilmiştir.
- II.Dünya Savaşı sırasında **ENİAC** ve **MARK 1** adında ilk bilgisayarlar üretilirken askerî teknolojide de büyük gelişmeler yaşanmıştır.
- Hücumbotlar, cep denizaltıları V1 ve V2 adındaki baristik füzeler, Leopard, Panther, Tiger gibi etkili tanklar, avcı uçakları, B-17 ve B-29 bombardıman uçağı, radar sistemleri, atom bombası bu gelişmelere örnek olmuştur.
- Kasım 1945'ten Ekim 1946'ya kadar **Nürnberg**'de, uluslararası bir mahkeme tarafından suçlu görülen Nazi Alman yöneticileri, Nazi Partisi siyasi liderleri ve diğer suçlular da mahkeme karşısına çıkarılarak yargılanmıştır.

/benimhocam

- II.Dünya Savaşı'nda yaşananlardan dolayı **"Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme"** 9 Aralık 1948'de **Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda** kabul edilmiştir.
- Savaş sırasında işlenen insanlık suçları **"soykırım"** olarak adlandırılmıştır. Bu kapsama giren suçlar ve suçluların cezalandırılması ile ilgili kararlar alınmıştır.
- **10 Aralık 1948**'de Birleşmiş Milletler Teşkilatı, **"İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"**'ni kabul etmiştir.

NOT

ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt'in eşi Eleanor Roosevelt kendi çabaları ile çıkarılan bu bildiri için **"Tüm insanlığın Magna Carta'sı"** sözünü kullanmıştır.

D. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA TÜRKİYE (1939 - 1945)

Cumhurbaşkanı	Başbakanlar	Dışişleri Bakanları	Genelkurmay Başkanları
İsmet İnönü	Refik Saydam Şükrü Saracoğlu	Şükrü Saracoğlu Numan Menemencioğlu Hasan Saka	Fevzi Çakmak Kâzım Orbay

1. II. Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası

- 1939'da İngiltere ve Fransa ile karşılıklı yardım antlaşması imzalanmıştır.
- İngiltere, Türkiye'nin kendi yanında savaşa katılması durumunda her türlü yardımı yapmaya hazır olduğunu belirtmiştir.
- Yunanistan'ın Almanlar tarafından işgali ve Bulgaristan'ın Mihver Devletler safında savaşa girmesi savaşı, Türkiye sınırına kadar dayandırmıştır.

- Bu gelişmelerden sonra Almanya, Türkiye ile İngiltere'nin yakınlaşmasını önlemeye çalışmıştır.
- 18 Haziran 1941'de **Almanya** ile **Türkiye** arasında bir **"Saldırmazlık Paktı"** imzalanmıştır.
- 22 Haziran'da Alman ordularının SSCB üzerine saldırıya geçmesiyle Türkiye üzerindeki baskı azalmıştır.

NOT

Polonya Sendromu; II.Dünya Savaşı'nda Polonya'nın hem Rusya hem de Almanya tarafından işgal edilmesi ihtimaline karşı duyduğu endişe için yapılan tanımlamadır. Türkiye de Almanların Türkiye sınırına 60 km yaklaşması üzerine bu sendromu yaşamıştır. Türkiye, Almanların II.Dünya Savaşı'nda Bulgaristan'a yerleşmesi üzerine Almanya ile saldırmazlık antlaşması imzalamıştır. Daha sonra Almanların SSCB'ye saldırmasıyla Türkiye **"Polonya Sendromu"**ndan kurtulmuştur.

- Almanların Kasım 1942'de Stalingrad yenilgisinden sonra Müttefiklerin Türkiye üzerindeki beklentilerinin artmasıyla İngiltere ve Türkiye **30 Ocak 1943'te Adana Konferansı**'nda bir araya gelmiştir.
- Yapılan görüşmelerde, Türkiye'nin savaşa katılmak için hazırlıksız olduğu ve özellikle SSCB'nin savaştan galip çıkması hâlinde duyduğu ciddi endişeler dile getirilmiştir.
- Bunun üzerine İngiltere ve Türkiye Dışişleri bakanları 5 - 6 Kasım tarihlerinde **Kahire**'de bir araya gelmiştir.
- Türkiye Müttefiklerin savaşa girmesi konusundaki tekliflerini reddederek savaş dışı kalmayı sürdürmüştür.
- Müttefiklerin isteği üzerine Türkiye'yi savaşa katılma konusunda ikna etmek isteyen **Roosevelt** ve **Churchill**, **İnönü**'yü **Kahire**'ye davet etmiştir.

/benimhocam

- 4 - 6 Aralık'ta gerçekleşen Kahire görüşmelerinde İnönü, Türkiye'nin ihtiyacı olan silah ve malzemenin sağlanması şartıyla savaşa katılmayı ilke olarak kabul etmiştir.
- 1944 yılı başlarında Türk ve İngiliz askerî yetkililerinin Türkiye'nin ihtiyaçlarının tespiti konusundaki çalışmaları sonuca ulaşamamıştır.

NOT

II.Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin savaşa girmesini isteyen Müttefik Devletler Moskova, I. ve II. Kahire, Tahran ve Adana görüşmelerinde kendi aralarında veya Türk heyetleri ile bir araya gelmişlerdir.

- Türkiye 23 Şubat 1945'te savaş sonrası düzenin oluşturulacağı San Francisco Konferansı'na katılabilmek ve Yalta Konferansı kararları uyarınca Birleşmiş Milletler Teşkilatının asil üyeleri arasında yer alabilmek için Almanya'ya ve Japonya'ya savaş açmıştır.

2. II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye Etkileri

- Türkiye Batı sınırını korumak için Fransızların Maginot Hattı gibi **"Çakmak Hattı"**nı kurmuştur.
- Bütçe ağırlıklı olarak savaşa ayrılmıştır.
- Ülke genelinde seferberlik ilan edilerek savaşın sonuna kadar yaklaşık dört milyona yakın erkek askere alınmıştır. Bunun sonucunda nüfus artış hızı ve üretim azalmıştır.
- Savaş yıllarında Türkiye'de izlenen ekonomik politika, büyümeyi ve gelişmeyi hızlandırmak amacından ziyade **mal darlığını hafifletmek, fiyat artışlarını frenlemek, karaborsa ile mücadele etmek** ve **sosyal adaleti sağlamak** gibi hedeflere yönelmiştir.

- Yersiz fiyat yükselmelerine engel olmak amacıyla fiyatları yükseltilen maddelere **"narh koyma"** bu kararlardan bir tanesi olmuştur.
- 18 Ocak 1940'ta çıkan ve 1942'de değişikliğe uğrayan **"Millî Korunma Kanunu"** alınan tedbirlerin dayanak noktası olmuştur. Bu kanun ile üretim, dağıtım ve tüketim ilişkileri tümüyle devlet kontrolü altına alınmıştır.
- Millî Korunma Kanunu'nun 6. maddesine dayanarak **Petrol Ofisi, Et ve Balık Kurumu** gibi bazı kurumlar oluşturulmuştur.
- 1942'de büyük kentlerde **karne uygulamasına** geçilmiştir.
- **Ticaret Ofisi ve İaşe Müsteşarlığı** gibi yeni kurumlar oluşturulmuştur.
- Aşırı ve vergilendirilemeyen kazançlar ile yüksek enflasyon da dikkate alınarak **Varlık Vergisi** ve **Toprak Mahsulleri Vergisi** olmak üzere iki **olağanüstü vergi** uygulaması getirilmiştir.
- **Varlık Vergisi Kanunu**, 11 Kasım **1942**'de kabul edilmiştir.
- Verginin amacı savaşı fırsata dönüştüren işletmelerin haksız kazançlarının önüne geçmekti. Fakat varlık vergisi uygulamada sermaye sahibi bazı gayrimüslim yurttaşların aleyhine birtakım sonuçlar doğurmuştur.
- Yurt içinde ve yurt dışında tartışmalara yol açan vergi uygulaması **15 Mart 1944**'te kaldırılmıştır.
- Varlık vergisi alınmayan çiftçilerden de 1944'te ayni olarak alınan **Toprak Mahsulleri vergisi** de **1946**'da kaldırılmıştır.
- Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntılar sonucunda 1940 ve 1945 yıllarında nüfus artışında azalma görülmüştür.
- **"II.Beş Yıllık Sanayi Planı"** ise uygulanamamıştır.
- Bu dönemde savaş şartlarına rağmen devlet harcamalarının bir kısmı eğitim ve kültüre ayrılmıştır.
- Bir yandan **ilkokul yapımına** hız verilirken diğer taraftan 1940'ta çıkarılan bir kanunla **köylülerin kendi yörelerinde ve pratik bilgilerle eğitilmesini öngören Köy Enstitüleri** kurulmuştur.
- Şiirde **serbest nazımı savunan Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu, Melih Cevdet Anday**'ın öncülüğünü yaptığı **"Garip Akımı"** bu dönemde ortaya çıkmıştır.
- **Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Behçet Necatigil** ve **Sait Faik Abasıyanık** bu dönemin önemli şair ve yazarları arasındadır.
- **Ankara Radyosu** deneme yayınlarından sonra 1943'te sürekli yayına geçmiştir. Bu dönemde halk müziği derleme çalışmalarının dinleyenlere sunulduğu **"Yurttan Sesler"** programları yapılmıştır.
- **Sadettin Kaynak** başta olmak üzere bazı bestekârlar ise halk türküsü tarzında şarkılar bestelemişlerdir.
- **Safiye Ayla, Müzeyyen Senar, Hamiyet Yüceses, Perihan Altındağ Sözeri** gibi dönemin önemli sanatçıları radyo programları ve taş plaklarla kendilerini halka tanıtmışlardır.
- Albert Einstein'in önerisi ile 40'a yakın bilim insanı Türkiye'ye getirilmiştir.
- Atılay Faciası ve Refah Şilebi olayları yaşanmıştır.
- 24 Şubat 1942'de Nazilerden kaçan Yahudileri Filistin'e götürmek üzere Romanya'dan yola çıkan Struma gemisi İstanbul açıklarında batırılmıştır.

/benimhocam

NURİ DEMİRAĞ

1886 - 1957 yılları arasında yaşayan Nuri Demirağ iş insanı ve siyasetçidir.

Yaptığı çalışmalar ise şunlardır:

- 1922'de ilk Türk sigara kâğıdını (Türk Zaferi) üretmiştir.
- Ankara'nın doğusuna ilk demir yolunu yapmıştır.
- Bursa'da Sümerbankın Merinos fabrikasını kurmuştur.
- İzmit'te selüloz fabrikasını kurmuştur.
- Seri üretim olarak 1936'da ilk Türk uçağını (N.U.D) yapmıştır.
- Karabük'te demir ve çelik fabrikasını kurmuştur.
- İlk yerli paraşütü yapmıştır. Sivas'ta çimento fabrikası kurmuştur.
- Çok partili rejimdeki ilk muhalefet partisi olan **"Millî Kalkınma Partisi"**ni kurmuştur.
- Pilot yetiştirmek amacıyla Divriği'de **"Gök Okulu"**nu kurmuştur.
- 1954'te Demokrat Partiden Sivas milletvekili olarak Büyük Millet Meclisine girmiştir.

VECİHİ HÜRKUŞ

1896 - 1969 yılları arasında yaşayan Vecihi Hürkuş; askerî pilot, uçak imalatçısı ve uçak mühendisidir.

Yaptığı çalışmalar ise şunlardır:

- I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda **"Astsubay Pilot"** olarak görev almıştır.
- 1932'de Türkiye'nin ilk sivil uçuş okulunu **(Vecihi Sivil Uçak Okulu)** İstanbul - Kadıköy'de açmıştır.
- Tayyare Onarım ve Türk Motor Anonim Şirketinde (TOMTAŞ) şef pilot olarak görev yapmıştır.
- K-6, V-14 ve V-15 adında uçaklar üretmiştir.
- Türkiye'nin ilk sivil hava yolu şirketi olan **"Hürkuş Hava Yolları"**nı kurmuştur.

ŞAKİR ZÜMRE

1885-1966 yılları arasında yaşayan Şakir Zümre; sanayici, iş insanı ve hukukçudur.

Yaptığı çalışmalar ise şunlardır:

- Kurtuluş Savaşı sırasında Türkiye'ye yurt dışından silah ve cephane gönderdiği için TBMM tarafından İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.
- Atatürk'ün onayı ile 1925'te Türkiye'nin savunma sanayisinin ilk özel sektör fabrikası (Türk Sanayi Harbiye ve Madeniye Fabrikası) İstanbul Haliç'te kurmuştur.
- Bu fabrikada ilk yerli uçak bombaları ve ilk Türk denizaltı su bombalarını üretmiştir.
- 1937'de Yunanistan'da yapılan bir ihaleyi kazanarak Yunanistan'a 1.5 milyon liralık bomba ihracatı gerçekleştirmiştir.
- II.Dünya Savaşı'nın ardından ülkeye gelen askerî yardımlar sonucunda fabrikası kapatılmıştır.

NURİ KİLLİGİL

1889-1949 yılları arasında yaşayan Nuri Killigil; Osmanlı ordusu komutanı ve Cumhuriyet döneminde tüccar, yatırımcı ve sanayicidir.

Yaptığı çalışmalar ise şunlardır:

- Enver Paşa'nın kardeşi olan Nuri Paşa, Kafkas İslam Ordusu adındaki orduya komutanlık yaparak Azerbaycan'ı Ermeni işgalinden kurtarmıştır. O yüzden kendisine **"Bakü Fatihi"** ünvanı verilmiştir.
- I.Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da yaşayan Nuri Paşa 1938'de Türkiye'ye geri dönmüştür ve burada bir şirket satın alıp fabrikasını kurmuştur. Bu fabrikada tabanca, matara, gaz maskesi ve mermi üretmeye başlamıştır.
- 1946'da fabrikasını Sütlüce'ye taşımış ve bu fabrikada havan üretimine başlamıştır.
- 2 Mart 1949'da Sütlüce'deki fabrikasında peş peşe üç patlama meydana gelmiştir. Bu patlamalarda Nuri Killigil'in de bulunduğu 27 kişi hayatını kaybetmiştir.

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ (1947 - 1990)

- Dünya tekrar iki kutba ayrılarak uzun yıllar her alanda birbirlerine üstünlük sağlamak isteyen **SSCB** ile **ABD** arasında yaşanacak **Soğuk Savaş Dönemi**'ne girmiştir.
- Bu sürecin içinde yer almak istemeyen ve bağımsızlığını yeni kazanan devletler ise "Üçüncü Dünya" ülkeleri olarak **"Bağlantısızlar"** adı verilen bir blokta yer almayı tercih etmişlerdir.

A. BLOKLARIN KURULUŞU

1. Doğu Bloku'nun Kurulması

- SSCB savaş sonunda işgal ettiği bölgelerden çekilmeyerek kendi rejimini yaymaya başlamıştır.
- Özellikle Bulgaristan, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan ve Romanya'da muhaliflerin tasfiye edilmesini sağlayarak kendine yakın uydu devletler kurmuştur.
- Savaş sırasında işgal ettiği Berlin'den ise diğer işgal eden devletler olan İngiltere, Fransa ve ABD'nin baskılarına rağmen çıkmamıştır. Bu da **"Berlin Buhranı"**nın çıkmasına neden olmuştur.
- Berlin aylarca SSCB tarafından abluka altına alınmıştır.
- Bunun üzerine işgalci devletler ise işgal ettikleri bölgeleri birleştirerek **Federal Alman Cumhuriyeti**'ni kurmuştur.
- SSCB ise bu gelişmeler üzerine kendi işgal bölgelerinde kendine bağlı **Demokratik Alman Cumhuriyeti**'ni kurmuştur.
- Çok sayıda kişinin Federal Almanya tarafına geçmesi üzerine SSCB tarafından **Berlin Duvarı** inşa edildi ve böylece gerginlik sona erdirilmiştir.

a. Doğu Bloku İçerisindeki Gelişmeler

- Sovyet Rusya'nın destek verdiği **Mao Zedong** 1949 yılında **Çin Halk Cumhuriyeti**'ni kurmuştur.
- Kore ise Yalta Konferansı'nda alınan bir kararla **38. Enlem** sınır olmak kaydıyla Güney ve Kuzey olarak ikiye ayrılmıştır.
- 1948'de ABD destekli Güney Kore'de cumhuriyet, SSCB destekli Kuzey Kore'de ise komünist rejim kurulmuştur.
- Küba'da ise **Fidel Castro,** Batista'ya karşı verdiği uzun mücadelelerden sonra kendi hükûmetini kurmuştur.
- ABD, Fidel Castro Hükûmetini desteklememiştir.

Sovyet Modeline Göre Ekonomik ve Sosyal Düzenin Kurulması

- **SSCB**, **Yugoslavya**, **Romanya**, **Macaristan**, **Polonya**, **Bulgaristan**, **Çekoslovakya**, **Fransa** ve **İtalya** komünist partilerin liderleriyle iş birliği yaparak 1947'de **Cominform**'u (Kominform) kurmuşladır.
- Yine komünist ülkeler 1949 yılında ekonomik iş birliği ve dayanışma amacıyla **COMECON**'u (Komekon) kurmuşlardır.
- Bu kuruluşa **SSCB**, **Romanya**, **Macaristan**, **Polonya**, **Bulgaristan**, **Çekoslovakya** öncülük ederken daha sonra **Arnavutluk**, **Demokratik Almanya**, **Moğolistan** ve **Küba** da katılmıştır.
- 1949 yılında ise NATO'nun askerî etkinliklerini artırması sonucu 1955'te **SSCB**, **Arnavutluk**, **Romanya**, **Macaristan**, **Polonya**, **Bulgaristan**, **Çekoslovakya** ve **Demokratik Almanya** tarafından **Varşova Paktı** kurulmuştur.

b. Sosyalist Blokta Sarsıntılar

SSCB - Yugoslavya İlişkileri

- Moskova'nın tam denetimine girmek istemeyen Yugoslavya **Tito**'nun önderliğinde SSCB'ye karşı çıkmaya başlamıştır. Bunun üzerine Yugoslavya 1948 yılında Cominform'dan çıkartılmıştır.

SSCB - Macaristan İlişkileri

- Ekonomik sıkıntılar yaşayan Macar işçileri 1953'te **İmre Nagi** önderliğinde ayaklanmışlardır.
- Mecbur kalan SSCB, İmre Nagi'yi ülkenin başbakanı olarak atamıştır.
- SSCB, İmre Nagi'yi başbakan yapmasına rağmen ayaklanmayı durduramayınca **Budapeşte**'yi işgal etmiştir.

SSCB - Çekoslovakya İlişkileri

- 1967'de **Aleksander Dubcek** liderliğinde **"insancıl komünizm"** hareketi başlamıştır. Bu hareketin amacı, **komünist sistemin baskıcı değil insan haklarını esas alarak uygulanması olmuştur.**
- Bu hareketi çıkarlarına aykırı bulan SSCB,1968 yılında Çekoslovakya'yı işgal ederek **"insancıl komünizm"** hareketine son vermiştir.

2. Batı Bloku'nun Kurulması

a. Truman Doktrini (1947)

- ABD Başkanı **Harry Truman** SSCB'nin yayılmacı politikasına karşı ortaya konulan ABD dış politikasında değişiklik yapmıştır. Buna göre, Truman, **dünyanın iki bloka ayrıldığını, SSCB - ABD** mücadelesinin başladığını, Avrupa'da eskiden etkin bir devlet olan **İngiltere'nin yerini ABD'ye bıraktığını** söylemiştir.

/benimhocam

b. Marshall Planı (1948)

- II.Dünya Savaşı'ndan zarar gören ve SSCB tehditlerine maruz kalan on altı Avrupa devletine yapılan **"Dış Yardım Kanunu"**'nun bilinen ismidir.
- Bu yardımları alan ülkeler arasında **Türkiye** ve **Yunanistan** da bulunmaktadır.
- Marshall Planı doğrultusunda **on altı Avrupa ülkesi** kendi aralarında **"Avrupa Ekonomik ve İş Birliği Antlaşması"**'nı imzalamıştır.

NOT

ABD'nin Marshall Planı'nı uygulamaya koymasının ardından SSCB'nin COMECON ülkelerine ekonomik yardımda bulunmasını öngören "Molotof Planı" uygulamaya konmuştur.

c. NATO'nun Kuruluşu (1949)

- SSCB'nin Avrupa'da yayılmacı politi-kasına karşı **İngiltere**, **Fransa**, **Hollanda**, **Belçika** ve **Lüksemburg** bir araya gelerek **"Batı Avrupa Birliği"**'ni kurmuşlardır.
- Ancak SSCB'ye güçleri yetmeyen bu devletler ABD'nin bu savunma paktını desteklemesini istemişlerdir.
- Bunun üzerine **ABD**, **İngiltere**, **Fransa**, **Belçika**, **Hollanda**, **Lüksemburg**, **Danimarka**, **İzlanda**, **Norveç**, **Portekiz**, **Kanada** ve **İtalya** bir araya gelerek **Kuzey Atlantik Savunma Örgütünü** (NATO) kurmuşlardır.
- Kuruluşa **Türkiye** ve **Yunanistan 1952** yılında üye olmuşlardır.

d. Avrupa Konseyinin Kuruluşu (1949)

- **İngiltere**, **Fransa**, **Belçika**, **Hollanda**, **Lüksemburg**, **Danimarka**, **Norveç**, **İsveç**, **İrlanda** ve **İtalya** tarafından **5 Mayıs 1949**'da kurulmuştur.
- Konseyin amacı, üye ülkeler arasında başta ekonomi olmak üzere insan hakları, hukuk, medya, sağlık, eğitim, kültür, spor ve benzeri birçok konuda iş birliği yapmaktır.

NOT

Avrupa Konseyine **Türkiye** de 1949 yılında üye olmuştur.

e. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) (1951)

- Avrupa ülkeleri arasında birlik oluşturulmasını amaçlayan bu girişim Fransız Dışişleri Bakanı **Schuman** tarafından 1950'de ortaya atılmıştır.
- Schuman Fransız ve Alman kömür - çelik üretimini denetleyecek bir örgütün kurulmasını istemiştir.
- **Almanya**, **Fransa**, **Belçika**, **Hollanda**, **İtalya** ve **Federal Almanya** bir araya gelerek 1951'de **Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu** kurmuşlardır.
- Girişimin başarıya ulaşmasıyla daha geniş bir ekonomik birleşmeyi hedeflemiştir.
- Avrupa ülkeleri bu sefer de **1957** yılında yaptıkları **Roma Antlaşması** ile **Avrupa Ekonomik Topluluğunu** kurmuşlardır.

B. PAYLAŞILAMAYAN ORTA DOĞU

1. İsrail'in Kuruluşu (1948)

- Filistin Sorunu, İngiltere Dışişleri Bakanı **Balfour**'un 2 Kasım 1917'de Siyonist Federasyonu başkanına gönderdiği mektupla Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulduğunu kabul etmesi ve bölgeye Yahudi göçüne izin veren tarihî "**Balfour Deklarasyonu**" ile başlamıştır.
- Bu tarihten sonra Filistin'e yüz binlerce Yahudi göç etmiştir.
- II.Dünya Savaşı'ndan sonra bu sorun 1947 yılında Birleşmiş Milletlere götürülmüştür.

NOT

Bu süreçte İngiltere, Birleşmiş Milletlerden Filistin Özel Komitesi oluşturulmasını ve konu ile ilgili rapor hazırlanmasını istedi. Bunun üzerine komite çoğunluk ve azınlık planı olmak üzere iki seçenek ortaya koydu. **Çoğunluk Planı**'na göre Filistin Devleti; Yahudi ve Arap Devleti olarak ekonomik bağlarla birbirine bağlı iki devlet olacaktır. **Azınlık Planı**'na göre ise Kudüs merkezli Filistin Federal Devleti kurulacaktır.

- Birleşmiş Milletler ise yaptığı toplantı sonrasında Filistin topraklarında iki devletli bir yapının oluşturulmasını ve Kudüs'ün de tarafsız bir şehir olması kararını vermiştir.
- İngiltere'nin **1948**'de Filistin üzerindeki mandasını kaldırmasıyla Yahudiler **İsrail Devleti**'nin kurulduğunu ilan etmişlerdir. Bu devleti ilk tanıyan devlet ise **ABD** olmuştur.

NOT

İsrail Devleti'ni tanıyan ilk devlet ABD, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ilk ülke Türkiye, ilk tanıyan Arap devleti ise Mısır olmuştur. İsrail Devleti'nin 15 Mayıs 1948'de ABD ve SSCB tarafından resmî olarak tanınmasına Filistinliler **"Felaket Günü"** anlamına gelen **"El Nakba"** adını vermişlerdir.

ARAP - İSRAİL SAVAŞI

1948 - 1949 Arap - İsrail Savaşı

- **Mısır**, **Ürdün**, **Suriye**, **Lübnan**, **Irak** birleşerek yeni kurulan İsrail'e saldırmıştır.
- Savaşı İsrail kazandı. **"Mülteci Sorunu"** ortaya çıkmıştır.
- İsrail'i ABD, SSCB ve İngiltere desteklemiştir.

1956 Mısır - İsrail Savaşı

- **Mısır**'ın **Süveyş Kanalı**'nı millîleştirmesi sonucu ortaya çıkmıştır.
- İngilizlerin ve Fransızların kışkırtması sonucu İsrail, Mısır'a saldırmıştır. İngiltere ve Fransa durumdan faydalanıp Süveyş'i işgal edince ABD ve SSCB'nin tepkisiyle geri adım atmak zorunda kalmıştır.
- Savaşı İsrail kazandı. SSCB bu süreçte Mısır'ın yanında yer almıştır. Orta Doğu'da SSCB - ABD mücadelesi başlamıştır.

1967 Arap - İsrail Savaşı (6 Gün Savaşı)

- Mısır'ın Akabe Körfezi'ni İsrail'e kapatması ve Filistin Kurtuluş Örgütüne yardım etmesi sonucu ortaya çıktı. **Mısır**, **Ürdün** ve **Suriye** İsrail'e yenilmiştir.
- İsrail bu savaş sonucunda **Suriye**'ye ait **Golan Tepelerini**, **Doğu Kudüs**'ü, **Sina Yarımadası**'nı ve **Gazze**'yi ele geçirmiştir.
- SSCB bu süreçte Arap ülkelerini destekleyerek bölgedeki gücünü artırırken ABD'ye tepkiler giderek artmaya başlamıştır.

NOT

1929 - 2004 yılları arasında yaşayan Filistin Davası'nın en büyük savunucularından **Yaser Arafat**, 1969 Arap Zirvesi'nde Filistin Millî Misakı'nı ilan ederek Filistin Kurtuluş Örgütünün temellerini atmıştır. 1969'da ise İsrail ile mücadele için El- Fetih adlı örgütü kurmuştur.

1973 (Yom Kippur Savaşı)

- Mısır ve Suriye 1967 yılında kaybettikleri toprakları geri almak için İsrail'e saldırmıştır.
- Savaşı yine **İsrail kazandı**. Ancak buna rağmen Mısır, ABD'nin de İsrail'e baskı yapması sonucu Sina Yarımadası'nın bir kısmını İsrail'den geri almış ve Süveyş Kanalı'nda tek hâkim devlet olmuştur.
- Bu süreçte ABD'nin yine İsrail'in yanında tavır takınması üzerine Arap ülkeleri Batılı devletlere petrol ambargosu koyarak **"1973 Petrol Krizi"**'ni ortaya çıkarmışlardır.
- **1973**'te Arap - İsrail savaşlarına son vermek ve bölgedeki eski itibarını kazanmak isteyen ABD, Dışişleri Bakanı **Henry Kissinger**'i bölge barışını sağlamak için görevlendirmiştir.
- ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissenger'in girişimleri ile Süveyş ile Kahire arasında 31 Mayıs 1974 101. km'de ilk Arap - İsrail antlaşması olan **"101. km Antlaşması"** yapılmıştır.
- Bu antlaşma Camp David Antlaşması'na giden yolu açması bakımından önemli olmuştur.
- Kissinger kalıcı barışın sağlanabilmesi için defalarca İsrail ve Arap ülkelerini ziyaret etmiştir.
- **"Mekik Diplomasi"** adı verilen bu süreç sonucunda Mısır ile İsrail arasında savaş sona erdirilerek **26 Mart 1979**'da Mısır Devlet Başkanı **Enver Sedat** ile İsrail Devlet Başkanı **Menahem Begin** arasında **"Camp David Antlaşması"** imzalanmıştır.
- Böylece **Mısır, İsrail'i tanıyan ilk Arap ülkesi olmuştur**.

/benimhocam

- **Bu antlaşmaya göre;**
  - Mısır - İsrail Savaşı'na son verilecek.
  - İsrail işgal ettiği Mısır topraklarından çekilecek.
  - Taraflar birbirlerinin egemenlik haklarına saygı duyacak.
  - İki ülke arasında diplomatik ilişkiler geliştirilecek.
  - İsrail'in Süveyş Kanalı'ndan yararlanmasına yönelik hakları garanti altına alınacak gibi kararlar alınmıştır.

2. Eisenhower Doktrini

- Mısır Devlet Başkanı **Nasır**'ın Süveyş Kanalı'nı millîleştirdiğini açıklamasıyla **Süveyş Krizi** ortaya çıkmıştır.
- Bölgenin SSCB'nin kontrolüne girmesini istemeyen ABD Başkanı Eisenhower **5 Ocak 1957** yılında Amerikan Kongresi'nde tarihe **"Eisenhower Doktrini"** diye geçecek olan isteklerini kabul ettirmiştir.
- Buna göre, doktrinin amacı; Orta Doğu ülkelerine **ekonomik** ve **askerî yardım yapmak**, olası bir saldırı (SSCB) ihtimaline karşı **ABD askerlerini bölgeye göndermektir.**
- Bu doktrini kabul eden ve yararlanan ülkeler ise **Türkiye**, **Lübnan**, **Afganistan**, **Irak**, **Mısır**, **Tunus**, **Fas**, **Pakistan** ve **İsrail** olurken, **Suudi Arabistan**, **Suriye**, **Ürdün** ise doktrine tepki göstermiştir.

C. UZAK DOĞU'DA ÇATIŞMA

Kore Savaşı (1950 - 1953)

- II.Dünya Savaşı'nın sonucunda **38. Enlem** sınır kabul edilerek kuzeyde SSCB kontrolünde **Kore Halk Cumhuriyeti**, Moskova'nın talimatıyla Güney Kore'ye saldırmıştır. Bunun üzerine ABD, Birleşmiş Milletlerin yardımıyla askerî bir kuvvet hazırlayıp bölgeye göndermiştir.
- Türkiye de bölgeye barış gücü adı altında **Tuğgeneral Tahsin Yazıcı** önderliğinde **5090** kişiyle katılmıştır. (Şimal Yıldızları)

Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılma sebepleri şunlardır:

- Truman ve Marshall yardımlarını yapan ABD ile ilişkileri sekteye uğratmamak
- Türkiye'nin SSCB tehdidi karşısında güvenlik sorununu çözmek için NATO'ya dâhil olmak istemesi
- ABD'nin Senatör Cain (Keyn) aracılığıyla Türkiye'yi savaşa davet etmesi
- Türkiye ile ABD arasında savunma ve güvenliğe yönelik iş birliğinin geliştirilmesi

- Türkiye bu savaştan **741 şehit vererek** ve **2147 gazi** ile çıkmıştır.
- Türkiye'nin barışa yönelik bu hareketi ABD tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmış ve Türkiye'nin NATO'ya girişi hızlanmıştır.
- **Türkiye'nin NATO'ya girmesinin gerekçeleri ise şunlardır:**
  - SSCB tehdidi karşısında güvenlik sorununu çözmek
  - Çağın gerisinde kalan ordusunu modernize etmek ve demokratik yapının gelişip yerleşmesi için ekonomik gelişmişliği sağlamak
- **ABD'nin ise Türkiye'yi NATO'ya kabul etmesinin gerekçelerinden bazıları ise şunlardır:**
  - ABD'nin Türkiye'de SSCB'ye karşı üs talep etmesi
  - Türkiye'nin Orta Doğu ve petrol noktalarına yakın olması
  - SSCB'nin komünizmi Yunanistan ve Türkiye'ye yayabileceği endişesi
  - Türkiye'nin Kore Savaşı'na vermiş olduğu katkı

/benimhocam

- **Türkiye'nin NATO'ya girmesiyle yapılan askerî yatırımlar ve oluşumlardan bazıları şunlardır:**
  - Türkiye'ye verilen silah ve techizatların kullanımlarının öğrenilmesi amacıyla askerî uzmanlar gönderilmiştir.
  - Türkiye'ye gelen bu uzmanlar askerî okullarda ve akademilerde görev alarak Türk askerî eğitim sistemini şekillendirmeye başlamıştır.
  - Adana İncirlik Hava Üssü, İzmir NATO Güney Komutanlığı, Çiğli, Trabzon, Diyarbakır, Gölbaşı, Samsun ve Karamürsel'de askerî üsler inşa edilmiştir.

- **ABD'nin Türkiye'ye bu yardımları yapmasının nedenlerinden bazıları ise şunlardır:**
  - SSCB saldırılarına karşı duracak tampon bir ülkeyi desteklemek
  - Türkiye'nin Bağlantısızlar Hareketi'ne katılmasını engellemek
  - Türkiye'de kurulan ABD üslerinin devamlılığını sağlamak ve üsleri korumak
  - ABD'nin yürüttüğü çevreleme politikasında Türkiye'ye duyduğu ihtiyaç

NOT

ABD ve Batı'nın Sovyetler Birliği'nin kendi sınırları içinde kalmasını ve yayılmasını engellemesine yönelik giriştiği faaliyetlere genel anlamda **"Çevreleme Politikası"** adı verilmiştir.

D. ASYA VE AFRİKA'NIN KURTULUŞU

SEATO'nun Kuruluşu (1954)

- ABD Uzak Doğu'da etkinliğini artırabilmek amacıyla **Tayland**, **Filipinler**, **Pakistan**, **ABD**, **Fransa**, **İngiltere**, **Yeni Zelanda**, **Avustralya** ile birlikte **Güney Doğu Asya Antlaşma Teşkilatını** (SEATO) kurmuştur.

1. Hindistan ve Pakistan'ın Kurulması ve Güney Asya'daki Diğer Gelişmeler

- XIX. yüzyıldan beri İngiltere'nin sömürgesinde olan Hindistan'daki ilk bağımsızlık ayaklanmaları 1917'de **Mahatma Gandhi**'nin önderliğinde başlamıştır.
- Bu durum Hindistan'daki Müslümanları da cesaretlendirdi ve 23 Mart 1940'ta toplanan **"Müslümanlar Birliği Cemiyeti Kongresi"** sonucunda **Muhammed Ali Cinnah**'ın önderliğinde Hindistan'dan ayrı **Pakistan** Devleti'nin kurulması kararı alınmıştır. Bunun üzerine İngiltere 1946'da Hint Yarımadası'nda Hindistan ve Pakistan adıyla yeni iki dominyon devlet kurulduğunu açıklamıştır.
- **1947** yılında da İngilizlerin bölgeden askerlerini çekmesiyle Hint Yarımadası'nda bağımsız **Hindistan** ve **Pakistan** devletleri kurulmuştur.
- **Hindistan** ile **Pakistan**'ın kuruldukları andan itibaren birbirleriyle yaşadıkları **en önemli sorun olmuştur.**
- Çoğunluğu Müslüman olan bu bölgenin yönetimini elinde tutan Keşmir Mihracesi burayı Hindistan'a verince **1948 yılında iki ülke ilk kez savaşmıştır.**
- 1966'da SSCB'nin aracılığında **"Taşkent Deklarasyonu"** imzalanarak her iki devlet savaş öncesi sınırlarına geri dönmüştür.

NOT

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde ise özgürlük savaşçısı anlamına gelen **"Madiba"** lakaplı Nelson Mandela siyahi halka yapılan ırkçılığa karşı mücadele etmiştir. 1994 seçimlerini kazanan Mandela ülkesinin ilk siyahi cumhurbaşkanı olmuştur.

- Bölge ülkeleri Soğuk Savaş Dönemi'nde **ekonomik** ve **ticari** alanda iş birliği yapmak için **ASEAN**'ı **(Güneydoğu Asya Milletleri Birliği)** kurmuşlardır.
- **1967** yılında kurulan bu teşkilatın kurucu üyeleri; **Filipinler**, **Tayland**, **Malezya**, **Endonezya** ve **Singapur**'dur.

2. Fransa'nın Cezayir'i İşgali

- Osmanlı egemenliğinde "dayı"lar tarafından yönetilen Cezayir 1830'da Fransa tarafından işgal edilmiştir.
- 1871'de Cezayirliler Muhammed el-Mukrani önderliğinde Fransız yönetimine karşı ayaklanmalarına rağmen isyanları kanuni bir şekilde bastırılmıştır.
- 1931'de ise Abdülhamit bin Badis önderliğinde Cezayirli Müslüman Âlimler Cemiyeti kurulmuş ve parolasını "Dinimiz İslam, dilimiz Arapça, vatanımız Cezayir" olarak belirlemiştir.
- II.Dünya Savaşı'ndan sonra 5 Ağustos 1945'te Cezayir'de yapılan bir törende Cezayirlilerin Cezayir bayrağı taşıması üzerine Fransa tank ve savaş uçaklarını kullanarak 40.000 Cezayirliyi katletmiştir. Bu olay tarihe **"Setif Katliamı"** olarak geçmiştir.
- Cezayir'de 1 Kasım 1954'te başlayan ayaklanma Fransa'da iktidara gelen De Goulle'ün 1962'de Evian Antlaşması'nı imzalayarak Cezayir'in bağımsızlığını tanımasıyla son bulmuştur.
- Yeni kurulan devlet, Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti adını almıştır.

/benimhocam

NOT

1945'teki Setif Katliamı sonrası Cezayirli **Cemile Buhayra**'da **"Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi"**'ne katılmıştır. 1957'de yakalanarak idama mahkûm edilmiştir. Uluslararası idam cezası bozularak 1960'ta serbest bırakılmıştır. Cemile, Cezayir ve Afrika direnişinin simgesi hâline gelmiştir.

E. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE

1. Soğuk Savaş Dönemi'nde Türk Dış Politikası

a. Türkiye'nin NATO'ya Girişi (1952)

- Türkiye'nin BM'nin oluşturduğu güçlerin arasına **Kore Savaşı**'na asker göndermesi, **savaşta Türk askerlerinin üstün cesareti**, Türkiye'nin **stratejik konumu**, NATO'nun SSCB'ye yakın olan Türkiye'de **üs kurma düşüncesi** sonucunda **15 Eylül 1951**'de NATO **Türkiye** ve **Yunanistan**'ın NATO'ya girmesine karar vermiştir.
- TBMM de **18 Şubat 1952** tarihinde NATO'ya girişi onaylamıştır.
- Türkiye, Truman Doktrini'nin yayımlanmasından sonra ABD ile ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır.
- Bu yakınlaşma sonucu Türkiye'nin iç tehdit algılamaları değişmeye başlamıştır. **Bu değişikliklerden bazıları şunlardır:**
  - İsmet İnönü'nün demokrasi yönündeki demeçleri yoğunlaştı ve muhalefet bir iç tehdit olmaktan çıkmıştır.
  - Liberal görüşlere sahip Hasan Saka Hükûmeti 1947'de kurulmuştur.
  - Türk toplumunda ABD sempatizanlığı ve Batı tarzı demokrasi anlayışı gelişmiştir.

- İç tehdidin en önemlisi olarak görülen irtica yerini komünizme bırakmıştır.
- Ülke anayasasında komünizmden esinlenerek yapılan maddeler değiştirilmiştir.
- İrtica olarak görülen bazı dinî hassasiyetler toplumsal yaşamda ön plana çıkarılmıştır.
- Demokratik Parti ve Cumhuriyet Halk Fırkası birbirlerini komünizmle mücadele etmemekle suçlamışlardır.

- Yine bu dönemde dış tehdit algılamalarında da bazı değişiklikler yaşanmıştır. **Bunlardan bazıları şunlardır:**
  - Türkiye, iç ve dış siyasetinde ABD eksenli bir politika izlemiştir.
  - Türkiye, ABD'nin içinde bulunduğu veya ABD'nin istediği kuruluşlara dâhil olmuştur. ABD karşıtı kuruluşlardan ve devletlerden uzak durmuştur.
  - ABD ile müttefik olmanın sağladığı güven ile hızlı bir dışa açılım sürecine girilmiştir.
  - İthalatın yönü ABD olmuştur.
  - ABD menşeili ürünler kalitenin göstergesi sayılmıştır.
  - Marshall yardımlarından 400 milyon dolara yakın para alınmıştır.
  - Türk ordusu modernize edildi ancak yedek parça ve bakım masrafı Türkiye'yi zora sokmuştur. Bütün bunlar Türkiye'yi ABD'ye bağımlı hâle getirmiştir.
  - Türkiye 1949'da toplanan Asya Devletler Kongresi'ne katılmayarak kendisini bir Avrupa devleti olarak görmüştür.

b. Balkan Paktı'nın Kurulması (1953)

- NATO'nun yanında Balkanlar'da aktif politika izlemenin gerektiğine inanan **Türkiye, Yugoslavya** ve **Yunanistan** arasında **28 Şubat 1953**'te **"Dostluk ve İş Birliği Antlaşması"** imzalanarak Balkan Paktı kurulmuştur.
- Paktın amacı üye ülkeler arasında **ekonomik ve kültürel iş birliğini geliştirmek, sorunları barışçıl yollarla çözmek, ortak savunma konusunda iş birliği** yapmaktır.
- Stalin'in ölümünden sonra 1954'ten itibaren Yugoslavya'nın SSCB ile tekrar yakınlaşması ve Türk-Yunan ilişkilerinin Kıbrıs Meselesi'nden dolayı bozulmasıyla pakt, gücünü kaybetmeye başlamıştır.
- Balkan Paktı, **1960** yılında dağılmıştır.

c. Bağdat Paktı'nın Kurulması (1955)

- Türkiye, NATO'ya girişinin ardından hem Balkanlar'da hem de Orta Doğu'da savunma sistemi arayışına girmiştir. Bu tarihlerde **Arap-İsrail gerginliği**, **İngiliz-Mısır anlaşmazlığı** Orta Doğu'da gergin bir hava oluşturmuş, bu ortamda savunma ve güvenlik amaçlı **Bağdat Paktı** kurulmuştur.
- Paktın temeli **24 Şubat 1955**'te **Türkiye-Irak** arasında imzalanan antlaşmayla atılmış, bu pakta daha sonra **İngiltere, İran** ve **Pakistan** da katılmıştır. Arap Birliğini kurmak isteyen **Arap ülkeleri** ile bu ülkeleri yanına çekmek isteyen **SSCB** de bu pakta tepki göstermiştir.
- 1958'de Irak'ta bir darbe sonucunda krallık rejiminin yıkılması ile Irak paktan ayrılmıştır. Irak'ın ayrılmasıyla paktın merkezi Ankara'ya taşınmıştır.
- **18 Ağustos 1959**'da ise paktın adı **"Merkezî Antlaşma Örgütü" (CENTO)** olarak değiştirilmiştir.

2. Türkiye'de Hayat

a. Siyaset

1939 - 1946	CHP kendi içinde muhalefet oluşturmak için **"Müstakil Grup"** adında bir grup kurmuştur.
7 Haziran 1945	Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuad Köprülü **"Dörtlü Takrir"**'i vermişlerdir.
11 Haziran 1945	Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kabul edilmiştir.
18 Temmuz 1945	Nuri Demirağ başkanlığında **"Milli Kalkınma Partisi"** kurulmuştur.
1 Kasım 1945	İsmet İnönü yaptığı bir konuşmasında "Bizim tek eksiğimiz hükûmet partisinin karşısında bir partinin bulunmamasıdır." demiştir.
7 Ocak 1946	Celal Bayar başkanlığında **"Demokrat Parti"** kurulmuştur.
21 Temmuz 1946	İlk defa çok partili yapılan ilk genel seçimleri CHP kazanmıştır. Demokrat Parti de meclise girmiştir. (İlk defa bu seçimlerde tek dereceli seçim sistemi uygulanmıştır.)
1947	Demokrat Parti Hürriyet Misakı'nı yayımlamıştır. Buna göre seçimler dürüst yapılmazsa sineyimillete geri dönüleceği açıklanmıştır.
1948	Seçim Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır. **Buna göre;** ● Siyasi parti temsilcilerinin seçim kurullarında yer alması kabul edilmiştir. ● Belediye başkanı ve meclis üyeleri seçim komisyonlarında görev almayacak ve komisyon üyeleri seçim kurullarınca yalnızca seçmenler arasından seçilecekti. ● Partilerin ve bağımsız adayların temsilcileri seçim komisyonlarında seçim işlemlerini izleyebilecekti. ● Oy verme işleminin kapalı bir şekilde verilmesi zorunlu hâle gelecekti. ● Oyların sandığa atılması ve sandığın açılıp oyların sayılması sırasında seçim kurum ve komisyonlarında seçime katılan siyasi partilerin birer temsilcisinin hazır bulunması kabul edilmiştir.
1948	Yusuf Hikmet Bayar önderliğinde Demokrat Partiden ayrılan milletvekilleri **"Millet Partisi"**ni kurmuştur.
1950	YSK (Yüksek Seçim Kurulu) kuruldu. Adnan Menderes bu olay için **"Demokrasinin Sakarya Zaferi"** ifadesini kullanmıştır.
1950	Gizli oy, açık sayım şeklinde ilk seçimler yapıldı. Seçimleri Demokrat Parti kazanmıştır. 27 yıllık CHP iktidarı sona erdi. Bu seçimler tarihe **"Beyaz Devrim"** olarak geçmiştir.
1950	Seçimler sonucunda Celal Bayar Cumhurbaşkanı olurken, Başbakan Adnan Menderes olmuştur. Meclis Başkanlığına ise Refik Koraltan getirilmiştir.

NOT

16 Şubat 1950'de Milletvekili Seçim Kanunu tamamen yenilenmiştir. Buna göre seçimler yargı denetimine alındı ve gizli oy - açık tasnif (sayım) sistemi getirilmiştir.

b. Demokrat Parti Dönemi'nde Yaşananlar

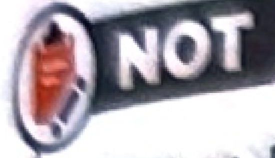
- Ezan tekrar Arapçaya çevrilmiştir.
- Atatürk Aleyhine işlenen Suçlar Hakkında Kanun çıkarılmıştır.
- Atatürk'ün naaşı Etnografya Müzesi'nden alınarak yapımı tamamlanan Anıtkabir'e nakledilmiştir.
- Halkevleri ve Köy Enstitüleri kapatılmıştır.
- Liberal bir ekonomik model benimsenmiştir.
- Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır.
- Marshall Yardımları alınmaya devam etmiştir. Modern tarım aletleri ve traktör sayısı çoğaltılmıştır.
- Çiftçiye ucuz krediler verilerek üretim artırılmaya çalışılmıştır.
- Hilts Raporu ile kara yollarına önem verilmiştir.
- Köyden kente göçler artarken bu durum çarpık kentleşmeye ve altyapı sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- 17 tane Kamu İktisadi Teşekkülü kurulmuştur. Petrol Kanunu çıkarılmıştır.
- 1950 - 1954 arasında %11 ile %13 arasında bir büyüme gerçekleştirilmiştir.
- NATO'ya, Balkan ve Bağdat paktlarına üye olunmuştur.
- Kıbrıs Sorunu ortaya çıkmıştır.
- 6 - 7 Eylül Olayları yaşanmıştır.
- 1954 seçimlerini %58,4 ile yine Demokrat Parti kazanmıştır.
- 1958'de yapılacak olan seçimler bir yıl geriye alınarak 1957'de yapılmıştır. Demokrat Parti seçimleri yine kazanmıştır.
- 1959 - 960 Zürih ve Londra antlaşmaları imzalanarak Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.
- Vatan Cephesi Demokrat Parti tarafından kurulmuştur. Bu durum halk arasında kutuplaşmaya neden olmuştur.

NOT

Demokrat Parti iktidarı döneminde 1955 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi, 1956 yılında ODTÜ ve 1957 yılında ise Atatürk Üniversitesi kurulmuştur.

NOT

Türkiye'de, Soğuk Savaş Dönemi'nde genç mühendis Necmettin Erbakan'ın girişimleriyle Türkiye'nin ilk yerli motorunu üretmek amacıyla 1960'da **"Gümüş Motor Fabrikası"** açılmıştır. Dizel motor, iki silindirli motorlar imal edilen bu fabrika, özellikle derin kuyu pompaları üreterek Devlet Su İşlerinin verdiği siparişleri karşılayarak Türkiye'nin motor açısından dışa bağımlılığını azaltmıştır. Ancak varlıkları yurt dışından ithal ettikleri motor ve yedek parçaya bağlı şirketler bu projeye karşı çıkmışlar, bir süre dışarıdan alınan motorlar yok pahasına satıldı ve gümüş motora duyulan ihtiyacı azaltmıştır. Bu şirketin hisselerinin %75'ini alan Şeker Şirketi, Necmettin Erbakan'ı fabrika genel müdürlüğünden uzaklaştırmıştır. Gümüş Motor artık Pancar Ekici Kooperatiflerinin söz sahibi olduğu bir firma olmuş ve adı da "Pancar Motoru" olarak değiştirilmiştir.

NOT

Demokrat Parti Hükûmetinin 27 Mayıs Askerî Darbesi ile sona ermesinin ardından cumhurbaşkanlığı makamına gelen Cemal Gürsel'in direktifleriyle ordunun binek araç ihtiyacını karşılayacak bir otomobilin geliştirilmesi görevi Eskişehir Devlet Demir Yolları Fabrikalarına verilmiştir. Türkiye, 1961'de Eskişehir Demir Yolu Fabrikasında "Devrim" adında ilk yerli otomobili üretmiştir. 4 adet üretilen bu otomobiller 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı etkinliklerine yetiştirilmiştir. Ancak dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel kendisi için hazırlanan beyaz renkli otomobil yerine içinde benzin olmayan siyah renkli otomobile binince yaklaşık 100 metre giden otomobil durmuştur. Bunun üzerine Cemal Gürsel otomobile benzin konulmadığını öğrenince **"Batı kafasıyla otomobil yaptınız ama Doğu kafasıyla benzin koymayı unuttunuz."** demiştir. Özellikle bu olayın gazetelerde sıkça eleştirilmesi ve alaya alınması sonucu **"Devrim Projesi"** seri imalata geçmeden durmuştur.

c. Türkiye'de Sosyal ve Kültürel Hayat

- Caz, Rock and Roll yayıldı. Plak, radyo ve televizyon kullanımı yaygınlaşmıştır.
- Zeki Müren, Neşet Ertaş ve Müzeyyen Senar ünlenmiştir.
- Edebiyatta İkinci Yeniciler, Maviciler ve Hisarcılar Grubu ortaya çıkmıştır.
- Safa Önal Guiness Kitabına girmiş, 395 senaryosu filme çekilmiştir.
- 1952 yılında **"Kanun Namına"** isimli polisiye film ile sinema alanında önemli adımlar atılmaya başlanmış ve çekilen filmlerde Anadolu yaşamı başarıyla canlandırılmıştır. **İlk renkli Türk filmi** olan **Halıcı Kız**'ın çekimleri, **Muhsin Ertuğrul** tarafından bu dönemde gerçekleştirilmiştir.
- Verem Savaş Dispanserleri, Ankara'da Ebe ve Hemşirelik Okulları açılmıştır.
- İTÜ ilk defa televizyon yayınına başlamıştır.
- Necmettin Erbakan **"Gümüş Motor Projesi"**ni başlatmıştır.
- Devrim Arabaları yapılmış, ancak seri üretime geçmemiştir.
- Sanayi alanında Makine ve Kimya Enstitüsü Kurumu, Denizcilik Bankası, Et ve Balık Kurumu, Türkiye Çimento Sanayi Anonim Şirketi, Azot Sanayi Türkiye Anonim Şirketi, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, T.C. Turizm Bankası, Yem Sanayi Anonim Şirketi, Ereğli Demir Çelik Fabrikaları, Devlet Malzeme Ofisi gibi önemli kuruluşlar kurulmuştur.

/benimhocam

F. DÜNYADA SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT

- Caz ve Elvis Presley (Rock and Roll) ünlenmiştir.
- Televizyon ve radyo kullanımı yaygınlaşmıştır.
- New York "Batı'nın Sanat Başkenti" olmuştur.
- Mısır'ın İskenderiye kentinde ilk defa Akdeniz Oyunları düzenlenmiştir.
- Şampiyon Kulüpler Kupası UEFA tarafından ilk kez düzenlenmiştir.
- İlk uydu Sputnik - I Rusya tarafından uzaya fırlatılmıştır.
- 1958'de Amerikan Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA) kurulmuştur.
- Kalp pili, lazer ve çocuk felci aşısı geliştirilmiştir.
- DNA'nın kimyasal yapısı çözülmüştür. (James Watson)
- 1960'ların başında çoğu genç şiddet karşıtlığına ve barışa dayanan **"Hippi Hareketi"**ni başlatmıştır.

YUMUŞAMA DÖNEMİ (1961 - 1990)

A. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NE GEÇİLMESİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

1. Bağlantısızlar (Tarafsızlar) Hareketi

- Doğu ve Batı bloklarının dışında kalan ülkeler kendilerini "**Bağlantısızlar**", "**Üçüncü Dünya Ülkeleri**" veya "**Tarafsızlar**" olarak ifade etmiştir. Bu hareketin liderliğini **Hindistan**, **Mısır** ve **Yugoslavya** üstlenmiştir.
- Bunun üzerine 1955'te yeni kurulan ve sömürgeciliğe karşı başarı elde eden 24 ülke Endonezya'nın **Bandung** kentinde bir araya gelmiştir.
- Amaçları her iki blokun dışında kalmayı sürdürerek bu iki süper gücün karşısında varlıklarını korumaktır.
- Yapılan konferans sonucu "**barış içinde bir arada yaşamanın beş ilkesi**" belirlendi. Buna ilkeler; siyasi bağımsızlık, askerî ittifaklara katılmama, kendi topraklarında başka devletlere askerî üs kurma izni vermeme, ikili ittifaklara girmeme ve sömürgeciliğe karşı başlatılan millî kurtuluş savaşlarına destek vermedir.

2. Kennedy - Kruşçev Görüşmesi

- Doğu ve Batı bloklarının gerginliğini azaltmak amacıyla karşılıklı görüşmelerin başladığı döneme "**Yumuşama** (Detant)" adı verilmiştir.
- Yumuşama Dönemi'ne geçilmesinin en önemli nedeni SSCB ve ABD'nin nükleer silahlanma yarışında eşit hâle gelmesi ve dünyanın olası bir nükleer saldırıya hedef hâle gelmesidir. Bu sebeple ABD Başkanı **John Kennedy** ile SSCB Başkanı **Nikita Kruşçev** 1961'de bir araya gelerek "**Yumuşama Dönemi**"ni başlatmışlardır.

3. Ping-Pong Diplomasisi

- Japonya'da yapılan Dünya Şampiyonası'nda ABD'li masa tenisçileri (**ping-pong**) Çin'in davet etmesi ve ardından da ABD'nin Çin'e uyguladığı ticari ambargoyu kaldırması iki devlet arasındaki ilişkileri geliştirmiştir. Bunun üzerine Çin daha önce ayrıldığı BM'ye tekrar üye olmuştur.

4. SALT-I ve SALT-II Antlaşmaları

- 1969 yılında ABD ile SSCB Helsinki'de bir araya gelerek "**Stratejik Silahları Azaltma Görüşmeleri**"ni (SALT-I) başlatmışlardır.
- Sadece savunma füzelerinin sınırlandırılması için yapılan görüşmeler sonucu 1972'de Moskova'da "**SALT-I Antlaşması**" imzalanmıştır.
- 1979'da Viyana'da imzalan "**SALT-II Antlaşması**" ise **SSCB'nin Afganistan'ı işgali nedeniyle uygulanamamıştır**.

5. Helsinki Konferansı

- Her iki blok arasında başlayan Yumuşama Dönemi'ni fırsat bilen diğer Avrupa ülkeleri iki blok arasındaki sorunların çözümü için Helsinki'de bir araya gelmişlerdir.
- Yapılan görüşmeler sonucu "**Helsinki Nihai Senedi**" imzalanmıştır. **Buna göre;**
  - Konferansa katılan devletler birbirlerinin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı duyacak, devletler sorunları tehdit ve kuvvet kullanarak değil, barışçıl yollardan çözmek için uğraşacak, katılan devletler birbirlerinin iç ya da dış politikalarına müdahalede bulunmayacak ve her devlet ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı yapmadan temel özgürlüklere ve insan haklarına saygı gösterecektir.

/benimhocam

B. YUMUŞAMA DÖNEMİ ÇATIŞMALARI

1. U2 Casus Uçak Krizi (1 Mayıs 1960)

- ABD'ye ait casus uçağın SSCB tarafından düşürülmesi olayıdır. Bu olay sonucunda ABD'li pilot Francis Gary Powers yakalanmıştır.

2. Domuzlar Körfezi Çıkarması (17 Nisan 1961)

- 17 Nisan 1961'de Castro rejimine karşı olan Kübalı sığınmacıların ABD desteği ile Küba'ya karşı başarısız işgal girişimine **"Domuzlar Körfezi Çıkarması"** adı verilmiştir.
- İşgal girişimine katılan sığınmacıların çoğu öldürülürken Latin Amerika ve Avrupa'da Amerikan karşıtı gösteriler başlamıştır.

3. Ekim Füzeleri Krizi (Küba Krizi) (16 - 28 Ekim 1962)

- SSCB, 1962 yılında Küba'ya füzelerini yerleştirmeye başlamıştır. Bunun üzerine her iki taraf arasında yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamayınca ABD Küba kıyılarına savaş gemilerini göndermiştir.
- Ancak nükleer savaş ihtimaline karşı her iki ülke de geri adım atmak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine **SSCB Küba'daki** füzelerini, **ABD** ise **Türkiye'de** bulunan **Jüpiter** füzelerini sökme kararı almıştır.

Küba Krizi'nin sona ermesiyle;

- SSCB'nin lideri Kruşçev, Küba'daki füzelerin söküleceğini ilan etmiştir.
- ABD ile SSCB arasında yaşanabilecek bir nükleer savaş tehlikesi ortadan kalkmıştır.
- Rus bombardıman uçakları Küba'yı terk ederken ABD de Küba'ya karşı uyguladığı deniz ablukasını kaldırmıştır.
- SSCB'yi, komünist davaya ihanet etmekle suçlayan Çin ile SSCB arasında güven bunalımı başladı ve bu durum Küba'yı Çin'e yöneltmiştir.
- Türkiye bu olay sonucunda iki süper güç tarafından sıkışıp kaldığını görmüş ve gerektiğinde ABD'nin SSCB ile bir pazarlığa oturduğunda Türkiye'yi feda edebileceğini görmüştür.
- Küba Krizi'nin zirveye çıktığı 27 Ekim 1962 **"Nükleer savaşın eşiğinden dönülen gün"** olarak silahsızlanma çabalarının başlangıcı sayılmıştır.

4. Vietnam Savaşı (1965 - 1973)

- SSCB'nin kontrolündeki Kuzey Vietnam, Güney Vietnam'a saldırmıştır. Bunun üzerine Güney Vietnam, ABD'den yardım istemiştir.
- ABD'de 1965'te Kuzey Vietnam'ı bombalayarak savaşı başlatmıştır. ("Myanmar, Singapur, Tayland, Vietnam, Kamboçya, Laos ve Malezya gibi devletlerin yer aldığı Hindistan ile Çin arasında bulunan yarımadaya **"Çinhindi"** adı verilmiştir.)
- Vietnamlılar karşısında büyük kayıplar verilmesi ABD'de büyük tartışmalara ve protestolara neden olmuştur.
- Protesto edenler arasında Vietnam Savaşı sırasında askere çağrılan **Dünya Ağır Sıklet Boks Şampiyonu Muhammed Ali** de bulunmaktaydı.
- Muhammed Ali "**Vietnamlılar bana hiçbir kötülük yapmadılar ki onlarla savaşayım.**" diyerek askere gitmeyi reddetmiştir.
- Bu savaş sırasında ABD mavi ilaç, turuncu ilaç ve Napalm bombaları atarak özellikle tarım alanları ve ormanları yok etmiştir.

/benimhocam

- Yaşanan bu durumlar karşısında zor durumda kalan ABD, 1968 yılında Paris'te Kuzey Vietnam ile barış görüşmelerine başlamıştır.
- Yeni başkan olan **Nixon** ABD askerlerini Vietnam'dan çıkarma kararı almıştır.

NOT

ABD Başkanı Nixon 1969'da Vietnam Savaşı'nı bitirmek amacıyla Nixon Doktrini'ni yayımlamıştır. Bu doktrine göre, ABD dünyanın neresinde olursa olsun savaşlara girmeyip müttefiklerine sadece askerî ve ekonomik açıdan destek olacağını duyurmuştur.

- **1973**'te **"Vietnam Barışı"** imzalanarak savaş sona ermiştir.
- **1975**'te ise Kuzey Vietnam, Güney Vietnam'ı ele geçirerek birleşik **"Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti"**'ni kurmuştur.

5. Afganistan'ın SSCB Tarafından İşgali (1979)

- 1973 yılında Afganistan'da Cumhuriyet ilan edilmiştir.
- SSCB'nin de destek vermesiyle ülkede sosyalist bir hükûmet kurulmuştur. Bunun üzerine SSCB 1979'da Afganistan'ı, mevcut hükûmeti koruma adına işgal etmiştir. Bu olay tüm dünyada kınanmıştır.
- **ABD bu gelişme üzerine SALT-II Antlaşması'nı onaylamaktan vazgeçmiştir**. 1988'de Cenevre'de yapılan görüşmeler sonucu SSCB, 1989'da Afganistan'dan askerlerini geri çekmiştir.

C. DİĞER GELİŞMELER

1. İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT) (İslam Konferansı Örgütü) (İKÖ)

- 1969 senesinde İsrail'in işgalinde bulunan Kudüs'teki El - Aksa Camisi'nin kundaklanması ve caminin yakılmak istenmesi üzerine Ürdün Kralı Hüseyin'in önerisi ile Arap devletlerinin dışişleri bakanları Kahire'de toplanarak **"İslam Zirvesi"** yapılmasına karar vermişlerdir.
- Bu karar doğrultusunda Fas'ın başkenti Rabat'ta aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 24 ülkenin katılımıyla **"İslam Zirvesi"** toplanmıştır.
- Kuruluşun ismi 2012 yılında **"İslam İş Birliği Teşkilatı"** (İİT) olarak değiştirilmiştir.
- Örgütün Genel Sekreterliğini 2005'ten 2014'e kadar Türk kökenli **Ekmeleddin İhsanoğlu** yapmıştır.

2. Uluslararası Politikada Petrolün Yeri

- II. Dünya Savaşı'ndan sonra petrolü Batılı ülkelere ucuz vermek istemeyen Suudi Arabistan, Irak, Kuveyt, İran ve Venezuela bir araya gelerek 1960 yılında **"Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatını (OPEC)** kurmuşlardır.
- Kuruluşun amacı; **petrol fiyatlarını yüksek seviyelere çıkarmaktı.** Bu amaçlarına da 1970'li yıllarda ulaşmışlardır.
- Yine bu dönemlerde ortaya çıkan 1967 Arap - İsrail Savaşı'ndan sonra da petrolü İsrail'e karşı siyasi bir silah olarak kullanmak isteyen Arap ülkeleri de bir araya gelerek **"Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Teşkilatını (OAPEC)** kurmuşlardır. Ancak OAPEC başarılı olamamıştır.

NOT

1973 Petrol Krizi gibi bir daha böyle bir krizin yaşanmaması amacıyla merkezi Paris'te bulunan **"Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)"** kurulmuştur. Kuruluşun temel amacı; enerjinin özellikle de petrolün temini ve kullanımında uluslararası iş birliğine ve planlamaya gidilmesini sağlamaktır.

3. İran - Irak Savaşı (1980 - 1988)

A. Irak'ta Rejim Değişikliği

- **1958**'de yapılan bir askerî müdahale sonucu ülkede monarşi rejimi yıkılarak Cumhuriyet ilan edilmiştir.
- Sosyalist bir sistemle birleşik laik Arap toplumu hedefleyen **Baas Partisi** 1968'de Irak'ta yönetimde söz sahibi olmuştur.
- 1937 - 2006 yılları arasında yaşayan Saddam Hüseyin, 1979'da Baas Partisine yaptığı bir iç darbeyle iktidarı ele geçirmiştir.

NOT

BAAS, yeniden doğuş anlamına gelen ve Suriye ve Irak'ta ortaya çıkan siyasi bir harekettir. Arap sosyalizmi ve Arapların birleşme çabası anlamına gelen **"Panarabizm"** idelojisini savunmuştur.

B. İran'da Rejim Değişikliği

- **1928**'den itibaren İran'ı yöneten **Pehlevi Hanedanlığı'nın** uygulamaları halk tarafından benimsenmemişti.
- Halkın uygulamalara karşı başlattığı protestoların yönetim tarafından dikkate alınmaması ayaklanmaya sebep olmuştur.
- **1978**'de sürgündeki lider **Ayetullah Humeyni**'nin ülkeye dönmesiyle **İran İslam Cumhuriyeti** kurulmuştur.

C. Savaş ve Sonuçları

- İran - Irak Savaşı'nda **Suriye** ve **Libya** İran'ı; diğer Arap devletleri ise **Irak**'ı **desteklemişlerdir.**
- BM'nin kararı ile 6 Ağustos 1988'de ateşkes gerçekleşti ve savaş sona ermiştir.

NOT

16 Mart 1988'de İran - Irak Savaşı devam ederken, Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin bölge Kürtlerinin Irak'a ihanet ettiğini gerekçe göstererek Halepçe'de yaşayan Kürtlerin üzerine kimyasal silahlarla saldırmıştır. Tarihe **"Halepçe Katliamı"** olarak geçen bu olayda yaklaşık 5000'e yakın sivil hayatını kaybetmiştir.

İran - Irak Savaşı'nın sonunda;

- Her iki ülkeden yaklaşık birer buçuk milyon kişi hayatını kaybetmiştir.
- Her iki ülkenin de petrol kaynakları tahrip olmuştur.
- İsrail, Arap ülkeleri arasındaki ayrılıklardan yararlanarak bölgede daha rahat hareket etmeye başlamıştır.
- İran'da Humeyni Devrimi'ni eleştiren muhalif kesim tasfiye edilmiştir.
- Her iki ülke savaş harcamaları yüzünden ekonomik krize girmiştir.
- Yaşadığı ekonomik krizden ve İran'ın petrol tesislerini vurması sonucu milyonlarca dolar zarar eden Saddam Hüseyin bu zararını karşılamak amacıyla "Kuveyt"i işgal etmiştir.

NOT

Bu savaşta Irak'ı destekleyen ABD'nin savaş sırasında çıkarı için İran'a da silah sattığı ortaya çıkmıştır. Tarihe "**İrangate Olayı**" olarak geçen bu olay sonucunda Ulusal Güvenlik Konseyi üyesi Yarbay **Oliver North** suçlu bulunurken, dönemin ABD Başkanı **Reagan**'ın suçunun olmadığı sonucuna varılmıştır.

4. İsrail - Filistin Sorununun Devamı

1964	Yaser Arafat FKÖ'yü kurdu.
1982	FEZ Planı (Fas Planı) / Reagan Planı ortaya atılmıştır.
1987 - 1993	Filistinliler İsrail'e karşı İntifada (Uyanış) (Ayaklanma) başlatmıştır.
1991	Madrid Konferansı toplanmıştır.
1993	Oslo Görüşmeleri yapılmıştır.
2002	Kral Fahd Planı ortaya atılmıştır.
2007	Annapolis Toplantıları yapılmış ancak bir sonuç alınamamıştır.

5. ABD'de Irkçılık Karşıtı Hareketler

- 1954 - 1968 yılları arasında ABD'de siyahi halka yönelik ırkçılığı engellemek, beyaz gibi eşit haklara sahip olmak amacıyla Martin Luther King, Malcolm X gibi önderler yanlarına bazı siyasetçileri de alarak "Afro - Amerikan Sivil Hareketi'ni başlatmışlardır.
- Bu hareketi başlatan olay 1955'te Rosa Parks adlı siyahi bir vatandaşın Alamaba'da otobüsle seyahat ederken yerini bir beyaza vermemesiyle başlamıştır.
- Yine 1960'ta Baptist mezhebinin siyahi papazı Martin Luther King'in lokantalarda beyazlara ayrılmış bölümlerde oturma eylemi başlatması ve eyaletler arası otobüsle de beyazların koltuklarına oturması ile protestolar artarak devam etti. Ancak hareketin liderlerinden Malcolm X ve Martin Luther King'in suikastler sonucu öldürülmesiyle ABD'nin 125 kentinde şiddet olayları başlamıştır.

/benimhocam

NOT

Gerçek adı **"El Hac Malik El Şahbaz'** olan **Malcolm X** özellikle ABD ile dünyanın çeşitli yerlerinde İslam'ı, adaleti ve İslam'ın ırkçılığı reddeden yönünü vurgulayan konuşmalar yapmıştır.

D. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE DÜNYA

- 1960'lı yıllarda Vietnam Savaşı, Martin Luther King'in öldürülmesi, Kennedy Suiksatı ve SSCB'nin Prag'ı işgal etmesi ile 1968'de milyonlarca öğrenci sokağa dökülerek sisteme başkaldırmışlardır. Bu başkaldırı hareketine **"68 Kuşağı"** adı verilmiştir.
- İlk olarak Fransa'nın Nanterre Üniversitesinde öğrencilerin eğitim, siyasal, ekonomik ve sosyal isteklerinin üniversite yönetimi tarafından reddedilmesine üzerine başlamış ve işçilerin de katılımı ile bir isyana dönüşmüştür.
- Türkiye'de "68 Kuşağı" özellikle Amerikan 6. Filosunun Türkiye'ye ziyaretine karşı protesto edilmesi ve 29 Nisan 1968'de Ankara'da yapılan mitingde "Tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye" sloganı ile on binlerce insanın katılımıyla etkisini hissettirmiştir.
- Türkiye'de 68 Kuşağı Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, İbrahim Kaypakkaya gibi isimlerin liderliğinde gerçekleşmiştir.
- Dünya ekonomisindeki büyümeye bağlı olarak talep fazlası ürünlerin pazarlama ihtiyacı **reklam sektörünün** önemini artırmıştır.
- Uydu teknolojisi sayesinde de televizyon programları uluslararası bir boyut kazanmıştır.
- İlk kez **"1964 Tokyo Olimpiyatları" canlı televizyon yayını** ile tüm dünyaya ulaştırılmıştır.

- 1961'de **Rus** kozmonot **Yuri Gagarin**, **Vostok-1** uzay aracı ile **uzaya ilk kez giden insan olmuştur**. 1962'de ABD aynı şekilde karşılık vererek uzayda rekabet hızlandırmıştır.
- 1969'da ise **Amerikalı astronot Neil Armstrong**'un **Ay'a** inmesi ile ABD uzay yarışında liderliği ele geçirmiştir.
- Alexy Leonov ilk uzay yürüyüşünü yapmıştır.
- Savaş yıllarında yapılan bilgisayar geliştirilerek **1970**'te **kişisel bilgisayar üretilmiştir**. **1978**'de üretilen **APPLE**'ın fabrikalarda kullanılmasıyla bilgisayar, sanayi alanına girmiş olmuştur.
- 1969 yılında ilk olarak ABD'de bilim insanları arasındaki iletişimi sağlamak maksadı ile deneme niteliğinde olan "**ARPANET**" kurulmuştur.
- Müzik alanında 1950'lerde ortaya çıkan "**Rock And Roll**" tarzı bu dönemde de etkisini sürdürmüştür. **Heavy metal** müzik türü ve bu türün temsilcisi olan **Rolling Stones** grubu döneme damgasını vurmuştur.
- 1951 yılından itibaren yapılan Akdeniz Oyunları'nın tamamına katılan Türkiye, **1974**'te düzenlenen altıncı Akdeniz Oyunları'na **İzmir**'de ev sahipliği yapmıştır.

E. TÜRK DIŞ POLİTİKASI

- Türkiye'nin Soğuk Savaş Dönemi'nde Batı ittifakına dâhil olarak bu doğrultuda dış politika izlediği belirtilmiştir. Bu dönemde **Kıbrıs**, **Ege sorunları**, Orta Doğu'da **Arap-İsrail Savaşları** ve **Ermeni terörü Türk dış politikasının belirlenmesinde etkili olmuştur**.
- Ayrıca bu dönemde Türk - Amerikan ilişkilerinde Küba Füze Krizi, Johnson Mektubu ve Kıbrıs Barış Harekâtı etkili olmuştur.

/benimhocam

A. Türk - Yunan İlişkileri

1. Kıbrıs Meselesi

1878	İngiltere adanın yönetimini Osmanlı Devleti'nden geçici olarak almıştır.
1914	İngiltere, I.Dünya Savaşı'nın başında adayı kendisine bağladığını açıklamıştır.
1952	Rum terör örgütü EOKA kurulmuştur.
1954	İngiltere adadan çekilmiştir. Türkler ve Rumlar arasında çatışmalar başlamıştır. Bunun üzerine konu Birleşmiş Milletlere götürülmüştür.
1955	EOKA'ya karşı Türkler tarafından Volkan Teşkilatı kurulmuştur.
1956	Başbakan Adnan Menderes Kıbrıs için "Taksim" görüşünü resmî olarak ortaya koymuştur.
1958	İngilizler Mac Millian Planı'nı ortaya koymuştur. Hem Türkiye hem de Yunanistan bu planı kabul etmemiştir.
1958	Rıza Vuruşkan tarafından **"Türk Mukavemet Teşkilatı"** kurulmuştur.
1959	Zürih ve Londra antlaşmaları imzalanarak Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.
1960	Yeni kurulan bu devletin Cumhurbaşkanı Rum lider Makarios olurken yardımcısı Dr. Fazıl Küçük olmuştur.
1963	**"Kanlı Noel"** olarak bilinen Rum katliamı yaşanmıştır.

1963	Çatışmaların artması üzerine İngilizler Lefkoşa'yı ikiye ayıran **"Yeşil Hattı"** çizmiştir. **NOT** Kıbrıs'ta **"Kanlı Noel"** olayından sonra üç garantör ülkenin (Türkiye, Yunanistan, İngiltere) askerlerinden oluşan barışı koruma kuvveti oluşturulmuştur. İngiliz generalin harita üzerinde yeşil bir kalemle çizdiği çizgi ile Lefkoşe 30 Aralık 1963'te ikiye ayrılmıştır. Bu tarihteh sonra bu sınır, **"Yeşil Hat"** olarak adlandırılmıştır.
1964	Türkiye'nin Kıbrıs'a olası bir müdahalesini düşünen ABD başkanı Johnson Türkiye'ye bir mektup yollayarak adaya müdahâle edilmemesini istemiştir.
1964	Kıbrıs üzerinde uyarı uçuşu yapan pilot Cengiz Topel uçağının vurulması sonucunda Rumlar tarafından yakalanmış, şehit edilmiştir.
1966	Yunanistan'da yayınlanan Patris Gazetesinde Türklerin ani bir baskınla yok edilmesini ortaya atan **"Akritas Planı"** yayınlanmıştır.
1974	EOKA lideri Nicos Sampson tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios'a bir darbe yapılmıştır. Makarios'un görevden alınmasıyla Türkiye garantörlük hakkını kullanma kararı almıştır.
1974	I.Kıbrıs Barış Harekâtı başladı. Harekât ilerleyince Birleşmiş Milletler devreye girerek Türk ve Rum tarafını Cenevre Konferansı'nda toplamıştır. Bu toplantıdan bir sonuç çıkmayınca da II.Kıbrıs Barış Harekatı başlamıştır. Barış Harekâtı sırasında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Bülent Ecevit ve hükûmet ortağı başbakan yardımcısı Necmettin Erbakan görev yapmaktaydı. **"Ayşe tatile çıksın"** parolasıyla yapılan bu harekâttan sonra ABD 1975'ten 1978'e kadar Türkiye'ye ambargo uygulamıştır.
1975	Kıbrıs - Türk Federe Devleti kurulmuştur.
1983	Rauf Denktaş önderliğinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur. **NOT** 1924'te Kıbrıs'ta doğan Rauf Denktaş Kıbrıs'ta avukatlık ve savcılık görevlerinde bulunmuştur. 1955'te EOKA karşısında Türklerin direnişine yön veren Türk Mukavemet Teşkilatını kurmuştur. Kendisi 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devlet Başkanlığı ve 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. 13 Ocak 2012 tarihinde hayatını kaybetmiştir.
1996	Solomos Solomou adadaki Türk bayrağını indirmeye çalışınca öldürülmüştür.
2004	Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan **"Annan Planı"**nı ortaya atmıştır. Kıbrıs'ın eskisi gibi tek bir devlet olmasını savunan bu plana Rum tarafı hayır oyu verince birleşme iptal olmuştur.

2. Ege Adalarının Silahlandırılması

- Yunanistan Ege adalarını NATO tatbikatları kapsamına aldırarak silahlandırma faaliyetlerine yasal dayanak aramıştır.
- Özellikle Limni Adası'nın bu tatbikatlarda kullanılmasını NATO'dan istemesine Türkiye tepki göstermiş ve Limni'nin statüsünün değiştirilemeyeceğini belirtmiştir.

3. **Kıta Sahanlığı Sorunu**

- Kara sularının bittiği yerden başlayan, deniz altından devam eden ve kıyıya sahip olan her devletin 200 deniz milini aşmayacak şekilde belirlenmiş kara devamına **"Kıta sahanlığı"** denilmiştir.
- Yunanistan'ın bölgede petrol arama çalışmalarına başlaması ve bu petrol çalışması yapılacak bölgenin Türkiye kara sularına kadar gelmesi ilişkileri gerginleştirmiştir.
- 1976'da Türkiye'nin **Sismik-I** adlı araştırma gemisi ile Ege Denizi'nde bir araştırma yapması üzerine Yunanistan konuyu BM Güvenlik Konseyi ve Lahey Uluslararası Adalet Divanına götürmüştür.
- Bunun üzerine her iki ülke temsilcilerinin katılımıyla **"Bern Deklarasyonu"** imzalanmıştır.
- Buna göre, her iki devlet kıta sahanlığı ile ilgili hiçbir girişimde bulunmamayı kabul etmiştir.

4. **Kara Sularının 12 Mile Çıkarılması Kanunu**

- Lozan Barış Antlaşması'nda 3 mil olarak kabul edilen kara sularının genişliği 1936 yılında Yunanistan tarafından 6 mile çıkarılmıştır.
- Ancak kara sularını Yunanistan'ın 6 milden 12 mile çıkarma isteğini Türkiye savaş nedeni saymıştır.
- **Çünkü bu sayede uluslararası suların bir kısmı Yunanistan'ın olacak böylece Boğazlar ve Batı Anadolu Yunan tehdidine açık hâle gelecektir.**

/benimhocam

5. **Ege Hava Sahası (FIR Hattı - Uçuş Bilgi Bölgesi) Sorunu**

- 1974 yılında yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında bu sorun ortaya çıkmıştır.
- Türkiye bu harekât sırasında **NOTAM** (Havacılara İhbar Bildirimi) sonucunda kendine ait yeni bir FIR hattı oluşturmuştur.
- Buna göre, Türkiye yönüne uçan her uçak Türk kıyılarına **50 mil** kala durumunu ve uçuş planını Türk yetkililerine bildirmek zorundaydı.
- Yunanistan ise Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Ege Denizi'ni **"tehlikeli bölge"** ilan ederek hava sahasını tüm uçuşlara kapattığını açıklamıştır. Ancak bu karardan her iki ülkede zarar görünce **1977**'de yapılan görüşmeler sonucu her iki ülkenin daha önce aldığı kararlar geçersiz sayılmış ve Ege Hava Sahası trafiğe tekrar açılmıştır.

6. **Azınlıklar**

- Yunanistan Hükûmeti 1965'te Batı Trakya Türklerinin mallarına el koymuştur. 1968'de ise Yunan anayasasına eklenen bir madde ile Hristiyan olmayanların memur olmaları yasaklanmıştır. Ayrıca sivil toplum örgütlerinde ve Türk okullarındaki "Türk" ifadesi çıkarılmıştır.
- Basın - yayın, haberleşme, yazışma ve sivil toplum örgütlerinde Türkçe yer isimlerinin kullanılması yasaklanmıştır.
- Türkçe şarkılar, filmler ve Türkçe yayın yapan radyolar yasaklanıp kapatılmıştır.
- Batı Trakya'da 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın öcünü almak isteyen Yunanlar, Türk köylerini kuşatıp esnaflara ait dükkân ve malları yağmaladı ve esnafa ödemeyeceği miktarda ağır para cezaları vermiştir.
- Türk gençleri toplama kamplarına götürülürken Türklere ait 3280 dönüm toprak kamulaştırılarak Türklerin elinden alınmıştır.

B. Türk - Ermeni İlişkileri

- Türkiye içinde azınlık statüsünü kabul etmeyen Ermeniler, Ermeni diasporası ve bazı politik çevrelerin yardımıyla sözde soykırımı dünyaya tanıtmak ve bunu Türkiye'ye kabul ettirmek ayrıca Türkiye'den tazminat ve toprak almak ve en sonunda da büyük Ermenistan hedeflerine ulaşabilmek için **"ASALA"** adı verilen **"Ermenistan Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu"**'nu kurmuşlardır.
- Bu örgüt ilk eylemini 1973'te Los Angeles Başkonsolosu **Mehmet Baydar** ve yardımcısı **Bahadır Demir**'i şehit ederek yapmıştır.
- Bu olaydan sonra örgüt Türkiye'nin dış temsilcilerini ve diplomatlarını şehit etmeye devam etmiştir.
- 1994'e kadar 35 diplomatımız **ASALA** tarafından şehit edilmiştir.

NOT

Ermeniler 4T olarak adlandırılan bir plan doğrultusunda hareket etmişlerdir. Buna göre, sözde Ermeni soykırımı dünya devletleri tarafından **tanınacak** bu iddiaları daha sonra Türkiye'nin de **tanınması** sağlanacak, sonra sözde soykırımda ölenler için Türkiye'den **tazminat** alınacak ve en sonunda da bölgeden göç eden Ermenilerin **toprakları** kendilerine iade edilecektir.

C. Türkiye'de Bunalımlı Yıllar (1960 - 1983)

- 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Partiye karşı birtakım subaylar 27 Mayıs 1960 yılında hükûmete karşı askerî müdahalede bulunmuştur. Bu müdahale sonucu Meclis kapanmış, siyasi partilerin faaliyetleri askıya alınmıştır.
- Cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar ve birçok milletvekili yargılanmıştır. Bu yargılama sonucunda **Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edilmiştir.**

NOT

Darbeden hemen sonra ordu içerisinden seçilen komutan ve subaylardan oluşan **Millî Birlik Komitesi** kurulmuştur.

1961 Darbesi Sonrası Türkiye'de Meydana Gelen Gelişmeler

- Anayasa Mahkemesi kuruldu. 1961 Anayasası ilan edilmiştir.
- Millî Güvenlik Kurulu (MGK) ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur.
- Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) kurulmuştur.
- Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu kurulmuştur. (7 Temmuz 2005 yılından itibaren Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) adını almıştır.)
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) kurulmuştur. (2017 yılında yapılan anayasa değişikliği sonrası adını Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) olarak değiştirmiştir.)
- Anayasanın yürürlüğe girmesiyle siyasi parti faaliyetleri de tekrar başlamıştır.
- 15 Ekim 1961'de darbe sonucu yapılan ilk seçimlere **CHP** (Cumhuriyet Halk Partisi), **AP** (Adalet Partisi), **CKMP** (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) ve **YTP** (Yeni Türkiye Partisi) katılmıştır.

- Seçimleri çok az bir oy farkı ile Adalet Partisinin önünde **CHP kazanmıştır**. Ancak CHP daha önceki yıllarda olduğu gibi tek başına iktidar olamamıştır.
- 1965 seçimlerini ise **Adalet Partisi** kazanmıştır.
- **Süleyman Demirel**'in başbakanlığı başlamıştır.
- 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlükçü fikirlerin de etkisiyle siyasi fikir ve hareketler toplum arasında daha fazla etkili olmuştur.
- 1973 yılında yapılan seçimlerde hiçbir parti tek başına iktidar olacak çoğunluğu sağlayamamıştır.
- 25 Aralık 1973'te ise İsmet İnönü vefat etmiş ve devlet töreniyle Anıtkabir'e defnedilmiştir.

NOT

1968 Senato Yenileme Seçimlerinde Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partililer arasında çatışmalarda çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesi, üniversite olayları ve genel grevlerinin artması, 68 Hareketi'nin Türkiye'de etkili olması, ODTÜ'de ABD büyükelçisinin arabasının yakılması, 1970'de işçi yürüyüşünde bir işçi, bir polis ve bir esnafın hayatını kaybetmesi sonucu İstanbul ve Kocaeli'de sıkıyönetim ilan edilmiştir. Bunun üzerine dönemin kuvvet komutanları 12 Mart 1971'de bir muhtıra yayımladı ve hükûmet uyarılmıştır. Bu gelişme üzerine başbakan Süleyman Demirel istifa etmiştir. Yerine ise Nihat Erim Hükûmeti kurulmuştur. Bu hükûmetin çoğunluğu parti dışı isimlerden oluşan teknokratlar tarafından kurulmuştu.

/benimhocam

- Türkiye'de 1970'li yıllarda enflasyonun aşırı artması, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sorunların artarak devam etmesi, insanların ideolojik kamplaşma ve ayrışma yaşaması çeşitli grupların mahalle ve semtlerde kurtarılmış bölgeler oluşturması, insanların sokağa çıkamaz hâle gelmesi, piyasa şartlarından istifade eden bankerlerin halktan yüksek miktarlarda para toplaması, toplu sözleşmelerin bir türlü yapılamaması ve işçi haklarındaki gerileme gibi sebeplerden dolayı Türk Silahlı Kuvvetleri 12 Eylül 1980'de sabah 04.00'te ülke yönetimini "Bayrak Harekâtı" adı verilen bir darbeyle ele geçirmiştir.
- Aynı gün saat 13.00'te Kenan Evren, radyo ve televizyondan Millî Güvenlik Konseyi Başkanı sıfatıyla darbe bildirisini okumuştur. Bu darbe sonucunda; Tüm partiler kapatılmış, 650 bin kişi gözaltına alınmıştır.
- 14 bin kişi vatandaşlıktan çıkartılmış, 23.700 derneğin çalışmaları durdurulmuş, 230 bin kişi sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanmış, 517 kişi idama mahkûm edilmiş ve 30 bin kişi siyasi mülteci olarak yurt dışına çıkmıştır.
- **Genelkurmay Başkanı Org. Kenan Evren** kendi başkanlığında üst düzey komutanlardan oluşan **Millî Güvenlik Konseyini** (MGK) oluşturmuştur.
- Bülent Ulusu'nun başkanlığında ise bir hükûmet (Bakanlar Kurulu) kurulmuştur.
- **Prof. Orhan Aldıkaçtı** başkanlığında hazırlanan anayasa 7 Kasım 1982'de halkoyuna sunularak kabul edilmiştir.
- **6 Kasım 1983**'te **Anavatan Partisi** (ANAP), **Halkçı Parti** (HP) ve **Milliyetçi Demokrasi Partisinin** (MDP) katıldığı seçimlerden **ANAP birinci parti çıktı ve Turgut Özal başkanlığında tek başına iktidar olmuştur**.

NOT

Turgut Özal

1927 yılında Malatya'da doğdu. Mühendislik ekonomisi alanında ABD'de eğitim almıştır. 1967 - 1971 yılları arasında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, 1971 - 1973 yılları arasında Dünya Bankasında danışman ve 1979'da ise Başbakanlık Müsteşarı olarak görev yapmıştır. Türkiye ekonomisini liberalleştirmeyi hedefleyen 24 Ocak Kararları'nın hazırlanmasında önemli bir rol oynamıştır. 1980 Askerî Darbesi'nden sonra kurulan hükûmette ekonomik işlerden sorumlu başbakan yardımcısı olmuştur. 1983'te Anavatan Partisini kurdu ve seçimleri kazanarak Türkiye'nin 19. başbakanı olmuştur. 31 Ekim 1989'da TBMM tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Görev yaptığı sırada 17 Nisan 1993'te Ankara'da vefat etmiştir.

D. Sosyal ve Kültürel Hayat

- 1960 - 1980 arası köyden kente göçler devam etti. Bunun sonucunda **gecekondulaşma** (çarpık kentleşme) altyapı ve üstyapı sorunları ortaya çıkmıştır.
- 1960'lardan itibaren **"Toplumculuk"** adı verilen edebî akım ortaya çıkmıştır. (Nazım Hikmet ve Ahmet Ârif temsilcileri arasındadır.)
- Necip Fazıl Kısakürek tüm şiirlerini **"Çile"** adlı kitabında toplamıştır.
- Ülkenin sorunları ise **Adalet Ağaoğlu** ve **Vedat Türkali**'nin romanlarında yer almıştır.
- Gezi, hatıra türünde **Yusuf Ziya Ortaç**, deneme türünde **Nurullah Ataç, Mahmut Kaplan** ve **Cemil Meriç** öne çıkmıştır.
- **Dormen**, **Birleşik Sanatçılar Topluluğu** ve **Devekuşu Kabare Tiyatrosu** günlük konuları eleştirel bir biçimde eğlenceli olarak ele almıştır.
- Sinemada **Zeki Alasya**, **Metin Akpınar**, **Adile Naşit**, **Şener Şen**, **Kemal Sunal**, **Münir Özkul**, **Tarık Akan**, **Kartal Tibet**, **Ediz Hun**, **Filiz Akın**, **Türkan Şoray** ve **Fatma Girik** ön plana çıkan erkek ve kadın oyuncular olmuştur.
- **Metin Erksan**'ın yönetmenliğindeki **Susuz Yaz** filmi, Berlin Film Festivali'nde **Altın Ayı** Ödülü'nü kazanmıştır.
- 1964'te **Antalya Film Festivali** düzenlenmeye başlamıştır.
- **Arabesk** adı verilen yeni bir anlayış ortaya çıkmıştır.
- 1965'te **Altın Mikrofon Yarışması** düzenlenmeye başlanmıştır.
- Türk müziğine yeni sesler kazandırmak için yapılan bu yarışmanın ilkini **Gençliğe Veda** şarkısıyla **Yıldırım Gürses** kazanmıştır.
- Yine bu yarışma ile **Cem Karaca** ve **Erkin Koray** isimleri de Türk müziğine kazandırılmıştır.
- **Barış Manço** önderliğinde **Anadolu - Rock** adı altında yeni bir müzik türü **Moğollar Grubu** ile ortaya çıkmıştır.

KÜRESELLEŞEN DÜNYA (1990 – 2026)

A. SSCB'DE DEĞİŞİM VE SONUÇLARI

- Küreselleşme; mal, hizmet ve sermayenin artan hareketliliği sonucunda dünyadaki ekonomik bütünleşmenin toplumlar arasındaki iletişim ve etkileşiminin ve bunlara bağlı olarak da ülke, devlet ve milletlerin karşılıklı bağımlılıklarının artmasına denir.

1. SSCB'de Politika Değişiklikleri ve Nedenleri

- Ocak 1987'de açıklık ve yeniden yapılanma programlarıyla, komünist iktidarın tepki çeken baskıcılığını, demokratik bazı uygulamalarla halk egemenliğine yaklaştırmak için "**Glasnost**"u; kasım ayında ise ekonomik yapıda radikal değişikliklerle ülke ekonomisini canlandırmayı, ekonomiye yeni bir dinamizm kazandırmak için "**Perestroika**"yı açıklamıştır.

NOT

26 Kasım 1983'te ABD ile SSCB nükleer savaşın eşiğinden dönmüştür. Moskova yakınlarında bulunan **Serpukhov-15** İstasyonunda Rus erken uyarı füze sistemi ABD tarafından beş adet kıtalararası balistik füze gönderildiğini tespit etmiştir. Ancak bu uyarının hata olduğunu anlayan **Stanislav Petrov** adındaki komutan herhangi bir girişimde bulunmamıştır. İlerleyen saatlerde bu olayın güneş ışığı yansımasından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Petrov dünyayı olası bir nükleer savaşın eşiğinden döndürdüğü için **2004** yılında kendisine "**Dünya Vatandaşı**" Ödülü verilmiştir.

2. SSCB'nin Dağılması

- Gorbaçov, SSCB içindeki Letonya, Estonya ve Litvanya'da başlayan bağımsızlık hareketlerine çözüm bulmak için Aralık 1990'da "**Egemen Devletler Birliği Antlaşması**" fikrini ortaya atmıştır.

/benimhocam

- Buna göre, SSCB'ye bağlı cumhuriyetlerdeki bağımsızlık ilanlarına karşı Gorbaçov'un gerekli tedbirleri almadığını düşünen ve bu antlaşmaya karşı olan ordu içindeki bazı komutanlar, bakanlar ve KGB liderinin aralarında bulunduğu bir grup, 18 Ağustos 1991 günü Gorbaçov'a karşı bir darbe yapmıştır.
- Ortaya çıkan bu karışıklıklardan yararlanan SSCB'ye bağlı cumhuriyetlerin tamamına yakını bağımsızlıklarını ilan etmiş ve SSCB yıkılmıştır.
- Devlet başkanlığı görevine bir süre daha devam eden Gorbaçov, 25 Aralık 1991'de bu görevinden de istifa etmiş ve yerine **Boris Yeltsin** geçmiştir.

3. SSCB'nin Dağılmasının Doğu Avrupa'ya Etkileri

- ABD ile SSCB arasında var olan "**Dehşet Dengesi**" sona ermiştir. Bu devletlerden Çekoslovakya hiçbir çatışma olmadan "**Kadife Devrim**" adı verilen bir gelişmeyle **Çek Cumhuriyeti** ve **Slovakya** olarak ikiye ayrılmıştır.

NOT

Helsinki Deklerasyonu'na tepki veren ilk ülke Çekoslovakya olmuştur. Milliyetçi aydınlar tarafından imzalanan Charter 77 Bildirisi ile halk 1988'de "Ruslar, evinize dönün!" sloganlarıyla SSCB'ye başkaldırmıştır. 1989'da komünist idareyi yıkan halk "Çekoslovak Federal Cumhuriyeti" olarak devletin adını değiştirmiştir. Bu özgür ve demokratik ortamda devlet, 1993 Kadife Devrimi ile Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olarak ikiye ayrılmıştır. Çek Cumhuriyeti 2016 yılında ismini "**Çekya**" olarak değiştirmiştir.

4. SSCB'nin Dağılmasının Dünya Güçler Dengesi Üzerine Etkileri

- 1996'da **Çin**, **Rusya**, **Kazakistan**, **Kırgızistan** ve **Tacikistan**'ın **"Şanghay Beşlisi"** adı ile kurdukları iş birliği yapılanması 2001'de **Özbekistan**'ın da katılımıyla Şanghay Beşlisi **"Şanghay İş Birliği Örgütü"** adını almıştır.

B. TÜRK CUMHURİYETLERİ BAĞIMSIZ OLUYOR

1. Azerbaycan

- Azerbaycan, 1918'de **Mehmet Emin Resulzade** önderliğinde bağımsızlığını ilan etmesine rağmen kısa bir süre sonra SSCB yönetimine girmiştir.
- **Ebulfez Elçibey**'in önderliğinde **"Halk Cephesi"** adıyla bir teşkilat kurulmuştur.
- SSCB'nin dağılmasından sonra 1991'de yeniden bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan'ı ilk tanıyan ülke **Türkiye** olmuştur.
- 1993'te Cumhurbaşkanı olan **Haydar Aliyev**'in **"Biz bir millet, iki devletiz."** sözleri Türk - Azeri ilişkilerine egemen olmuştur.
- Bu ülkede **Mehmet Emin Resulzade**, **Bahtiyar Vahapzade** gibi birçok ünlü şair ve yazar yetişmiştir.
- Azerbaycan ile Türkiye arasında birçok ekonomik yatırım hayata geçirilmiştir.
- Bunlardan biri de 2017'de açılışı yapılan Bakü - Tiflis - Kars demir yolu yani Yeni İpekyolu Projesi ile Çin'den gelen yükü yaklaşık 15 - 20 gün içerisinde Avrupa ülkelerine ulaştırma projesidir.

NOT

31 Ekim 2003'ten beri ülkenin devlet başkanlığını **İlham Aliyev** yapmaktadır.

Dağlık Karabağ Sorunu

- 1985'ten sonra SSCB'deki iç gelişmelerden faydalanan Ermenistan, Karabağ'ı kendisine bağlamak istemiştir.
- Azerilerden silahlar toplanırken Ermenistan Meclisi bu kararnameyi kendi topraklarında uygulamamıştır.
- Azerilerin tamamen silahsız kalması üzerine **Karabağ, Ermenistan tarafından işgal edilmiştir.**
- **Hocalı** başta olmak üzere birçok kentte çok sayıda sivil öldürülmüş veya göçe zorlanmıştır.

NOT

26 Şubat 1992'de Ermeni güçleri bir Azerbaycan toprağı olan Hocalı köyüne gündüz vakti girerek 106'sı kadın, 63'ü çocuk, 70'i yaşlı, 374'ü erkek toplam 613 kişiyi katletmiştir. Bu katliamdan sonra olası başka bir katliama maruz kalmak istemeyen 1 milyona yakın Azerbaycan Türk'ü, işgal edilen topraklardan göç etmek zorunda kalmıştır.

NOT

27 Eylül 2020 tarihinde Azerbaycan ordusunun Karabağ'a yaptığı operasyon ile bu sorun büyük ölçüde Azerbaycan lehine çözülmüştür.

2. Kazakistan

- Gorbaçov tarafından Kazakistan'ın başına getirilen **Nursultan Nazarbayev**, SSCB'nin dağılmasından sonra **1991**'de **bağımsızlığını ilan etmiştir**.
- Kazakistan'ı **tanıyan ilk devlet Türkiye** olmuştur.
- Kazakistan, 1991'de **Semey Nükleer Deneme Alanı**'nı kapatarak dünya tarihinde **ilk defa gönüllü olarak kendi nükleer silah deposundan vazgeçen ülke olmuştur**.

NOT

19 Mart 2019 tarihinden beri ülkenin devlet başkanlığını **Kasım Cömert Tokayev** yapmaktadır.

3. Kırgızistan

- 1990 sonbaharında yapılan seçimlerde **Askar Akayev** cumhurbaşkanı seçilmiştir.
- Şubat 1991'de başkent **Frunze**'nin adı **Bişkek** (devrim öncesi adı) olarak değiştirilmiştir.
- SSCB'nin dağılması üzerine 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir.
- **Türkiye**, Kırgızistan'ın **bağımsızlığını tanıyan ilk ülkedir**.
- Kırgızistan'ın yetiştirdiği ve bütün dünyada tanınan önemli bir yazar olan **Cengiz Aytmatov**'un romanları ülkemizde de büyük ilgi görmektedir.

NOT

Kırgızistan'da 2005 yılında başlayan **"Lale Devrimi"** sonucunda Askar Akayev görevini bırakmak zorunda kalmıştır. 10 Ocak 2021'den beri ülkenin devlet başkanlığını **Sadır Caparov** yapmaktadır.

4. Özbekistan

- SSCB'nin dağılması üzerine, **31 Ağustos 1991**'de Özbekistan bağımsızlığını ilan etmiş ve İslam Kerimov cumhurbaşkanı seçilmiştir.

NOT

8 Eylül 2016'dan beri ülkenin devlet başkanlığını **Şevket Mirziyoyev** yapmaktadır.

5. Türkmenistan

- 1985'te Türkmenistan Komünist Partisi Başkanlığına **Saparmurat Niyazov** getirilmiştir.
- Türkmenler arasındaki kabileciliği ortadan kaldırıp birliği sağlayan Niyazov, Türkmen dilinin resmî dil olmasını sağlamıştır.
- Türkmenistan **1991**'de **bağımsızlığını ilan etmiştir.**
- Türkmenistan'ın **bağımsızlığını tanıyan ilk ülke ise Türkiye olmuştur.**

NOT

Saparmurad Niyazov'un **2006** yılında vefat etmesinden sonra yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini **Gurbangulı Berdimuhammedov** kazanmıştır. Mart 2022'den beri bu görevi **Serdar Berdimuhammedov** yürütmektedir.

/benimhocam

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)

- Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), SSCB'nin dağılmasının ardından **21 Aralık 1991'de "Almatı Zirvesi"** sonucu **Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Moldova, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Ukrayna'nın** katılımı ile kurulmuştur. Daha sonra ise Aralık 1993'te **Gürcistan katılmıştır**.
- Gürcistan, 2008 **Güney Osetya Savaşı** sonrasında meclis kararı ile 15 Ağustos 2008'de BDT'den ayrılmıştır.

TİKA (Türk İş Birliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı)

- **TİKA**, 24 Ocak 1992'de başta **Türk dilinin konuşulduğu ülkeler** ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere; gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle ekonomik, teknik, sosyokültürel ve eğitim alanlarında iş birliğini geliştirmek, ülkelerin kalkınma ihtiyaç ve hedeflerini, yapılabilecek iş birliği ve yardım konularını belirlemek, gerekli program ve projeleri hazırlamak için kurulmuştur.
- Pazar ekonomisine geçiş çabalarını desteklemek, TİKA'nın görev ve sorumluluklarındandır.

C. DOĞU BLOKU'NDAN SONRA AVRUPA'DA YENİ ARAYIŞLAR

1. İki Almanya'dan Tek Devlete

- 1989'da Demokratik Almanya'nın kendi vatandaşlarına ülkeden çıkış vizesi vermesi üzerine on binlerce kişi Batılı ülkelerin büyükelçiliklerine sığınmıştır.
- Demokratik Almanya'daki özgürlük isteyen halk hareketleri sonunda 9 Kasım'da Berlin Duvarı geçişlere açıldı ve **14 Ocak 1990**'dan sonra da yıkılmaya başlanmıştır. **3 Ekim 1990**'da **Almanya resmen birleşmiştir**.

2. Avrupa Ekonomik Topluluğundan (AET) Avrupa Birliği'ne (AB)

1952	Paris Antlaşması	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur.
1957	Roma Antlaşması	Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur.
1965	Brüksel Antlaşması	Avrupa Topluluğu (AT) kurulmuştur.
1993	Maastricht Antlaşması	Avrupa Birliği (AB) ismini almıştır.
1999	Amsterdam Antlaşması	Avrupa Parlementosunun hakları genişletilmiştir.
2007	Lizbon Antlaşması	AB temel anayasası onaylanmıştır.

a. Maastricht Kriterleri

- Hollanda'nın Maastricht kentinde imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması'nda (Maastricht Antlaşması), Ekonomik ve Parasal Birliğin (EPB) aşamaları, bu aşamalarda izlenecek ekonomik ve parasal politikalarla bu politikaların uygulanması için gerekli kurumsal değişiklikler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.
- Bu düzenlemeler çerçevesinde, üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilebilmesi için, **"Maastricht Kriterleri"** olarak adlandırılan yakınlaşma kriterleri tespit edilmiş ve bunlara uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırımlar belirlenmiştir.

- **Bu kriterler şunlardır:**
  - Üyelerin yıllık ortalama enflasyon oranı, en düşük yıllık enflasyona sahip üç üye devletin enflasyon ortalamasını en fazla 1,5 puan geçebilmiştir.
  - Üye devletlerin bütçe açığı oranı gayrisafi yurt içi hasılasının (bir ülke sınırları içerisinde belli bir zaman içinde, üretilen tüm mal ve hizmetlerin para birimi cinsinden değeri) %3'ünü aşmaması gerekir.
  - Üye devletlerin kamu borcunun, gayrisafi yurt içi hasılalarının %60'ını geçmemesi gerekir.
  - Her üye devletin uzun vadeli faiz oranı, en düşük orana sahip üç üye devletin faiz oranını en fazla 2 puan aşabilir.
  - Üye devletlerin ulusal paraları, Avrupa döviz kuru mekanizmasının izin verdiği normal dalgalanma sınırları içinde kalmalıdır.

b. Kopenhag Kriterleri

- 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce aday ülkeler; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlık hakları ve işleyen bir piyasa ekonomisi alanlarında belirli bir seviyeye gelmiş olmalıdırlar.
- AB, bu kriterlere uygun gördüğü birçok Doğu Avrupa ülkesini özellikle 2004 yılından sonra tam üyeliğe almıştır.

D. AB VE DÜNYA

NATO'nun Avrupa'da Genişlemesi

- Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonra oluşan Doğu Avrupa ülkeleri NATO'ya girerek güvenlik sorunlarını çözmekle beraber ABD ve Batılı ülkelerle siyasi ve ekonomik bağlarını güçlendirmeyi amaçlamışlardır.
- Bu amaçla Ocak 1999'da ilan edilen "**Barış İçin Ortaklık (BİO)**" adıyla bir ortaklık programı uygulamaya konularak NATO ile yakınlaşmaları ve farklı tarihlerde üye olma imkânı sağlanmıştır.
- **Makedonya**'nın üyeliği **Yunanistan** tarafından, **Kıbrıs Rum Yönetimi**'nin de **üyeliği Türkiye tarafından veto edilmiştir**.

/benimhocam

E. TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ

Türkiye'nin AB Serüveni

1959	Türkiye ilk resmî başvurusunu yapmıştır.
1963	Ankara Antlaşması imzalanarak resmî süreç başlamıştır.
1973	Katma Protokolü yapılmıştır.
1987	Türkiye tam üye olabilmek için başvurusunu yenilemiştir.
1996	Gümrük Birliği Antlaşması imzalanmıştır.
1999	Helsinki Zirvesi ile Türkiye aday ülke olmuştur.

NOT

Bu süreçte Türkiye AB fonları tarafından finansı sağlanan **Socrates** (Genel Eğitim), **Leonardo da Vinci** (Mesleki Eğitim), **Hayat Boyu Öğrenme** (LLP) ve **Gençlik** (Youthbin Action) programlarına **tam üye** olarak katılarak ülkemizde bununla ilgili "**Ulusal Ajans**" adı verilen bir yapılanmayı gerçekleştirmiştir.

F. YENİ OLUŞUM SÜRECİNDE BALKANLAR

1. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin Dağılması

- 1945'te yapılan seçimleri kazanan **Tito**, **Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti**'ni kurarak ülkedeki krallık yönetimine son vermiştir.
- Yugoslavya; **Slovenya**, **Hırvatistan**, **Bosna-Hersek**, **Karadağ**, **Sırbistan**, **Makedonya** Federal Cumhuriyetleri ile **Voyvodina** ve **Kosova** özerk bölgelerinden oluşturulmuştur.
- 1974 Anayasası ile Tito ömür boyu devlet başkanı seçilmiştir.
- Tito'nun 1980'de ölümünden sonra Aralık 1987'de Slobodan Miloşeviç'in bir darbeyle Sırp Komünist Partisinin başına geçmesi ile Avrupa'nın 4. büyük ordusu olan Yugoslavya Federal Ordusu (JNA), Sırpların kontrolüne geçmiştir.
- Buna karşılık Slovenya Cumhuriyeti Parlamentosu 7 Haziran 1989'da Slovenya halkının kendi geleceğini kendisinin belirlemesi yönünde karar alarak 2 Temmuz 1990'da bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Bunu Hırvatistan Parlamentosunun bağımsızlık kararı takip etmiştir.
- Böylece Yugoslavya'da parçalanma süreci başlamış olmuştur.
- Aynı yıl içinde Makedonya (2018'den beri Kuzey Makedonya Cumhuriyeti) ve Bosna-Hersek de bağımsızlıklarını ilan edince Yugoslavya'yı oluşturan altı devletten dördü; Slovenya, Hırvatistan, Makedonya ve Bosna-Hersek, Yugoslavya'dan ayrılmış olmuştur.
- Bosna-Hersek'in bağımsızlık kararı 29 Şubat 1992'de, Bosnalı Sırpların seçimi boykot etmelerine rağmen referandumla onaylanmıştır.
- 6 Nisan'da da AT Bosna-Hersek'in bağımsızlığını tanımıştır. Bu durumu kabul etmeyen Sırbistan, "**Büyük Sırbistan**" hayalini gerçekleştirebilmek için yanındaki milis grupları da silahlandırarak silahsız Boşnaklara karşı savaş başlatmıştır.
- Temmuz 1995'te **General Ratko Mladiç** komutasındaki Sırp güçleri, daha önce BM Güvenlik Konseyi tarafından "**güvenli bölge**" ilan edilmiş olan Srebrenica'yı işgal etti ve binlerce sivili topluca katletmiştir.
- Bu gelişme üzerine NATO harekete geçerek 30 Ağustos 1995'te Sırp hedeflerine yönelik kapsamlı hava operasyonları başlatmıştır.
- Üç hafta süren bu harekât sonucunda Sırplar ateşkes yapmayı kabul etmiştir.
- 14 Aralık 1995'te Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı **Slobodan Miloseviç** ve Hırvatistan Cumhurbaşkanı **Franyo Tucman** ve Bosna-Hersek eski Cumhurbaşkanı "**Bilge Lider**" lakaplı **Aliya İzzetbegoviç** tarafından "**Dayton Antlaşması**" imzalanarak **Bosna Savaşı sona ermiştir**.

2. Arnavutluk'ta Demokratikleşme Süreci

- II.Dünya Savaşı'nda İtalyanlar tarafından işgal edilen Arnavutluk **Enver Hoca** liderliğinde, İtalyan ve Almanlara karşı mücadele vermiş ve savaş sonunda Komünist Partinin yönetimine girmiştir.
- Enver Hoca Dönemi'nde bütün kilise ve camiler kapatılmış ve Arnavutluk, 1967 yılında resmî olarak dünyadaki **ilk ateist devlet** olmuştur.
- Nisan 1985'te Enver Hoca'nın ölümünden sonra **Ramiz Alia**, Arnavutluk Komünist Partisi liderliğine ve devlet başkanlığına getirilmiştir.

3. Orta Doğu'da Su Sorunu

- Orta Doğu'nun başlıca su kaynakları: **Dicle**, **Fırat**, **Asi**, **Şeria** ve **Nil** nehirleridir.
- **1970**'li yılların başlarından itibaren Türkiye'nin **GAP**'ı **(Güneydoğu Anadolu Projesi)** uygulamak üzere çalışmalara başlaması, Dicle ve Fırat nehirlerinden yararlanan **Suriye** ve **Irak** tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu gelişme Suriye ve Irak başta olmak üzere Arap devletlerinin sert tepkisi ile karşılanmıştır. Böylece Dicle ve Fırat'ın sularının kullanımı ve paylaşılmasından doğan "**Su Sorunu**" ortaya çıkmıştır.
- Türkiye ise Fırat Nehri'nden, Suriye'ye saniyede 500 metreküp su bırakmayı kabul etmiştir.
- Fırat ve Dicle'nin suyunu Arap Yarımadası'na kadar akıtacak "**Barış Suyu Projesi**"ni ortaya atmıştır.
- Türkiye'nin su sorununu aşmaya yönelik çalışmaları Suriye'nin paylaşım stratejisi nedeniyle bir sonuç vermemiştir.
- Fırat Nehri üzerinde "**Birecik Barajı**"nın yapılmaya başlanması **Suriye**'nin, Dicle üzerinde "**Ilısu Barajı**"nın yapılması **Suriye** ve **Irak**'ın tepkilerine sebep olmuştur.

4. Türk Ordusu ve Dünya Barışı

- Türkiye; barışı koruma ve uygulama harekâtlarına barış gücü olarak katılmıştır. **Türkiye'nin asker gönderdiği ülkeler şunlardır:**
  - Kore (NATO'ya üye olmadan önce)
  - Somali
  - Bosna - Hersek
  - Arnavutluk
  - Kosova
  - Afganistan
  - Libya
  - Lübnan
  - Sudan

/benimhocam

G. DÜNYADAKİ GELİŞMELER

Bilimsel ve Teknolojik Gelişmelerin Etkisi

- Günümüzde insanları etkileyen, bilimsel alanda devrim niteliğindeki en önemli gelişme "**nanoteknoloji**"dir. Bu çalışmalar sonucunda ise 1996'da "**Dolly**" adı verilen koyun kopyalanmıştır.
- Ülkemizde de 2007 yılında "**Oyalı**" adı verilen ilk koyun kopyalanmıştır.

> **NOT**
> 1933'te Sovyetler Birliği'nde Yu Yu Voranay tarafından insandan insana ilk organ nakli gerçekleştirilmiştir. 1966'da pankreas, 1967'de karaciğer ve kalp nakli, 1998'de el nakli ve 2005'te kısmi yüz nakli başarılı bir şekilde yapılmıştır.

- 1986'da Ukrayna'da yaşanan **Çernobil Kazası** çevre sorunlarına duyarlılığı artırmıştır.
- Bu dönemde bilişim sistemlerinin gizlilik, bütünlük veya erişebilirliğini ortadan kaldırmak amacıyla herhangi bir yerdeki kişi, kurum veya bilişim sistemine karşı yapılan saldırı anlamına gelen "**siber saldırı**" kavramı ortaya çıkmıştır.

H. ARAP BAHARI

- Tunus'ta Muhammed Buazizi adında bir gencin şahsına yapılan bir haksızlık sonucu kendisini yakmasıyla "Arap Baharı" ilk olarak Tunus'ta başlayıp kısa süre içinde Mısır, Libya ve Yemen'de yönetimlere karşı bir isyana dönüşmüştür.
- **Bu isyanların ve Arap Baharı'nın ülkeleri etkisi altına almasında;**
  - İkinci Dünya Savaşı sonrasında bölgede manda yönetimlerinin kurulması, Arap toplumunun aşiret ve mezhep merkezli bir toplum yapısına dönüşmesi ve bunun da toplumsal çatışmaları artırması,

- Ülke ve bölgedeki yer altı zenginliklerine karşılık, işsizlik oranındaki artış, devlet idarecilerinin yolsuzluk ve rüşvete karışmaları,
- Arap ülkelerinde muhalefetin gelişmesine engel olunması ve tek partinin veya tek adamlı idarecilerin devleti yönetmesi,
- Arap ülkeleri halklarının eğitim seviyelerinin yükselmesi, çağın gereklerine uygun iletişim araçlarını kullanmaları ve halkın bu yollarla çok kısa sürede organize olmaları etkili olmuştur.

NOT

Arap Baharı'na ayrıca **"Twitter ve Facebook Baharı"** da denilmiştir.

- Arap Baharı sonucunda Tunus Devlet Başkanı Zeynel Abidin bin Ali, ülkesini terk etmiştir. Mısır'da Hüsnü Mübarek yargılanıp hapsedilmiştir.
- Libya'da Muammer Kaddafi öldürülmüştür.
- Yemen'de Abdullah Salih iktidarı bıraktı ve Suriye'de ise Beşar Esad gösteriler karşısında koltuğunu terk etmeyince ülke iç savaşa sürüklenmez.

NOT

Mısır'da Hüsnü Mübarek devrildikten sonra ülkenin başına seçimle Muhammed Mursi gelmiştir ancak 23 Temmuz 2013'te ülkenin Genelkurmay Başkanı Abdülfettah el Sisi darbe yaparak devlet başkanı olmuş ve Muhammed Mursi yargılanarak hapse atılmıştır. Muhammed Mursi kendisine yöneltilen tüm suçlamalardan beraat etmiştir. Bu esnada Mısır halkı darbe yönetimine karşı "Tahrir Meydanı"nında eylemler yapmıştır. Bu eylemlerde halkın üzerine darbeci askerlerin ateş açması sonucu Esma el-Bilteci hayatını kaybetmiştir. Bu olay Sisi'ye karşı uluslararası muhalefetin başlamasına neden olmuştur.

I. TÜRKİYE'NİN BÖLGE İLE OLAN İLİŞKİLERİ

a. Rusya Federasyonu

- 2000'li yıllara girilirken Türkiye - Rusya ilişkileri hızlı bir şekilde gelişmeye başlamıştır.
- Şu anda Rusya, Rus doğal gazını Karadeniz'in altından döşenen bir boru hattıyla Samsun'a ulaştıran **"Mavi Akım Projesi"nden dolayı** Türkiye'nin **en fazla ihracat yaptığı ülke** hâline gelmiştir.

b. Kafkasya

- SSCB'nın dağılması sonucu Kafkasya'da Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan bağımsızlıklarını kazanınca Türkiye bölge ülkelerinin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünün korunmasına destek vermek ve Hazar Havzası enerji kaynaklarının üretilmesi ve taşınmasında rol almayı dış politikası olarak belirlemiştir.
- Türkiye, Azerbaycan'ı 10 Kasım 1991'de resmî olarak tanıyan ilk ülke olmuştur.
- Azerbaycan lideri Haydar Aliyev, iki ülke arasındaki dayanışmayı **"Bir millet, iki devlet"** sözüyle dile getirmiştir.
- Türkiye Yukarı (Dağlık) Karabağ Sorunu'nda Azerbaycan'a destek olmuştur. Türkiye işgalci devlet Ermenistan'a sınırlarını kapatmıştır.
- Ekonomik alanda da Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ticaret hacmi günden güne artmaktadır.
- Özellikle Bakü - Tiflis - Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Bakü - Tiflis - Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketinin (SOCAR) 2011'de İzmir Aliağa PETKİM'e 5 milyon

dolarlık yatırım yapması ve ayrıca Azerbaycan'ın Hazar Denizi'ndeki Şah Deniz 2 Gaz Sahası ve Hazar Denizi'nin güneyinde üretilen doğal gazın öncelikle Türkiye'ye ardından da Avrupa'ya taşınmasını öngören "Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi" (TANAP) iki ülke arasındaki ekonomik yatırımlardandır.

- Yine bu süreçte Türkiye, Gürcistan ile de ilişkilerini geliştirirken Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını işgali ve sözde soykırımı devamlı gündeme getirip kamuoyu oluşturması, Türkiye ile Ermenistan arasındaki ekonomik ilişkilerin sona ermesine sebep olmuştur.

c. Orta Doğu

- Türkiye 1990'lı ve 2000'li yıllarda Suriye ile su kaynakları, Suriye'nin teröre destek vermesi ve Hatay üzerinde hak iddia etmesi gibi sebeplerden dolayı ilişkiler gerilmiştir.
- 2000 yılında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in hayatını kaybeden Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın cenazesine katılması ve iki ülke arasında üst düzey ziyaretler iki ülke ilişkilerini geliştirmiştir.
- 2009'da Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın Türkiye ziyareti sonrası iki ülke vatandaşları arasında vizelerin kaldırılması ve iki ülke arasında ortak bakanlar kurulu toplantısı yapılması, "stratejik ortaklık" kavramına vurgu yapılması olumlu gelişmeler olurken, 2011 Arap Baharı sonrası Esad rejiminin sivil halkı katletmesi, 2012'de Türk jetinin düşürülmesi ve Türkiye'nin bu süreçte Suriyeli muhaliflere destek vermesi bir anda ilişkilerin tamamen kopmasına neden olmuştur.
- Türkiye savaştan kaçan Suriyeli mültecileri ülkesine kabul edip çeşitli illerde mülteci kampları kurmuştur.

/benimhocam

- 2000'li yıllarda Türkiye - İsrail ilişkileri ise İsrail'in Batı Şeria'ya inşa ettiği "Utanç Duvarı", İsrail'in Lübnan'a müdahalesi, 2008'de Gazze Şeridi'ne yönelik "Dökme Kurşun" operasyonu, 2010'da askerî operasyonların iptal edilmesi, Davos'ta yaşanan "One Minute Krizi", alçak koltuk tartışmaları, Mavi Marmara Baskını gibi olaylar ilişkileri kopma noktasına getirmiştir.
- Türk - Amerikan ilişkileri ise 2003'teki Irak işgali ile farklı bir boyuta taşınmıştır.
- Türkiye savaş ve savaş sonrası Irak'a uygulanan ambargo nedeniyle büyük zarar etmiştir.
- Türkiye savaş sırasında 1 Mart Tezkeresi ile ABD askerlerinin Türkiye üzerinden Irak'a saldırmasına izin vermemiştir.
- 4 Temmuz 2003'te Amerikan askerlerinin Süleymaniye'de bulunan Türkiye Özel Kuvvetler İrtibat Bürosundaki askerlerimizin başına çuval geçirmesi ülkedeki Amerikan karşıtlığını artırmıştır.
- Suriye ve Irak'ta yaşanan bu belirsizlikler DEAŞ terör örgütünü ortaya çıkarmıştır.
- DEAŞ'ın kurucusu El Bağdadi, Irak ve Şam Devleti'ni kurduğunu açıklamıştır.
- ABD, Türkiye ve bazı devletler bu terör örgütüne operasyonlar yaparak bölgedeki gücünü zayıflatmışlardır.

d. Balkanlar

- Türkiye Yugoslavya'nın dağılması ile ortaya çıkan altı devleti de resmî olarak tanımıştır.
- Yine bu dönemde Türk - Makedon ilişkileri gelişirken Batı Trakya, Ege, Kıbrıs, Patrikhane, Pontus, PKK, AB Batı Trakya Türklerinin lideri Sadık Ahmet'in yargılanması Türk - Yunan ilişkilerini şekillendirmiştir.
- 1996 yılında yaşanan Kardak Krizi de ilişkileri olumsuz etkilemiştir.
- 2000'li yıllarda ise Kıta Sahanlığı, Ege Hava Sahası, it dalaşları (dog fights), Kıbrıs'taki halk oylaması yine Türk - Yunan ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

e. Bulgaristan'daki Türkler ve Türkiye - Bulgaristan İlişkileri

- Bulgaristan Soğuk Savaş Dönemi'nde SSCB'ye tabi olmuştur.
- Ülkeyi yöneten Theodor Jivkov Zamanı'nda Türk azınlığa asimilasyon politikası uygulanmıştır.
- Bu politika, 1984 - 1985 yıllarında Türklerin isimlerinin zorla değiştirilmesine kadar gitmiştir.
- Bulgar radyolarında Türkçe yayınlara son verilmiş, Türkçenin konuşma dili olması yasaklanmış ve birçok cami ibadete kapatılmıştır.
- Bunun üzerine Bulgaristan'da yaşayan Türkler "Hak ve Özgürlükler Hareketi" (HÖH) adı altında teşkilatlanarak kültürel haklarını korumaya çalışmışlardır.
- Türkiye ve diğer ülkelerin tepkisi üzerine Bulgar Hükûmeti Türklerin göç etmesine izin verdi. Bunun üzerine 320 bin kadar Bulgar Türk'ü Türkiye'ye yerleşmiştir.
- Daha sonra Theodor Jivkov rejiminin sona ermesiyle Bulgar Hükûmeti Türk azınlığa haklarını geri vermiştir.

İ. 1980 SONRASI TÜRKİYE

1. Siyasi Gelişmeler

- 1987'de yapılan referandum ile 12 Eylül Askerî Müdahalesi sonucunda siyaset yasağı konan **Süleyman Demirel**, **Bülent Ecevit**, **Necmettin Erbakan** ve **Alparslan Türkeş**'in siyasi yasakları kalkmıştır.
- Kasım 1987 seçimlerinden ANAP yine birinci parti olarak çıkmıştır.
- 31 Ekim **1989**'da TBMM kararıyla cumhurbaşkanı olan Turgut Özal'ın yerine **Yıldırım Akbulut başbakan olmuştur.**
- Turgut Özal'ın 1993 yılında ölümü ile **Süleyman Demirel cumhurbaşkanı olmuştur.**
- Süleyman Demirel'in yerine **Tansu Çiller,** DYP Genel Başkanı ve **Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olmuştur.**
- AB ile "**Gümrük Birliği Antlaşması**" imzalanmıştır.

28 Şubat Postmodern Darbesi

- Adını 28 Şubat 1997'deki Millî Güvenlik Kurulu Bildirisi'nden alan bir askerî darbedir. **Bu darbenin ortaya çıkmasında;**
  - Başbakan Necmettin Erbakan'ın tarikat ve cemaat liderlerine iftar yemeği vermesi
  - Ankara Sincan'daki Kudüs Gecesi etkinliğine Devlet Güvenlik Mahkemesinin (DGM) inceleme başlatması
  - 4 Şubat 1997'de Etimesgut Zırhlı Birlikler Okulu Komutanlığına bağlı çeşitli askerî araçlardan oluşan konvoyun ilçe sokaklarında dolaşması ve Gnkur. İkinci Başkanı Org. Çevik Bir'in "Sincan'da demokrasiye balans ayarı yaptık." açıklaması ve bazı çevrelerin "Ordu Göreve" şeklindeki demeçleri ve gösterileri

/benimhocam

- 28 Şubat 1997'de toplanan MGK'de hükûmetin irtica ile yeteri kadar mücadele etmediği ve etmediği takdirde nelerin yaşanabileceğini Başbakan Necmettin Erbakan'a iletmeleri
- MGK toplantısında hükûmete asker tarafından verilen bir dizi öneri kamuoyunda postmodern bir darbe olarak nitelendirilmiştir.
- MGK kararlarına karşı koyan Refah Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Necmettin Erbakan baskılar sonucu 18 Haziran'da istifa etmiştir.
- 80 vali, 846 kaymakam, 288 üst düzey bürokrat hakkında inceleme başlatılmış, birçok belediye başkanı görevinden alınmıştır.
- Ülkede siyasal iktidar el değiştirerek Anasol - D Hükûmeti kurulmuştur.
- 1995 ile 2001 yılları arasında Türkiye'yi Necmettin Erbakan, Mesut Yılmaz ve Bülent Ecevit başbakanlığındaki koalisyon hükûmetleri yönetmiştir.
- Bu dönemde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğini sağlamak için önemli çalışmalar yapılırken hazırlanan "Ulusal Program" çerçevesinde AB'ye uyum yasaları çıkarılmıştır.
- Mayıs 2000'de Ahmet Necdet Sezer cumhurbaşkanı seçilmiştir.
- 2002, 2007, 2011, 2015 ve 2018 ve 2023 yıllarında yapılan seçimlerde **Adalet ve Kalkınma Partisi** tek başına iktidara gelmiştir.

2. Kültürel Gelişmeler ve Sosyal Hayat

- Daha önce başlayan ve hâlâ devam eden köyden kente göç hareketi sonunda şehirlerde yaşayanların oranının 1980'lerde %50 iken 2024'te %93,4 olduğu görülmüştür.
- Köyden kente göçün ilk önemli sonucu gecekondulaşmadır.
- Kentlere yeni gelenler beraberlerinde kendi kültürel özelliklerini de getirmiştir. Özellikle Orhan Gencebay'la geniş kitlelere ulaşan arabesk tarzı sinema ve müzik alanlarındaki etkisini 1990'ların yarısına kadar sürdürmüştür.
- 1980'li yıllarda arabesk müziğin de etkisiyle nispeten durgun bir dönem geçiren Türk pop müziği, **Sezen Aksu, Erol Evgin** ve **Barış Manço** gibi isimlerle birlikte 1990'dan sonra özellikle gençler tarafından ilgiyle takip edilmiştir.
- Tarkan ile daha geniş kitlelere ulaşan Türk pop müziği, Sertab Erener'in 2003 yılında Eurovision Şarkı Yarışması'nı kazanmasıyla uluslararası alanda da önemli bir başarı kazanmıştır. Mazhar - Fuat - Özkan (MFÖ) müzik grubu da halkın yoğun ilgisini çekmiştir.
- Türkiye'de **ilk renkli televizyon yayını 1984'te başlamış**tır.
- 1990'da ilk özel televizyon kanalının açılması ve 1994 yılında Özel Radyo ve Televizyon Yasası'nın çıkması ile çok sayıda özel radyo ve televizyon yayın hayatına başlamıştır.
- **Nuri Bilge Ceylan "Üç Maymun"** adlı filmiyle Cannes Film Festivali'nde "En İyi Yönetmen Ödülü'nü" aldığı gibi film Oscar ödüllerine de aday gösterilmiştir.
- Bu dönem hikâye ve romanında da yeni bazı özellikler kendisini göstermiştir. Bireysellik, toplumcu gerçekçilik, postmodern anlayış, sosyal tenkit vb. hemen her okuyucuya hitap eden bir çeşitlilikle sunulmuştur.
- Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü alması edebiyat alanında en önemli uluslararası başarı olmuştur.

/benimhocam

- Millî Eğitim Bakanlığının başlattığı **Haydi Kızlar Okula**, **Ana - Kız Okuldayız** ve gerekse sivil toplum kuruluşlarının başlattığı kampanyalar sayesinde kız çocuklarının ve kadınların eğitime daha fazla katılmaları sağlanmıştır.
- 1997 - 1998 eğitim - öğretim döneminde 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmesi toplumu en çok etkileyen gelişmelerden biri olmuştur.
- 1993 yılında, 1981'den önceki yıllarda Türk yükseköğretim sistemi; üniversiteler, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı akademiler, iki yıllık meslek yüksekokulları, üç yıllık eğitim enstitüleri ve mektupla öğretim yapan YAYKUR olmak üzere beş tür kurumdan oluşmaktaydı.
- 1981'de çıkarılan Yükseköğretim Kanunu ile ülkemizdeki tüm yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında toplanmıştır. YAYKUR'un işlevleri Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesine devredilerek uzaktan öğretimin ülkemizde yaygınlaşması hızlandırılmıştır.

Türkiye'de ilk internet bağlantısı ODTÜ'den yapılmıştır.

3. Spordaki Gelişmeler

- Türk sporu 1980'lerin sonlarından itibaren uluslararası alanda büyük başarılar elde etmiştir. **Naim Süleymanoğlu'nun 1988 Seul Olimpiyatları'nda altın madalya kazanması**yla başlayan süreç, birçok branşta olimpiyat madalyaları kazanılmasıyla devam etmiştir. En çok altın madalya **Naim Süleymanoğlu, Hafız Süleymanoğlu ve Halil Mutlu** başta olmak üzere halterci sporcular tarafından kazanılmıştır.
- **1992 Barcelona Olimpiyat Oyunları'nda Mehmet Âkif Pirim** grekoromen güreşte 24 yıl aradan sonra şampiyon olmuştur.
- **1996 Atlanta Olimpiyatları**'nda Türkiye son 36 yılın en başarılı sonucunu elde ederek oyunları 4 altın, 1 gümüş ve 1 bronz madalyayla kapamıştır. Serbest güreşte Mahmut Demir, grekoromen güreşte Mehmet Âkif Pirim altın madalya kazanmıştır. Judoda ise Hülya Şenyurt üçüncü olarak Türkiye'ye bayanlarda ilk madalyayı kazandıran sporcu olmuştur.
- 1994 Dünya Serbest Güreş Şampiyonası'nda Türkiye 28 yıl aradan sonra takım hâlinde dünya şampiyonu olmuştur.
- Türk Millî Futbol Takımı'nın 2002 Dünya Şampiyonası'nda ve 2008 Avrupa Futbol Şampiyonası'nda 3. olması millî takım düzeyinde önemli başarılardır. Millî takımımız 2024 Avrupa Futbol Şampiyonası'nda çeyrek finale çıkmıştır.
- Basketbol Millî Takımımız ise 2006 Dünya Basketbol Şampiyonası'nda 6. olmuştur. 2010 Dünya Basketbol Şampiyonası'nda ise 2. olmuştur. 2023'te A Millî Kadın Voleybol Takımı, dünya sıralamasında ilk kez birinci sıraya yükseldi. FIVB Milletler Ligi'nde şampiyonluğa ulaşan "Filenin Sultanları" millî takım düzeyinde 6. uluslararası kupasını kazandı. Kulüpler düzeyinde de 24 uluslararası kupa Türkiye'ye getirilmiştir.

2005 yılından itibaren güreşte Rıza Kayaalp ve Taha Akgül, Yasemin Adar ve Asrın Güreşçisi Hamza Yerlikaya, boksta Boğazın Boğası lakaplı Sinan Şamil Sam, Busenaz Sürmeneli, Buse Naz Çakıroğlu, aerobik jimnastikte Ayşe Begüm Onbaşı, artistik jimnastikte İbrahim Çolak ve okçulukta ise Mete Gazoz ülkemize madalyalar kazandırmıştır.

4. Diğer Gelişmeler

A. Gezi Parkı Olayları

- İstanbul Büyükşehir Belediyesinin "Taksim Yayalaştırma Projesi" kapsamında yol genişletme çalışmaları sırasında bazı ağaçların sökülmesi veya yerinin değiştirilmesine tepki gösteren bazı çevreler Gezi Parkı içinde çadırlar kurarak eylem yapmaya başlamışlardır. Bu eyleme 29 Mayıs 2013 sabahı polis müdahalesi gerçekleşince **"Gezi Parkı Olayları"** da başlamış olmuştur.

- Özellikle sosyal medyada hızla yayılan görüntülere bazı kesimler de (sanatçı, çevreci, sivil toplum kuruluşları vb.) destek verip eylem çağrısı yapınca İstanbul, İzmir ve Ankara'da toplanan kalabalıklar günlerce polisle çatıştı. Birçok kamu ve özel teşebbüse ait bina; banka, yol ve dükkân bu olay sırasında büyük zarar görmüştür. Bunun üzerine olayların yatıştırılması amacıyla hükûmet yetkilileri ile eylemci temsilcileri (Taksim Dayanışma Platformu) arasında görüşmeler başlamıştır. Eylemciler Gezi Parkı'nın park olarak kalmasını, bazı illerin vali ve emniyet müdürlerinin görevinden alınmasını, polisin kullandığı gaz bombası veya başka materyallerin kullanılmasının yasaklanmasını, gözaltına alınanların serbest bırakılmasını, hükûmetin üçüncü havalimanı ve üçüncü köprü projelerini durdurmasını ve kent merkezlerinde eylem yapılmasına müsaade edilmesini istemişlerdir.

- Bu taleplerin kamuoyu ile paylaşılması ile birlikte bu eylemlerin sadece çevre için değil mevcut hükûmeti yıkmak üzerine olduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine güvenlik güçleri 15 Haziran 2013'te Gezi Parkı'ndaki eylemcilere müdahale etmiştir.

- Yapılan anket ve benzeri araştırmalarda eyleme katılanların çoğunluğu hükûmetin "yaşam tarzına müdahale etmesi, alkol yasağı, 3 çocuk meselesi, dindar gençlik, eğitimde 4 + 4 + 4 sistemi ve çevre hassasiyeti" sebebiyle Gezi Parkı Olayları'nda yer aldıklarını belirtmişlerdir.

B. FETÖ ve 15 Temmuz

- 1960'lı yıllarda ortaya çıkmış çeşitli iç ve dış güçler tarafından desteklenerek yaşatılmaya çalışılmış terör örgütüne "Fethullahçı Terör Örgütü" veya "Paralel Devlet Yapılanması" adı verilmiştir.

- Bu yapıyı kuran şu an ABD'de yaşamını sürdüren terörist Fethullah Gülen'dir. Gülen, dinî referansları öne çıkaran ve aynı zamanda dine uygun olmayan her türlü eylemi **"tedbir"** olarak gören, devletin içine yerleştirdiği ajanları ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne darbe yaparak çeşitli ülkelerin sömürgesi durumuna getirmeyi amaçlayan sözde bir cemaat lideridir.

- Kendisi Türkiye'de yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, darbeler, sosyal hayattaki sıkıntılar, halkın dine ve tarihe karşı hassasiyeti, eğitim sisteminin aksaklıklarından yararlanarak önce 1966 yılında İzmir Tepecik'te örgütün hücre evleri olarak nitelendirilen **"ışık evleri"**ni kurmuştur. Sonra cemaat veya hizmet hareketine yardım bahanesiyle çeşitli ekonomik ve siyasal çevrelerden **"himmet"** adı altında para toplamış ve bunlarla örgütün ev sayısını artırıp dershane, finans kuruluşları, banka, hastane ve dernekler kurarak medya gücünün de desteği ile devlet içine (eğitim, yargı, emniyet, sağlık vb.) sızmaya başlamıştır.

- 28 Şubat Postmodern Darbesi'ni destekleyen Gülen, 1999'da ABD'ye yerleşmiştir. Buradan örgüt elemanlarına (ağabey, abla, imam vb.) talimat vererek yapılandırmasını sürdürmek isteyen Fethullah Gülen, 17/25 Aralık 2013'te illegal yöntemlerle siyasal iktidarı devirmeye çalışmıştır. Bu olay sonucunda harekete geçen hükûmet özellikle emniyet ve orduda bu terör örgütüne üye olanları ortaya çıkarıp tasfiye sürecine başlamıştır.
- Özellikle TSK içine sızmış FETÖ mensupları yaklaşan Yüksek Askerî Şûrada (YAŞ) ordudan atılacaklarını anlayınca Gülen'in emriyle 15 Temmuz 2016'da harekete geçmişlerdir. Bu kalkışma girişiminde başta TBMM, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, yollar, köprüler, stratejik devlet kurumları, Gölbaşı Özel Hareket Daire Başkanlığı, TRT, TÜRKSAT, MİT gibi yerler ele geçirilmeye çalışılmıştır.

Bu kalkışmanın gelişimi ise şöyle olmuştur:

- İstanbul Yeşilköy'de bulunan Hava Harp Okulu ve Ankara Akıncı Üssünden darbenin koordinasyonu yürütülmüştür.
- F-16 uçakları Ankara üzerinde alçak uçuşa başlamış ve İstanbul Boğaziçi Köprüsü askerler tarafından kapatılıp saat 22.00'de Genelkurmay Başkanlığında darbeci askerler ile darbeye karşı koyan askerler arasında çatışma başlamıştır.
- Darbeciler, darbenin başladığını basın yayın kuruluşları ile paylaşmıştır.
- Marmaris'te bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan suikastçilerden kurtulup İstanbul Atatürk Havalimanı'na doğru yola çıkmıştır.
- 00.13'te TRT binası darbeciler tarafından ele geçirilip darbe bildirisi okutulmuştur.
- 00.37'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, sosyal medya aracılığı ile canlı yayın yaparak halkı demokrasiye sahip çıkması için meydanlara davet etmiştir.
- 02.20'de darbeciler Gölbaşı Özel Hareket Daire Başkanlığına hava saldırısı düzenlemiştir. Bu saldırıda 47 polis şehit edilmiştir.
- 02.42'de TBMM darbeciler tarafından bombalanarak tahrip edilmiştir.
- 06.43'te Külliyeye destek amaçlı giden vatandaşların üzerine mermi ve bombalar atılmıştır. Beş vatandaş burada şehit edilmiştir.
- 16 Temmuz 20.02'de darbe girişimi kahraman Türk milletinin ve güvenlik güçlerinin desteğiyle tamamen sonlandırılmıştır.
- 15 Temmuz - 16 Temmuz 2016 arasında yaşanan bu darbe girişimi sonucunda 249 vatandaş şehit olurken 2193 kişi ise gazi olmuştur.

/benimhocam

NOT

Darbe girişiminin seyrini değiştiren kişi ise Özel Kuvvetler Komutanlığına girmeye çalışan darbeci general Semih Terzi'yi alnından vurarak öldüren Şehit Astsubay Kıdemli Başçavuş **Ömer Halisdemir**'dir. Kendisi cuntacı askerler tarafından şehit edilmiştir. O gün veya o yıl doğan çocuklara kendisinin ismi verilmiş ve doğduğu il olan Niğde'deki üniversitenin adı **"Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi"** olarak değiştirilerek adı yaşatılmaya devam etmiştir.

5. Bilime Hizmet Eden Dört Bilim İnsanı

1. OKTAY SİNANOĞLU (1935 - 2015)

- Babasının başkonsolos olarak görev yapmasından dolayı İtalya'nın Bari kentinde doğmuştur.
- Kaliforniya Üniversitesi Berkeley Kimya Mühendisliği'ni birincilikle bitirip Yale Üniversitesinde yardımcı profesör olarak çalışmaya başlamıştır.
- "Atom (ögecik) ve moleküllerin (özdecik) elektronlu (eksicikli) kuramı" çalışmasıyla dünyanın en genç yaşta profesör olan kişisi olmuştur. (26 yaşında)
- 50 yıldır çözülemeyen bir matematik kuramını çözen Sinanoğlu, Harvard Üniversitesinde kendisinin bulduğu "yeni kuantum kimyası ve fiziği" üzerine dersler vermiştir.
- DNA'nın sarmal yapısının nedenleri, maddeyi oluşturan temel taneciklerden sekizi ve özellikler kuramını bulmuştur.
- 1966'da TÜBİTAK Bilim Ödülü'nü alan ilk kişi olmuştur.
- Atom fiziği üzerine çalışmalar yapan Sinanoğlu, matematiksel kimyanın ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur.
- Almanya'nın en yüksek ödülü olan "Alexander van Humbolt Bilim Ödülü"nü almıştır.

2. AZİZ SANCAR

- Aziz Sancar, Mardin'in Savur ilçesinde sekiz çocuklu bir ailenin yedinci çocuğu olarak 1946'da dünyaya gelmiştir.
- 1969'da İstanbul Tıp Fakültesini bitirmiştir. Dallas Teksas Üniversitesinde Moleküler Biyoloji dalında doktorasını yapıp Yale Üniversitesinde DNA onarımı, hücre dizilimi, kanser tedavisi ve biyolojik saat ile ilgili çalışmalar yapıp 415 bilimsel makale ve 33 adet kitap yayımlamıştır.
- Sancar, özellikle DNA'nın kendisini nasıl onardığı sorusuna cevap aramıştır ve araştırmalarını bu yönde geliştirmiştir.
- Kendisi ilk olarak Yale Üniversitesinde E.coli bakterisini bulmuş, daha sonra ultraviyole radyasyonlarının neden olduğu mutasyonları tanıyan enzimleri keşfetmiş ve daha sonra hasarlı genetik kodu kaldırmak için DNA'yı kesmiştir.
- 2015'te ise **"hücrelerin hasarlı DNA'yı nasıl onardıkları ve genetik bilgiyi nasıl koruduklarını moleküler düzeyde belirleme"** alanında yaptığı çalışmalarından dolayı Tomas Lindahl ve Paul Madrich ile birlikte **Nobel Kimya Ödülü**'ne layık görülmüştür.
- Kendisi bilim alanında ödül kazanan ilk Türk olmuştur.

3. FUAT SEZGİN (1924 - 2018)

- 24 Ekim 1924'te Bitlis'te doğan Sezgin, İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsüne kaydolmuştur ancak II.Dünya Savaşı sırasında Alman ordularının Bulgaristan'ı ele geçirmesiyle Türkiye'deki üniversite öğretimi askıya alınmıştır.
- Kendisi bunun üzerine hocasının tavsiyesi üzerine Arapça öğrenmeye başlamıştır.
- 1947'de Bedi ilminin tekamülü konusundaki tezini bitirdikten sonra **"Buhari'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar"** adındaki takdim tezini 1956'da yayımlamıştır.
- 1960 Askerî Darbesi sonucu üniversiteden men edilen Sezgin, çalışmalarına yurt dışında devam etmiş ve özellikle 1965 yılında ünlü kimyacı Cabir İbn-i Hayyan konusunda ikinci doktora tezi ile ünlenerek Frankfurt Üniversitesinde profesör olmuştur.
- Fuat Sezgin, insanlık tarihinin başlangıcından bugüne kadar sahasında yazılan en kapsamlı eser olan 17 ciltlik Arap - İslam Bilim Tarihi kitabını ise 1967'de yayımlamıştır.

/benimhocam

- 1978'de Kral Faysal İslami İlimler Ödülü alan Sezgin 1982'de ise Goethe Üniversitesine bağlı olan "Argo - İslam İlimleri Tarihi Enstitüsü"nü kurmuştur.
- Kendisi Frankfurt'ta İslam Bilim Tarihi Müzesi ve 2008 yılında ise İstanbul Gülhane Parkı'nda yaklaşık 700 eseri bulunduran ikinci bir müze açmıştır.
- Bu müzelerde Müslüman bilim insanlarının icatları, keşifleri ve bunların Avrupa'ya geçişi ve gelişimi gösterilmektedir.
- Yine bu müzelerde aletlerin tanıtımı için Fuat Sezgin tarafından yapılmış olan 5 ciltlik toplamda 1121 sayfa "İslam'da Bilim ve Teknik" adlı bugüne kadar ilk defa yazılan müze kataloğu da yer almıştır.
- Yurt içi ve yurt dışı birçok özel ödüle layık görülen Prof. Dr. Fuat Sezgin, 30 Haziran 2018 tarihinde vefat etmiştir. Bunun üzerine 2019 yılı ülkemizde "Fuat Sezgin Yılı" olarak ilan edilmiştir.

4. GAZİ YAŞARGİL (1925 - 2025)

- 6 Temmuz 1925'te Diyarbakır Lice'de doğmuştur.
- 1949'da İsviçre Basel Üniversitesinden mezun olmuştur.
- 1953'te Zürih Üniversitesinde Beyin Cerrahisi Kliniğinde uzmanlığını yapmıştır.
- 1960'da doçent, 1965'te profesör, 1973'te ordinaryus profesör olmuştur.
- 1967'te üç damarı tıkalı bir hastaya yeni bir atar damar bağlamayı başarmıştır.
- Mikro nöroşirurji üzerine kitaplar yazan Yaşargil'e **"Yüzyılın Beyin Cerrahı"** ve **"Dünya tıp tarihine geçen 50 hekimden biri"** ünvanı verilmiştir.
- 2025'te hayatını kaybetmiştir.

6. Türkiye'de Bilimsel ve Teknolojik Gelişmeler

- Türkiye'de son yıllarda ASELSAN, ROKETSAN, TUSAŞ, OTOKAR ve TÜBİTAK önderliğinde birçok önemli askerî proje hayata geçirilmiştir. Bu projelerdeki amaç özellikle iletişim ve askerî teknolojide Türkiye'nin dışa bağımlılığını azaltmaktadır.

Hayata geçirilen projelerden bazıları şunlardır:

a. Altay Tankı

- "Altay" yeni nesil bir muharebe tankıdır.
- Adını Kurtuluş Savaşı sırasında İzmir'e giren ilk süvari birliğinin komutanı **Fahrettin Altay**'dan almıştır.
- 2009'da çalışmalarına başlanan tankımız, 2012'de Türk ve dünya kamuoyuna sunulmuştur.

b. HÜRKUŞ

- Adını Vecihi Hürkuş'tan alan eğitim uçağıdır.
- Gece, gündüz, aletli uçuş gibi özellikleri olan bu uçak Avrupa Sivil Havacılık Otoritesinden Tip Sertifikası alan ilk Türk uçağı olmuştur.

c. ANKA

- Gece ve gündüz her türlü hava koşulu da dâhil keşif, gözetleme, gerçek zamanlı görüntü istihbaratı sağlayan ve TUSAŞ mühendisleri tarafından tasarlanan Türk insansız hava aracıdır.
- 2010'dan bu yana Türk ordusu tarafından kullanılmaktadır.

d. GÖKTÜRK Uydusu

- TSK başta olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının görüntü ihtiyacının karşılanması amacıyla 2012 yılında fırlatılan Türk mühendisleri tarafından tasarlanan Türkiye'nin ilk yüksek çözünürlüklü yer gözlem uydusudur.

e. TÜRKSAT

- TÜBİTAK Uzay önderliğinde TUSAŞ, ASELSAN, C-Tech ortaklığı ile üretilen ve yörüngede 15 yıl kalacak Türksat 6A'nın hizmete alınmasıyla Türkiye haberleşme uydusu üretebilen 10 ülke arasına girecek.
- Türkiye'nin hâlen 5'i haberleşme (Türksat 3A, Türksat 4A, Türksat 4B, Türksat 5A, Türksat 5B), 3'ü gözlem (Göktürk-1, Göktürk-2 ve RASAT) olmak üzere aktif 8 uydusu bulunuyor.
- Türkiye aktif 8 uydu ile dünyada uydu sahibi olan 30 ülkeden biri konumunda.
- TÜRKSAT 6A Uydusu; Türkiye'nin yanı sıra Avrupa, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Asya kıtasının büyük bir bölümüne hizmet verecek.

f. Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) (Bayraktar)

- Keşif, gözetleme ve istihbarat uçuşları yapan, görüntüyü aynı anda merkeze ulaştıran ve kendi mühimmatıyla hedefleri vurabilen insansız hava aracına **"Bayraktar"** adı verilmektedir.
- 100 kg yük taşıyabilen bu araçların özellikle terör operasyonlarında çok faydası görülmüştür.

g. ATAK T129

- Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyacının karşılanması amacıyla yerli imkânlarla üretilmiş taarruz ve taktik keşif amaçlı bir helikopterdir.

h. İmece

- TÜBİTAK 1007 Programı kapsamında desteklenen İMECE Uydu Projesi, 2017 yılında başlamış, 2023 yılında uydunun fırlatılması ile tamamlanmıştır.
- İMECE Uydusu sayesinde Türkiye kendi elektro-optik kamerası ile metrealtı çözünürlüklü görüntüler elde edebilecektir.

/benimhocam

i. Kaan

- TUSAŞ tarafından geliştirilen (Türkiye'nin ilk millî savaş uçağı) çift motorlu, düşük görünürlük, sensör füzyonu, hava-hava ve hava-dan-yere hâkimiyetlerde üstün özellikleri bulunan beşinci nesil jet muharip uçağının adı Kaan'dır.
- Ayrıca Türkiye'de test ve proje aşamasında olan yeni silahlar da bulunmaktadır. Bunlardan elektromanyetik itme ile top mermisi atabilen **"Tufan"**, F-16 uçaklarının yerini alması düşünülen **"Millî Muharip Uçak** (MMU)", tamamen yerli imkânlarla tasarlanan ve üretilecek üst düzey taarruz helikopteri **"ATAK-2"**, T - 38 uçaklarının yerine tasarlanan tekamül jet eğitim uçağı **"HÜRJET"**, sivil ve askerî haberleşme amacıyla kullanılacak **"Small - GEO Haberleşme Uyduları"** ve yüksek faydalı yük kapasiteli insansız hava aracı **"YTYK"** yer almaktadır.

7. Toplumsal Sorunlar

Terörizm

- Son 40 yıl içinde Türk toplumunu en fazla etkileyen olay kuşkusuz ki terördür.
- Türkiye'deki terör faaliyetlerinin ortak amacı devletin üniter yapısını bozarak millî birlik ve beraberliği ortadan kaldırmaktır.
- Terör örgütleri kamuoyuna seslerini duyurabilmek için propaganda yapmakta ve amaçlarına hizmet edecek her türlü olayı istismar etmektedir.
- Önemli kişilere suikast eylemleri düzenlemek, vatandaşlara yönelik katliamlara başvurmak, rastgele seçilmiş merkezlere bomba yerleştirmek ve intihar eylemleri bu örgütlerin en sık kullandığı yöntemlerdir.

17 Ağustos 1999 - 6 Şubat 2023 Depremi

- 17 Ağustos 1999'da meydana gelen 7.4 büyüklüğündeki depremin merkez üssü, İzmit'in 12 km güneydoğusudur.
- Deprem, kentleşme ve nüfus yoğunluğunun fazla olduğu, önemli endüstri tesislerinin bulunduğu **İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bolu, Bursa, Zonguldak, Eskişehir ve Yalova** illerinde can ve mal kaybının oldukça fazla olmasına sebep olmuştur.
- 17 Ağustos Depremi'nin sanayi tesislerine zarar vermesi; iş gücü, üretim ve ihracat kaybı Türk ekonomisini olumsuz etkilemiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan çalışmalar sonucunda 7 Eylül 1999 tarihli raporla ekonomik kayıp 9 - 13 milyar dolar arası olarak hesaplanmıştır.
- 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde saat 04.17'de aletsel büyüklüğü (Mw) 7,7 olarak kaydedilen yıkıcı bir deprem meydana geldi. Aynı gün, bu depremden yaklaşık 9 saat sonra, Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde saat 13.24'te, 7,6 büyüklüğünde ikinci bir yıkıcı deprem daha olmuştur.
- Depremler çok geniş bir alanda, (Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Gaziantep, Malatya, Kilis, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Elazığ ve Şanlıurfa'da) çok şiddetli hissedilerek, 50 binin üzerinde can kaybına, yüz binlerce kişinin yaralanmasına ve binlerce binanın yıkılmasına ya da kullanılamayacak kadar hasar görmesine sebep olmuştur.

8. Küresel Sorunlar

a. Küresel Isınma

- Küresel ısınmaya neden olan gazlar içinde en etkili olan karbondioksitin, 1958'ten itibaren %9 artması dünyanın iklim dengelerini bozmuştur.
- Karbondioksit başta olmak üzere havayı kirleten gazların yağışlarla yeryüzüne inmesi su ve toprak kirliliğinin önemli nedenlerinden biri olmuştur.

NOT

Kyoto Protokolü

- Küresel ısınma bir veya birkaç devletin çabası ile çözülebilecek bir sorun olmaktan çok bütün devletlerin iş birliği ile çözülebilecek bir sorundur. Bunun için "BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi"ne (BMIDÇS) bir ek niteliğindeki "Kyoto Protokolü" hazırlanmıştır.
- Aralık 1997'de Japonya'nın Kyoto şehrinde görüşülmeye başlayan protokol, Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye 30 Mayıs 2008'de protokolü imzalayacağını açıklamış ve 13.05.2009'da imzalamıştır.

b. Çevre Kirliliği

- Canlıların sağlığını olumsuz yönde etkileyen, doğal çevrede zararlı etkiler meydana getiren yabancı maddelerin hava, su ve toprakta normalin üzerinde birikmesi olan çevre kirliliği, günümüzde yaşanan en önemli sorunlardan biri olmuştur.
- Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda hâlâ ortak bir bilinç oluşmamıştır.
- Fosil yakıt kullanımı sonucu hava kirliliğine sebep olan birçok madde asit yağmurlarıyla yeryüzüne inerek suyu ve toprağı kirletmektedir.
- Yeterli fosil yakıt bulunmayan birçok ülkenin nükleer enerjiye yönelmesi, nükleer atıkların toprağa gömülerek saklanması, nükleer santrallerde meydana gelen kazalar (Çernobil gibi) çok geniş alanlarda hava, su ve toprağı kirletmektedir.

/benimhocam

- **Çernobil**'de meydana gelen kazadan sonra bütün dünyada nükleer enerji tartışma konusu olmuştur.

c. Nüfus Artışı ve İşsizlik

- 1650'lerde 500 milyon olan dünya nüfusu 2024'te 8.1 milyara yükselmiş ve her yıl bu nüfusa yaklaşık 97 milyon insan katılmaktadır.
- Günümüzde dünya nüfusunun sadece 1 milyar kadarı gelişmiş ülkelerde yaşarken geri kalan 5 milyardan fazla insan, az gelişmiş veya geri kalmış ülkelerde yaşamaktadır.
- BM'nin raporlarına göre, ülkelerin nüfus artışlarının mevcut hızıyla devam etmesi hâlinde dünya nüfusunun 2030 yılında 10 milyara yaklaşacağı ve bunun 8,4 milyarının düşük ve orta gelir grubuna sahip ülkelerde, 1,6 milyarının gelişmiş ülkelerde yaşayacağı tahmin edilmektedir.

d. Yetersiz Beslenme

- BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), 2015 yılına kadar dünyada açlık çeken kişi sayısını yarı yarıya azaltarak 800 milyondan 400 milyona indirmek için 24 milyar dolara ihtiyaç olduğunu bildirmiştir.
- Uluslararası Barış Enstitüsü (SIPRI), yayımladığı 2001 silahlanma raporunda, kişi başına yıllık 137 dolar, toplamda ise 722 milyar doların silahlanmaya harcandığı ve silahlanma yarışının gittikçe hız kazandığı belirtilmiştir.

NOT

Dünyada yoksulluk ve açlıkla mücadele için Dünya Gıda Programı (WFP), FAO, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) çalışma yapmakta ve projeler üretmektedir.

/benimhocam

e. Uluslararası Terör

- Son yıllarda dünyada uluslararası güvenlikle ilgili en önemli sorun terördür. Buna rağmen, terör olarak kabul edilen eylemler konusunda devletler arasında ortak bir fikre varılamamıştır.
- BM'nin teröre bakış açısı, Genel Kurulun 1994'te yayımladığı deklarasyondaki "Politik sebeplerle yapılan, toplumun tamamında veya bir bölümünde korku ortamı yaratacak cezai eylemler; siyasi, felsefi, ideolojik, etnik, ırksal, dinî veya herhangi bir gerekçe ile haklı gösterilemez." hükmü ile ortaya konmuştur.
- XX. yüzyılın sonlarına kadar terörist eylemlerin karakteristik özelliği genellikle devlet adamlarını hedef almasıdır. Avusturya - Macaristan Veliahtı Ferdinand'ın, ABD Başkanı John F. Kennedy'nin ve Hindistan Başbakanı Indira Gandhi'nin öldürülmesi bunlara örnektir.
- Yeni dönemde terörizm de küreselleşmiştir. 1990'lı yıllarda terörist faaliyetler çok fazla insanı hedef alan bir yapıya bürünmüştür.
- 11 Eylül saldırıları sonrasında, uluslararası terör, eylemlerini kişiler yerine sembol hedeflere yöneltmiştir.

9. SALGIN HASTALIKLAR

AIDS	Hepatit
Kırım - Kongo Kanamalı Ateşi Hastalığı	Sıtma
Kuş Gribi	A (H1N1) Virüsü (Domuz Gribi)
SARS (Akut Solunum Yolu Yetmezliği Sendromu)	Corona Virüs (Covid-19)